EKL בחינת הפירושים

Wilhelm Schickard

בחינת הפירושים

BECHINATH

HAPPERUSCHIM

Hoc est

Examinis Commentationum Rabbinicarum in Mosen

PRODROMUS

vel Sectio prima,

complectens

GENERALEM PROTHEORIAM, DE

1. *Textu Hebraico*
2. *Targum Chaldaico*
3. *Versione Græcâ,*
4. *Masóreth,*
5. *Kábbalah*
6. *Peruschim.*

Cum Indicibus locorum Scripturæ, Rerumq; memorabilium.

AUTHORE

Wilhelmo Schickardo,

Sacr. Literarum Hebr. Professore.

TUBINGÆ,

Typis Viduæ Johan-Alexándri Cellii,

ANNO M. DC. XXIV.

Nobilißimo

JCtorum

PARI

DNN.

THOMAE LANSIO | CHRISTOPHORO BESOLDO

Professoribus Tubinganis Celebratissimis,

Magnis Hebraismi Mecoenatibus,

Dnn. Patronis & Compatribus meis,

officioso affectu colendis.

Ibellus quem vobis sisto

VIRI AMPLISSIMI!

nondum is est quem vetus inscriptio Bechinath-Happeruschim *designat, sive nondum illud ipsum Examen Commentationum in Mosen, quod dudum in me recepi, sed ejus tantùm Prodromus aliquis; adeoq́; quod mutatus titulus indicat, Generalis tantùm Protheoria, de quibusdam materiis ante hoc studium præcognoscendis, quas recens hoc frontispicium nominatim indigitat. Cœperam hunc laborem ante triennium, & continuâ opera totum editurus eram, nisi subitaneus Typothetæ mei abitus id interrupisset, qui tunc solus in hâc officinâ Hebræas literas componere norat. Postquam verò hactenus ipse etiam Paterfamiliâs, Dn. Cellius vir longiori vitâ dignißimus, è vivis discessit, cœpit superstes Vidua, monitu Dnn. Curatorum rebus hisce providere, & nè nimiâ tarditate damnum faceret, me rogare, ut hujus tàm longi & lenti operis Exordium, separatim vulgari paterer, & quæ in eo restaret, ad ineuntes nundinas absolverem. Admonitio quidem tunc intempestiva mihi, cum ob præcipitatam editionem alterius cujusdam Meteorologici tractatus, & alias quasdam expeditiunculas, minimè vacaret.*

vacabat. Urgenti tamen parendum erat, nè vel incommodarem Typographéo, vel Studiosos suspenderem diutius, qui moræ impatientes, importunis efflagitationibus suis quotidie molesti erant. Posthabitis ergò cæteris, reagressus sum ista, & quod ad Prolegomena deerat supplevi, dissectoq; veteri titulo, vestivi opusculum hoc novo & materiæ rectius congruenti: reliqui tamen pristinum ad Lectorem Præloquium, & alia quædam, quæ nunc aliquantulùm progresso crudius sapiunt, nè quibus initiis profecerim, dissimulare videar.

Illud verò totum quicquid est, V.V.[ae] A.[ae], Viri Nobiles & Excellentissimi! offero, non tantùm quòd placere vobis præcipuè cupiam, & acri judicio vestro probari; sed etiam quia jure quodam id vendicatis, quod è Libris vestris, atq; vestra benevolentiâ commodatò acceptis hausi: ac ut publicè constaret Studiosis, quibus Mecœnatibus ego & ipsi mecum ista deberemus. Transeo illud, quod in os dicere Parasiticum foret, proinde ex ipsâ re intelligi malo; esse vos præter exquisitam Iuris vestri ac rerũ Politicarum, addo & exoticarum linguarum peritiam, etiam in hisce Studiis, raro exemplo versatos. Sed quod mihi potissimum est, etiamq; cum paucis commune habetis, & Hebraismo feliciter cessit, laudo palam, fuisse librorum tàm liberales, & tanti thesauri possessores minimè avaros, qui tot pretiosos, nec in trivio repertos codices, adeò benevolè mecum communicâstis. Itaq; meritò recipite hunc quasi censum, seu primos eorum fructus, & plures maturioresq; à tàm fœcundo deposito deinceps sperate. Certè nisi vos isthoc favore conatibus meis obviam venissetis, nunquam penetrassem ad hæc tàm abstrusa, sed fuisset mihi in tritis illis lipporum ac tonsorum scitis, & quæ ad ravim usq; toties à Grammaticellis passim repetita sunt, consenescendum. Noveratis verò familiariter meam curiositatem, quòd inventis nondum contentus, elegerim per invia (non tamen avia) perrumpere, dummodò planiorem brevioremq; viam discipulis sternam, & hisce literis accessionem quæram, nec frustra functioni meæ præfuisse, aut Professionem perfunctoriè tantùm administrasse dicar. Excitarat me primùm ad hæc studia, vir incomparabilis Dn. D. Hafenrefferus p. m. Theologus quondam pientissimus, nunquam parcè laudandus, & ingredi nitentem vacillantemq; manu initio duxerat; cujus ob id beneficium cineres beatos etiamnum veneror. Urserunt deinde in hoc officio constitutum, Exempla meorum Antecessorum, quos hæc Academia præ multis semper clarissimos habuit, Capnionis, Forsteri, Snepfii, Weiganmejri, &c. vah quantorum hominum! nunquam sine honoris præfatione memorandorum! quorum famam indignè contaminari metuerem, si post ipsos ego solus ociarer. Onerant me postremò spes plurium modernorum, hujus rei necessariam utilitatem peritè æstimantium, nominatim è multis per Germaniam, venerandi senioris Dn. Lau-

Laurentii Fabrisl Prof. VViteb. veterani, & Dn. Ioh.Buxtorfi Basileensis, Rabinorum sed Christianorum, adeoq; pectorum candidorum, & ab Invidiâ omni tàm alienorum, ut nil præter nomen ejus nosse videantur. Horum exquisita judicia faciunt, ut hæc studia nec ex laude rudis admiratoris, nec ex imperitæ multitudinis contemptu æstimem, sed tantùm Vobis, & paucis vestri similibus, id est æquis rerum Censoribus placere sat habeam. Possem fortè si vellem, in alio quodam plausibili argumento, & minori quidem operâ exerceri, sed nondum pœnitet hæc deserta studia illis communioribus prætulisse: Plures numerantur in hâc urbe Sutores vel Sartores quàm Aurifabri, ac magis etiam indigemus veste & calceis, quàm inauratis poculis, fortè & illi per negotiationes suas plus lucrantur; mallem tamen nihilominus me hujus addicere opificio quàm illorum, non tantùm quòd circa nobiliorem materiam versantur, sed & quia tractant eam ingeniosius.

At videtur Hebræa literatura, inter cæteras causas, quas ignavi quidam desidiæ suæ prætexunt, ideò etiam sordere, quòd JUDAICA *sit: prout & mihi à non-nemine vitio versum scio, quòd Iudæis converser crebrius, & inde supparasitari videar, hominibus nauci & viliter habitis, quos nemo alius sui status memor alloquio dignetur, sed pueri crepitaculis per plateas prosequantur. Quasi verò inter Christianos illi, qui miro pecuniarum aucupio & artificio usurarum ipsos etiam Rabinos longè antecellunt, honestiores sint habendi! quæ fæx hominum (nam Christianos appellare dubito) in hac publicâ Germaniæ nostræ calamitate, insectorum instar adeò excrevit, ut à strenuâ praxi parentum, infantes etiam & qui vernaculè fari nondum didicerunt, Hebræum* סחר Sachar *jam balbutire incipiant. Sed ad rem. Nemo nostrum hæc arcana feliciter cognoscet, nisi qui adhibitos Iudæorum peritiores consuluerit: non quidem quoad linguam, in quâ ipsi etiam doctissimi nostratium Apellarum (veteres excipio) indiserti sunt, nilq; minus quàm didactici, qui methodum à nobis potius discere debeant, quàm docere; prout sanè nostros profectus hi homines ipsi, quantumvis lividi mirantur: sed quantum ad ritus, ceremonias, festa, &c. in quibus omninò aliquam Veteris Testamenti umbram, licet tenuem adhucdum retinent; præcipuè autem ob traditiones avitas & arcanas quasdam scripturarum explicationes, aut depravationes potius, quibus tot annis servitutis suæ tàm potenter & pertinaciter in errore suo retinentur, quos in publicatis libris vel prorsus non, vel de industriâ tradunt obscurissimè, nè prodantur; nobis autem rescire prorsus necessum est, ut eorum confutationes meditemur, si modò ullâ tangimur seriâ conversionis ipsorum curâ. Habet enim hic populus præ cunctis gentibus terræ id peculiare, ut præcipua non apertè dicant aut vulgent, sed parabolarum nebulis*

bulis & intricatißimis Kabalæ tricis involvant, eaq; neq; privatis quidem scriptis semper, sed utplurimùm oraliter, de manu quasi in manum propagent: quod apud rudiores & literarum in exilio desuetos, ferè infinitis & monstrosis fabulis occasionem præbuit. Hæc ab illis cognoscere juvat, & sicubi superstitiosa vel erronea sunt, paulatim ex animis illorum evellere, sublatisq; nugis salutare potius Evangelion implantare, Christianæ fidei semina spargere, & diu sperata multorumq; votis ardenter expetita, fortè & non procul absentis ipsorum Conversionis fundamenta, per DEI *gratiam jácere. Ubi sanè mediocri consuetudine ipsemet expertus sum, posse illos affabilitate rursum allici, quos aversatione superciliosâ tantoperè abalienavimus.*

Revertor ad vos, MEI PATRONI! *& libros vestros, per quos id consecutus sum, ut mihi non amplius à dubiâ fide aliorum pendendum sit, sed ipsa priscorum verba meis oculis usurpare queam, & illorum sonos auribus quasi videar exaudire. O quàm frequens est hodie Semihebræorum temeritas, qui ut Rabinos legisse putentur, Maimonidas, Nachmanos, Aben-Ezras, Bechajos, R. Salomones subinde crepant, ipsumq; adeò Talmudum citant, quorum tamen nihil unquam, nè per transennam quidem, non dico legerunt, sed vix viderunt, ut si quis eos de externâ tantùm libri figurâ rogaret, in octavâ quam vocant excusos fortè responderent. Malunt ergò apparere tales quàm revera esse. Pro his jam pridem Galatinus & Munsterus, nuper etiam Cl. D. Helvicus laborârunt, ut cum illorum vitulis gnaviter arare sciant; quod vel sola typographica errata, tàm fideliter transcripta produnt. Id tamen illiberale minus esset, si quis non ex professo Hebræus, eorum fide recitet & optimos viros meritâ laude suâ, suppreßis nominibus non fraudet. Quo autem illud alterum turpius, eò plus mihi gratulor, quod vestro & aliorum quorundam Cll. V. favore, duos præcipuos libros, qui maximam orbis partem seducunt, Talmudum puto & Alkuranum in authenticis exemplaribus cognoscere licet, quos tantisper neglexit literatorum chorus. Nam ut Arabica in aliud tempus differam, Talmud ille quem tu Dn.* LANSI *ex commissa tibi Bibliothecâ, mihi tàm diu jam utendum conceßisti, non est vulgaris illius editionis, quæ ex præpostero Tridentini Concilij zelo castrata, & toto libro* Afodah-Zarah *spoliatus prodijt, sed primitiva illius Veneta, superiori seculo nata, quæ propter integritatem & raritatem maximi fit à Iudæis, ut nesciam an quis hodie centenis Imperialibus nudum suum Exemplar emere poßit. Id quia privatorum non est sumptuum, præsertim nunc quando cum annonâ conflictamur, ideò prudentißimè fecerat quondam Optimus & Celsißimus Heros Dn. Ludovicus Wirtembergicus &c. quando id Illustris Collegio à se fundato, & cuius tu jam à compluribus annis laudatißimus Antecessor.*

-essor audis, una cum numerosa plurium ejusmodi librorum hebræorum (cæteros taceo) supellectile legavit; donum certè tàm sapienti Principe dignissimum.

Suscipite igitur à me quod Vestrum est, & si quid aberratum fuit, benigno judicio corrigite. Deprehendi enim inter relegendum, quando post refrigeratum scriptionis calorem, ea non ut propria, sed quasi aliena censui, aliqua inesse, quæ e supplemento, plura tamen quæ limâ indigerent. Verbi gratia, quæ pag. 29. & 32. de antiquitate Targum Ionathæ Vzielidis, conjecturaliter tantùm disputavi, ea ex Paulino loco 2. Tim. 3. v. 8. fieri multò etiam probabiliora, quando Apostolus Iannesium & Iambresium Mosi restitisse commemorat, quæ nomina Magorum Ægypti nusquam in scripturis, at in prædicto Targum super Exod. 7. v. 11. expressa reperiuntur, quasi omninò is dum adhuc ad R. Gamalielis pedes sedens, Pharisaismum disceret, περισσοτέρως ζηλωτὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων, Gal. 1. 14. hunc celebrem legis Paraphrastem legerit, qui nè ab Arato quidem & Epimenide abstinuit, Act. 17. 28. Tit. 1. 12. Quod in exemplari tuo Dn. BESOLDE aliud agendo fortè reperi, consideratione ulteriori non indignum. Vtinam verò ea majori copiâ prostarent! nescio an Iudæorum invidia, vel inofficiositate Bibliopolarum aliud in peculium comparare hactenus nequiverim? Pag. 43. movi dubiū de Quinq; legis interpretib. Græcis. Id R. Asarias (indicante mihi Buxtorfio juniore) c. 8 sui Meor-Enaijm de tribus, Aquilâ, Symmacho, & Theodotione intelligit: non obstante, quòd V. numero fuisse memorantur, & ex relationis ordine, ante LXX duorum tempora contigisse suspicandum. Me verò illud præcipuè deterret, quòd Ptolemæo vertisse scribuntur, & si semel hoc præstitissent, reliquorum senum operam Rex non requisiturus fuisse videatur. Pag. 49. ubi de Scribarum industriâ & ornatu Masóreth egi, non satis intellexeram verba Eliæ Levitæ, donec superiori anno vidissem ingens illud & pretiosum exemplar Bibliorum, quod Capnio quondam à Divo Maximiliano I. Rom. Imp. dono acceptum, moriens patriæ suæ S. P. Q. Phorcensi legaverat, nunc verò Illustrissimus Marchio Badensis, &c. possidet, atque ante aliquot secula, pro R. Abrahamo Ben-Meir, Aben-Ezra exaratum esse, Buxtorfius consultus, ex hâc clausulâ ולר״ א׳ ב׳ מאיר probabiliter sanè collegit. Ibi in librorum vestibulis observavi notas Masorethicas minutissimis literulis, non lineatim sed instar picturæ, tàm affabrè conscriptas, ut eminus inspectas leonum, ursarum, boum, ovium, &c imagines crediderim, nec artificii fraudem prius senserim, quàm oculis membranæ cominus admotis, intuitus essem proximè. Cum igitur in hoc ornatu tantoperè priscos Hebræorum librarios luxuriasse cernerem, non ultra miratus sum, quòd in re alioquin ad superstitionem usq; diligentissimâ, quædam omiserint, quæ scilicet animalis icon non

non

non caperet; unde prima depravationibus occasio data fuit. Pag. 52. quod Baal-Juchasin *ex* Michlol *Kimchi citat, id in eo quidem reperi fol. 156. a. edit. Venet. ex fide R. Iacobi f. Eleazar recitatum: sed de Scribâ dubitat Elias Levita, in suis* Schifre-Luchos *oct. Aijn. 2. a. quoniam alicubi cum Aleph inter utrumq; Lamed* הלאלי *denominatum vidit, & in ipso Michlol Edit. Constantinop.* הללי *per Zeri. Cætera quæ ibid. ex Eliâ de quodam Ægyptio exemplari retuleram, inveni hactenus in ipso Maimonide Halach. Seph. Thor. cap. 8. fol. 56 b. Sed Kimchi p. 226. a. Michlol, dicit Syracusis asservatum, quo R. Ionah Medakdek usus fuerit; cui Elias d. l. consentit. Pag. 65. fabrefeci arcam Noæ Parallelepipedam, cum tamen juxta δεσπέρας Φρουλῖδας figura Prismatis triangularis esse deberet. Assertionis meæ fundamentum alias exponam. Sic etiam ad SS. Trinunitatis mysterium aptius quadraret: si quam fidem inter Christianos merentur hæ Cabalisticæ speculationes. Pag. 82. Pinxi Siclum ex conjecturâ, &* Nachamanidis *verbali tantùm relatione, adhibitis Samaritanorum characteribus aliundè notis; & paulò aliter etiam sculpsi ex eadem, in dissertatione de* Nummis*. Postquam verò tu Dn.* LANSI *ex gazophylacio tuo innumerorum penè numismatum antiquorum, ostendisti verum talem, & florente adhuc Samariâ (proh quàm diu id est retro!) cusum ex argento, non fusum, quod periti facilè discernunt, agnovi hunc lapsum; proinde à temetipso (quo melius nemo potest) ad illum tàm pretiosum Archetypum tuum corrigi volo. Pag. 121. Quæ de monstrosa rana, Ægyptum replente attigi, extant etiam in* Talm. l. Sanhedr. *fol. 67. fac. b. Deniq; Doct. Fausti magi apud plebem celebris legendam, quam p. 126. fictitiam, non sine aliorum authoritate statui, sunt qui etiamnum veram credant; cum his non contendam, si fortè patriam suam tanti præstigiatoris origine honorari putaverint, dum sibi popularem dicunt: ut olim de Homeri civitate inter Græcos certatum fuit. Si quæ tandem plures insunt maculæ, quæ corpusculum hoc deformant, abstergite illas statim ut apparuerint, judicii vestri spongiâ: benevolè recordati, quòd in hoc stadio pro ætate adhuc decurram, ad metam nondum pervenerim. Quod etiam materias cohærentes separare, & inepto sæpè loco dividere coactus fui, non mihi sed chartæ & disputationum angustis limitibus imputate. Sic & quòd textuum versionibus (inevitabiliter duriusculis) adeò crebras & legenti molestas parentheses inserui, cogitate in Studiosorum hujus linguæ gratiam id factum esse; quibus omnis meus labor deservit, ut nempe facilius conferrent, & hoc signo moniti statim agnoscerent, quod verbum Latinum cuinam Hebræo responderet; vel quod explicationis ergo aliunde esset suppletum.*

Sed desino, & meos conatus vobis commendo. Valete optime. Salutat vos Dn. Buxtorfius, noster ille communis; quem nisi Basilea, per ipsum quoq; nobili.

bilitata, vicissim honorificè haberet, afficeret injuria; esset enim indignum negligere concives, quem tot passim exteri colunt. Iubet ille ante omnia continuare cœptam refutationem arcani libri Nizzachon, quem Rev. & Digniss. Academiæ nostræ Cancellarius, Dn. D. Osiander, hujus studii etiam promotor magnus, &c. benevolè mihi concrediderit: & in operis subsidium misit alterum Nizzachon R. Lipmanni, membranâ exaratum, quod exemplar Cl. quondam Tremellius, è Iudæo utilis Ecclesiæ Doctor factus, secum ex Italia detulerit. Denuò salvete D. N N. COMPATRES, *certò confisi quòd perpetuò futurus sim*

Ampl. V V.

beneficii memor,
& ad quævis officia
paratiss. CLIENS

W. Schickardus
Non. Martiis. 624.

Benevo-

Benevolo Lectori S.

POSTQUAM SUPERIORI ANNO PRÆter meam vel Spem vel Meritum ad professionem Hebræam evectus fui, officii mei fore ratus sum, ut juxta præclarum Ben-Syræ Nepotis Jeremiæ monitum, lit. gim. גרמא דנפיל בחולקי אגרדיה *os quod in meâ sorte cecidit, illud roderem*: hoc est, ut nos efferre solemus, honorificam quam nactus sum Spartam, pro meâ virili exornarem. Ingratum enim esset in Almam Matrem Academiam, injurium in merita tot Antecessorum, tùm verò præcipuè contumeliosum in pios manes D. Raüchlini Sueviæ quondam Triumviri, ab Hermolao Barbaro familiari suo græcâ appellatione Capnionis dicti, præcisè ante seculum, hoc est, Anno Chr. 1521. corpore demortui, sed immortali famâ adhuc & æternùm superstitis, à Magno Erasmo, ingeniosâ Apotheosi inter Divos relati, & ipsi quoque Cæsari Maximil. I. in deliciis habiti, cujus vix absque Enthusiasmo, nunquam sine stimulo ad hasce literas recordor; si committerem ut meâ negligentiâ primævæ linguæ Studium, vel frigeret hîc, ubi olim sub tempus renascentium literarum unicè floruit, vel culpâ Decimi Successoris primò omnium intercideret ibi, unde per illum Heroa, primum ejus Restauratorem, in universam penè Europam est propagatum.

Itaque præter publicas Lectiones, ubi Multitudinis Major est habenda ratio, Exemplo cæterarum Facultatum, privatos etiam Ludos pro provectioribus aperui, in quibus præteritâ quidem hyeme Hebraismum, præsente verò Chaldaismum & Rabbinismum, לעניות דעתי *pro tenuitate meâ* doceo. Verùm, quia non vivâ tantùm voce præsentibus, sed Scriptâ quoque Absentibus prodesse decet, neque Linguas propter semetipsas, utcunque suaves sint, sed propter Res illis descriptas addiscimus, adeoque omnis opella mea S. S.

 Theolo-

Theologiæ deservit, ad quem ulteriorem scopum vigiliæ meæ collimant: secundum illud R. D. Kimchi in præfat. Michlol. לא טוב היות האדם ערירי מחכמת הדקדוק אבל צריך לו להתעסק בתורה ובמצות ובפירושים *non est conveniens, ut homo sit sterilis præ nimio studio Grammaticæ: sed potius necesse est, ut occupetur in lege, præceptis & explicationibus.* Nolui nec debui in Etymologicis minutiis perpetuò consenescere, sed cum Bono DEO paulatim altius assurgere, & Beati Hafenrefferi nostri, heu quam pii nuper Patris! gravissimo monito, Ingenioli vires in penitioribus Hebræorum Scriptis, hactenus à nemine in Latinam versis, experiri; partim ut ex officio Discipulis ceu pullis, cibum in os ingererem non crudum, sed quasi præmansum; partim ut benè de omnibus merendi studio, aliis quoque, si qui fortè desiderant, Judæorum expositiones, vulgò minus notas, proderem. In quo Conatu, ejusdem Hafenrefferi judicio, mihi Timidulo, nec Invidia hinc, neque Contemptus illinc; at meæmet conscientiæ præsagio, Tenuitas utrinque metuenda est. Non Invidia: qui falcem meam in nullius messem immitto, neq; Controversiis, quas Christiani cum Christianis, ubere prohdolor proventu habemus, ullibi me immisceo; nisi Photinianorum fortassis Blasphemiæ, Judaicarum non absimiles, aliud agenti & per accidens interveniant. Non popularis Contemptus; quem & materiæ Dignitas & linguæ Raritas, etiam apud Imperitos, facilè vindicabunt. Sed mea in hisce Tenuitas, & hactenus exigui temporis habita Exercitatio, quam & mecum domi agnosco, & hîc palàm foris profiteor. Certè nisi tardos in hoc studio profectus meos solaretur mira vis Vsus & Assiduitatis potentia incredibilis, quæ vel duros tandem excavat silices, jam dudum in pertinacis vereque Improbi Laboris vestibulo animum despondissem. At si nil nisi numeris suis absolutum & undiquaque perfectum edere licet, nemo quantumvis grandævus, in Bibliopoléo apparere audebit: aut si ad Horatiani præcepti rigorem, omnia nostra in nonum usque premenda sint annum, pigra nos ante Senectus occupabit, quàm laudabile quippiam scripserimus. Quoniam ergò semel incipiendum est, quæro non abs re cum venerando sene Hillele, in Pirke Afoth: אם לא עכשיו אימתאי *si non jam, ecquando tandem?* Annon Fabricando manusque operi admovendo, Fabros fieri oportet? juxta citum illud Aristotelis Ethic. 2.

Porrò illud mihi exorandus es Amice Lector, ne vitio vertas,

quòd

quòd tot Judaica passim, apta simul & inepta, glossas & nugas, religiosa cum superstitiosis, &c. affero. Factum id est occasione sacri contextus, quem in suâ linguâ sic partim explicant, partim depravant; & jure Professionis meæ, Linguamque Docendi privilegio, cui id pro tua Humanitate condonabis. Neque enim ipsemet omnia statim approbo, quin imò crassiora subinde refuto. Multò minus Judaismum seminare, vel claræ luci Evangelicæ Rabbinicas nubes obducere cogito; חס ושלום *absit* hoc à me Christiano! qui cum Catholicâ Ecclesia superbenedictam Trinunitatem devotè veneror, & in exhibitum Messiam piâ fiduciâ spero. Sed hæc est mens mea; Authoritatem Authentici textus, quantum in me est, manutenere: ad Majora Biblia, obstetricante Buxtorfio Basileæ nuper renata, fructuosiùs legenda, studiosos manuducere; simulque ab aliquorum veritatis hostium μισεβραίων indocto & cyclopico contemptu vindicare: Emphases originalium vocum, quæ sub versionum involucris ceu cortice latent, enucleare: Idiotismos sacræ linguæ, à genio cæterarum remotissimos, proinde nullo uno adæquato earum vocabulo explicabiles, amplioribus verbis & circuitione utcunque repræsentare: Iudæastros suomet gladio jugulare: Aliorum Interpretationes modestâ & omnibus seculis concessâ libertate examinare: Masoræ, minus quàm decet vulgò notæ, usum monstrare: Cabalæ Arcana studiosis prodere: strenuos paulatim ulterius & ad Chaldaismum provehere: Tepidos vel tantùm ad Hebraismi Amorem inflammare: utrisque mecum proficiendi ansam præbere. Quem in finem Formalia Rabbinorum verba, è libris non ubique prostantibus & majori parte à Nob. & Consult. Viro Dn. D. Lansio, &c. è locupletissimâ Illustris Collegii Bibliothecâ, benevolè mihi communicatis fideliter exscripta, & latinè versa, semper adjecta sunt. Summa; prodesse, nec frustra fruges consumere natum videri. Interim verò, si quid dextri etiam Circumcisus dixerit, id æquo animo admittere. Est enim, nè nescias, inter Iudæos etiã discrimen. Veteres illi multa, suo quodam more, parabolis occultarunt; quæ nostrates Iudæastri, & verè חומץ בן יין *Acetum vini proles*. hoc est, Majorum suorum dissimillimi & degeneres Filii, crassè dijudicant. Non igitur è cæco zelo infans ipse, quod ajunt, unà cum lavacri sordibus est effundendus, sed בין קודש לחול *Inter sacrum & prophanum* cautè distinguendũ, neq; tàm Quis dicat, quàm Quid dicatur attendendum. Quis enim sanæ mentis dubitabit quicquam esse adeò vile & abjectum, è quo non aliquid boni eruere sciat prudens? Omnia

 probate,

probate, monet Apostolus, quod bonum est tenete. Præjudicium ergo tuum, quòd Iudæi prorsus nil boni afferant, tam diu suspende, donec reapse verius quid experiare. O quoties Gallina granum in medio reperit fimeto! Quandoque est Holitor verba opportuna locutus, ait latinorum Horatius; & in Capit. patr. cap. 4. noster Ben-Azai אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום׃ *Non contemne ullum hominem, nec hyperbolice extenua ullam rem. Nemo enim est, cui non sit Hora sua, & nihil quod non reperiat locum suum.* Ibidem Ben-Zoma. איזהו חכם הלומד מכל אדם *Ecquis est Sapiens? qui discit à quovis homine.* Item Ribbi Iose Babylonius: אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו יש קנקן חדש מלא ישן וישן אפילו חדש אין בו׃ *Ne consideres Cantharum, sed id quod intus est; potest enim & novus Cantharus veteri vino repletus esse: & vetus vel novo carere.* Sed præfari desino, & rem ipsam בשם שמים aggredior. Tu bone Lector fave cæptis, ut strenuè continuari possint, & da crescendi copiam, atque Vale.

Dictum Hillelis.

מרבה	בשר	מרבה	רימה
מרבה	נכסים	מרבה	דאגה
מרבה	ישיבה	מרבה	חכמה

Multiplicans	Carnes	multiplicat	Vermes
Multiplicans	Divitias	multiplicat	Curas
Multiplicans	Academias	multiplicat	Sapientiam.

Ribbi Meir.

הווי ממעט בעסק ועסוק בתורה׃ והווי שפל רוח בפני כל האדם
Minue Negotia ut vaces Legi: Estoq; Humili Spiritu erga omnes.

SPE-

SPECIALI EXAMINI INTERPRETATIONUM, PRÆMISSA sunt generalia quædam

PROLEGOMENA

De

1. Textu Hebræo 2. Thargumim seu Paraphrasibus Chaldæis. 3. Versione Græcâ. 4. Masoræ Authoribus, Methodo & usu. 5. Cabalæ speciebus. 6. Peruschim sive Commentariis Rabinorum.

DISPUTATIO PRIMA

Habenda Mense Martio Anno 1621.

RESPONDENTE

M. JOHANNE SCHMIDT, BUDISSINO, Lusato.

AGIT DE

Textus Hebraici (1) Authoritate interna apud Iudæos, (2) Præsertim veteres (3) Mosen omnibus Prophetis anteferentes. (4) de illius externo superstitiosoque honore. (5) Invidâ occultatione. (6) Partitione.

1. VT IN NOVO TESTAMENTO GRÆCUS, sic in veteri Hebraicus Textus est originalis & Authenticus, ad quem in controversis locis tutissimè recurritur, & cui soli plus quam omnibus aliarum linguarum Apographis, adeoque totis Interpretationum plaustris creditur. Hunc tantum Thesaurum, *à lectione* מקרא *&* *à numero librorum*

עשרים

עשרים וארבעה dictum, nos Christiani, singulari Dei Opt. Max. providentiâ beneficioque, à Judæis, quantumlibet invitis acceptum habemus; quos inde Augustinus meritò Capsarios nostros vocat (super Psal. 41.) qui Studentibus nobis Codices portent. De sacro isthoc Deposito, Judæorum non omnes Idem sentiunt. Impudentiores illorum, quales sunt Novitii ferè & Nostrates Apellæ pristinæ gentis Feces potius quàm posteritas, agnoscunt Authoritatem ejus Canonicam; at negant Sufficientiam. Putantes pleraque illa quæ לתורה שבכתיב *legi scriptæ*, hoc est, Bibliis desint, supplenda esse מתורה שבעל פה *è lege orali*, in Thalmud relatâ. Unde nata est Blasphema illa comparatio, quæ legitur in Massichta Sopherim cap. 15. Halacha. 7. נמשלה המקרא כמים והמשנה כיין והתלמוד כקונטידון · אי אפשר לעולם בלא מים וא"אל בלא יין וא"אלב ק׳נט׳ · ואיש עשיר מתכלכל בשלשתן · כך א"אל בלא מקרא ובלא משנה וא"אל בלא תלמוד· *Similis est Textus Biblicus Aquis, & Mischna vino & Thalmud condito. Nec est possibile semper vel absque Aquis vel vino vel condito esse. At Homo dives in promptu habet omnia tria. Sic nec possibile est semper vel absque Bibliis vel Mischna vel Thalmud esse.* Et illa altera, nihilo melior, Halachâ mox seq. 8. ועוד נמשלה התור׳ כמלח והמשנה כפילפלין והתלמוד כבשמי׳ וא"אל בלא מלח וא"אלב פלפ׳ וא"אלב בשמ׳ ואיש עשיר׳ וג׳ כמו הנ"ל *Ulterius assimilatur lex Sali, Mischna Piperi Thalmud Aromatibus, nec possibile est, &c. at vir dives, &c. ut suprà.* Cujus sententiæ asperitatem, levigare conantur Halach. 9. dicentes אשרי אדם שיש עמלו בתלמוד ולא שיהא דולג במקרא ובמשנה *Beatus est ille Homo, cujus labor in Thalmud; sic tamen ut non transiliat Biblia nec Mischna.* At hunc verbi Divini contemptum, parùm plausibiliter excusant, quamdiu proselyto Bag Bag morem gerunt, qui pueris saltem S. S. Scripturam proponendã esse, Thalmudi verò lectionem Adultioribus reservandam, suadet. בן חמש שנים למקרא· בן עשר למשנה בן שלש עשרה למצוות· בן חמש עשרה לתלמוד:

Quin-

Quinquennis puer ad Biblia: Decennis verò ad Mischna. Adolescens 13. *Annorum ad observationem præceptorum*; 15. *Annorum ad Doctrinam Thalmudicam* (*scilicet aptus est, vel adhiberi debet*) utinam verò Biblia pellegerent tota! At videmus eos securè Prophetarum oracula negligere, soloque Mose contentos esse; quem diebus Sabbathinis cantillare, suâ religione tenentur, alioquin fortasse nec illum quidem magnoperè curaturi. Quotusquisque est inter ipsos, qui Prophetas nôrit? undè non invenustè libri illorum לאלמנות חיות *vivis viduis* comparantur, quorum scilicet Mariti Extraneas ament, se vero domi negligant.

2. Longè rectiùs olim Majores ipsorum sentiebant, de quibus verè dicitur: הלא טוב עוללות הראשונים מבציר האחרונים *Racemationem veterum, meliorem esse ipsâ vindemiâ Novitiorum.* Illi quantumvis Thalmudo etiam plus nimis, more gentis addicti, multò tamen reverentiùs tractabant Dei verbum, & quàm honorificentissimis id præconiis ornabant. Quòd indubitatum sit ipsius Dei verbum, & in Interiori recessu plus habeat, quàm in fronte literarum promittat; adeò ut nè sapientissimis quidem Mortalium ullis, profunditas Mysteriorum ejus fuerit pervestigabilis. Hos ergò Illis opponimus, præsertim verò celeberrimum ipsorum R. Moschen Bar Maijemon, qui abbreviatè רמב"ם *Rambam* dicitur, & in libro fundamentorum Religionis Judaicæ, quem aliâs maximi faciunt, Ikkar. 8. ità dicit: כל אות ואות שיש בתורה יש בתוכה חכמות גדולות · למי שיבינהו האל · ולא ווּשׂג תכלית חכמתה: כמו שנאמר · ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים: *Etiam singulæ legis literulæ continent intra se Sapientiam Infinitam, ut etiamsi cui Deus eam det intelligendam, nunquam tamen ejus finem apprehendat. Juxta id quod dicitur* (*Job.* 11. *vers.* 9.) *longior terrâ est Mensura ejus ac latior Mari.* Et hanc Majestatem non solis legibus, sed ipsis etiam minutioribus circumstantiis, adeoque Propriorum Nominum enumerationi attri-

buit, quòd non ſint viliora cæteris. Ibidem. אין הפרש בין · ובני חם כוש ומצרים ופוט · ושם אשתו מהיטבאל בת מט מטרד · ובין אנכי ה׳ אלהיך · ושמע ישראל · כי הכל תורת השם קדושה אמת *Non eſt diſcrimen* (quod tamen in Exceſſu peccatum eſſe putamus) *inter hæc verba: Filii Cham erant Chuſch Mizraim atque Put. Gen.* 10. *v.* 6. *vel illa: Nomen uxoris ejus Mehetabeel, filia Matred. Gen.* 36. *v.* 40. *& inter illa: Ego ſum Dominus Deus tuus, Exod.* 20. *v.* 2. *vel illa: Audi Iſraël Deus tuus unus eſt. Deut.* 6. *v.* 4. *univerſa enim Dei lex eſt ſacroſancta veritas.* Hinc graviter invehitur in Impium R. Menaſſem, eumque ut כופר מכל הכופרים *Hæreticiſſimum Hæreſiarcham* damnat, quòd ſtatuerit Ipſam quoque legem Divinam, non minus quàm cæteros profanos libros habere לבות וקליפות *Corda & Cruſtas*; hoc eſt, ut nos diceremus, Nucleum & Corticem, nec eundem ubique Tenorem. Leges quas ex Dei dictantis ore, populo præſcripſerit Moſes, eas ſolas eſſe Canonicas & αὐτοπίστους; cætera quæ ex ſuo cerebro, explicationis cauſâ interſeruerit, vel hiſtoricè narrârit, humanæ tantùm eſſe Authoritatis.

3. Contra hunc & alios gentiles, fundamento præced. 7. Maimonides Excellentiam Moſis magno conatu aſſerit. Præferens illum Antiquis Prophetis omnibus, quem nihil Myſteriorum fugerit, qui nullâ vitæ labe inquinatus fuerit; ſumma, qui ſolus rerum humanarum attigerit faſtigium. Verba ejus ſunt: הוא אביהם של כל הנביאים הקדומים לפניו והבאים אחריו ובזמנו · ואין לכולם מעלה כמעלתו · והוא מבחר בריאת יתע׳ מכל בני אדם · והוא השיג מסוד הבורא יתב׳ ויותר ממה שהשיג או ישיג כל אדם שנמצא או שעתיד להמצא · הוא ע״ה הגיע לתכלית רום האנושית · עד אשר הגיע למעלת מלכות שמים · ונכלל בכת המלאכים · ולא נשאר סותר מסודות התורה אשר לא נודעו לו · ולא מנעהו מונע גשמי ולא דבק בו דבר חסרון לא מעט ולא הרבה · וגו׳ *Ipſe eſt Pater omnium Prophetarum Antecedentium, Subſequentium & coætaneorum. Non enim ullius Excellentia fuit ſicut Excellentia illius.*

illius. Ipse Electißima erat Creatura summi Dei præ omnibus filiis hominum. Ipse assecutus est de Arcanis superbenedicti Creatoris plus quàm ullus mortalium, qui invenitur aut invenietur unquam. Ipse (piæ memoriæ) attigit terminum Celsitudinis humanæ, adeò ut pertigerit usque ad sublimitatem Regni cœlorum, & cooptatus fuerit in cœtum Angelorum. Neque super est aliquod Arcanum inter Mysteria legis, quod non notum fecerint ipsi. nec impedivit illum Impedimentum corporale, neque adhæsit ipsi defectus aliquis sive paucus sive multus. Porrò Quatuor in specie differentias ibidem facit Rambamus, inter ipsum & alios, quibus eos antecelluerit. 1. Quosdam, inquit, allocutus est Deus על ידי מלאך מליץ *per Angelum Interpretem*; At Mosen Imediatè פה אל פה *ore ad os.* Num. 12.7. 2. Aliis visus est בחלום הלילה · או ביום תרדמה מפלת על הנביא אשר יתבטלו בו רגשיו · ותשאר המחשבה לבדה · כענין חולם. וזה נקרא מחזה או מראה: *In somnio Nocturno: vel etiam interdiu sopor gravis irruebat in Prophetam, adeò ut cessarent in illo externi Sensus ejus, nec remaneret nisi Contemplatio sola, ut in Dormiente. Qui modus Theoria vel visio dicitur.* At Mosi adfuit Spiritus Dei Propheticus, ipsâ clarâ luce diurnâ, dum vigilans assisteret duobus Cherubim. Secundum id quod dicitur: Exod. 25.21. ונועדתי לך שם *& testificabor tibi Ibidem,* scilicet apud Arcam Propitiatorii. 3. plerisque corpus simul patiebatur. יזדעזעו איבריהם .וימסו אשוריהם וינתק. בנין גופם ותמצאם חרדה גדולה כמעט שתצא נשמותם מאימותם: *Illorum tremebant Membra, liquefiebant gressus, corruebat ædificium corpusculi, inveniebat eos panicus quasi pavor, ut parùm abfuerit, quin animæ eorum egressæ essent, è suis sedibus.* Prout in Daniele Ecstasin passo, cap. 10. apparet. At Mosen allocutus est Deus פנים אל פנים · כאיש אל רעהו *facie ad faciem, sicut vir cum proximo suo.* Exod. 33.11. hoc est, placido & benevolo vultu, ut Amici invicem solent, adeoque absque ullâ consternatione. 4. Nullus cæterorum ברשותו *suâmet Auctoritate*, & quando sibi ipsi libuerat,

vaticinari potuit; Imò totos sæpè dies, Menses, Annos fuerunt absque prophetiâ. Aliqui etiam citò Prophetæ esse desinebant. Elisæus quoque היה מכוין לשמח נפשו ולוכך רעיוניו · באמרו · ועתה קחו לי מנגן · ואז תבואהו הנבואה: *Præparabat se, exhilarando Animum suum & defæcando Affectus suos, dum diceret. Nunc ergò sumite mihi psaltem: 2.Reg.3.15. tunc demum advenit ipsi oraculum.* At solus Moses prophetabat omni tempore, quoties necesse erat, liberrimum habens aditum ad Deum, præ fratre suo Aarone, cui sanctuarium ingredi non semp. licebat. Hinc oblato aliquo difficiliori casu, jubebat populum paulisper saltem expectare עמדו ואשמעה מה יצוה ייי לכם *state, inquibat, & audiam, quid præcipiat vobis Dominus. Num.9.* 8. Quibus Ecclesiasticis laudibus Mosis, addo hanc politicam & Memorabilem, è fine lib. 4. antiq. Jud. Josephi. *Vir omnium quotquot unquam fuêre prudentissimus, & qui Consilia bona optimè nosset Exequi: adhæc Eloquentiâ & in tractando populo gratiâ & dexteritate Incomparabilis. Affectus quoque ità semper in potestate habuit, ut omninò illis carere videretur, & Nomina tantùm eorum, ex his quæ in aliis hominibus conspiceret, cognita habere. Imperator Idem cumprimis bonus, vates verò qualis nemo alius ut omnia ejus verba vim oraculorum obtinerent.* Et hæc hactenus de Mose, ejusque legis Authoritate Internâ. Nunc videamus etiam obiter, quantùm Externè ipsam honorent.

4. Hîc primò dici credivè vix potest, quâ curiositate quâ sollicitâ superstitione, volumen Legis Illud, quod in Synagogarum Archivis, ad solennes tantùm Lectiones, & publicos usus asservant, describi curent. Non omnis Membrana, sacro huic instituto Idonea censetur; nec quodvis atramentum. Nihil hîc eraditur, nihil deletur: idque metu quodam Religionis. Et ne Affingere videar, ex ipsorummet libris, fidem dictis facio. Præsertim è Codice Sopherim, qui in eo prolixus est, ut hujus devotæ Scriptionis modum tradat. Sic itaque orditur Cap. 1. Halach. 1. אין כותבין ספרים לא על עורות בהמה טמאה ולא

על

על עורות חויה טמאה · ולא תופרין בגידן ולא נכרכין בשערן · והלכה למשה מסיני שכותבין על עורות בהמה טהורה ועל עורות חיה טהורה ותופרן וכורכן בשערן · הלכה למשה מסיני שמסרגלין בקנה וכותבין בדיו על העוד שהוא כמוך לו · מן המקרא ואני כותב על ספר ובדיו · *Non scribunt libros neq. super pelles Jumenti Immundi, nec Bestiæ Immundæ. Sic non consuuntur nervis, neque ligantur in coriis illorum. Et iste Ritus est ab ipso Mose de Monte Sinai, quòd tantùm scribitur super pelles jumēti vel Bestiæ Mundæ. Item Sutura & ligatura in hispido. Est & hæc consuetudo Mosaica è Sinai, quod lineas ducunt prius calamo, & tunc scribunt Atramento, super Membranam continuam. Juxta Textum (Jerem. 36. 18.) Et Ego scribebam in librum cum Atramento.* En subtilem probationem! sed audiamus porrò quàm circumspectè exarari debeat? quantũvè intersit, ut illa Megilla, hoc est, circa geminos Cylindros convolubilis Scheda sacra, decenter adornetur. Ibid. Halach. 4. כותבין על הקלף במקום הבשר ועל הגויל במקום שעד · ואינו רשאי לשנות הלכה למשה מסיני · שאם שינה בזה ובזה אין קורין בו · *scribunt super Pergamenum in loco Carnis: & super Membranam in loco pilorum (olim hirsuto, nunc autem pilis inde enatis vacuo glabroqúe) neque fas est mutare hunc Ritum Mosis è Sinai. Si quis enim Mutet in hoc vel illo, non legunt in eo.* Cautum certè Scribam ista requirunt. At quid Vitriolum commeruit, quòd id Atramento immiscere nefas ducunt? fortè corrosio timetur? quid Gummi? Num ne udo aëre colliquatum, madefactas literas per repercussionem, cum confusione lectoris ingeminet? prudenter igitur huic malo provisum! Halach. 5. אין כותבין לא על דיפתרא ולא על גבי נייר מחוק · לא בשחור ולא בשיחור · ולא בקומוס ולא בקנקנתום ולא במי טריא · ואין נותנין קנקנתום בדיו · *Non scribunt neque super Pergamenum Imperfectè præparatum, neque super Chartam rasam. Item neque Carbone, neque Nigro colore, neque Gummito, neque Vitriolaceo, neque alio Humore. Imò ne quidem miscent vitriolum in Atramentum.* De Carbone minus miror, posset enim vel

 solâ

ſolâ legentium reſpiratione diſſlari, nedum tam incondito Cantillantium, & prorſus Stentoreâ voce conclamantium Boatu annihilari. Sed ut ut Ridicula ſint hæc, nihilque præterea poſſint, Nos tamen Chriſtianos â Textualis Corruptionis liberant Suſpicione, cujus immeritò à quibuſdam inſimulantur Judæi, ab hoc facinore omninò alieniſſimi. Audiamus enim quæſo ulterius, quàm reverenter porrò ſcriptum jam librum, nec publicum ſaltem, ſed & privatos tractent. Cap. 3. Oſeh Thorah. Halach. 10. pagin. 43. b. edit. Venet. ספר תורה לא יהדיקנו מתוכו אבל מהדקו מבחוץ · והנותן ספ׳ תורה לחבירו לא יתנהו אלא בימין והמקבלו לא יקבלנו אלא בימין · שכן נתינתו בהר סיני · שנ׳ מימינו אש דת למו· *Librum legis nemo apprehendat in Medio, ſed teneat illum in Margine. Et qui porrigit lib. Legis Collegæ ſuo, non exhibeat eum niſi dextrâ manu. Talis enim erat Traditio ejus in Monte Sinai. juxta id quod dicitur, (Deut. 33. v. 2. Dominus in Sinai venit, cum decem millibus, &c.) & à dextra ejus Ignea lex pro eis.* Et quod plus eſt, ob nobile hoc officium, ſacri nimirum Codicis in tenendo contactum, honoratur ipſa quoque Dextra Manus, cui propterea ſingulari Thalmudicæ Majeſtatis privilegio, jam ultra centum Decennia cautum eſt, nè ullâ ſpurcitie inquinetur. In Maſſichta Berachot: אין מקנחין בימין אלא בשמאל מפני שמראה בה טעמי התורה· *non abſtergunt Dextrâ ſed Siniſtrâ: eò quod oſtendit illa Accentus Legis.* Unde derivatum eſt illud in Rituali Orach Chaiim, cap. 3. ויקנח ביד שמאל ולא בימין *Et abſterget ſordes manu Siniſtrâ, neque Dextrâ. Et cætera: quæ de Civilitate Morum ſuper* בית הכסא *huc exſcribere pudor vetat.* Antonius Margaritha, Judæus ſed Baptizatus, & Lipſiæ quondam Profeſſor, in libello, **der gantz Jüdiſche Glaub** inſcripto, pag. h. 4. b. edit. Auguſt. de An. 1530. de popularibus ſuis memoriæ prodidit, quòd profanis, hoc eſt, ſecundum ipſos, Illotis manibus, ſacros non attingant libros, aliis in Bibliothecâ nunquam ſupponant, ſemper

impo-

imponant. Scamno cui incumbunt, religione quadam non insideant, apertos & claudendos semper exosculentur, adeoque ob delapsum in terram, totâ die jejunent, quotquot præsentibus oculis Omen hoc conspexerint, cæterisque Sanctiores haberi velint. Id unde haustum sit, in originalibus ipsorum libris hactenus nondum deprehendi: non tamen abludit ab illis, quæ in sæpè citato libr. Sopher. cap. 3. Halachis 11. 12. 13. hisce verbis leguntur. לא ישמט אדם ספר תורה מחיקו ויחלצנו בו שנוהג בו דרך בזיון · ולא יתננו על גבי ארכובותיו ותן אצילו עליו ויהא קורא· כדברי ר׳ נחמיה· *Non projiciat homo librum legis è sinu suo, nevè extrahat eum, ut tractet contemptibiliter. Non ponat illum super genua sua, neque innitatur ei axillis, dum legit. juxta præceptum R. Nehemiæ.* לא יתננו על גבי הכסא ויהא תלוי וקורא כע׳ם שקורין בשטרות · שאין נוהגין ביזיון בספרים · אלא אוחן בידיו באימה וקורא בו · אין זורקין ספרים ממקום למקום ואין נוהגין בהן דרך ביזיון · *Non collocet eum super pulpitum, ut sit suspensus; neque eo modo legat, quo solent Schedæ-Contractuum, nè habeantur despicatui Codices sacri. Sed apprehendat manibus suis cum timore & sic legat in eo. Non dispergant libros passim de loco in locum, nè afficiant contumeliâ.* לא יתננו על גבי מטה לא במרגלות המטה ולא תחת המטה · ולא ישב אדם על גבי המיטה והספרים עליו· *Nemo ponit eum super stratum, multò minus ad pedes lecti vel prorsus infrà lectum, neque insidet quispiam grabato, si libri eidem incumbant. (nè scilicet Serpens eum mordeat, prout R. Eleasaro accidisse ibidem narratur; secundùm illud Prov. 23. v. 32. Novissimum ejus instar Serpentis mordebit.)* Possem hisce plura de peculiari Festivitate, ipsis שמחת התורה *gaudium legis* dicto, adjicere; quam post absolutam lectionem Mosaicam, ultimâ die solennitatis Tabernaculorum, hoc est, quotannis 23. primi sui Mensis Tisri die celebrant, & proximè quidem in 10. nostri Octobris 1620. inciderat. Ubi suum Sepher Thorah, id est, legis librum, miris gesticulationibus honorant, cumque insigni totius plebe-

plebeculæ applauſu publicè omnibus oſtentant. Sed ſufficiat hoc unum, ex eodem Sopher. cap. 14. Hal. 14. exceptum attuliſſe. מיד גולל ספר תורה עד שלושה דפין ומגביהו ומראה פני כתיבתו לעם העומדין לימינו ולשמאלו · ומחזירו לפניו ולאחריו שמצוה לכל האנשים ולנשים לראות הכתב ולכרוע ולומר · ואת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל · או תורת ה' תמימה משיבת נפש · *Confeſtim revolvit librum legis ad tres paginas, & exaltat illum, atque oſtendit faciem ſcripturæ ejus populo circumſtanti à dextris & ſiniſtris ejus. Convertitque antrorſum & retrorſum, præcipiens omnibus Viris & Mulieribus, ut aſpiciant, acclamantes: Hæc eſt lex quam propoſuit Moſes filiis Iſraël! aut ex (Pſal. 19. v. 8.) lex Domini perfecta eſt, convertens animam.* Qui plura deſiderat, videat ipſorum מנהגים Minhagim, hoc eſt, libros conſuetudinum. pag. 53. edit. Hanov. & omninò Synag. Buxt. latinam. pag. 422. edit. ejuſd. ubi hæc Pompa graphicè depingitur.

5. Hunc tàm ſacri Theſauri uſum ipſi Iniqui ejus Poſſeſſores nobis Chriſtianis ab Ethnicifmo oriundis communicatum, acerrimè invident; Imò nè primitivæ quidem Linguæ notitiam, felicibus Incrementis Dei gratiâ inter nos Propagatam, nobis favent; hancque Malevolentiam ſuam pluſquàm Satanicam verbis 147. Pſalmi palliant: לא עשה כן לכל גוי ומשפטיו בל ידעום : *quòd Deus non taliter ulli fecerit nationi, nec Judicia ſua manifeſtârit cuiquàm præter ipſos.* Unde eouſque malitiæ progreſſus eſt Livor eorum, ut lege ſanxerint, adeoq; ſub dirâ Anathematis ſui pœnâ caverint, nè quis illorum Chriſtiano, Arcanos Legis ſuæ ſenſus revelare præſumat. Prout apparet ex 2. præf. Eliæ in Maſoreth, octern. Beth. facie 8. b. כל הלומר (*fortè legendum eſt* הלמד) תורה לתלמיד שאינו הגון / ירד שאולה ביגון / ורוחו ונשמתו תופח / שנאמר תאכלהו אש לא נופח / לא דברו אלא בישראלי / ולא באדומי או ישמעאלי · *Quicunque tradit (vel docet) legem Diſcipulo cui non licet, is deſcendet ad Infernum cum mœrore, & Spiritus atque anima ejus diſplode-*

displodetur; quia dictum est; devorabit eum Ignis non sufflatus Job. 20. 26. Non ergò loquuntur hæc nisi Israëlitis; neque verò Edomitis (sic Christianos vocant) vel Ismaëlitis. Nominatim verò Mysteria, sub hoc Exordio nostro Mosaico, & Visione Quadrigarum Ezechielis latitantia, Omnemque, ut ipsi ajunt, Philosophiam naturalem & Metaphysicam occultè comprehendentia, ulli Christianorum prodere vetuerunt. Ibid. pagin. a. & b. כי חכמים אינם אוסרין / רק
שדברי תורה לגוי אין מוסרין / ולא אמרו אין מלמדין / רק עקרי
דבריהם עומדין / על דברין ששייך בהן מסירה / כגון מעשה
בראשית ומעשה מרכבה וספר יצירה / שאין מגלין אלא לצ
לצנועים / אנשים חכמים וידועים / אשר מבני ישראל המה
וכן כצרור אבן במרגמה / אשר על תלמיד שאינו הגון דרשוהו
ולזורק אבן למרקוליס דמוהו· *Sapientes non prohibuerunt nisi verba Legis gentibus non tradere. nec dixerunt non docete; nisi tantùm fundamenta earum rerum, quæ nituntur verbis, in quæ congruit aliqua Traditio (oralis) qualia sunt opus Creationis, & Curule (Ezechielis) & liber Jezira. quæ non revelant nisi verecundis Viris Sapientibus & doctis, qui de filiis Israël sunt. Et sic Proverb 26. 8.) esset quasi inclusum lapillum (gemmam, projiceret) in acervum vulgarium lapidum, si quis discipulum, cui non convenit, doceret illud; adeoque spargenti lapidem ad statuam Mercurialem (trivium. vide Thischbiten.) similis ille.* Et nè quis fortè plebejus, ex populari avaritiâ vel juvenili temeritate, Christianis quicquam prodere possit, ideò nec inter seipsos omnibus promiscuè communicant, sed astutissimo consilio tot Arcanæ & Cabalisticæ Scripturæ modos dudum confinxerunt, ut non nisi Senes, & in hisce multùm exercitati, ea intelligere valeant. prout ibidem ulterius sequitur: ועוד מה שאמרו בגמרא / אין מוסרין סתרי
תורה / אלא מי שיש בו חמישה ענינים / זקן ונשוא פנים / וכולי
/ כדאיתא בישעיה *Porrò id ipsum est quod dicitur in Gemara; non tradunt Arcana Legis nisi ei, in quo sunt quinque conditiones, ut sit Senex, bonorabilis facie, &c. prout extant Esaiæ cap. 3.*

verſ. 3. Unde idem Elias, maxima ſibi apud populares ſuos conflavit odia, quòd Cardinalem Ægidium Viterbienſem, & aliquot alios Italiæ Chriſtianos, Linguam ſaltem docuiſſet: ut ipſemet anxie fatetur, octern. Beth. facie. 5. b. ועל זה גדלה עלי הצעקה / ולא נחשב לי לצדקה / וקצת הרבים / אינם מסבירים לי פנים / ואומרים לנפשי אוי / על שלמדתי תורה לגוי / משום הדרשה הבנויה / על ומשפטים בל ידעום הללויה / תלים קמ"ז *Propterea invaluit ſuper me vociferatio, nec reputatum eſt mihi in Juſtitiam; Et quidam Rabinorum non ſpectandam præbuerunt mihi faciem, dixerunt animæ meæ, væ! eò quòd docuerim gentes. Propter Interpretationem extructam ſuper illud Pſal*. 147. *v*: 20. *Et Judicia ſua non noverunt illi, &c.* Ubi ſe prolixius excuſat, & quod à Judaiſmo propterea nondum defecerit, publicè proteſtatur.

6. Canonici Vet. T. libri, hebraico Idiomate exarati, numerabantur antiquitus ſaltem viginti duo, quot & Conſonantes ſunt in Alphabetho ſacro; ſicut videre eſt ex prologo Galeato B. Hieronymi, duobus nempe libellis, Ruth libro Judicum, & Threnis ſuo Authori Jeremiæ annexis: quinque verò Duplicibus exiſtentibus, ad analogiam quinque literarum מנצפך *biformium*. At hodie à Judæis, non dolo, ut Fabricius ſuſpicabatur, ſed ex Antiquiſſima tum Maſoretharum ordinatione, tum Thalmudicorum approbatione, numerantur עשרים וארבעה *Viginti Quatuor*. ſcilicet חמישה חומשי תורה *quinque Quinarii Legis* ד' נביאים ראשונים *quatuor Prophetæ priores*, Joſua, Judices, Samuel, Reges, ג' נביאים אחרונים *tres Prophetarū poſteriorum*, Eſaias, Jeremias Ezechiel & תריעשר *liber duodecim* minorum, Ideò conjunctorum, nè Sigillatim relicti facilius injuriâ temporum interciderent. Tandem יא' כתובים *Undecim Hagiographi*, ſcilicet Tres Poëtici, pſalterium, Proverbia, Job. Quinque מגילות *volumina*, per annum hâc ſerie in feſtis legi ſolita, Cantic. Ruth, Threni, Eccleſiaſt. Eſther. & tres Semi Chaldaici, noviſſimè ſcri-

pti, Daniel, Eſdras, Paralipom. Qui à Propheticis ideò ſeparantur, quòd non per ſomnium, viſionem, auditionem vocis, Ecſtaſin & alienationẽ mentis, ut vatum oracula; ſed per Spiritum S. immediatè Authoribus ſuis, integris ſenſibus dictati eſſe dicuntur. Atque iſte ordo talis eſt in noſtris & Gallicanis Exemplaribus: à quo tamen Hiſpanica non nihil variant; ſicut & vetuſtiora Judaica ab utriſque. omnia ſuis quibuſdam nixa rationibus. de quo Elias Maſor. Hammaſ. octern. ד. f. 6. b. In hoc autem omnibus ex æquo convenit, quòd eos viginti quatuor libros in tres generales partes diſtribuunt, ſcilicet Legem, Prophetas & Hagiographa: ut Idem Ibid. docet. לא היו הכ״ד ספרים מחוברים יחד והם חברום ועשו מהם ג׳ חלקים תורה נביאים וכתובים. *Non erant 24. libri conjuncti unà, ſed Illi (viri Magnæ Synagogæ, ſub præſidio Eſdræ congregati, de quibus ibi loquitur) concinnaverunt eos, & fecerunt inde tres Partes, Legem, Prophetas & Hagiographa.* Quam diſtinctionem etiam ipſe Salvator noſter Chriſtus acceptaſſe videtur, Lucæ 24. v. 44. omnia, inquiens, impleri oportet, quæcunque de me ſcripta ſunt in lege Moſis; in Prophetis; & in Pſalmis. Sub Horum complexu, cæteros quoque Hagiographos procul dubio intelligens. Sunt qui putent, in Quatuor partes Hebræa dividi Biblia, eò quòd vident in totidem vulgò compingi Tomos, & audiunt diſtinctas priorũ & poſter. Prophetarum mentiones. At hęc eſt ſubdiviſio tantũ generis Intermedii in ſuas ſpecies infimas, olim propter Scribas introducta, hodie propter Typographos & Bibliopegas commodè retenta, quæ ſuperiori diviſioni nihil derogat. ut ſcitè notavit Druſius in pentat. pagin. 4. Porrò lex Moſaica ſubdividitur, à Maſorethis quidem in פרקים ſive *Capitula*, ſed pauciora quàm nos Chriſtiani numeramus, verb. g. Geneſis ſaltem in 42. Exod. in 29. Levit. 23. Num. 32. Deut. 27. Sic etiam cæteri libri. Joſ. 14. Jud. 14. Ambo. lib. Sam. 34. Reg. 35. Eſa. 26.

Jerem. 31. Ezech. 29. minor. Proph. 21. Chron. 25. Psal. 19. Job. 8. Prov. 8. Ruth. Cant. Thren. singul. 1. Eccl. 4. Esth. 5. Daniel. 7. Esra. 10. prout videre est è לוח סדרי התורה ונביאים וכתובים על פי המסרה Bibliis majoribus præfixâ. At à cæteris Hebræis communiter subdistinguitur in 54. פרשות *Sectiones*, vel סדרים *Ordinationes*, tribus Majusculis פפפ vel ססס (semel etiam, sub finem Geneseos uno minusculo ס) notari solitas, & à primâ textus voce, vel illarum maximè Emphaticâ denominatas. Unde בראשית שמות ויקרא במדבר דברים accuratè loquendo mihi potius Paraſcharum, quàm Integrorum *librorum Nomina*; contra vulgatam opinionem videntur. Debebant, ad nostri Calendarii rationem, esse saltem 52. pro numero Hebdomadûm. at illi 12. lunationibus Annum metientes, ad Intercalarem suum respexerunt, qui Integro Mense abundat. In vulgaribus ergò Annis oportet bis binas breviſſimas conjungere, &c. Et hæc Distinctio non Novitia est, à nostratibus Judæis recens introducta, nec tamen, ut circumcisum vulgus opinatur, ab ipso Mose profecta, sed olim ab Esdrâ & Sociis sic ordinata, ut inserviret Lectionibus Sabbathinis per totum Anni curriculum. Unde nec primitivæ olim Ecclesiæ, mos iste legendi ignotus erat. Act. 15. v. 21. Moses jam tunc ab antiquo in Synagogis, per singula Sabbatha lectus dicitur. Durat ista consuetudo adhuc dum hodie, ut non facilè sit vetulus aliquis Judæus, qui propter continuam hanc & quotannis repetitam lectionem, non memoriâ teneat, præcipuas leges Mosaicas & verba plerumque formalia. Hæc enim toties iterata, quomodocunque etiam intellecta fuerint, vel tandem hærere oportet. Quemadmodum apud nostrum vulgus, nemo ferè tam Rudis est, qui licet omnem reliquam ignoret Scripturam, Evangelia tamen, diebus Dominicis explicari consueta, ob frequentem usum & annuos recursus non sciat: Ita Judæorum

etiam

etiam Pueris & Fœmellis Moſes in ſuâ linguâ notus eſt, plus quam ullus Prophetarum. Nam & Septimanas à פרשה Lectione Sabbathina denominant, ſicut nos Dominicas Invocavit, Reminiſcere, Oculi, Lætare,&c. ab Antiquo Introitu. ſicq; in clauſulis literarum tempora diſtinguunt. Tandem ut noſtris Evangeliis, quidam Paulus Diaconus, Apoſtolicas adjunxit Epiſtolas; ità illi Paraſchis certas הפטרות Haptharas, (à *Dimiſſione* populi dictas) coordinarunt. factum hoc eſt tempore Antiochi hoc eſt, Annis ante Chriſtum plus minus 170. quando Tyrannus ille Lectionem Moſaicam inhibuerat. Et ut ſpeciatim ſciri poſſit, quæ Hapthara cui Paraſchæ congruat, appenſus eſt pleriſque Bibliis peculiaris Index, qui hoc diſtinctè monſtrat. Tandem quid in ſubdiſtinctionibus Paraſcharum, Minuſcula פ vel ס ſolitariè poſita notent, infra ſuis locis dicetur.

II. DE THARGUM. ſive Textu Chaldæo.

(1) in genere. (2) in ſpecie de Onkelo. (3) Ionathâ. (4) ejus Paraphraſi in Pentateuchum. (5) cæterorum Targumim Authoribus.

1. Thargum in genere nihil aliud eſt, quàm Bibliorum in certam Linguam converſio. à Radice תרגם quæ *Interpretari* ſignificat. Quia verò in populo Dei non alia olim quàm Chaldaica extabat verſio, ideò illa κατ᾽ ἐξοχὴν & in ſpecie תרגום *Thargum* denominata fuit. Occaſionem huic Tranſlationi præbuit Mutata populi Lingua. Quorum enim Patres ante Captivitatem puro colloquebantur Hebraiſmo, illi in Babylone, contagio peregrinæ Linguæ Suam adeò infecerunt, & ſeptuagennali uſu ſic transformârunt, ut poſt reditum priſtina ejus facies vix amplius agnoſceretur, adeoque corrupta hæc deinceps vernacula evaderet. Et ea ipſa eſt, quam Chaldaicam vo-

camus. de quâ Elias in præfatione ſui Methurgeman hiſce memorabilibus verbis ſcribit : א רבותינו ז"ל שלשה דברם לא שנו ישראל במצרים שמותם ומלבושם ולשונם· וכן כשהיו בארץ ישר"ל ולא היו יודעי לשון ארמי· כי אם יחידים העומדים בחצר המלך· והראיה מדברי רבשקה· וכשגלו מעל אדמתם לבבל שכחו הלשון מכל וכל ככתוב בס' נחמיה· ואף החכמים ויודעי התורה עיקר לימודם היה בלשון בבלי· גם בו חובר התלמוד הבבלי· *Dicunt Magiſtri noſtri. p m. Tres res non mutarunt Iſraëlitæ in Ægypto: Nomina, Veſtes & Linguam ſuam. ſic etiam dum adhuc erant in terrâ Iſraël, nondum callebant linguam Aramicam; niſi ſingulares quidam, verſantes in Aulâ Regis. prout apparet è verbis Rabſacæ. Eſa.36. poſtquàm verò migrârunt è Regione ſuâ in Babylonem, obliti ſunt Linguæ omnes omninò. ſicut ſcriptum eſt Nehem. 13. adeò ut etiam Sapientes & gnari legis, fundamentum doctrinæ ſuæ ponerent in Linguâ Babylonica. in quâ & adornatum eſt Thalmud Habbafeli.* Quamvis autem Hebræam non planè dedidicerint, præſertim literati & ſcribæ, adeò ut noviſſimi vates, Prophetias ſuas Anteceſſorum ſtylo adhuc emendatè ſcripſerint. (quemadmodum nec Romana Lingua in Italicam ſubitò tranſmutata eſt, ſed etiam poſt Barbarorum Irruptiones ſemper aliqui Doctiores, nativum & jam collapſum Latinitatis decus affectârunt & reſtaurarunt.) In ſacris tamen Congreſſibus, major Multitudinis & rudis popelli ratio fuit habenda. Ut ergò promiſcuum quoque vulgus haberet S. Scripturam ſibi Intelligibilem, adornata ſunt Chaldaica Thargumim, in pleroſque libros Biblicos; Nempe omnes, præter Danielem & Eſdram, qui jam ante Semichaldaici ſunt : & præter libros paralipomenon recentiſſimè ſcriptos, qui dudum in libris Regum explicati erant. Sed nec ab uno Authore, nec iiſdem Temporibus adornata ſunt : prout tum ex Styli differentiis, tum ex Synceritatis gradibus, tum denique ex ipſius Paraphraſeos Anguſtiâ & prolixitate apparet, & infrà in

parti-

particulari fusius declarabitur. Hoc autem certum est, si non omnes, plerasq; tamen versiones Chaldaicas cæteris quæ extant, nominatim verò nostrâ Græcâ & Patribus primitivæ Ecclesiæ, adeoque ipsis Apostolis Antiquiores esse. Id quod ultra totius Judaicæ Gentis consensum, insuper vel è solâ Passione Dominicâ probo; ubi Salvator noster in cruce pendens, non ex Hebraico Psalterio עזבתני sed ex Chaldaico שבקתני σαβαχθανί Exclamasse Matth. 27. cap. v. 46. legitur; sicq; Thargum suis fidelibus quasi dedicasse. Ut taceam nunc Lectionem ejus Sabbathinam, in Synagogâ habitam, & Luc. 4. relatam, quæ certè nec cum Hebræo neque Græco textu nostro congruit. Unde mihi probabilissimum evadit, fuisse ex aliquo tunc extante & vulgo intelligibili Thargum recitatam. Utut sit, commendatur certè lingua Thargumica etiam non leviter exinde, quòd in ipso contextu Hebræo aliquoties, nempè in Lege Gen. 31. in Prophetis Jer. 10. In Hagiogr. Dan. 2. usurpatur. Unde motus Ribbi Schemuel Bar Nachmoni in Beresch. Rabb. monet: אל תהי לשון ארמית קלה בעינ ך. שמצינו בתורה ובנביאים ובכתובים שה"קבה חולק לו כבוד. *Ne sit lingua Aramica vilis in oculis tuis; Invenimus enim in Lege & Prophetis & Hagiographis, quòd Deus Opt. Max. ipsemet impertierit ei honorem, &c.* Sed hîc mirari satis nequit Cl. Helvicus, quâ oscitantiâ Patres id neglexerint, adeò ut nè ipsum quidem Thargumi Nomen ullibi in omnibus illorum voluminibus reperiatur. Præsertim verò cur B. Hieronymus, cui tot de versione suâ lites motæ erant, ejus pro se non meminerit unquàm? vel Origines, qui Hexapla primùm, deinde Octopla (h. e. tot Columnarū Biblia, ex Hebræo textu, primò suis deinde alienis literis exarato, & variis Græcis versionibus, è Regione positis, constantia) confecerat, tàm alto id prætererit silentio? Factum id esse putat. 1. Authoritate nimiâ Græcarum versionum quæ tunc ob amplissimum Linguæ usum apud omnes vulgò receptæ erant, Imò Hebraicæ veritati præferebantur. teste August. Epl 10. Ita ut inde Latinam corrigendam censerent. 2. Ignorantiâ Chaldaismi, quem paucissimi callebant. 3. Præcipuè verò Assidui-

tate

tate persecutionum, quibus pressis non licebat huic Studio vacare. Hic porrò non absque caussâ quæritur: Num hæ quas hodie possidemus, Chaldaicæ versiones adhuc dum sint Incorruptæ? nec vel Judæorum Invidiâ, vel Injuriâ Temporum adulteratæ? Ad quæ distinctè respondeo. 1. Judæos, quantumvis diro adversus Christianam veritatem odio flagrent, hincque omnem Thargumi usum nobis negatum unicè cupiant, suâ tamen sive religione quadam, sive mavis Superstitione ductos, quàm diligentissimè sacros libros custodire; sicque æterni exitii metu cohibitos, non audere quicquam, nè tantillulum quidem in Thargum immutare, non secus atque in ipso Codice Hebræo, cui Chaldæum prorsus exæquant. Præterea satis id loquuntur illa dicta, quæ exinde magno numero depromimus, & contrà Judæos urgemus. si quid inde mutare fas esset, hos certè oculorum sudes, præ omnibus ejecissent, præsertim quæ Rabbinis suis manifestè interdum contradicunt, dudum erasissent. 2. Quod verò Temporum Injuriam attinet, fateor sanè, nulli unquam librorum extra Hebræum Codicem, hanc felicitatem contigisse, ut post tot Seculorum decursus, tot Imperiorum Ruinas, tot librariorum transcriptiones, Integer & purus qualis ab ipso Authore suo profectus est, ad nos usque pervenerit, cúm Senium etiam Saxis, ut Poëta inquit, Marmoribusque vel tandem veniat. Proinde nec dubium esse, quin id Chaldaicæ quoque Paraphrasi, inter tot Judaicæ gentis Exilia contingere potuerit. Quam suspicionem auget ista diversa Esaiæ Lectio superius tacta: eamque prorsus confirmare videtur, Trishagium illud, Sanctus Pater, Sanctus Filius, Sanctus Spiritus S. olim (teste Galàtino lib. 2. cap. 1.) in Thargum ejusdem Esaiæ cap. 6. lectum. quod hodie secus esse, nemo ignorat. Et quid multis? abundè probat eam creberrima Lectionis Varietas, quæ est inter diversas Editiones, etjam Ejusdem Thargum, ô quoties Regium Exemplar à Veneto discrepat? quoties Basileense ab utroque? prout ex Infinitis ferè locis patet. Quæ differentiæ omnes sunt ex Defectu Masoræ, quâ Thargũ caret. aliàs æquè Integrum, ac ipsamet Biblia, ad nos usque propagari potuisset. Innuente Eliâ. p. 8. b. oct. He Masor. לולי באו כבר נעשות התורה כשתי תורות · ולא היו שני ספרי׳ מסכימו׳ יחד · כאשר קרה לשאר ספרי המחברי׳ ולתרגום אונקלוס: *Nisi venissent (Masoretha) dudum facta esset Lex quasi duæ Leges, nec essent bina Exemplaria, quæ congruerent invicem; sicut accidit cæteris libris Authorum, & ipsi etiam* THARGUM *Onkelos, &c.* Sed de singulis Thargumim in specie, dicetur Disp. seq.

DISPV-

DISPUTATIO SECUNDA

Habenda sub finem Martii 1621.

RESPONDENTE

M. JOHANNE VISCHERO, AMBstelrodamense Batavo.

1. PRimum Thargum est Onkeli, in solum Pentateuchum, de quo in Massichta Megilla cap. 1. fol. 3. a. mox ab initio legitur: תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי רבי אליעזר ורבי יהושע: *Thargum quod est Legis, Onkelos proselytus adornavit illud, ex ore Rabbi Eleasari, & R. Josua.* Id in Veneta & Basileensi Editionibus, textui sacro ad latus collocatur, in Regiâ verò subjicitur. & verbum ferè verbo reddit, adeò ut sub iisdem Hebræorum Accentibus, instar ipsius Authenticæ legis decantari possit; nisi ubi interdum plura liberioris Paraphraseos verba, vinculis Macceph unita, longioris Melodiæ ambitu sonanda sunt, & eâdem quasi chordâ aliquandiu oberrandum. Propter astrictos hosce suos numeros, & angustos verbalis versionis carceres, hoc Thargum cæteris est facilius: proinde Incipientium studiis accommodatius. Præsertim postquam Cl. Buxtorfius, Amicus & Fautor meus honorandus, &c. illud à deformitate pristinæ punctationis, infinitis ferè locis vindicavit, & Herculeo sanè labore, sed felici successu, ad Da-

nielis & Eſdræ Analogiam correxit. Antea enim planè ἀνομάλως καὶ ἀνορθογράφως punctatum erat. id quod & Elias olim agnovit; in præf. ſui Methurgeman ita ſcribens: בלי ספק המתרגמים כתבו תרגומם בלי ניקוד · ואח"כ · והראיה הנוסחאות הישנות מאד · אחר כך זמן רב ננקדו על יד יחיד או רבים אנשים בלי שם · כל אחד כרצונו · על כן יצא משפטן מעוקל· *Procul dubio Interpretes ſcripſerunt verſiones ſuas* ABSQUE *punctis. Et mox: demonſtrant id Exemplaria valdè vetuſta. longo poſt tempore demum punctatæ ſunt, per manum unius aut alterius Anonymi. à ſingulis pro Arbitrio ſuo. propterea exorbitavit judicium eorum à Temone, &c.* Buxtorfio igitur, hoc Augiæ Stabulum perpurganti, plurimùm debemus. Utinam verò promiſſa in illud Commentaria maturaret, nec quorundam Ingratitudine Alacritatem ſuam diutius retundi pateretur! Et ſi enim præſens, hoc nimis ſecurè negligat ætas, doctior tamen ſecutura olim agnoſcet. Sed redeo ad Onkelum. Is quibuſdam ob Soni Nominalis Affinitatem putatur fuiſſe Patrum ille AQUILA Ponticus, Author celebris quondam verſionis Græcæ. At noſter Paraphraſtes 1. non Græcè ſcripſit, ſed Chaldaicè. 2. nec Chriſtianus erat nomine; quippe hoc Titulo Antiquior, ſed Judæus. 3. fortaſſe etiam ἄξεινος in εὐξείνῳ ponto. 4. olim Hieroſolymis vixit ante Chriſtum ſub Hillele; non poſtea demum ſub Impp. Hadriano & Antonino pio. Alii confundunt eum cum עקילס *Akilas* qui & ipſe Proſelytus erat, cujuſdam Thargumi author, quod in Bereſchit Rabba paſſim citatur, hactenus verò injuriâ temporum intercidit. At 1. Ingens eſt diverſitas nominum עקילס & אונקלוס tàm ratione ſcriptionis quàm pronunciationis. unde 2. diſtincta utriuſque fit mentio paſſim. 3. Akilas ille Hagiographa & Prophetas vertit, ut ex allegatis locis (prov. 12. Eſa. 3. &c.) apparet: Onkelos noſter legem. Tertii exiſtimant eum fuiſſe Imperatoris Titi ex Sorore Nepotem, qui poſt Ex-

cidium

cidium Urbis factus est Proselytus. Qua in opinione fuit ipse quondam Elias Levita, alioquin perspicacissimus harum Antiquitatum Indagator. In supra dicta præfatione ita inquiens: אונקלוס היה בן אחותו של טיטוס שחרב הבית׃ *Onkelos erat Filius Sororis ipsius Titi, qui demoliebatur Domum (Sanctuarii.)* At neque hoc verum esse convincit rursus Temporum diversitas. ut enim Cæsari cognominem fuisse Agnatum largiar, qui & ipse Judæorum Synagogæ sese applicuerit; noster tamen Onkelos, multò citius in Ecclesiæ gremium receptus est, nempe sub Hircano, Annis circiter 40. Ante Christum natum. adeò ut etiamsi maximè longævus fuisse statuatur, vix tamen ad Templi vastationem usque supervixisse credi possit. Relinquitur ergò, quod sit ille Onkelos, qui Salvatori nostro JESU Nazareno coætaneus erat, & Rabbano Gamalieli Seni (ad cujus pedes Apostolus Paulus Pharisaismũ didicit.) 18. Annis ante Urbis Incendium defuncto, Justa fecisse legitur, 70. Thuris libras honoris ergò in ipsius Busta insumẽdo, & pro more gentis super ejus Cadaver comburendo.

3. Alterum Thargum Jonathæ Uzielis Filio tribuitur. de cujus tamen Authoris personâ iterùm diversæ incidunt opiniones. Qui Thargumi Ignorantiam in patribus negant, illi contendunt fuisse ipsum Theodotionem, alterum illum celebris Græcæ versionis Architectum: eò quòd amborum nominum Etymologiæ prorsus coincidant. Quod enim Hebræis est יוֹ׳ נתן id Græcis Theodorus vel Theodotion, & Latinis Dei Donum. At infirmissima est conclusio, ex solius Nominis qualicunq; Allusione deducta. sic & Imperatori Theodosio ascribendum foret. Nè longius priora hîc Argumenta denuò repetam, quibus Aquilam inde abegi, & hinc Theodotionem similiter arcere possem. Relinquitur ergò, veriorem esse sententiam Judæorum, qui magno eum consensu omnes Hillelis (40. ætatis suæ Anno è Babyloniâ Re-

ducis, & deinceps per totidem Annos in Universitate Jerosolymitanâ Doctoris, per alios denique 40. Annos 480. Collegiorum ejusdem Academiæ Rectoris). Discipulum faciunt, & quidem inter 80. celeberrimos Summum, ut mox dicam. sicque Simeonis Justi (illius qui ab Evangelistâ Christum Infantulum ulnis suscepisse memoratur) Condiscipulum; & consequenter Johanne Baptistâ, novi Testamenti prodromo, benè multis Annis omninò Antiquiorem. De quo Elias in præfat. Methurg. יונתן בן עוזיאל תרגם להם שמונה נביאים · וא״חכ· הוא היה מתלמידי הילל שהיה כמו מאה שנה קודם חרבן הבית: *Jonathas F. Uzielis, interpretatus est eis Octo Prophetas. Et mox: Ille erat è Discipulis Hillelis; qui claruit Centum quasi Annis ante vastationem Domus.* Eum Judæi semper fecerunt maximi, nominatim verò Magistro Johanni filio Zachæi, quantumvis doctissimo, longè prætulerunt, adeoque prodigiosis, ut solent, Hyperbolis, supra Mortalium sortem, ad Cœlos usque evexerunt. Verba illorum formalia, quæ in Talm. libr. Bav. Bathr. cap. 8. pag. 134. facie a. post medium leguntur, hæc sunt: תנו רבנן שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן · שלשין מהן ראוים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו ע״ה· שלשים מהן ראוים שתעמוד להן חמה כיהושוע בן נון· עשרים בנוניים · גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל · קטון שבכולן רבן יוחנן בן זכאי: *Tradunt Magistri nostri, quòd Octoginta Discipuli fuerint ipsi Hilleli Seni. Triginta ex illis digni, ut habitaret supra eos Spiritus S. sicut supra Mosen Præceptorem nostrum, qui est in pace. Et 30. ex illis digni, ut stet ipsis Sol, sicut Josuæ filio Nun. Viginti Mediocres. Maximus qui in omnibus illis, erat Jonathas F. Uzielis. parvus qui inter omnes illos, Rabban Jochannan filius Zaccai.* Hunc ergò Jonatham, utpote omni Laude Majorem, non directis sed obliquis Encomiis commendant, Arguendo à Minori, ut loquimur, ad Majus, & cum Zaccaide ipsum conferendo: qui licet omnium minimus, profundissimè tamen doctus fuerit,

adeò

adeò ut de semetipso (Judaicâ nempe Modestiâ, sub specie tamen laudum sui Præceptoris) prædicasse legatur, Masſicht. Sopherim. cap. 15. Halach. 8. אם יהיו כל השמים יריעות וכל האילנות קולמוסין וכל הימים דיו אין כדי לכתוב את חכמתו שלמדתי מרבי (הלל) ולא אצלתי מחכמת חכמים אלא כשם שזבוב הזו הטובלת בים הגדול ומשהו מחסרה *Si essent universi cœli Cortinæ, omnesque Arbores Calami, & totum Mare Atramentum, non sufficerent ad scribendum Sapientiam ejus, quam didici à Magistro meo (Hillele) nec tamen propterea transcendi omnem Scientiam Sapientum, sed sum instar Muscæ illius vasto Oceano immersæ, quam (utcunq; Madidam) extraxerunt absque defectu (Maris.)* Sed redeamus ad ipsam Basam Bathram, ubi citato loco immediatè in eundem sensum sequitur: אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה · תלמוד הלכות והגדות · דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים · קלין וחומרין · וגזרות שוות · ותקופות · וגמטריא · ומשלות כובסים · ומשלות שועלים · שיחת שדים ושיחת דקלים · ושיחת מלאכי שרת · ודבר גדול ודבר קטון · דבר גדול מעשה מרכבה · דבר קטון הויא דאביי ורבא · לקיים מה שנאמר · להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא · וכי מאחר דקטן שבכולם כן גדול שבכולן על אחר כמה וכמה: *Dixerunt de illo Rabbano Johanne filio Zacchæi, quòd non vacârit à studio Textus Sacri & Mischnæ; Thalmud, Consuetudinum (Mosis è Sinai) Mysteriorum (quales sunt Agaddæ & Medrasche-Pasuk in Tanchuma & Ber-Rab.) Minutiarum (Subtilitatum) Legis & minutiarum Scribarum, Levium & Gravium (si quis secum à Minori ad Majus argumentatur) & decisionum à pari, & revolutionum (Astronomicarum in Calendario. Glossator ait Molad Hallesanah, hoc est, noviluniorum) & Geometriæ (non Euclidéæ sed illius Cabalisticæ quæ fit per Numeros) & proverbiorum Fullonum, & Adagiorum Vulpinorum (puto fuisse Fabellas, quales nostræ sunt Æsopicæ de Vulpibus, &c. extat enim etiamnum peculiaris Libellus hujus Tituli.) Conversationum cum Geniis (Scholiastes explicat* שיחת שדים להשביעם לעשות קמיע לרפואה *ad Adjurandum*

illos, & faciendum Schedam Experimentalem, hoc est, Amuletum pro Sanitate) & Meditationum de Dactylis (quales Salomo scripsisse dicitur) & Soliloquiorum cum Angelis Ministerialibus. Rei Magnæ & rei parvæ (Mystici & literalis Sensus.) Res Magna est opus Mercafa (currus Ezechielis) Res parva, existentia Abiæ & Rabbæ. Ad confirmandum id quod dictum est, (Prov. 8. 21.) ut hæreditare faciam Amatores meos Substantiam, & Thesauros eorum impleam. Sic ergò, postquam ille qui minimus est inter omnes illos, tàm Magnus: Is qui inter omnes fuit supra cæteros, Quantus & Quantus erit? Hæc ibi. Ille igitur Jonathas Uzielides is ipsus est, cui Thargum in Prophetas absque controversiâ ferimus acceptum. Ubi certè infinitos Locos de Messiâ obscurius loquentes, clarissimè & prorsùs Christianè explicavit: Testimonium ipsi perhibentibus quàm plurimis etiam Nostrum. At longè Mirabiliora Judæi de studiis ejus & hujus Paraphraseos Editione narrant: quòd tempore versionis, quando Meditationibus tàm sacris vacârit, nè Musca quidem ipsi Molesta esse Impunè potuerit, quin Divinâ statim ultione extincta fuerit. Verba cohærent superioribus, & sunt; אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפרח עליו נשרף: *Dicunt de illo Jonatha F. Uzielis, quod horâ quâ sederit & studuerit in lege, omnis Avis, quæ volârit super eum, combusta fuerit.* Quæ, monente adm. Rev. & Dign. V. Dn. D. Lucâ Osiandro, Acad. nostræ Cancell. Ecclesiæque Præposito, &c. harum litterarum, ut omnium, Avitâ hæreditate peritissimo, ab Historicâ veritate secernenda esse censemus. Illud verò plus adhuc admirationis, minus tamen verisimilitudinis habet, quod de Terræ-motu, & Revelatione divinâ ipsi factâ, Thalmudistæ, lib. Megill. cap. 1. pagin. 3. facie. a. mox ab initio tradunt hisce verbis: תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה· על ארבע מאות פרסה יצתה בת קול ואמרה· מי הוא זה שגילה סתריו לבני אדם· עמד יונתן

יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר · אני הוא שגיליתי כתריך לבני אדם · גלוי וידוע לפניך שלא לכבודו עשיתי ולא לכבוד אבא · אלא לכבודך עשיתי שלא ירבו מחלוקת בישראל · *Thargum quod est Prophetarum, Jonathas Filius Uzielis dixit illud, ex ore Haggæi, Zachariæ & Malachiæ. Et commota est Terra Israël quadringentis Leucis, & ex intervallo tot leucarum Exivit filia vocis & dixit: quis est ille qui revelavit Arcana mea filiis hominum? Astitit Jonathas F. Uzielis super pedes suos & dixit: Ego sum ille, qui manifestavi Secreta tua filiis hominum. Apertum & notissimum est coram te, quòd non ad Honorem Meum fecerim, nec in honorem patris, sed ad Honorem Tuum feci, ut nè multiplicarentur disceptationes in Israël.* Et hæc de versione ejus in Prophetas. post cujus Editionem ajunt ipsum Hagiographa quoque interpretari aggressum esse, sed divinitus prohibitum abstinuisse: eò quòd non decuerit omnia Theologiæ Arcana simul prodere, sed abstrusiora diebus Messiæ reservare. Verba superioribus cohærent, & sunt: ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים · יצתה בת קול ואמרה לו · דייך · מאי טעמא · משום דאית ביה קץ משיח · *Et amplius quæsivit revelare Thargum Hagiographorum. Exivit Filia vocis & dixit ei: sufficit tibi! Qua ratione? Idcirco quòd in eo finis Messiæ (hoc procul dubio & astipulante etiam Hebræo Scholiaste de Excidio Christi in Daniele prædicto accipiendum.)* Quæ Germanus noster E. Levita, in sæpè laudatâ præfatione, paulò aliter recitat, ideò huc quoque transcribo: בא אליו קול מן השמים לאמור · לא די לך שגלית כתרי הנביאים · ותרצה לגלות כתרי רוח הקודש · לכך חדל לתרגם את הכתובים · *Venit ad eum vox de cœlo dicens: Annon tibi sufficit prodidisse Mysteria Prophetarum? vis etiam prostituere Arcana ipsius Spiritus Sancti? unde motus destitit à versione Hagiographorum.*

4. Porrò gravissima hic incidit Quæstio: An Thargum illud in Legem, quod augusto ejusdem Jonathanis nomine gaudet, ipsi verè tribuatur nec ne? Multi non sine caussâ dubitant. Nam. 1. recenter admodum, adeòque

que noſtrâ demum ætate, ſcilicet ante Annos plus minus triginta Venetiis è quodam M. Scr. codice, primùm in publicam lucem eſt editum,& inde hactenus Baſileæ, noviſſimè verò Hanovii quoque in 8. Majori, è regione cæterorum Thargumim recuſum. Superioribus autem ſeculis vel nemini vel paucis ſaltem cognitum, ipſiſque adeò Eliæ, horum cupidiſſimo ignoratum. 2. Illi Thargum Prophetico, quod ſine contradictione omnes Jonathæ aſcribunt, omninò diſſimillimum in ſtylo. illud enim arctum eſt verbiſque ſollicitè aſtrictum, potius Metaphraſis appellandum; hoc verò prolixum, & inſtar juſti commentarii latiſſimè interdum diffuſum, veriuſque dicta Paraphraſis. 3. plurima paſſim adjuncta habet Fabuloſa, Judaicas ſuperſtitiones redolentia: quale ſtatim Geneſ. 1. verſ. 16. eſt illud de humiliatione Lunæ: נהורויא רברבייא הוון שווין באיקרהון עשרין וחד שנין · ומן בתר כן סיהרא אזדערת · וכו · *quòd Luminaria Magna, extiterint Æqualia in præſtantiâ ſuâ viginti & uno Annis: ſed poſtea Luna fuerit Imminuta.* Prout hæc infra ſuo loco accuratius examinabuntur. Quæ ſanè Nugæ, ſatis in hoc Thargum frequentes, tanti Viri gravitate videntur Indignæ. & 4. quod potiſſimum eſt, quarundam rerum meminit, quæ omninò recentiores ſunt, & poſt Magni illius Jonathani tempora demum natæ. Ut Thalmud; cujus recordatur. Exod. 26. 9. שית ורועין לחוד כל קבל שית כדרי מתניתא: *Sex Aulæa ſeorſum: juxta Sex ordines Miſchnæ (Textus Thalmudici, in tot partes diſtributi.)* Item Conſtantinopoleos, cujus mentionem facit Num. 24. v. 19. ויקום שליט מדבית יעקב וובויד וישצי שיזבותא דמשתייר מן קושטינטיני קרתא תייבתא ויצדו ויחרוב כרכא מרודא וקיסרין תקיף קרווי עממייא: *Et ſurget Imperator è Domo Jacob, & perdet atque exterminabit reliquias, quæ ſuperſunt de Conſtantinopoli, Urbe renovata, & vaſtabit atque diruet Arcem rebellem, & Cæſaream fortem, urbes populorum.* Quæ omnia certe Uzielis filio

Juniora

Juniora ſunt. Proinde hoc Thargum Suppoſititium, illius Nomine falsò ornatum eſſe arguunt. Quomodo & Buxtorfius ſentire videtur. Contrà Judæi, & cum illis nuper Helvicus noſter, id verè Jonathano tribui exiſtimant; Argumenta ejus videntur hæc eſſe. 1. Primò quamplurima pro Nobis Chriſtianis, & Adverſus recutitos illos facientia, paſſim affert; quæ nec ipſi Ignorant, nec perfidus aliquis Apella poſt-Thalmudianus inſeruiſſet, ſi quis ejus Author extitiſſet. Quale (ut unum hîc à plurimis afferam) eſt inſigne illud ſtatim in frontiſpicio Gen. 1. v. 2. רוח רחמין מן קדם ייי מנתבא על אנפי מייא: *de Spiritu Miſericordiarum, qui eſt ab-ante* DOMINUM, *flante ſuper faciem Aquarum.* & alia Multa, ſuis infrà locis adducenda. 2. Hieroſolymitano Thargum ſæpiſſimè conſonat in ipſis quoque formalibus verbis. E. G. in modò allegato textu. At illud ſine tergiverſatione dudum recepimus: quid igitur de pari trepidamus? diverſum laturi Judicium! 3. Quis nobis perſuadebit, Jonatham à Prophetis (quorum tamen in illo populo ſemper minor habita fuit ratio) potius quàm à Lege, frequentiſſimi uſus libro, quotidie recitari ſolito, Interpretationis ſuæ Exordium ſumpſiſſe? Præſertim cum Onkelon, alterum Legis Paraphraſten, tempore Juniorem fuiſſe, ſicque ſerius ſcripſiſſe, omnium conſenſu conſtet. Quod Argumentum Elias, Ignorans tamen & vel Invitus ſuppeditat. Sed audiamus, quid Helvicus cum Judæis, ad objecta ſuperiora reſpondere poſſit. 1. Non ſequi; Codex aliquis nuper typis primùm divulgatus eſt, ergò antequam ederetur in lucem, planè non, ullibi locorum extitit! quot enim hujus generis libros nondum publicatos citant Mirandulanus, Galatinus, Morneus, &c. adeò ut de fide illorum Increduli quidam ſubdubitare cœperint. quotnam putas adhuc paſſim in Bibliothecis, nominatim verò Palatinâ latitare, qui Solem nondum aſpexerunt? Erat hæc olim

ante natas Germanorum Artes, omnium Thargumim (Excepto solius Onkeli) communis sors, prout ipsemet Elias in præfat. sui Methurg. ultrò fatetur. קודם שנמצאה מלאכת הדפוס לא היו נמצאים תרגום נביאים וכתובים כי אם אחר במדינה ושנים באיקלים· לכן לא היה מי שהשגיח בהם· אבל תרגום אונקלוס תמיד נמצא לרוב· וזה מפני שחייבים אנחנו לקרא בכל שבוע הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום·
Antequam inveniretur Ars Typographica, non extabant Thargum Prophetarum & Hagiographorum, nisi vel unum in Provinciâ, vel ad summum duo in universo Climate. Propterea nec quisquam erat, qui ea curaret. At Thargum Onkeli semper repertum est affatim. & hoc ideò, quia nos obligati sumus, ut legamus quavis Septimanâ Paraschaam bis, semel in textu, & semel in Thargum. Accessit huic defectui lividissima Judæorum Invidia, superius etiam tacta; à quibus nè Biblia quidem haberemus, nisi Ignaviam eorum, post præclarum illud Typographicæ Multiplicationis Compendium, tàm laboriosæ Descriptionis dudum piguisset. Et quid multis? evidentissimè priscam ejus Existentiam probant tot vetustæ Allegationes, primâ editione plusquam seculo Antiquiores. Nominabo saltem binos, qui tamen sint instar omnium. E Judæis unum; is est celebris ille Rib. Menachem de Rakenat, cui Elias, citationis hujus non ignarus ideò fidem adhibere dubitavit, quòd rationem non videret, quâ inexcusabili Incuriâ, liber adeò pretiosus, tàm citò intercidisse potuerit? Alterum è Christianis; is est Petrus Galatinus, lib. 1. de Arc. Cathol. verit. sub finem cap. 3. & alibi passim. quem si adhuc diffidis, ipsummet d. l. accede. sic simul de Christianissimo libro גלי רזיא. *Revelatore Arcanorum*, Rabbini Hakkadosch, invidè hactenus à cæcâ gente suppresso, & aliis quibusdam nobis nondum visis, nequaquam desperandum esse animadvertes.
2. Negaret ipsam Dictionem hujus Mosaici Thargum, illi Prophetico adeò dissimilem esse. siquidem differentia omnis

omnis in Prolixitate potius & Angustiâ sermonis quàm ipsarum phrasiũ discrepantiâ consistat; prout hæc ambo accuratè invicem cõferentibus patet. Nec mirum! diversa enim utrobique erant Authoris Instituta. In Pentateucho, qui totus partim historiis partim legibus constat, facillimum erat aliqua passim inserere, à Majoribus per Kabbalam, hoc est, Oralem Doctrinam, continua successione accepta, tuncque Senioribus & Scribis nota, quæ vel rei gestæ circumstantias supplerent, vel divinorum statutorum Mentem, rudi popello plenius exprimerent. At in Vaticiniis, ubi non præterita recitantur, sed Futura prædicuntur, haud absque temeritatis & incertitudinis notâ, sic evagari licuisset. Contraxit ergò stylum, eumq; Prophetico decoro, isthâc brevitate suâ, pulchrè attemperavit. 3. Majoris sunt Momenti, quæ de Judaicis Superstitionibus passim admixtis objiciuntur. At quis mirabitur, plurima eos, in Vet. T. Caligine adhuc ignorasse? quando κάλυμμα Mosaicum illud velamen, ut Paulus 2. Cor. 3. v. 13. loquitur, eorum cordibus obductum erat. æstimemus hinc potius nostram in N. T. felicitatem, qui multa hodie cernimus clarissimè, ipsis olim Prophetis, utcunque horum avidissimis, neque per somnium visa. Luc. 10. 24. præterea quis Oedipus expediet nobis, an hæc ipsa fortasse Mysticum, sub literarum cortice Sensum contineant? cum pleraque V. T. Typis implicita esse sciamus? tandem, quod dissimulare nequeo, non raræ sunt ejusmodi Locutiones, Judaismum redolentes, in cæteris quoque Thargumim Prophetarum & Hagiographorum, quæ tamen non propterea fastidimus, aut ut nova vel supposititia rejicimus, sed benignius ad Orthodoxæ fidei Analogiam interpretamur. Sicut nec Patres propterea damnamus, quòd unus Purgatorium affirmavit, alter Pædobaptismum negavit, tertius repetitum Matrimonium improbavit, alius in alio Articulo lapsus est.

Nec ſcio an quiſquam ideò Thargum caſtrare præſumpſerit; niſi quod hæc verba, ועסיק בעשרין וארבעה ספרין דאורייתא ופתגמי נבואה וכתיבי ובליליא הוא עסיק בשיתא סדרי משנה: *Occupatur viginti quatuor libris legis, & decretis Prophetiæ atque Hagiographorum, noctu verò occupatur ſex Ordinibus Miſchnæ:* inter prolixam verſ. 10. cap. 5. Cantic. Paraphraſin lecta, & in omnibus Venetis, atque Schrekenfuchſianâ quoque Editione retenta, at Thalmudo plus nimis favere, tùm ipſam quoque Divinam Majeſtatem tangere viſa, à Baſileenſibus in nuperâ Impreſſione omiſſa eſſe reperio: quod tamen Non factum mallem. hinc enim malè audiemus apud Judæos, ut Sacri Textus nefarii Corruptores. neque metuendum fuiſſet, nè quis Noſtrum inde Seduceretur. aut enim ſi Rudis eſt in fide, non leget hæc Chaldaica, vel ab Hebraicorum ſaltem cogitatione Lipothymiam paſſurus: aut ſi hiſce literis imbutus, contra illarum venena quoque Judicii dexteritate ità præmunitus erit, ut Noxium à Salutari diſcernere ſciat. juxta præclarum illud R. Meir in Thalmudico Codice Chagiga, cap. 2. pag. 15. facie. b. poſt medium: אכל תחלא ושדא שיחלא לברא *Comede Dactylum, & projice Corticem foràs.* Et illud alterum Ibid. poſt pauca. רימון מצא תוכו אכל קליפתו זרק *Malogranatum reperi, Meditullio ejus veſcere, at Putamen ſecernere.* 4. Conſtantinopoleos Mentionem quod attinet, poſſet Iſraëlites aliquis, qui Thargumiſtas Prophetis exæquat, dicere, quòd fatidico Spiritu à Jonathane fuerit prænominata; quemadmodum Cyrus ab Eſaiâ capite 44. verſu 28. antequàm naſceretur, aut Babel à Pſalte, Pſalmo 137. verſu primo priuſquàm illuc migrarent. Unde tamen nemo vel Prophetæ illius vel Pſalterii Novitatem arguat. At quia hæc inconceſsâ hypotheſi nituntur, ideò Helvicus aliter & probabilius reſpondet: nimirùm ſolere Judæos Nomina propria, ad Exilium vel Religionem ſuam ſpectantia, pro circumſtan-

ſtantiarum varietate crebrò mutare, & ſuis temporibus accommodare. idq́ue aliquot Exemplorum fide dignâ Inductione confirmat. Quibus ego de Miſchna illud unicum addo; Mentionem ejus, ſi modò cætera eſſent paria, non obſtituram Antiquitati hujus Paraphraſeos: ſiquidem certò conſtet Traditiones Miſchnaicas ἀγράφυς, à Salvatore noſtro aliquoties, (ut Matth. 15. & alibi paſſim) reprehenſas, hoc Jonathâ omninò vetuſtiores eſſe, & Ipſi non minùs quàm omnibus Hillelianis Diſcipulis, (ut ſuprâ è Baſa-Bathrâ probatum eſt) notiſſimas; etiamſi Ducentis ferè poſt Chriſtum Annis, tempore nimirum Imp. Antonini, ſub Directorio Rabbi Jehudæ Hannaſi, ab Innocentiâ vitæ Hakkadoſch cognominati, è Memoriâ Seniorum in Schedas primùm collectæ, metuq́ue oblivionis inter tot Exilia, à Compilatoribus ſuis in literas demũ relatæ fuerint. Et hæc hactenus de Controverſiâ illâ, quam Ego non Meam facio, nec Mihi temerè decidendam ſumo, ſed æquo Lectori accuratiùs dijudicandam relinquo. Interim hoc ſolùm addo, cujuſcunque tandem Authoris vel Antiquitatis illa ſit Paraphraſis, plurimùm certè nobis profuturam contrà Judaicos Commentatores, quibus ſæpenumerò expreſſiſſimè contradicit, præſertim cum Vaticinia, quæ illi ad Davidem Salomonem vel alios Mortales pravè detorquent, de unico & ſolo Meſſiâ rectè & prorſus Chriſtianè exponit. prout in progreſſu apparebit. Ubi certè Jonatham Rabbinis, vetuſtum (ipſorum opinione) Recentioribus, Authoritate maximum, hiſce plurimùm humani paſſis, optimo jure opponemus, ut inſtar Davidis alicujus aut Judithæ, ſuâmet illos Machærâ confodiamus.

5. Tertium Pentateuchi Thargum ירושלמי *Jeroſolymitanum*, vel ab Urbe denominatur unde prodiit, vel à Linguâ quâ eſt conſcriptum. Id non continuum eſt, ut reliqua, ſed Interruptum, magnis ſæpè ſaltibus plurima

transiliens, alicubi verò diutius, velut per compensatio-nem immorans. Ejus Author in huncusque diem, ipsis etiam Judæis ignoratur. teste Eliâ præf. Meth. המתרגם ירושלמי שתרגם התורה לא נודע לנו מי היה· אם הוא המתרגם עצמו שתרגם הכתובים או אם הם שני אנשים בזמנים מתחלפים· *Interpres Jerosolymitanus qui vertit Legem, Ignotus est nobis quisnam fuerit. Num is ipse Interpres qui vertit Hagiographa? An verò fuerint Duo diversi homines, temporibus distinctis?* Ego eum, quicunq; etiam sit, cæteris multò Juniorem, adeoq; cognomini, hoc est, Jerosolymitano Thalmud ferè Coævum fuisse, arguo partim è rebus quas tractat, partim è verbis. è Rebus quidem, quòd diræ illius Jerosolymitanæ Famis meminit, levit. 26. v. 29. אי מה בישין אינון חובייא ומה מרידין אינון חטייא דגרמו לאבהתן בירושלם למיכל בשר בניהון ובנתהון: *Nunquid mali sunt illi delinquentes? eccur rebellant illi peccatores, qui occasionem præbuerunt Patribus nostris in Jerusalem, ut comederint Carnem filiorum suorum & filiarum suarum.* è verbis verò, quòd Stylo utitur Recentiore, hoc est, impurissimo & plurium Extranearum vocum admixtione inquinato; qualem Romani Populi Jugum & Barbarorum quoque commercia effecerant. Prout Elias ibid. innuit. תרגום ירושלמי· יש הפרש גדול בינו ובין תרגום הבבלי· וזה· לפי שהוא מורכב מן הרבה לשונות בבלי· ויוני· ורומי· ופרסי· ולזה נמצאו בו הרבה מלשונות האילו· ונראה לי כי התחלת הזאת ההרכבה היתה מיום שמשלו אילו המלכיות בירושלים· ולכן נקרא זה הלשון תרגום ירושלמי· ובו חבר רבי יוחנן התלמוד ירושלמי בקירוב שלש מאות שנה אחר החורבן: *Ingens est Differentia inter Thargum Jerosolymitanum & Babylonicum. Illud enim abundat pluribus vocabulis Babylonicis, Græcis, Romanis atque Persicis: quæ omnia magno numero ibi reperiuntur. Videtur mihi Confusio hæc Initium sumpsisse tempore quo dominabantur Imperia illa Jerosolymis: propterea etiam vocatur Dialectus illa Thargum Jerosolymitanum. Illo exaravit R. Johannan suum Thalmud-Jeruschalmi, circa trecentesimum Annum post Urbis Exci-*

Excidium. Quid si Authores ejus numero plures, Collector verò tantùm unus fuisse dicatur? Sic Ego quidem sentio. Neque enim ab initio statim ità mutilatè scriptum, asseverare audeo; cum in medio sæpè versu, Semicompletu Sensu, vel incipere vel desinere cernam. Sed nec vulgaris sententia placet, quòd ex uno Integro residua sint Fragmenta. Aliquando enim Eadem Tautologicè repetuntur; quod in unius continui operis ruderibus haud contigisset. unde diversarum potius versionum Collectanea, & unum, è celebrioribus Thargumistis consarcinatum quasi Centonem esse, probabiliter concludo: quam conjecturam multa Jonathæ congruentia, & nulla certi Authoris mentio, plenius confirmant. Tandem cætera reliquorum librorum Thargumim quod attinet, mei quidem nunc Instituti non est, ut prolixè de illis disseram; qui Commentaria jam in solum Mosen parturio. hoc tamen Colophonis loco & obiter addo, Jonathæ Prophetica verè tribui: an autem Hagiographica רבי יוסף סגי נהור *Ribbi Joseph, lumine cassus*, ut vulgò creditur, adornarit, nondum certò constare. Scheni, hoc est, Secundum & prolixum illud in Esther (est enim Duplex) videri Antiocho Epiphane & Alexandro M. quorum meminit, longè posterius: tum illa in Ecclesiasten & Cantica, Judaismum resipere, proinde cum pugillo orthodoxi Salis haurienda. Sed & omnia in universum cautè legenda, nec nisi ubi Analogiæ fidei conformia sunt, acceptanda. illorum enim Authoritas Humana saltem est, nec Divina, quorum Authores non Prophetas agebant, sed Interpretes. Unde etiam de illorum fidelitate Censuram Ecclesia meritò sibi sumit; nec uno recepto, omnia statim approbat: sed Christianum Triticum pio Spicilegio demetit, Judaica verò Zizania prudenter evulsa, suis Messoribus relinquit.

III. DE VERSIONE Græcâ

(1) Vtrum 72. Senes, Vniversum V. T. interpretati fuerint? (2) an Versio illa etiamnum hodie extet? (3) quare olim & quomodo sit adornata? (4) num & Apocryphi ex Hebr. in Græcum translati?

1. Pervulgata inter nos est Opinio, quæ Doctiorum quoq; animos intimè pervasit, quasi 72. Seniores Judæi, à Rege Ptolemæo in Alexandriam Ægypti olim convocati, Vniversum Vetus Testamentum eidem Græcè verterint; & hæc ipsa versio adhuc dum hodie extet, interq; manus nostras versetur. Vtrumque Erroneum est; prout nunc ordine docebo. Primò enim Hebræi Scriptores (qui mentionē Thorah cum Nebiim aut Ketubim nunquàm facilè confundunt) uno omnes ore affirmant, quòd Legem, & notanter quidem loquendo, Mosaicam Legē interpretati fuerint. Massicht. Sopherim cap. 1. Hal. 8. שוב מעשה בתלמי המלך שכנס שבעים ושנים זקנים והושיבם בשבעים ושנים בתים ולא גלה להם על מה כנסם · נכנס לכל אחד ואחד מהם · אמר להם · כתבו לי תורת משה רבכם · נתן המקום עצה בלב כל אחד ואחד והסכימו דעתן לדעת אחת · וכתבו לו תורה בפני עצמם: *Alia Historia, de Tolmai (Ptolemæo) Rege, qui congregavit Septuaginta duos Senes, & collocavit eos in 72. domibus, nec revelavit eis cur convocarit illos; sed separavit unumquemq; illorū, dixitq;: scribite mihi Legem* MOSIS *Magistri vestri. Tunc suggessit Deus consilium in corda singulorum, ut congruerent sententiæ eorum in Sententiam unam. exaraverunt ergò ipsi* LEGEM *quilibet seorsim.* Sed nec Temporis plura videtur passura fuisse Brevitas. Nam ab αὐτόπτῃ Aristæá, 72. diebus, ad Personarum suarum Numeros, hoc pensum absolvisse memorantur; quo, tàm Angusto aliquot diecularum spacio, Amanuensis illorum græcus Demetrius, vix saltem descripsisset, nedum illi præmeditatè vertissent, totum vetus Instrumentum: cujus 72.da pars, quæ uni diei cederet, non certè minor evadit 14. prioribus Geneseos capitibus, expedito Scribæ totidem Horis sat negotii facessituris. Sed Mathematicè nunc ista dimetiri nolo. evidentius constringet Incredulos Josephi Authoritas, in Præfat. Antiq. Judaic. in hæc verba mihi astipulantis: *Ptolemæus II. Rex Aegypti, magnoperè contendit Legem nostram in Græcum eloquium transferri, &c. Eleazar Pont. Regi hanc utilitatem non Invidit. reclamaturus omninò, nisi consuetudinē haberemus à Majoribus acceptam, res bonas celare neminem, &c. Neq; verò Totam Scripturam occupavit ille, sed LEGEM SOLAM ei tradiderunt Interpretes, qui ob hoc Alexandriam missi fuerant.*

2. Unde

DISPUTATIO TERTIA,

Habenda Mense Aprili.

RESPONDENTE

M. JOHANNE FALCONE, Ober-Jetingensi.

2. VNDE JAM ULTRÒ CONSEQUItur, Græcos Prophetas & Hagiographa falsò ipsis attribui. Sed nec vulgarem Legis versionem quam hodie tenemus, illorum esse genuinam, nunc ulteriùs probabo. Non tantùm Hieronymi Testimonio, qui in præfat. super L. Paralip. Hebræa se volumina superfluè translaturum fuisse ait, si 70. Interpretum pura, & ut ab eis in Græcum versa est, Editio permansisset: Nunc verò cùm pro varietate Regionum diversa ferantur Exemplaria, antiquis illis corruptis atque violatis, meritò se hanc curam suscepisse, indicat. Sed principaliter ipsâ versionis vitiositate hoc evinco, quam si quis tàm venerandis, & ex universo Dei populo selectissimis Senibus, per omnem ætatem in hoc solo Studio exercitatissimis impingit, næ is insigni & plus quàm Forensi eos afficit Injuriâ. Nam Tredecim tantùm nec plura Legis loca, & certo quidem singula consilio mutasse leguntur: cætera omnia fidelitate summâ reddidisse, servato (quod Impossibile videri possit) ipso quoque verborum ordine,

 & penè

& penè etiam Numero. Maff. Sopher. d. l. ושלשה עשר דבר שינו בה · ואלו הן · וג׳ *Et tredecim loca mutarunt in eâ; quæ sunt, &c.* Prolixius ea Josephi Abbreviator Josippus, statim sub Historicæ narrationis suæ Exordium recenset: ואלו הן יג״ מקומות · א״· אלהים ברא בראשית · שלא להקדים שום דבר על שם אלהים · ומפני שבלשון יון המוקדם הוא הפועל והמאוחר הוא הפועל (videtur omninò legendum esse הפעול) שלא ישמע כאלו בראשית הוא היוצר ואלהים הוא היצור: וגו׳ *Hæc sunt illa Tredecim loca. Primus: Deus creavit ab initio. nè scilicet anteverteret quicquam nomen Dei. Item quòd in linguâ Græcâ Efficiens (seu nominativus Agentis, plerumque) præcedit, Effectum (seu Patientis Accusativus) sequitur. Ne videlicet ità accipiatur, ac si Bereschith fuisset Formator, Deus verò Formatum, &c.* Cæteros duodecim hîc omissos suis sedibus reservo; quæ erunt, Secundi Gen. 1. v. 26. Tertii Gen. 2. 2. IV. Gen. 11. v. 7. V. Gen. 18. v. 12. VI. Gen. 49. v. 6. VII. Exod. 4. v. 20. VIII. Exod. 12. v. 40. IX. Exod. 24. v. 11. X. Numer. 16. v. 15. XI. Deut. 4. v. 19. XII. Deut. 17. v. 3. XIII. ultimus bis reperitur, Levit. 11. v. 16. & Deut. 14. 7. ubi vox ארנבת quæ *Leporem* significat, neutrobique per λαγών reddita est, nè Ptolomeus Lagorum & Filius & Nepos offenderetur, seque contemni putaret, si Familiæ suæ cognomine Animal, inter Immunda edique prohibita referri animadverteret; sed utrobique, novâ tunc voce per δασύποδα Hirsutipedem versa: quam Ebræi fortasse librariorum culpâ & unius nec multùm absimilis literulæ lapsu, malè צעירת *Parvum* pro שעירת *hispidum* רגלים *pedibus*, Dd. Ll. expresserunt. Cum igitur non ista tantùm 13. sed Infinita ferè loca translata, ab originalibus suis plurimùm discrepare videamus; imò nè hæc ipsa quidem omnia. 13. sic ut ipsi tradunt mutata esse, v. g. primordialia Mosis verba, non inverso Hebræorum ordine, ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἐν ἀρχῇ, sed retento illo, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός, collocata esse legamus, clarissimè patet, hodiernam versionem

Græcam,

Græcam, falsò LXXII. Senibus attribui; Genuinam verò & Antiquam illam, 19. Seculorum decursu dudum amissam esse. Quod erat Demonstrandum. Nè verò Apostolos, Hodiernâ nostrâ (quemcunque habuerit Authorem) usos fuisse existimes, En tibi ex observatione R. & Clariss. Dn. Censoris mei, &c. inserta aliquot N. T. Loca; Rom. 4. v. 17. *πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε.* Gal. 3. v. 8. *ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη.* Gal. 4. v. 30. *οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης, μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας*, &c. Quæ cum formalibus Græci nostri Pentateuchi verbis, Gen. 17. v. 4. *ἔσῃ πατὴρ πλήθους ἐθνῶν.* Gen. 12. v. 3. *ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς.* Gen. 21. v. 10. *μετὰ τοῦ υἱοῦ μου Ἰσαάκ*, &c. Nequaquam per omnia congruunt. unde tu de cæteris similiter judicabis.

3. Porrò de verâ illâ & Antiquâ Græcorum versione, non abs re quæritur, quidnam Ptolemæum R. moverit, ut tot Senes, & laboriosè impetratos & sumptuosius habitos, congregarit? Num qua Curiositas, aut pia res sacras sciendi cupido? Josippus noster, ex Judaico Ingenio, cui neque portus est Tutus, nimis hîc Suspicax erat; pacificum Regem Insidiarum insimulans. ואחד מה□ היה תלמי שנכתבה לו התורה בלשון יונית· שהיה מתעולל ומתאנה על ישר״ל ומבקש תואנה בתורותם להוציאם מן הכלל· כי רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל· *Unus ex illis fuit Ptolemaus, is cui descripta est Lex literis Græcis. Qui hoc Machinatus fuit, & occasionem captavit contra Israël, quærendo Ansam è lege illorum, ut abduceret eos à Canone (Religionis) sæpè enim tribulaverunt me à Juventute mea, dicat nunc Israël.* Quem nè longius hinc abeam, suismet propriis redarguo verbis. ità enim hanc Historiam claudit: ותלמי זה כבד ע״ הזקנים בלבושי מלכות ומתנות גדולות· והחזיר□ שמחים וטובי לב· ושמח בחכמת□ מאד· ושלח בידם קרבנות לא״להינו· *Et iste Ptolemaus Honoravit 70. Senes vestimentis regalibus, Donisque maximis, atq; reduxit eos gaudentes & bonos corde. exbilaratus Sapientiâ illorum val-*

dè. Misit quoque per manus illorum oblationes Deo nostro. Quî quæso absque insigni Hypocriseos notâ id committere, animumvè Malevolum tàm astutè potuisset tegere Rex optimus, simulandi nescius, & omnium Historicorum testimonio, ab hisce Herodianis Artibus omninò alienissimus. Sed hîc ulteriùs Quæritur, utrum in uno Palatio Conjuncti, an verò diversis ædibus ab invicem separati, hoc opus adornârint? Ubi in contrarias disceditur opiniones. Hieronymus d. l. hasce Cellulas vulgò sine Authore jactari ait; & in præfat. supr. Pentat. in unâ Basilicâ congregatos, contulisse scribit, non Prophetasse; quòd aliud sit vatem agere, aliud Interpretem. Nec se scire inquit, quis primus Author 70. Cellulas Alexandrinas, Mendacio suo extruxerit, quibus diversi eadem scriptitârint? At ego dicam, quis extruxerit! Judæi fecerunt, & illorum communi ore supra allegatus Author Mass. Sopherim d. l. cui, si fortè suspectus est, substituo Josippum, à nostris jam receptum, ibid. ità pergentem. וכתבוה ע״ זקני□ · הפריד בינוהם תלמי המלך וש□ כל אחד ואחד בבית אחד בפני עצמו · והככימה דעת כל אחד מה□ להחליף לו יג״ מקומות · ונעשה להם נס · והסכימה דעת כולם לדעת אחד מהם: *Dum scripserunt 70. Senes, separavit illos invicem Rex Ptolemæus, & reposuit singulos in Domibus singulis seorsim. & consensit cogitatio singulorum in hoc, ut mutarent* 13. *tantùm loca; id quod omninò Miraculosè accidit, concordasse eos adeò in sententiâ, ac si omnes unus tantùm fuissent.* Unde etiam iisdem planè verbis id descripsit החכם תפארת הישרים רבינו אברהם הלוי בן דוד (או דיאור) ז״ל בספר הקבלה: *Sapiens (ut Adulatoriè appellatur) Gloria Rectorum, Magister noster Abraham Levita, Filius David (aliàs Dior.) p. m. (ante* 500. *Annos defunctus) in libro. (Chronologicæ Acceptionis vel) Kabbalæ*; capite cui Titulus ואלה דברו מלכי ושרא בבית שני *hæ sunt res gestæ Regum Israël (potius Ducum Juda, tempore) Templi secundi.* quatern. ט. col. 1. fac. a. Edit. Venet. Quibus & Alios adjungere pos-

re possem, sed hi Tres satis probant, non certè sine Authoribus isthæc jactari; quæ an prorsus sint de nihilo, & contradicendo saltem displodi possint, æqui Lectoris discretioni relinquo. ubi Numeri diversitas neminem offendere debet, quòd Josippus LXX. Thalmud verò LXXII. fuisse Seniores memorant. non enim rarum est in nostro quoque sermone, Rotundum aliquem numerum, pro vicino veriori assumere. sic ♄ 30. ♃ 12. Annis, ♂ biennio circuire, Mensis 30. diebus constare, &c. populari usu dicitur; etiamsi accuratè loquendo res paulò aliter habeat. Illud verò, quòd eadem Massichta Ibid. Halach. præced. 7. de aliis QUINQUE tantùm Senibus, eidem Regi, prius tamen, legem Interpretantibus tradit, non satis assequor. verba sunt: מעשה בחמשה זקנים · שכתבו לתלמי המלך·את התורה יונית · והיה היום קשה לישר' כיום שנעשה העגל · שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה: *Historia de Quinq; Senibus: qui scripserunt Ptolemæo Regi legem Græcè. fuit Dies illa gravis Israëli, sicut dies quâ factus est vitulus. Neque enim erat legi possibile (in exoticâ linguâ, propriè & sufficienter) explicari pro omni necessitate suâ.* Dispiciant Historici, an Bis hæc acciderint, aliavè ratione conciliari queant.

4. Tandem reliquos V. T. Græcos, inter Apocrypha relatos libros quod attinet, sciendum est, plerosque, si non omnes, etiam Hebræo & Chaldæo Idiomate dudum lectos fuisse; licet hodie in hisce Linguis rari reperiantur. De Syracide quidem res certissima est, ex ipsiusmet propriâ præfatione: ubi Avum *ἐκ τῶν πατρίων βιβλίων* Collectanea sua conquisivisse; se verò ex Hebræo illa in Græcum transtulisse dicit. Proinde sollicitus se excusat, veniamq; petit, quòd in versione coactus fuerit *τῶν λέξεων ἀδυναμεῖν. οὐ γὰρ ἰσοδυναμεῖ τὰ ἑβραϊστὶ λεγόμενα, ὅταν μεταχθῇ εἰς ἑτέραν γλῶσσαν, οὐδὲ μικρὰν ἔχει διαφοράν.* De Tobia & Judith, ex Hieronymi prologis constat, fuisse primitùs Chaldæo sermone conscriptos; unde Idem Pater, peritum utriusq;

Linguæ Interpretem nactus, in Latinum converterit. Ubi cave Exemplar à Munstero editum, pro illo originali habeas. neque enim Hebraicè, sed ut expresse ait Chaldaicè exaratum erat. etiamsi (eodem attenstante) de Catalogo divinorum scriptorum resectum, his quæ Hagiographa (at non Ketufim) memorant, mancipatum fuerit. De libro Sapientiæ probatur è præfatione Ramban, in perusche Hatthorah, circa Medium; ubi ille Rabbi Moses Gerundensis, Chaldaicũ se librum, Titulo חכמהא רבא דשלמה *Sapientiæ Magnæ Salomonis* insignitum, vidisse testatur. Unde etiam binos locos, in Regii Authoris commendationem excerptos, ibidem adducit. quorum prior ita habet:
ולא ממתום הות תולדתא חריתא למלך או לשליט · דחדיו מעלנא דכל ברנש לעלמא · ומפקאנא שויאת חדיו · מיטול כן צלית ואאתיהיבת לי רוחא דחכמתא · וקרית ואתת לי רוחא דאידעתא· צבית בה יתיר מן שבטא וכורסוותא: Et prorsus congruit cum Græcis, quæ in Sophræ Solomontos cap. 7. v. 5. & seqq. in hæc verba legimus: *οὐδεὶς γὰρ βασιλεὺς ἑτέραν ἔσχε γενέσεως ἀρχήν. μία δὲ πάντων εἴσοδος εἰς τὸν βίον, ἔξοδός τε ἴση. διὰ τοῦτο ηὐξάμην, καὶ φρόνησις ἐδόθη μοι. ἐπεκαλεσάμην, καὶ ἦλθέ μοι πνεῦμα σοφίας. προέκρινα αὐτὴν σκήπτρων καὶ θρόνων.* Posterior ità sonat: והוא דיהב אידעתא דלא לגלותא · למידע היכן קם עלמא ועובדיהון דמזאלתא · שודא ושולמא ומצעתהון דזבני · שולחפני דונבותא · ודהיכן עבדו זבני · דיהטהון דשמיא וקבעיהון דכוכבי · מתנא דבעיר וחימתא דחיותא · עזויהון דרוחי ומחשבתהון דבני נשא · גינסי דנצבתא וחילידהון דעיקרי · כל מידם דכסי וכל מידם דגלוי ידעת: iterumque congruit cum verbis ejusd. cap. 7. v. 17. & seqq. *αὐτὸς γάρ μοι ἔδωκε τῶν ὄντων γνῶσιν ἀψευδῆ, εἰδέναι σύστασιν κόσμου καὶ ἐνέργειαν στοιχείων. ἀρχὴν καὶ τέλος καὶ μεσότητα χρόνων. τροπῶν ἀλλαγὰς καὶ μεταβολὰς καιρῶν, ἐνιαυτοῦ κύκλους καὶ ἀστέρων θέσεις. φύσεις ζώων καὶ θυμοὺς θηρίων, πνευμάτων βίας, καὶ διαλογισμοὺς ἀνθρώπων, διαφορὰς φυτῶν καὶ δυνάμεις ῥιζῶν. ὅσα τε ἐστι κρυπτὰ καὶ ἐμφανῆ ἔγνων.* Unde concludo: etsi omnes Canonici V. T. originaliter sint Hebræi vel Chaldæi; non tamen

men

men vice versâ omnes ejusdem T. Hebræos vel Chaldæos propterea esse Canonicos.

IV. DE MASORETH.

(1) *quid tractet?* (2) *quâ Methodo?* (3) *cur scripta?* (4) *quo Authore?*

1. Masoreth est Institutio Critica, admirabili diligentiâ in sacros libros olim adornata, & à Majoribus per longam seriem posteritati de manu quasi in manum tradita, (unde etiam מסורה *Masorah*, vel מסורת *Masoreth*, à Rad. מסר *tradendo* denominata fuit) particulariter & minutissimè 1. Docens, quâ religione sacer codex jam ab antiquo Scriptus fuerit, & adhucdum hodie scribi, exculpi, sculpi, pingi fingique debeat. v. g. quænam literæ præter morem, & in mediâ plerunque voce, cæteris Majores exaratæ sint; quæ contra minusculis semper Characteribus expressæ: quæ non absque Mysterio inversæ; aut supra lineam notabili intervallo suspensæ; quæ extraordinariis apicibus vel punctis insignitæ; quod Holem cum vel sine Vav; quod Hirek cum vel sine Jod scribendum: ubinam spacium paragraphi vel amplius vel angustius vel prorsus nullum sit relinquendum. Et quæ sunt hujusmodi. 2. Indicans, quâ ratione idem sacer contextus jam olim Lectus fuerit, & etiamnum legi debeat. v.g. ubinam duæ voces, continuato lectionis impetu, instar unius efferendæ, aut vice versâ una divisim per duas enuncianda. Ubi aliqua quantumvis ascripta, silentio sit prætereunda, & contra non ascripta, quasi manifestè adesset, lectioni sit inferenda. aut etiam una sed obscœnior habita, per alteram æquipollentem, minus offensuram, sit exprimenda. tandem ubi literæ quædam in mediâ voce sint transponendæ; quædam ab unius ad alterius contiguæ extremitatem transferendæ. Et quæ sunt talia plura. 3. Dinumerans quot libris, versibus, dictionibus, literulisq; universa olim sacra scriptura constiterit, & adhuc hodie, ad

ad sui Integritatem, constare debeat. v. g. quotnam versus in Pentateucho, quot in singulis Paraschis, quot in Psalmis, &c. quisnam ubique Medius, quis longissimus, quis brevissimus, quis unius literæ crebriori repetitione fœcundus, quis omnium totius Alphabethi capax, quoties aliqua rarior vox aut insignior phrasis passim legatur, quoties hac vel illâ significatione aut forma, quænam literæ abundent, quæ deficiant, quoties singulæ extent, adeoque in specie, quot Aleph, quot Beth, quot Gimel, & insuper distinctè, quot Mem vulgaria, quot finalia, &c. in toto codice legantur. Quæ certè stupenda est & incredibilis priscorum hominum, in Biblicâ Integritate ad nos usq; propagandâ (nè Superstitiosam apellem) Diligentia: de quâ Elias, octern. Vav. col. 1. אך המעשה אשר עשו בעלי המסורת הוא · שהשתדלו בכל מאמצי כוחם ולא נחו ולא שקטו עד שמנו כל הפסוקים והתיבות והאותיות מכל ספר וספר · לפיכך קראו להם סופרים *Opus quod præstiterunt Magistri Masorethici, hoc est, nempè quòd solliciti fuêre, pro omni robore virium suarum, neq; quieverunt nec cessârunt, donec numerassent omnes versus & dictiones, adeoq; literas singulorum librorum. unde vocati sunt Sopherim, quasi Recensitores.* Ubi etiam, postquam triplex inde attulerat Exemplum, quæ litera, quod vocabulum, qui versus totius legis esset Medius; tum quæ peculiaris, per finales literas, compendiosè Numerandi ratio ipsis fuerit usurpata, docuerat; in hæc verba, pag. 2. fac. a. pergit: וכן מספר הפסוקים של כל התורה כלו חמשת אלפים ושמונה מאות ומ״ב · ומספר אותיות של כל התורה ששים רבוא וארבעים וחמשה · ועוד מצאנו שמנו מספר כל אות ואות של כל העשרים וארבעה ומצאו מספר האלפין מ״ב אלפים ש״עז ומספר הבית ל״ח אלפים רי״ח הגימל כ״ט אלפ ת״קלז · וכן כל אות ואות · וכבר נעשה על זה חרוז יפה מתחיל · אהל מכון בניני · וכו׳ וקבלתי כי ר׳ סעדיה גאון חבר אותו · *Sic numerus versuum totius Legis est. 5842. & numerus literarum ejusdem Legis universæ 600045. Porrò reperimus, quòd dinumerârint Summas singularum literarum*

rum per omnes Esrim-vearbaa h. e. 24. libros, & invenerint Numerum literæ Aleph 42377. Beth. 38218. Gimel 29537. sicq; reliquarum omnium. & dudum adornatus est hac de re pulcher Rhytmus, incipiens: Obel Mechon Binionai. quem à Raf Saadiâ Gaon compositum esse accepi. Hunc Catalogum Elias Editioni primæ adjecit, & quia obscurus est, Scholiis auxit; Munsterus verò in reiteratâ Basileense omisit: Buxtorfius autem, nè intercideret, in lucem postliminiò quasi reduxit. unde Numeros illos huc transcribam. sunt autem Aleph, Beth, Gimel, tot quot supra positi. Daleth 32530. He 47754. Vav. 76922. Zain 22867. Chet 23447. Tet 11052. Jod 66420. Caph 37272. C. finale 10981. Lamed 41517. Mem 52805. M. finale 24973. Nun. 32977. N. fin. 8719. Samech 13580. Ayn 20175. Pe 20750. P. fin. 1975. Zadi 16950. Z. fin. 4872. Kuph 22972. Resch 22147. Schin 32148. Thav 59343. Quæ in unam collecta summam (si Calculum rectè subduxi) faciunt 815280. literas hebraicas totius V. T. Qui Numerus, quod dissimulare nequeo, videtur omninò nimis parvus, & dimidiâ ferè sui parte minutus. Nam pingui saltem computatione Sesquiplures reperio, adeoque non pauciores. 1236. Millibus. faciat ipsemet hujus rei periculum, qui ocio abundat; dinumeret initiò paginas, deinde unius paginæ literas, hasque per illas multiplicet, idque si vacat, certitudinis causâ in aliis quoque diversarum Editionum Exemplaribus reiteret. Prodibunt semper plures, meoque numero viciniores. Unde Suspicor superiores 60. Myriades legalium literarum, hoc censu non esse comprehensas; siquidem & aliàs non raro Thorah legem, à Mikra reliquâ scripturâ separent. Docti plausibiliorem comminiscantur Excusationem. Et hæc de Masoræ Materiâ; sequitur Forma.

2. Ea olim alia erat ac hodie. Non ascribebatur Margini, sed in separatis tradebatur Chartis. referente Eliâ oct. Vav. p. 4. f. a. ודאי · בעלי המסורת לא כתבו דבריהם

סביב הגליונות · כי קצר המצע מהשתרע והיריעה קטנה מהכיל את כל דבריהם · אך כתבו דבריה׳ קונטרס קונטרס· *Est in confesso, quòd Magistri Masorethici non scripserint verba sua in circuitu Marginum. Contractius n. est Stragulum, quàm quod sufficiat, velumq; minus quàm quod excipiat omnia dicta illorum. proinde annotarũt illa in peculiares Quinterniores.* Quę Schediasmata, propter amplissimam tàm fertilis materiæ ubertatem, progressu temporis, in tantã molem excrevêre, ut justum volumen æquarent, & vel ipsum textum quantitate excederent. attestante eod. pag. præc. דע לך כי המסורה הגדולה הנמצאה כמעט אין לה קץ · והאמת ששערתי אני שאם היו כל דברי המסורת הגדולה אשר ראיתי אני בימיו כולם כתובים וקשורים יחד על ספר ׳ ירבה כמותו ככמות כל העשרים וארבע: *Hoc scito, quòd quantum Masoræ Majoris reperitur, propemodum sit absq; fine. Et profectò sic ego æstimo; si verba Masoræ M. quæ Ego saltem ætate meâ vidi, omnia conscripta essent & colligata pariter in eundem librum, excresceret Magnitudo ejus ad magnitudinem totius Esrim-vearbaa, h. e. Scripturæ S.* Extractus tamen erat inde Liber quidam, à frontispicio suo ACHLA denominatus, qui conjunctim exhiberet id, quod alibi per multas dispersum Schedas, tradebatur. Is nunquã typis est evulgatus, visus tamen & usurpatus Eliæ, qui ejus honorificè recordatur, oct. Beth pag. 2. f. b. ועם כל זאת ׳ צמאי לרוות ׳ נפשי לא יכלה ׳ כי אם מספר אכלה · והרבה ממנו לקטתי ׳ וכללין בידי נקטתי · והוא ספר קטון הכמות ׳ ובמסורת אין לו הדמות ׳ ונכבדות בו מדובר ׳ ולא נמצא מחובר ׳ המדבר מהמסורת וכללם ׳ רק הוא לבדו בעולם: *Et cum omnibus istis, sitibundus ego explere animum nequivi aliunde, nisi è libro Achla, unde plurima cuspicas collegi, & regulas ejus manu meâ obtinui. Is liber licet parvus sit quantitate, in Masora tamen non est ei Similis. Præclara continet, neque reperitur alius liber unquam concinnatus esse, qui loquatur de Masoreth ejusq; Regulis, nisi ille solus in Mundo.* Exinde paulatim insigniora excerpi ac Marginibus ascribi solebant, pro cujusvis tamen arbitrio, nulloque certo delectus

ctus judicio; librariis plus de ornatu & pulchris literarum ductibus, quàm rei integritate follicitis. ut idem conqueritur oct. Vav. p. 4. a. והסופרים כותבי ספרי המקרא לקטו מהם איש כל הישר בעיניו · וכתבום סביב הגליונות למעלה ולמטה· יש האריך ויש קיצר· לפי גדול כרך הספר וקטנותו · כמו שכתבתי בהקדמה החרוזית · ע״ש· *Scribæ exarantes libros biblicos, excerpserunt inde quilibet quod sibi rectum videbatur in oculis suis, & scripserunt illud in circuitu Marginis superioris & inferioris. erat qui prolongaret, & erat qui abbreviaret, pro magnitudine ligaturæ libri, vel exilitate ejus. ut scripsi in Præfat. Rhytmicâ. Vide ibi.* Hodie verò, postquam publicè excudi cœpta est, non nisi Biblico codici adjungitur: sed tribus distinctis locis, unde & ipsa pro diverso situ TRIPLEX est, parva, Mediocris, & Maxima. 1. PARVA vel Minor dicitur illa, quæ duabus Columnis, Hebræi scilicet & Chaldaici textus interjacet; hæc quia Majoris Compendium est, meris Abbreviationibus, Numeris, obscurioribusq; nec omni Lectori intelligibilibus Symbolis constat. de quibus Elias ibid. בין העמודים כתבו הרמזים והסימנים/ וסכום המלות והענינים בקיצור מופלג/ בראשי תבות ובנוטריקון · והוא הנקרא מסורה קטנה: *Inter columnas scripserunt Characteres & Signa, numerosq; vocum & rerum, excellenti brevitate, per literas Capitales & Technologicas. Et ea est quæ vocatur Masora Parva.* Item supr. oct. Aleph p. 6. f. a. לכללים עשו סימנים/ להיות על לב למזכרת · אך שמו אותותם אותות/ חידות עם לשון ברברת · הרבים לא יחכמו בה/ אין מבין מה היא אומרת: *Pro Compendio assignarunt notulas, quæ menti essent Memorialia. & apposuerunt literas ænigmaticas, linguâ barbarâ. unde plerique nihil profecerunt, nec intellexerunt, quid sibi vellent.* 2. MEDIOCRIS quæ & Magna respectu minoris dicitur, summum cujusvis paginæ textum tegit, imum verò sustinet. Priore copiosior est, parallelos seu concordantes locos plenè adducit, & ad debitam textus sedem, appictis refert circulis. de quibus Idem oct. vav. 4. b. ועל כל מילה אשר נמכר עליה איזה

 דבר

דבר עשו עג"ל אחד למעלה באמצע המלה שבפנים ▭ להורות על מה שנמסר עליה בחוץ · וא"חכ · וכשעגול אחד עומד בין ○ שתי מלות · מה שנמסר בחוץ עומד על ב' המלות הסמוכות: *omni dictioni de quâ Masora quidpiam tradit, imponitur circellus supra medietåtem vocis interioris, ut appareat, quid referatur ad eam extra.* [*Et mox:*] *cum verò circulus stat inter bina* ○ *vocabula Medius, tunc id quod foris annotatur, pertinet ad duas dictiones contiguas.* Ad hanc refertur Masora Præliminaris, quæ initiales librorũ voces, grandiusculè scriptas, quadratâ serie ornatus caussa ambit, ut lectionis Introitus, hoc erudito apparatu, instar magnificæ alicujus Portæ fiat augustior. Ea licet non ad suum neque caput solum neque librum spectet, illorum tamen utplurimum aliqua occasione apponitur; ut in Exordio Genes. Exod. Levit. &c. apparet. 3. MAXIMA & Finalis, Bibliorum calcem occupat, continens illa ferè, quæ in Mediocri, ob Spacii angustiam omissa erant; sed, ut facilius reperiantur, Alphabetico hîc ordine disposita. Quibus tandem Lectionum Varietas subjicitur, quæ est inter Ben-Ascher & Ben-Naphtali. Item inter Maddinchaim & Maarfaim.

5. Finis hujus studii est Custodia Integritatis Biblicæ: quem licet Ebrei fortasse non principaliter spectârint, Divina tamen Providentia vel per Ignaros & aliud agentes, sapientissimè est consecuta. Videntur enim omninò Judæi (ut sunt naturâ Gloriosi & mortaliũ Ambitiosissimi) proprias hîc Laudes aucupati fuisse; quòd exuti quidem libertate, privatique patriâ, sacræ tamen Scripturæ studiũ adeò non abjecerint, ut potius religiosam hanc curam soli curent. Nam etsi interiores sensus securè negligant, externos tamen literarum Apices adeò superstitiosissimè versant, mordicusq; tenent, ut non aliud Exilii sui Solatium nosse videantur. Est hæc, si non Ipsis, Nobis tamen Salutaris superstitio; nec ejusmodi vanus labor (ut Nasuti putabunt) qualis illius Circulatoris, qui grana Ciceris

ex intervallo non brevi objecta, acu ità accuratè excepisſe dicitur, ut nè à tot millenis quidem unquam fruſtratus fuerit. dignus certè, qui à curioſiſſimo Spectatore ſuo Alexandro M. ejuſdem leguminis Modio donaretur. Non ſic Maſorethæ. quantum inter *μαλαιοτεχνίτην* illum, & hunc Monarcham interfuit, tantùm & plus etiam ſacra iſthæc diligentia, omnem profanam Criticen excedit, nobiſque pleniſſimam, non violati contextus fidem facit. Quàm facilè potuiſſent illũ, diſpunctis ſibi obfuturis locis adulterare, tunc quando adhuc in ipſorum ſolâ erat poteſtate, nec Chriſtianorum quiſquam vel Aleph callebat? niſi Religio hæc, vel ſi mavis, nil mutandi Superſtitio ipſis obſtitiſſet, imò DEUS Opt. Max. Gentium miſertus, id hac ratione caviſſet. *Quot Mendæ ſcriptionis in ſacrum codicem irrepſiſſent* (inquio non Ego, ſed P. Cunæus lib. 1. de Rep. Hebr. cap. ult. pag. 173.) *ſi illius cuſtodia ſolis Lactantiis, Auguſtinis, Gregoriis, Chryſoſtomis, Viris Sanctiſſimis, ſed Imperitis Hebraiſmi, mandata fuiſſet: Inter Græcos omnes Latinoſque, qui veterem Eccleſiam rexêre, unus Origenes cum Hieronymo, Hebraicè ſcivit; & fermè nimium dixi. cæteri nec Elementa quidem didicerant, &c. at Iudæis unum hoc Studium fuit, &c. hæc laus eorum propria eſt, nulla alia gens in illius gloriæ ſocietatem ſe offert. hactenus ille.* Ubi etiam è Chronico Juchaſin locũ adducit, de quodam venerandæ Antiquitatis codice, propriâ Hillelis manu, & ſic ſeculo ferè ante Chriſtum exarato; unde correctiſſima quæq; Exemplaria fuerint transſumpta. is dignus eſt, qui etiam huc reponatur, & ita habet: במלכות ליאון הוציאו ספר הארבעה ועשרים אשר נקרא הביבליא׳ שכתב אותו ר׳ הלל׃ ומשם היו מגיהים כל הספרים ׃ ואני ראיתי חלק מהם שנמכרו באפריקא׃ ובזמני היה ט׳ מאות שנה שנכתבו׃ והקמחי אמר בחלק הדקדוק בפסוק למען תזכרו שהחומש היה בטולטולא׃ *In provincia Lion protulerunt Codicem viginti quatuor librorum, qui vocatur Biblia, quos deſcripſit R. Hillel, & unde ſolebant Illuminare cæteros libros. Ego vidi partem ex illis, qui venditi ſunt in Africâ: ac jam tempore meo præterierant nonginti Anni, ex quo ſcripti*

erãt. Et Kimchi dicit in Tomo Grammatico, Paragrapho § ut Recorderis ejus, &c. quòd Pentateuchus (ejusdem manus) extiterit Toletolæ. Cui similem adjungo ex Eliæ Masor. oct. Daleth. p. 3. b. וכתב הרמ"בם ז"ל בספר אהבה פרק ח" ו"ז"ל. וספר שסמכנו עליו בדברים אילו׳ הוא ספר הידוע במצרים׳ שהוא כולל כ"ד ספרים. שהיה בירושלם מכמה שנים׳ להגיה ממנו הספרים׳ ועליו היו הכל סומכין׳ לפי שהגיהו בן אשר׳ ודקדק בו שנים הרבה׳ והגיהו פעמים רבות. כמו שהעתיקו׳ *Scribit R.ª M. B.ª M. hoc est, Rabbi Mosche Ben Majemon) p. m. in tractatu de Amore, cap. 8. hisce verbis: Liber cui innitimur in hoc negotio, est codex ille notissimus in Ægypto, complectẽs omnes 24. libros. qui fuit Jerosolymis præ tot Annis, ut emendarentur inde Exemplaria. Ei autẽ omnes ideò (tutius) innituntur, quòd correxerit ipsum (celebris ille Tyberiadicus Doctor, Aharon) filius Ascher, & subtiliter-inquisiverit in eum annis plurimis, & illustrârit multoties: quem etiã transtulit (in notiorẽ linguam.)* Addo plenioris fidei caussâ Tertiũ Testem, è Comẽnt. Aben-Ezræ in Exod. cap. 25. v. 31. ראיתי ספרים שבדקום חכמי טבריא׳ ונשבעו חמשה עשר מזקניהם׳ שהשלש פעמים הסתכלו כל מלה וכל נקודה וכל מלא וכל חסר׳ והנה כתוב יו"ד במלת תיעשה. ולא מצאתי ככה בספרי ספרד וצרפת ומעבר לים׃ *Inspexi libros, quos explorarunt Sapientes Tyberiadis. ubi jurejurando confirmant 15. Seniores ipsorum, quòd tribus vicibus attentè considerârint singulas dictiones & singula puncta, omne plenum (Hirek vel Holem) atq; omne defectivum; Et Ecce semper ascriptum fuerit Jod voci textus Theaseh. etiamsi non sic invenerim in libris Hispanicis & Gallicanis & Transmarinis.* ô Incredibilem in minutissimis quoq; Diligentiam! ô singulare Numinis beneficium! ô mirandam tot Exemplarium, per omnes Europæ Africæ Asiæq; angulos dispersorum, per tot secula ad nos usque propagatorum, ac salutarem Harmoniam! verè scripsit Elias, oct. vav. p. 2. b. אחר המעשה אשר עשו בעלי המסורת׳ אי אפשר שנפל או שיפול חילוף או שינוי בשום צד בכל ספרי המקרא. ולא לחנם אמרו ר"ז"ל׃ מסורת סיג לתורה׃ *Post opus quod præstiterunt Masorithæ, non est possi-*

poßibile ut ceciderit vel (posthâc quoq́) cadat varietas aut Alteratio in ullum latus omnium librorum Biblicorum. unde non immeritò dixerunt Magistri nostri p.m. (nominatim Ribbi Akiba in Pirke Afoth.cap.3.) Masoreth esse Sepem legis. ut Sepes Hortum munit, nè Ferarum irruptioni pateat; sic Masora Scripturam, nè à Sciolis vastetur. Non enim vel tantillulum depravare possent, quin id Sacrilegium, Critica hęc censura statim proderet. Unde ergò, inquis, tot VARIÆ LECTIONES? Annon Octingenta Quadraginta octo vocabula in Biblijs diversimodè leguntur? computante Eliâ, oct. Daleth, p.5.a. דע לך כי כאשר חפצתי לדעת מניין כל הקריין וכתבן שבכל המקרא׳ העברתים על יד מונה׳ לא אחת ולא שתים׃ ומצאתי מניינם תת׳מח׃ ונתתי בהן כימן קריין וכתבן׃ *Hoc scito: postquam desideravi nosse Numerum omnium aliter-Lectorum & aliter-Scriptorum, totius SS. Scripturæ; traduxi ea per manũ Arithmetici, non semel nec bis tantùm, & inveni Summam eorũ. 848. inclusiq́ (Memoriæ causâ) Symbolo* KARIAN VECATBAN *(quæ voces Lecta & Scripta significant, atq́ in literis numeralibus totidem constituunt.)* Respondeo: Lectionis illæ varietates, Masorâ longè Antiquiores sunt, utpote à quâ omnes accuratè notantur. Non ergò postea demum natę, nec quicquam hactenus ultrà mutatum. Unde autẽ illæ olim primùm irrepserint, non certò constat. Kimchi à diversitate Exemplarium, temporis injuriâ corruptorum, originẽ traxisse autumat, sub finem Pręfationis in Josuam ità scribens: אנכי הצעיר דוד ב״ר יוכף קמחי ז״ל וג׳ אכתוב טעם כתוב ולא קרי וקרי ולא כתוב׳ כאשר אוכל לתת טעם לשניהם׳ כל אחד ואחר במקומו׃ ונראה כי המלות האלה נמצאו כן׳ לפי שבגלות ראשונה אבדו הספרים ונטלטלו׳ והחכמים יודעי התורה מתו׃ ואנשי כנסת הגדולה׳ שהוירו *(Sic pravè in Basileensi Editione:* שהחזירו *at in Venetâ rectius)* התורה ליושנה׳ מצאו מחלוקת בספרים׳ והלכו בהם אחר הרוב׳ לפי דעתם׃ ובמקום שלא השיגה דעתם על הבירור׳ כתבו האחד ולא נקדו׳ או כתבו מבחוץ ולא כתבו מבפנים׳ וכן כתבו בדרך אחד מבפנים ובדרך אחר מבחוץ׃

מבחוץ׃ *Ego minimus David F. R. Ioseph Kimchi p. m. &c. tradam Rationes Scripti quod non legitur, & Lecti quod non scribitur; in quantum quidem potero dare rationes utriusq; singula suis locis. Videntur autem voces illæ sic reperiri, eò quòd in captivitate primâ perierint libri, & dispersi fuerint, atq; Sapientes gnari legis mortui. Itaq; Viri Synagogæ M. qui restituebant legem pristino decori, invenerunt Discrepantiam in Exemplaribus, & secuti sunt in eo Multitudinē, suo tamen judicio usi. Vbicunq; autem non attigit Censura eorum Perspicuitatem, scripserunt id, neq; tamen punctis notarunt; aut scripserunt foris nec intus: aut denique scripserunt uno modo in Textu, altero verò in Margine.* Quod mihi non est probabile. siquidem multi librorum tunc recens fuerint exarati, & Authores illorum non tantùm adhuc superstites, sed etiā ipso Masoretharum, vel quod idem est, virorū Synedrii Magni Collegio comprehensi: ut Daniel, Haggæus, Zacharias & Malachias, qui suas singuli Prophetias scripserunt. Item Mardochæus, qui historiam Esther memoriæ prodidit. tum verò præcipuè Esdras, qui Paralipomena & librum à se denominatū edidit. hosné ipsos Authores mentem suam ignorasse putas? Verisimilius ergò est, certo sic Consilio mutata fuisse. id quod inprimis *honestiora illa Vocabula* יע כבנה· טחורים · ישגלנה· צאתם ומימי רגליהם· *propriè sed obscœnè habitis* · עפולים · ושניהם· חריהם *Deut. 28. v: 27. & 30. & 2. Reg. 18 v. 27. substituta* coarguunt; quæ nequaquam è Librario Naufragio sic enatasse potuerunt, sed procul omni dubio, à devotis hominibus de Industriâ, hoc modo reddita sunt. Perinde ac si quis hodie Paulinum illud, Phil. 3. v. 8. Ich achte es für Dreck / verecundiæ gratiâ, nevé Juniores offendat, in solenni Ecclesiæ conventu efferret, Ich achte es für Kot/ & sic publicè semp legendum esse, Margini annotaret; retentis nihilominus, (ob proprietatis Emphasin,) in scripto textu formalibus Lutheri verbis. Secundum Regulam veterū Hebræorum: כל הדברים הכתובים במקרא לגנאי / קורין אותן לשבח · כדי שלא יוציא האדם דבר מגונה מפיו׃ *Quæcunq; in Bibliis scripta sunt obscœnè, legantur (sub aliis verbis) Honestè: nè scilicet (assueriat) homo Spurcum proferre Sermonem ex ore suo.* ut ut verò se habeat variarum lectionum ortus, hoc sanè certum est, Veriorem semper esse illam, quæ in Margine notatur: docente Eliâ oct. Iod. p. 2. b. / וקודם כל דבר צריך שתדע. שכל מה שנכתב בגליון / הוא הקרי ר״ל כן קורין המלה ההיא׃ ומה שנכתב מבפנים / לא נקרא כלל׃ *Ante omnia necesse est ut scias, omne quod in limbo scribitur, esse* KERI, H. E. *sic pronunciari vocem illam; Id verò quod intus (in textu) exaratur, non legi unquam.*

DISPUTATIO QVARTA.

Respondente

M. JOHANNE FRIDERICO
Stahln / *HERRENBERGENSE.*

4. RESTAT UT DE MASORÆ AUTHORibus aliquid dicatur. Etsi autem inter Judæos nõ desint, qui præcipuam Masoræ partem nempe *Keri uketif halacha lemosche mißinai* faciunt, h. est, ad ipsum Mosen atq; cæteros sacrorum librorum scriptores, prima ejus initia referunt, nos tamen Esdrâ criticum non agnoscimus antiquiorem. De hoc namque, partim ex Nehem. 8. partim unanimi hebrææ antiquitatis consensu constat, quòd post reditum è Babylone sedulus fuerit divini cultus restaurator, nec tàm Remp. Israëlitarum quàm Ecclesiam è captivitate reducem, à variis impuritatibus exilii tempore contractis, sollicitè repurgârit. Is ergò, ut sacri quoque codicis mendas tolleret, exemplaria conquisivit, ea recognovit, cum authenticis contulit, & sicubi discrepabant, varias lectiones annotare cœpit, hacque ratione prima Masoræ fundamenta jecit. Ac ne solus huic oneri ferundo succumberet, CXX. collegas, è senioribus pietate prudentiâ & eruditione valentibus selectos, sibi ascivit, atque 12. decanis à se constitutis subdidit, qui essent Ecclesiastico-Politici quidam Senatores vel Consiliarii, & necessariæ hujus

reformationis ſocii. à qua ſententia non alienus eſt Elias in Maſ. Hammaſ. p. daleth. f. a. לולי זה׳ הייתי א״מר׳ שלבד הקרי והכתיב שבתורה ה[illegible] הל״מ ׳ואנשי כנסת הגדולה׳ שהם חגי זכריה מלאכי דני״ל חנניה מיש״ל ועזריה עזרא נחמיה מרדכי זרובבל ׳ ועוד נלוו עליהם חכמי[illegible] מהחרש והמסגר׳ עד השלמת מאה ועשרים איש׳ כתבו[illegible] ׳על פי הקבלה שהיתה בידם[illegible]: *niſi hoc (ita eſſet) dicerem, quòd ſaltem (aliter) lectum atque ſcriptum in Lege, ſit T. M. S. traditio Moſis è Sinai, & viri ſynagogæ magnæ, ſcilicet Haggai, Zacharia, Malachi, Daniel, Chanania, Miſchaël, Azaria, Ezra, Nechemia, Mardochai, Zerubabel, Item qui illis adjuncti fuêre ſapientes ex artificibus & fabris, uſque ad completionem* 120. *perſonarum, ſcripſerint ea juxta Cabalam quam tenuerunt in poteſtate ſuâ.* Et quia res iſta non unius tantùm ætatis nedum hominis eſt, ſed infiniti ferè ſtudii, ideò à ſucceſſoribus diverſorum temporum jugiter continuata fuit, & præter lectionum varietatem, alia quoque ad orthographiam ſpectantia, paulatim annotari cœpta ſunt, donec ad iſtam magnitudinem excrevit. præſertim verò *Meleïm & Chaſarim* ſemper quàm diligentiſſimè obſervata. Ramban. præf. ſec. al. Hathor. וזהו הענין שהביא גדולי המקרא למנות מלא וחסר בכל התורה והמקרא׳ ולחבר ספרים במסורת עד עזרא הסופר הנביא שנשתדל בזה: *Et hoc ipſum eſt, quod movit exercitatos textuales, ut numerarent Plenum & Defectivum univerſæ legis ac ſcripturæ, & componerent libros Maſorethicos, inde uſque ab Eſdrâ Scribâ & Prophetâ, qui fuit occupatiſſimus in iſto.* Sed refriguit poſtea ille ardor, & penè extincta fuit omnis hæc diligentia, inter tot Judaicæ gentis captivitates atque exilia, donec tandem Anno poſt templi everſionem 436. vel circiter, in urbe Tyberiade celebris quidam eruditorum illius ſeculi conventus inſtituebatur, qui collapſum Maſoræ ſtudium denuò reſtaurârunt. unde à pleriſque primi ejus Authores crediti fuerunt. quo etiam Elias, ſui parùm memor, propendet, oct. He. 6. a. מאז היה לשון הקדש הלוך וחסור׳

וחסור׳ עד זמן בעלי המסורת׳ והם אנשי טבריא׳ היא מעזיא׳ והיו חכמים גדלים׳ ובקיאים במקרא׳ וצחי לשון מכל שאר היהודים׳ אשר היו בדורות ההם׳ ואחריהם לא קמו כמוהם. כאשר העיד עליהם ר׳ יונה המדקדק: *deinceps erat lingua ſancta ambulans & deficiens (locutio ex Geneſ. 8. v. 5.) uſq; ad tempus Authorum Maſoræ; qui fuerunt viri (urbis) Tyberiadis (ſitæ in) Mæſiâ (minoris Aſiæ provinciâ) ſapientes maximi & exercitatiſſimi in textu, puriſſimæ inſuper linguæ præ cæteris Judæis omnibus, qui (vivebant) generatione iſtâ, ſed nec poſtea ſurrexerunt ſimiles illis: prout teſtatur R. Jonah Grammaticus, &c.* Hanc erroneam Eliæ opinionem, quæ Munſterum & alios magnoſque in Hebraiſmo viros decepit, ſolidè multiſque argumentis refutat Cl. Buxtorfius in Comm. Maſor. quamvis & ipſe olim dum Lexicon ederet, in præfatione illius aliter ſenſiſſe, nunc verò (ut ſemper poſterior dies præcedentem docet) δευτέρας φροντίδας in melius mutaſſe videtur. Nobis, præter R. Akibæ, Tyberiadicis hiſce magiſtris longè antiquioris teſtimonium, ſuprà p. 53 citatum, pro primi authoris & vetuſtatis argumento ſufficiat, ipſa confeſſio Eliæ p. gimel, 4. a. ſibi contradicentis: וכן ענין המסורת הזאת׳ לפי שנמסרה לחכמים׳ איש מפי איש עד עזרא וסיעתו: *hæc eſt ratio etymologica Maſoræ, quòd (nimſerah) tradita fuit ſapientibus ſingulis ex ore ſingulorum, inde uſque ab Eſdrâ & collegio ejus.* Item p. vav. 3. a. והאמת כי בעלי המסורת היו למאות ולאלפים׳ דור אחר דור כמה שנים. ולא נודע לנו זמן התחלתם: *veriſſimum eſt, quòd Magiſtri Maſoræ fuerint centeni & milleni (non Tribuni & duces, ut Munſterus ambiguitate deceptus expoſuit) generatio poſt generationem, tot annis, ut neſciamus ipſi (præciſum) tempus initii illorum. (qui ergo ad Tiberitas referre potuit?)* Sed nolo hiſce diutius occupari. Pergo ad publicam Maſoræ impreſſionem. ea primùm tentata eſt Venetiis, ante centenos vel quod excurrit annos, tunc quando omnia & hebræa quoque ſtudia poſt diuturnam barbariem refloreſcebant,

auspiciis Danielis Bombergi, viri plurimorum hujusmodi librorum correctissimâ editione, & quod in Typographo rarum est, hebraismi propriâ peritiâ quondam clarissimi, nec hodieque sine laude memorandi. huic operam suam strenuè navavit Judæus quidam Afer Tunetanus, nomine R. Jakob filius Chaiim, Venetiis tunc exulans, homo patriorum quidem rituum servans, sed quod etiam in hoste mirari decet, stupendum in modum diligens, nec minus eruditus. Is M-Scriptas Masoræ Schedas antea passim dispersas, à popularibus suis sollicitè conquisivit, bonâ fide descripsit, in ordinem coëgit, & singula suis sedibus locavit, adeoque hanc marginalem formam, quam hodie tenet, introduxit. Quo autem singulari fato & Ecclesiæ bono Bombergum, ejusmodi sacrum opus in Dei gloriam diu molientem, offenderit, operiq; adhibitus fuerit, ipsemet describit in præfatione suâ, quam sic orditur: שלו הייתי בביתי ורענן בהיכלו שוקד על למודי בטו"ניס המדינה אשר קרוב לקצה גבול קרט"ג ונא הקדומה וטלטלני הזמן בארצות המערב פה ויניצ"יא הבירה : וכו' *tranquillus fui in domo meâ & florens in palatio meo (locut. ex Dan. 4. v. 1.) incumbens studio meo in provinciâ Tunis, quæ vicina est extremis oris antiquæ Carthaginis; sed transtulit me tempus in basce terras occidentales hûc Venetias metropolin. &c. quæ ipsemet ibidem vide.* Non multò pòst R. Elias levita Germanus, in vicino Norico natus, sed maximam ætatis partem in Italiâ degens, rogatu quorundam Christianorum, ænigmata isthæc solvere, & universam Masoræ rationem, peculiari tractatu מסורת המסורת nuncupato, nobis prodere aggressus est. & is ipse libellus est quem in hâc materiâ jam aliquoties citavi. Venetiis primùm publicatus, postea Basileæ An. 1539. curante Munstero recusus, dudum longè lateque divenditus, hodie rarò visus, at propter multam utilitatem dignus qui denuò ederetur, latinâque versione augeretur. Nam quæ Munsterus exinde trans-

transſtulit, pauca ſunt & ipſa Scholiis indigerent. de inſtituto ſuo Elias. ibid. in metricâ præfat. ita diſſerit. p. aleph. 6. b. אמרו אלי נא מה לך אליהו / קום ועשה לך שם תפארת · ולמסרה תאיר אורה / ופתח נא בה המסגרת · ידענו בך כי זאת עמך / בהיר שכלך היא עברת · אז אמרתי שמעי נפשי / למה זה את מתנכרת · קומי ועשי עת ליי׳ פן תהיה תורה מופרת · מקום הניחו לך אבות / להיותך בו מתגוררת · אז אמרה לי נפשי האח / בזה אנכי בוחרת · ובכן קמתי לא דוממתי / גם קדמו עיני אשמורת; עד אוציא לאור תעלומה / היתה עד הנה נסתרת · וכו *dixerunt ad me, obſecro! quid hîc agis Elia? ſurge & acquire tibi nomen glorioſum, & Maſoræ illumina lucem ſuam, atque aperi quæſo, quæ ibi ſunt occluſa. Novimus enim quòd hoc poſſis & in poteſtate ingenii tui ſit iſthæc facultas. tunc itâ allocutus ſum animam meam: audi, quare tu tergiverſaris? ſurge impende tempus aliquod Deo, nè fortè lex ejus (tuâ culpâ) diſſipetur. locum hunc reliquerunt tibi patres, ut in eo aliquandiu te exerceres. Mox anima mea mihi annuit: Euge! in hoc ego acquieſco. Propterea ſurrexi, nec ſilui, imò anteverterunt oculi mei vigilias (matutinas. ex Pſal. 119. v. 148.) uſque dum educerem in lucem abſcondita, quæ hactenus occultata latebant, &c.* p. Beth. 1. prolixus recenſet quomodo id Romæ cœperit, ſed urbis repentinâ occupatione, à Carolinis militibus factâ, Venetias ſeceſſerit, ibique demum abſolverit: teſtatus ſe, quicquid viginti annorum jugi ſtudio, ex optimis quibuſcunque libris didicerit, id omne hûc repoſuiſſe. Noviſſimè Dn. Buxtorfius, occaſione Bibliorum Baſileenſium, hanc materiam tripartito volumine, à Tyberitis denominato, longè copioſius pertractavit; cujus prima pars de Maſoræ cauſis, efficiente, materiali, formali & finali diſputat: altera Clavem fabricatur, quâ penetralia Maſoræ reſerantur. ubi Abbreviationes longè plures quàm Elias, explicat: tertia mendas caſtigat, quæ Judæorum negligentiâ irrepſerunt plurimæ. ubi etſi tot cæcutientibus Iſraëlitis oculatior fuerit, non tamen plures adhuc supereſſe diffitetur. quis

enim Argus pervideret omnes? כי ׳ ככה על לתמוה ואין: בזאת המלאכה׳ היה חגור חדשה׳ וכל התחלה קשה: *nec mirum est, (inquit Elias de his ipsis erroribus p. Beth. 4. a.) erat enim hoc opus tunc investigationis planè novæ. omne autem principium grave. (nihil simul natum & perfectum.)* Nihilominus utrique suam laudem merentur, & extremè ingratus sit oportet, qui tantos viros propterea carpat. Ab iis petantur, quæ hic omitto. nam desinendum est.

V. DE CABALA.

1) Ejus Definitio. (2) quinque species; scilicet Gematria (3) Notarikon. (4) Temurah. (5) Zuriith. (6) & Atechnos. (7) Cabalæ occultatio. (8). Author. (9) Artifices. (10) usus.

1. Cabala definitur ab Eliâ, ejus tamen non satis perito, in Thischbite litera Quuph, hoc modo: קבלה׳ הם כתרי תורה ונביאים שקבל איש מפי איש עד מר״ע ה׳ לכן נקראת קבלה· והיא נחלקת לשני חלקים עיונית ומעשיית· ואינני כראי לבאר ענינה כי בעונתי לא למדתי חכמה זו ודעת קדושים אלה לא ארע ולא אבין: *Cabala sunt arcana Legis & Prophetarum, quæ accepit vir ex ore viri, usque ad Mosen M. N. qui nunc est in pace (retrorsum numerando) & inde dicitur Kabbala (q. Acceptio) dividitur autem in 2. species, Theoricam & Practicam. Ego quidem non sum sufficiens, ut explicem negotium ejus; quoniam ob pravitatem meam non didici sapientiam istam, scientiamque sanctorum nec novi nec intelligo.* Dabo igitur pleniorem ejus Descriptionem talem, quod sit abstrusior Doctrina Hebræorum, de Dei & Angelorum naturis atque mutuo consortio, de Religionis præsertim Christianæ mysteriis in Vet. T. latentibus, de morum disciplinâ, item Philosophiæ & bonarum artium arcanis; olim clam habita, nec cuivis concredita, multò minus scriptis in vulgus prodita, sed Orali tantum traditione, inter sapientes diversorum seculorum continuâ successione propagata: partim variis literarum combinationibus, abbreviaturis

& per-

& permutationibus constans, & plerunque per ejusmodi secretiores modos, è divinis scripturis Mosis & Prophetarum elicita. hodie à Judæastris in superstitiosum Abusum tracta, & partim in inania mysteria puerilesque nugas conversa, partim ad Medicinam, Incantationes adeòque Magiam (ignoratæ veriori Cabalæ, ab ipsis perfidè substitutam) turpiter abrepta. Quod ejus Etymologiam attinet, nuncupatur plerunque קַבָּלָה *Kabbala*, vel aliâ terminatione קִיבּוּל *Kibbul* Acceptio; ut sit correlatum Masoreth vel traditionis. derivaturque à Rad. קבל quæ *accipere* significat, rem vel doctrinam. velut in illo proverb. 19. 20. שמע עצה וקבל מוסר *audi consilium & suscipe disciplinam*: eò quòd oretenus, atque de manu quasi in manum & tradatur & accipiatur. Inde etiam illius doctrinæ peritus מְקוּבָּל *Mekybbal*, & aliâ formatione קַבְּלָן *Kabbelan* Cabalista denominatur. Plinius curiosissimus ille universi scibilis investigator, etiam aliquid de eâ, quantumvis occultissimè habitâ, inaudivit; sed Nomen, (prout fert communis peregrinarum vocum fortuna) vel suâ, vel quod credibilius est, librariorum culpâ, non nihil depravavit. nominat enim lib. 30. circa fin. cap. 1. Jochabelam, asserens esse quandam Magices factionem, à Mose & Judæis pendentem multis tamen millibus annorum Zoroastre juniorem, &c. Christianis nomen hoc ante Joh. Pici Mirandulani Comitis, superiori seculo defuncti, tempora prorsus incognitum erat, adeò ut cum is inter 900. propositiones suas Romæ ad disputandum publicè affixas, etiam Cabalisticas afferret quamplurimas, & hæc dogmata Ecclesiæ Latinæ primùm proderet, quidam audito isthoc inconsueto, & ipso penè sono sibi tremendo vocabulo, Kabalistas non homines sed hirco-cervos quosdam vel Centauros esse veriti fuerint, alii verò plus sapere visi, hanc ridiculam ejus Etymologiam attulerint, & invidiæ conflandæ causâ in vulgus sparserint,

quòd

quòd perfidus quidam hæreticus, diaboli progenies olim extiterit, nominè Kabal, cujus ſequaces inde dicantur Kabaliſtæ, & ſectam ab orco quaſi reducant. de hoc monſtro etiam mihi nunc ex methodi meæ rationibus aliquid dicendum eſſe video, ut ſi quæ hujus farinæ infra ſuis locis adduxero, melius intelligantur. facerem id brevius, & ſanè, *ὡς ἐν προλεγομένοις*, deberem; niſi materiæ obſcuritas, & ſcriptorum raritas, pro informatione *φιλεβραίων* plenius aliquid poſcerent. Tu bone Lector remotioribus digreſſiunculis haut invitus ignoſce.

II. Eſt autem Cabala præcipuè duplex, ſcilicet vel Artificialis & Technica, vel Atechnos & Inartificialis. Quod priorem attinet, etſi vulgò tres tantùm ejus ſpecies principales enumerentur, videlicet ג״נת hoc eſt גִימטריא נוֹטריקון וּתמורה ad quas cæteri deinde particulariores modi omnes facilè reducantur, omninò tamen etiam quarta ſpecies צורוית illuc pertinet. de quibus nunc ordine & ſigillatim. Prima GEMATRIA etymon accepiſſe creditur à græcâ voce *γεωμετρία*: quòd literas mathematicè quaſi dimetiatur. quam nominis definitionem Elias in Thiſchbi confirmat גִימטריא היא מלה יונית ממש לשון חשבון או מנין ברפי על הגִימל: *Gematria eſt vox Græca plane ſignificationis computi aut numeri, cum Raphe ſuper Gimel. (pronunciatione ejus ab initio vocis, contra morem linguæ aſpiratâ, non durâ ut Judæi enunciant.)* Ipſius verò rei qualemcunque definitionem afferunt uterque Baal-Aruch, iiſdem penè verbis; eſſe nimirum quando במקום אחד כותבין א׳ במקום מאה כותבין ק׳ וכן כולך: *pro unitate ſcribunt Aleph, pro centenario Kuph, & ſic deinceps.* quanquam R. Salomoni J. deſcriptio iſta nimis anguſta ſit, iſque hoc nomen Gematria, per Synechdochen generis pro omni Cabalâ uſurpet; quem tamen vitandæ confuſionis cauſsâ, hîc non curamus. ¶ Subdividitur autem in binos Modos, quorum prior & uſitatior potius Arith-

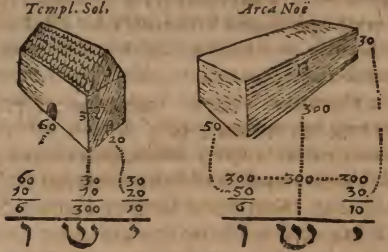
Arithmeticus eſt, poſterior verò plus cum Geometriâ cognationis habet, ambo ſane originem è Matheſi ducunt; & inde in hanc literaturam invecti, quia apud Hebræos omnes Alphabethi characteres ſimul ſunt Numerales. Quæ ergò voces, in additione vel ſummula numerorum invicem conveniunt, illæ quoque in ſenſu æquipollere, & per Gematriam mutuò exponi putantur. Hoc modo initialia Moſis verba בראשית ברא *in principio creavit*, per illa alia בראש השנה נברא *In principio Anni (olim à Septembri inchoati) creatus eſt (Mundus)* cabaliſticè exponuntur, eò quòd utrobique idem numerus, ſcilicet 1116. è valore literarum in unam ſummam collectarum exſurgit. Beth enim valet 2. Reſch 200. Aleph 1. Schin 300. Jod 10. Thav. 400. & ſic deinceps. Ita Gen. 49. v. 10. illud יבא שילה *veniet Schilo*, quod in numeris 358. habet, per משיח *Meſſiam*, quod tantundem continet, etſi non demonſtrativè, ſcitè tamen & eleganter exponitur. ſic Zach. 3. v. 8. צמח 138. per מנחם redditur. Et hujus generis Exempla è Baal-Thurim ſuis infrà locis afferam plurima. Simile quid ad alias quoque Linguas emanavit. ſic enim Æſopus ænigma de furacis cujuſdam animalculi numeris 40. 400. & 200. per Græcum nomen *μῦς* Mus argutè ſolvit. ſicque Theologos ille numerus Beſtiæ *χξϛ'* 666. qui Apoc. 13. extat, hactenus exercuit, ut varias ei expoſitiones quæſiverint. Irenæus vocem *λατεῖνος* huc accommodavit, quæ Romanam Eccleſiam ſignificet, unde Antichriſtus ſit prodituras, eò quòd in numeris *λ* 30. *α* 1. *τ* 300. *ε* 5. *ι* 10. *ν* 50. *ο* 70. *σ* 200. valeat, & omnes ſimul juncti, prædictam ſummam conficiant. alii ex *ἡ μίσσα ἡ πατικὴ*, circa Ann. Chr. 666. primùm cani cœptâ, eundem numerum eliciunt. nonnulli ad Hebræam appellationem רומיית recurrunt. alii aliud comminiſcuntur. Sic tandem apud Latinorum Poëtas (ubi tamen hæ tantum 7. literæ MDCLXVI. numerales ſunt) Annus à nati-

 vitate

vitate Christi, sententiis aut artificiosis Chronodistichis includi solet. & è voculâ JUDIÇIUM nonnemo finem mundi exsculpere, ejusque extremum diem inde, ad Annum 1613. ingenioso quidem sed temerario irritoque conatu præsagire ausus fuit. sed redeo ad Hebræos. Illorum recentiores extendunt hunc modum paulò latius, & pro simplicibus literarum notis interdum integras earum appellationes assumunt. quo pacto v.g. vox חכמה *sapientia*, in numerales literas חית כף מם הי resoluta, 613. constituit, illisque totidem præcepta Mosaica notare creditur. ¶ Alter modus Gematriæ, qui nomen hoc potius quàm prior ille meretur, propter sui obscuritatem, & raram Matheseos inter Judæos cognitionem, minus vulgò notus, est præcipuè Architectonicus, & versatur circa dimensiones ædificiorum sacrorum, ut arcæ, tabernaculi, altaris, templi, &c. Cur, inquiunt Cabalistæ, inter Judæos occultè Christianizantes, Scriptura quæ nihil inane vel in cassum tradit, sacrarum fabricarum Quantitates tàm sollicitè nobis inculcat? אין בתורה אפילו אות אחת׳ שאין ההרים גדולים תלויים בה *non est in Lege vel unica literula, à quà non maximi montes suspensi sint.* quid hæc tàm curiosè cognoscere nostrâ refert? num tàm grande Templum, quale delineavit Ezechiel, è materiali lapide & ligno extructum iri quisquam sanus credet? annon sacræ olim ædes, cum universo cultu levitico Messiæ typos gesserunt? nunquid & in Biblicis proportionibus mysteria quædam occultare, & nobiliora omnium ætatum ingenia in iis exercere voluit sapientissimus mundi Architectus? Quærunt itaque, speculantur, metiuntur, subtrahunt, multiplicant, dividunt. summa, Christum ubiq; & ubi vel minimè reris præfiguratum esse, persuasum eunt. Omne enim ædificium esse longum, latum & profundum: omnem verò illam longitudinem latitudinem profunditatem, mensurari certo ulnarum numero:

Ergò

Ergò ipſam ædificii quantitatem eſſe ſignificativam, & Symmetriam inſtar ſcripturæ alicujus legibilem, adeòque Cabaliſtæ intelligibilem. Perinde ut in Steganographia, lineæ diverſarum longitudinum, pro literarum notis uſurpentur, & artificii conſcio facilè dignoſcantur, ſic etiam proportiones ſacras, omni Gematricis oculis intuenti eſſe perceptibiles. Exemplis obſcura hæc res fiet manifeſtior, quàm multis verborum ambagibus. Gen. 6.

verſ. 15. Arca Noëh 300 cubitos lõga, 50. cub. lata & 30. C. alta fuiſſe dicitur. hîc Cabaliſta longitudinem primò dividit per altitudinem, & prodeunt decem, quæ reſpondent literæ Jod: deinde ei adjungit ipſam longitudinem, cui congruit litera Schin: tandem eam dividit per latitudinem, & emergunt ſex, quæ notantur literâ Vav. Ita elicitur nomen Salvatoris ישו Sic 1. Reg. 6. 2. Templum Salomonis 60. cub. longum, 20. c. latum, 30. c. altum fuiſſe traditur. hinc Cabaliſta primò latitudinem ab altitudine ſubtrahit, relinquuntur decem, quæ iterum ſunt Jod: deinceps hoc reſiduum cum eadem altitudine multiplicat, evadunt ter centum, hoc eſt Schin: denique idem reſiduum per longitudinem dividit, exeunt ſex, ſive Vav; quæ in unum collecta rurſus nomen ישו conſtituunt. ſed pluribus abſtineo, ne cui me ridendum propinem. ſatis hinc apparere puto, mirabile illud Argumentationis genus; quod ſi nobis parùm concludit, relinquamus ſaltem Judæis, modò per id convertantur &

Christum agnoſcant. id quod non paucis, & nominatim Ludovico Carreto Regio Medico per hæc ipſa exempla contigiſſe, infra fuſius narrabo.

III. Altera ſpecies NOTARICON definitur à R. Nathan in Aruch majori, quod ſit illa אות אחת שנעשית סימן לכל דבר כמו שמפורש אב המון וגו׳ ב״כג *quando litera una fiat ſignum totius rei*; quemadmodum explicetur illud: eris pater multitudinis gentium, in fine Gemaræ, &c. ubi etiam Etymologiæ ratio reddi videtur, §. præced. בלשון לעז קורין לסופרין נטרין *linguâ vernaculâ (hoc eſt, Italicâ, vixerat enim Romæ circa An. Chr.* 1050) *publicos Scribas vocant Notarios (à notando literarum notas)* quam Thiſchbites literâ Nun clarius exprimit כן דרך הסופרים לקצר · וכותבין ב׳ או ג׳ אותיות וכל אחת עולה לתיבה אחת׃ *ſic moris eſt Notariis abbreviare, dum ſcribunt* 2. *vel* 3. *literas, quarum unaquæque repræſentat dictionem unam.* Sed neutra harum deſcriptionum eſt ſufficiens. Non enim ſemper litera dictionem, ſed interdum vice versâ dictio literam notat: unde bini principaliores ejus modi conſurgunt. ¶ Prior eſt; quando extremæ vocum literæ, per Aphæreſin vel Apocopen in unum collectæ, nomen aliquod exhibent vel ſenſum includunt, quæ ob id à Cabaliſtis cum Sægolta, hoc eſt, א֒ tribus punctulis in ſummitate notari ſolent. Eſt ergò iterum duplex, Initialis qui fit per ר״ת h. e. ראשי תיבות *Capita dictionum*, & Finalis per ס״ת hoc eſt, סופי תיבות *fines dictionum.* Et uterque vel directo, vel retrogrado lectionis ordine. At Medianum qui per דילוג *ſaltum* fit, utpote rudiorem, quantumvis recentioribus Judæis uſurpatum, meritò rejicimus. Quod RASCHE Theboth attinet, videtur ille modus valdè antiquus eſſe, & vel originem trahere, vel tamen comprobari ab illis ſcripturæ locis, quorum verſus Alphabethica ſerie diſpoſiti ſunt, quales ſunt Pſal. 25. (ubi tamen literæ בוק in medios verſus cadunt, cæteræ in incipientes) Pſal. 34. obſcurè, Pſs. 37.

111. 112. Pſ. 119. octies. Pſ. 145. Prov. 31. Thren. ſexies, &c. Reſpondet autem illi Carminum generi, quod ἀκροστιχίς vocatur: qualia ſunt Plautinarum comœdiarum argumenta, & elogium illud Chriſti Servatoris apud Sybillam, cujus Cicero l. de divin. meminit. unde veriſimile evadit, vetuſtiſſimos Græcorum Poëtas, ut multa alia, ita hunc quoque ingenii luſum ab Ebræis didiciſſe. quem adeo Germani quoque in hoc ſacro Alphabetho imitantur; **Allein Bey Christo Die Ewige Frewd Gewis Hab Ich: Kombt Leiden Mir Nicht Ohn Peinliche Qual/ Richtig Stehts Traw/ Und Warte X Christi Yeder Zeit.** Iſte modus fortiſſimo Judaicæ militiæ duci JUDÆ nomen mutavit. Cum enim Antiocho ſeſe oppoſiturus, ab Angelo moneretur, ut viriliter ageret, Deoque confideret, dedit belli commilitonibus verba Exod. 15. verſ. 11. מי כמוך באלים יהוה *quis eſt ſicut Tu inter Deos Domine?* vexillis ſuis abbreviatè hoc modò מכבי inſcripta, loco militaris teſſeræ: in quo ſigno cum vulgus ſtratiotarum victoriæ feliciter partæ vim ſuperſtitiosè collocaret, nec tamen myſticæ hujus ſcripturæ rationes intelligeret, inſeruit pronunciationis cauſsâ hiſce Conſonantibus vocales, & legit M·C·B·I belliquè Principem conſtanter poſthac inde denominavit. Perinde ut quondam Imp. Maximiliani ſymbolum A. E. J. O. V. quod Aquila Electa Juſtè, Omnia Vincit; ſignificare creditur, à quibuſdam aliter, nec tamen malè, **Allein Evangelium Ist Ohne Verlust/** expoſitum eſt. Sed tempus eſt, ut hujus nunc modi hebræa quædam exempla proferam. Geneſ. 49. v. 10. in illo celebri dicto יבא שילה ו:ן *veniet Schilo, &c.* Capitales literæ Salvatoris ישו JESU de quo ſermo eſt, ſalutare nomen comprehendunt. Item in altero claſſico Pſalm. 72. verſ. 17. ינון שמו ויתברכו־בו *ſoboleſcet Nomen ejus, & benedicentur in eo,* quod expreſsè de ipſius nomine agit, latet il-

lud simul implicitè: id quod omninò admiratione dignissimum est, & pertinacissimos quosdam Judæorum, partim ad stuporem, partim ad fidem nostram convertit. Idem etiam, & quidem cum leniori sibilo, qualiter nos enunciamus, includitur Psal. 96. vers. 12. יעלז שדי וכל־ אשר־בו *exultet campus, & omnia quæ in eo sunt*; ubi per Macceph unita meritò pro unâ dictione habentur, & simul versu immediatè præcedenti, magnum DEI nomen tetragrammaton, divinæ in Christo naturæ index, eodem modo continetur: ישמחו השמים ותגל הארץ *lætentur cæli & exultet terra.* huc pertinet factitium DEI nomen אגלא *AGLA*, de quo Galatinus lib. 2. cap. 15. qnod est ex integris vocibus אתה גבור לעולם אדני *tu fortis es in æternum Domine:* & simul Trinunitatis mysterium continere dicitur, quòd Aleph unitatis, Gimel ternarii nota sit, residuæ verò literæ אל potentem DEUM significent. Et hæc hactenus recensita directa sunt; Retrogradum simul est illud Cant. 4. v. 8. אתי מלבנון תבואי *mecum de Libano veni* תשורי מראש אמנה *respicies de vertice (montis) Amanah. scilicet ô tu* אמת *veritas! tota pulchra existens, nec maculam habens in te.* Quæ verò ordinem non invertunt tantùm sed planè pervertunt, pudet nunc referre; infrà se abundè offerent, & vel invitis. nunc pergo ad SOPHE Theboth, quando nimirum finales textus literæ, in unum collectæ, significativam vocem constituunt. qui modus æquè frequens est ac præcedens; nec impeditur diversâ literarum מנצפך sub finem picturâ. hoc enim modo v.g. litera ם *Setumah*, transit in מ *petuchah*, ut ingrediatur dictionem אמת, quæ operi creationis sexies, & novissimè verbis ברא אלהים לעשות *creavit* DEUS *ut faceret*, occultè intexta esse, suo loco dicetur; secundum illud Psal. 119. vers. 160. ראש דבריך אמת *Caput vel initium Verbi tui est Emeth sive veritas:* quasi omninò sapientissimus scriptor Moses, hoc textili Exordio, artificiosâque literarum dispositione,

positione, librum suum lectori commendare, & quòd non fabulas gentilitias, sed ipsissimam Emeth seu veritatem à Deo edoctam tradat, innuere voluerit. hujusmodi quoque est illud Exod. 3. לי מה שמו מה *mihi quodnam nomen est? quodnam?* quæ ipsa verba, dum magnum Dei nomen יהוה clausulis suis ostentant, tacitè ad hoc interrogatum respondere videntur. At levicula & puerilia sunt, quæ ordinem turbant, quale illud Gen. 1. את האור כי טוב quod ברית significare volunt. Et hucusque prior modus Notarikon ¶ sequitur posterior, præcedenti oppositus. ubi non amplius dictio literam suppeditat, sed è contra litera integram dictionem, adeoque verius אות אחת נעשית סימן לכל דבר. ut Baal-Aruch suprà dixit. hoc modo vox בראשית pro numero literarum, explicatur per 6. alias, ab iisdem consonis inchoatas ברא רקיע ארץ שמים ים תהומות *creavit firmamentum, terram, cœlum, mare, abyssos.* vel per hasce: בראשונה ראה אלהים שיקבלו ישראל תורה: *ab initio prævidit* DEUS, *quòd suscepturi sint Israëlitæ legem.* sic exponunt illud Psal. 3. רבים Multi insurgunt adversus me, hoc est, *Resch, Romani: Beth, Babylonii: Jod, Jones: Mem, Medi.* pari quoque ratione illud Gen. 49. vers. 10. *& ad ipsum erit* יקהת *aggregatio populorum*, à converso quodam Judæo, celebri olim Poloniæ Rabbino, Marpurgi postea baptizato, Christiano Pauli, &c. per quatuor populorum nomina, Juden/ Christen/ Heyden/ Türcken/ explicatum mihi fuisse memini. Sic non tantùm appellativum aliquod nomen per proprium, sed & vice versâ propria per appellativa earundem literarum solent reddere. v. g. נפתלי *Naphthali*, quòd significet: נתקבלה פה תפילתי לפני יהוה *suscepta est hic deprecatio mea coram Domino.* ארם *Adam*, quod constet אפר דם מרה *pulvere, sanguine & bile.* quæ expositio, licet non propriè sit Etymologica, melior tamen est illâ Cypriani, 'Α Δ Α' Μ inde sic dictū putantis, quòd desumptus fuerit è quatuor plagis

plagis mundi Ἀνατολῆ Δύσι Ἀρκτῷ καὶ Μεσημβρίᾳ, cum tamen non græcæ ſed hebrææ originis eſſe, nec 4. ſed tribus tantum elementis ſcribi clareat. ſed & melior eſt illâ alterâ Cabaliſtarum Platonizantium, qui סוד הגלגל *arcanum revolutionis, hoc eſt*, μετεμψύχωσιν hîc innui credunt, & animam Adami ex אדם per דוד in משיח migraturam eſſe opinantur. Sic iterum apud Latinos ſimilia reperimus. M. O. R. S. *Mors Omnium Rerum Supremum* eſſe dicitur. Item illæ Romanorum literæ S. P. Q. R. quæ *Senatum Populum Qúe Romanum* propriè ſignificant, variè ſemper explicatæ ſunt; à Sybillâ quadam, *Serva Populum Quem Redemiſti* à venerabili Bedâ Urbem ingreſſo, *Stultus Populus Quærit Romam*. à quibuſdam hodie per Jocum de Papa Romano, per interrogationem; *Sancte Pater Quid Rides*: & retrogradam reſponſionem; *Rideo Quòd Papa Sum*. ſed miſſis hiſce cavillis, ad Hebræorum Cabalam revertamur.

IV. Tertia ſpecies TEMURAH, quæ non è multis vocibus unam, nec ex unâ multas facit, ut præcedentes; ſed textus literas tot numero retinet, eaſque vel manente ordine aliter componit, vel mutato ordine invicem tranſponit, vel per certam Alphabethi combinationem cum aliis permutat: unde & nomen habet. Nam תמורה *permutationem* ſignificat. exſurgunt itaque tres ejus Modi. ¶ Primus, quando literæ textus, ſervatâ illarum ſerie, in alias dictiones ſignificativas diſpeſcuntur. Perinde ac ſi apud Latinos ex conjuncto nomine *Tertulianus*, disiunctim fieret *Ter-tuli-anus*. cujuſmodi diſſolutiles voces ſunt *barba-rus*, *clamo-re*, *coloni-enſis*, *cor-allium*, *curſus*, *de-mens*, *muſca-tum*, *papa-ver*, *re-gula*, *ſal-via*, *ſe pulchrū-ſum-mus*, &c. Item *Ter-minus* in ænigmate Gelliano lib. 12. cap. 6. & illud puerulis protritum, furfur edit, pannum, panem quoque *Suſ-tinea-mus*, &c. Ita ludunt & Hebræi, v. g. primordialem vocem continuam בראשית *in principio*,

pio, diſlocant in duas alias, ברא שית *creavit fundamentum*, vel haſce בר אשות *filium ponam*. ubi tamen ipſis concedere non poſſumus, quod ſplendidè nugantur, fuiſſe ſcilicet legem divinam, cum Moſi traderetur, unius continuæ & quidem ignitæ ſcripturæ, unde is tranſſumpſerit, & monſtrante DEO in ſeparatas dictiones demum collegerit. audiamus hac de re ipſorum Interpretem R. Moſ. B. Nachm. ſub finem præfationis ſuæ in legales commentarios ita diſſerentem ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה בענין הזה שהזכרנו היה׳ שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות ׳ והיה אפשר בקריאתה שתקר׳ על דרך השמות ותקרא ע״ד קריאתנו בענין התורה והמצוה · ונתנה למשה רבי׳ ע״ד חלוק קריאת המצוה ׳ ונמסר לו על פה קריאתה׳ בשמות· וכן יכתבו השם הגדול שהזכרתי (של שבעים ושתים ׳ שיוצא משלשה פסוקי׳ ויסע ויבא ויט) כלו רצוף ׳ ויתחלק לתיבות של שלש שלש אותיות לחלוקים אחרים רבים׳ כפי השמוש לבעלי הקבלה: *apparet quòd lex, quæ ſcripta erat Igni nigro ſuper ignem album (cujus negotii ſupra meminimus) extiterit ſcriptura continua, abſque diſtinctione vocum, & tamen poßibilis fuerit lectio ejus, adeoq́; congruerit lectioni noſtræ hodiernæ, in negotio mandatorum: & exhibita ſit Moſi m. n. per modum diſtinctionis præcepti, eiqúe tradita oretenus lectio illius per nomina. Sic enim etiamnum ſcribunt nomen Dei magnum cujus ſum recordatus, (quòd conſtet 72. literis, & reſultet è tribus iſtis verſibus 19. 20. 21. cap. 14. Exod.) totum Continuum. nihilominus diviſibile eſt per ternas literas, in ſegmenta alia plura, ſecundum praxin Magiſtrorum Cabalæ.* Et hinc tantùm referre dicit, ut ſacer codex quàm correctiſſimè ſcribatur, in quo nè ullum quidem Vav vel Jod redundet aut deficiat. quæ ſanè cautio minutiis Maſorethicis & ſcrupuloſæ illorum diligentiæ anſam dederit. verba ejus ſuperiora paululum præcedunt: ומפני זה ׳ ספר תורה שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול · כי זה הענין יחייב אותנו לפסול ספר תורה׳ שחסר בו ו״ו אחד ממלת אותם ׳ שבאו מהם ל״ט מלאים בתורה׳ או שיכת׳ב

דו"ו באחר משאר החכרים / וכן כיוצה בזה · א"עפ שאינו מעלה ואינו מוריד / כפי העולה במחשבה · וזהו הענין שהביא גדולי המקרא / למנות מלא וחסר בכל התורה והמקרא / ולחבר כפרים במכורת / ער עזרא הסופר הנביא שנשתדל בזה: *Et propter hoc liber legis, in quo erratur vel unicâ literulâ in pleno aut defectivo, inidoneus est: quoniam hoc ipsum negotium nos obligat, profanum habere codicem, cui deest v. g. Vav unicum in dictione* אותם *quæ 39. vicibus plenè scripta venit in lege, vel abundat Vav unicum in reliquis locis, ubi defectivè scribi debet. Et sic de similibus: etiamsi id non ascendere nec descendere faciat id quod surgit in cogitatione (hoc est, sensum nihil mutet.) Et hæc causa est, quæ adduxit magnos Textuales, ad numerandum* Mole *plenum &* Hasar *defectivum, (hoc est, hirek & holem, cum vel sine Jod & Vav scripta) in universâ lege & scripturâ; & ad componendum libros in Masoreth (retrò) usque ad Esdram scribam-Prophetam, qui (primus) occupatus fuit in istis.* Potest fortasse ista literarum dislocatio, aliquo modo & instar pii lusus, vel condimenti magis seriarum expositionum admitti; quamdiu nimirum fidei nostræ analoga profert, & alibi jam ante clarius probata, artificioso assensu suo plenius confirmat, aut Thalmudo contradicit: at ubi nova nobis dogmata cudere & Judaismum obtrudere audet, ad suos authores meritò remitti. Nam videtur omninò à Mose (vel quicunque alius primus fuerit Hebraicarum literarum Inventor.) huic ambiguitati sectionum, peculiari finalium characterum formâ, dudum & prudenter cautum esse; nè quis fortè pro ingenii sui petulantiâ sacrum contextum aliter ac nunc est distinguere præsumeret, vocesque pro libidine sua componendo & dividendo, novos quotidie nobis sensus gigneret. quid enim tunc amplius superesset certum? in quo Plerophoria fidei nostræ tutò conquiesceret, si Thalmudicis ità in re seriâ ludere, & quilibet è quolibet effingere liceret? cum itaq; istæ liberioris ductus literæ ךםןףץ omnium confessione, non nisi

vocum

vocum calci competant, nec ſint recens inventum, ſed, ut dicere ſolent, *Halacha leMoſche miſsinai*; patet nunquam eas poſſe medio dictionum ventri inſeri, aut voces alibi, quam ubi hodie ſolent, finiri. Nec quicquam hîc diſſentientes juvant voculæ ל▭רבה Eſai. 9. v. 7. הם Nehem 2. v. 13. quarum altera cum *Mem Setumah* in meditullio, altera cum *Mem Petucha* in extremitate, præter morem ſcripta eſt: alia enim ipſis myſteria ſubſunt. Sed præſtat Judæos ſuomet pugione confodere. oppono igitur eis ſeq. verba, quæ in libro Bereſchit Rabba, maximæ apud ſe authoritatis, col. 4. edit. Conſtant. de An. Jud. 5272. reperi. ubi ſimul narratiuncula ſubtexitur, de pueris quibuſdàm, hujus duplicatæ figuræ rationem reddentibus, puerilem ſanè, ſed quæ in hâc ætate virorum magnorum & ſublimis ingenii ſpem fecerit. אמר ר׳ סימון בש▭ ר׳ יהושע בן לוי · מנצ״פך הלכה למשה מסיני וכו׳ · מעשה · היה ביו▭ סגריר ולא נכנסו חכמים לבית הועד ׳ והיו שם תינוקות׳ ואמרו בואו ונעשה בית הוועד ׳ ואמרו מה טעם כתב מ״▭ נ׳ן צ״ץ פ״ף כ״ך ** אלא ממאמר למאמר ׳ מנאמן לנאמן ׳ מצדיק לצדיק ׳ מפה לפה ׳ מכף לכף ** היינו מה״קבה למשה ר׳ ע״ה ** וסיימו אותן ועמדו חכמים גדולים בישר״ל · ויש אומרים ר׳ אליעזר ור׳ יהושע ור׳ עקיבה היו · וקראו עליהן ׳ ג▭ במעלליו יתנכר נער: *Dixit R. Simon, nomine R. Joſuæ filii Levi: M* N* ZP* C* (duplex harum literarum figura) eſt conſuetudo Moſis è Sinai, &c. (proinde non abroganda, ſed religioſè ſervanda.) Hiſtoriola. accidit die pluvioſo, & non intrârunt ſapientes in ædes collegiales; fortè aderant ibi pueruli, qui dixerunt: venite faciamus nos Collegium. (propoſitâ igitur quæſtione vel differendi materiâ) rogarunt: Quâ ratione pinguntur Mm Nn Zz Pp Cc ſic (biformiter?) nempè innuunt* מם *quòd à ſermone ad ſermonem* נן *à fideli ad fidelem,* צץ *à juſto ad juſtum,* פף *ab ore ad os,* כך *adeòque de manu in manum, hoc eſt, à Deo O. M. Moſi M. N. p. m. ſcriptura iſthæc tradita fuerit. (quæ literarum alluſiones latinè perdunt gratiam: ſed & Hebraicè, omiſſa authoris moleſtiſsimâ*

ſtiſsimâ

ſtiſſimâ tautologiâ, decurtata ſunt; prout inſerti Aſteriſci monent.) Et perfecerunt eos (erudiendo) atque evaſerunt ſapientes maximi in Iſraël. Sunt aſſeverantes, quòd R. Elieſer & R. Jehoſua, & R. Akiba interfuerint: quibus dictum ſit illud (proverb. 20. verſ. 11.) etiam ex adinventionibus ſuis (puerilibus), cognoſcitur puer (qualis vir olim ſit futurus.)

¶ Alter hujus ſpeciei Modus, Authori Thurim אותיות *q. literarius* dictus, eſt quando ex alicujus vocis conſonantibus tranſpoſitis aliterque coagmentatis, nova dictio ſignificativa ſurgit, quæ illius primitivæ explicatio eſſe putatur. ſic vox בראשית exponitur א׳ בתשרי *prima (dies Menſis) Tiſri (noſtro ferè Septembri reſpondentis, qua ſcilicet Mundus creatus eſſe creditur, & Annum ſuum civilem etiamnum ordiuntur Judæi.)* ipſum verò תשרי à תירש *muſtum* ſignificante, deductum eſſe exiſtimatur, quòd vindemiæ menſem notet, quo muſtum ex uvis exprimatur. ſic explicatur האדם *homo*, quod ſit אדמה *terra*. ſic Gen. 6. v. 8. נח *Noah* חן *gratiam* inveniſſe dicitur. ſic Exod. 23. v. 23. מלאכי *Angelus meus* coram te abiturus, per Metatheſin nomine ſuo proditur eſſe מיכאל *Michaël*, hoc eſt, Chriſtus in Daniel ità denominatus. ſic Pſal. 21. v. 2. idem משיח *Meſſias* eſt ille Rex, qui in virtute Domini ישמח *lætabitur*. ſic Eſaiæ, cap. 40. v. 26. quærenti מי ברא אלה *quiſnam creavit iſta?* Cabaliſtæ reſpondent ברא אלהים *creavit Deus*. ſic tandem Radices, quæ iiſdem conſtant literis, quantumvis aliter diſpoſitis, plerunque cognatas habent ſignificationes, ut כבש & כשב *agnus*, עיף & יעף *laſſus eſt*. סכל & כסל *ſtultus fuit*, פחז & חפז *trepidavit*, שכח & חשך *oblivione obſcuravit*, &c Reſpondet iſte modus Anagrammatiſmis; niſi quòd hîc ſolâ Conſonantium, nulla verò vocalium, utpote ſeparabilium, habetur ratio: Imò nè differentia quidem inter Schin craſſi & blęſi ſibili, item inter figuras finales & medianas curatur. ut in adductis exemplis apparuit. Videntur autem & hunc luſum vetuſtiſſimi græcorum

eorum Poëtæ ab Hebræis didiciſſe. antiquiſſimum enim Anagramma (niſi Chronologia me fallit) factum eſt à Lycophronte, qui ſui regis Philadelphi (illius Judæorum Patroni) nomen πτολεμαῖος vertit in ἀπὸ μέλιτος. ſic *Demonicus in Nicodemum*, *Dorotheus in Theodorum* converſus. à Græcis mutuati ſunt Latini, quorum lingua anagrammatum æquè ferax eſt. ſic enim *Julius fit Livius*, *Roma fit Maro*, *mora & amor*. *Eva fit ave*. *Corpus fit porcus & procus & ſpurco*: quæ poſtrema vox (quod obiter addo) mirè fœcunda eſt, & ſimul 16. alias ſignificativas in ſe continet, nimirum: *o, os, cos, ros, cor, cur, curo, uro, ruo, ſpuo, pus, rus, crus, opus, orcus, porus*. ſed propero ad ¶ Poſtremum Modum, qui à pleriſque צירוף *combinatio* (à quibuſdam quoque Gematria, ſed abuſivè & perperam) appellatur. Is eſt, quando unam Alphabethi literam pro aliâ ſumunt, & manente conſonarum quantitate, hoc eſt, numero, mutatur ſola qualitas ſive poteſtas. veluti cum Aleph ſonat Lamed, & Lamed viciſſim Aleph. In hunc uſum finxerunt viginti duas Alphabethi combinationes (poſſent autem vel decuplo plures eſſe) ubi medietas literarum ſupra, alteræ undecim infra collocantur, & ſemper binæ invicem oppoſitæ, mutuò permutabiles ſunt. Apponam perſpicuitatis cauſſa ſaltem duas inſigniores; quarum prior ab ipſo conſonantiũ ſitu אלב"ם ALBAM dicitur, & ità ordinatur: eâ vox ignota טבאל *Tabeel* Eſa. 7. v. 6. per nomen proprium רמלא *Remlah* Regis Iſraël exponitur; legendo ſcilicet Reſch pro Theth, Mem pro Beth, &c. quòd veritus ſit Propheta, nè Rex expreſsâ ſui nominis mentione offenderetur, proinde illud de induſtriâ occultârit.

כ	י	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א
ת	ש	ר	ק	צ	פ	ע	ס	נ	מ	ל

Altera combinatio à ſtructurâ את"בש ATHBASCH dicta, ſic collocatur: eâ illud Jeremiæ, qui inſignis Cabaliſta fuiſſe perhibetur, cap. 51. v. 1. לב קמי *cor inſurgentium contra*

כ	י	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א
ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת

tra me, explicatur per כשדים *Chaldæos*, legendo ſcilicet Caph pro Lamed, Sin pro Beth, &c. quo ſanè modo, non Thargum ſaltem per על בבל ועל יתבי ארעא כסדאי ſed & Græca verſio per χαλδαίυς reddidit, quaſi omnino ad Atbaſch reſpexiſſent. Ibid. Jerem. 51. verſ. 41. & cap. 25. v. 26. fictitium nomen ששך *Seſach* per בבל *Babel* redditur, quod R. Sal. J. בגמטריא דאת"בש *per Gematriam modi Atbaſch* factum eſſe annotavit. per eandem quoque DEI nomen יהוה in מצפץ convertitur, quod regno Davidis tantùm quadrare, Cabaliſtæ (neſcio quare) dicunt. Porrò hanc quoque ſcribendi rationem, quantumvis occultè habitam, ad gentes emanaſſe credibile eſt. nam ſimile quid etiam inter Latinos reperio, apud Suetonium in vitâ Julii Cæſaris. *Is ſi quid occultius proferendum eſſet, per Notas ſcripſiſſe dicitur, hoc eſt, ſic ſtructo literarum ordine, ut nullum inde verbum effici poſſet. quæ ſi quis inveſtigare ac perſequi vellet, quartam Elementorum literam, hoc eſt, D. pro A. & perinde reliquas commutabat.* hoc modo:

Alph. Scriptum.	d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z a b c.
Alphab. Lectum.	a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z.
Exempli gratiâ pro	S I V A L E S B E N E E S T
Scribebat doli conſcio	X M Z D O H X E H Q H H X Y

quem Julianæ Steganographiæ modum A. Gellius quoque lib. 17. cap. 9. Noct. Attic. confirmat, *clandeſtinum inter Cæſarem & C. Oppium atque B. Cornelium (qui res ejus abſentis curabant) conventum fuiſſe memorans, de commutando literarum ſitu. apparuiſſe in epiſtolis ejus literas quaſdam ſingularias ſine coagmentis Syllabarum, quas inconditè poſitas eſſe aliquis putârit, ſiquidem verba ex eis confici impoſſibile videbatur. potuiſſe autē ſingulis ſuam poteſtatem & locum reſtituere eos, qui bus ab initio ſic complacuiſſet, dum hanc ſcribendi latebrā pararent.*

V. Ad tres enumeratas Cabalæ ſpecies, videtur & Quarta pertinere quam צורוית ZURIITH *Figurativam* nuncupant: ubi vel ex ipsâ & antiquâ literarum picturâ quidpiam

quidpiam eliciunt; vel characteres illos veteres, cum novis & arcanis permutant. Sunt igitur duo ejus modi.
¶ Prior, qui circa figurarum allusiones occupatur. illius officium est causas dicere, cur aliquæ literæ cæteris Majores, aliæ minores, jam ab antiquo & semper exaratæ fuerint? cur Nun alicubi inversum? Ayn verò supra lineam suspensum sit? & quæ sunt talia, cum stupore legentium, in Bibliis etiamnum hodie visa. Item cur in illo Esaiæ 7. v.14. *Ecce Virgo concipiet*, vox העלםה cum Mem clauso in medio, præter morem linguæ olim scripta fuerit? quod Christiani Cabalistæ de perpetuâ Mariæ Virginitate explicant. de quo Munsterus in notis ad illud caput, & rursus iisdem ferè verbis, in præfatione super Mattheũ Hebraico-latinum, utrobique contra Judæos ועוד תמצא בקבלה בתרגום יונתן שהמ"ם של העלםה מ"ם סתומה ובודאי הוא רמז שהיא היתה בתולה קודם הלידה ואחר הלידה׃ *Porrò invenies in Cabala, è Thargum Jonathæ (quamvis autẽ hodie in nostris Exemplaribus secus sit, non tamen puto tantum virum hæc absq; fundamento asseverasse, nedum Judæis, qui eum vanitatis convincere potuissent, tam constanter objectasse) quòd litera Mem vocis* haal-Mah *sit clausa* (ם *qualis in fine pingi solet) certè id innuit, eam fuisse virginem ante partum & post partum.* hâc quoq; ratione explicandum esse videtur illud Ezech. 9. v.4. dixit Dominus ad eum (virum qui atramentarium scriptoris gestabat in lumbis suis) transi per mediam Jerusalem והתוית תו *& signa Thav* ת super frontes virorũ gementium. quod Tertullianus de litera T crucem Christi repræsentante accepit, Cyprianus autem malo & antennæ in navi, Item temoni & jugo in libra confert: quam rectè, jam non disquiro. Huc pertinent omnes illæ ineptiæ, quas de literarum figuris comminiscuntur Judæi, & universa ipsorum ridicula Theologia super Characterum picturas extructa v. g. quod Baal-Maggid-Mischneh, Commentator Maimonis pag. 51. fac. 1. ex Akibâ tradit, de brachiolo vel ma-

nu li-

צריך לדקדק בעשיית גוף האותיות א · באלפא ביתא דרבי עקיבא· מפני מה יו"ד של אלף זקוף למעלה מצדו· מפני שמעיד □ וצופה להק"בה שהוא אמת וכו' וגם □ צריך שלא יהא נמשך ושפל למטה אלא וזקוף: *oportet nos hic Philosophari (criticâ subtilitate) circa facturam corporis literarum. In Alphabetho R. Akiba (legitur) cur Jod (h. e. anterior apex) literæ Aleph erectum supernè, è latere ejus? Ideò quòd testatur eo & respicit ad Deum O. M. qui est* א *Emeth veritas, &c. proinde necesse est (cavere) nè sit tractum aut humiliatum deorsum, sed erectum.* Et circa finem paginæ de gibbo literæ Cheth חזינן להו לספרו דיקני דחטרו ליה לגגיה ד"חית כלומר חי ברומו של עולם: *cernimus in correctissimis libris, quod gibbus insit tecto literæ Cheth (h. modo* ח *quo & Ego in antiquissimis M. Scr. membranis Illustris Collegii, sæpè animadverti) quasi diceret, vivit (Chai, alludit ad etymon Cheth) in excelsiori loco mundi, &c.* ubi plura hujus farinæ; quæ referre pudet. Item quæ in Bereschith-Rabba col. 3. de legis initiali literâ Beth infantiliter proponuntur. למה ב"ב אלא מה ב"זה· יש לו שני עוקצין אחד מלמעלה ואחד מלמטה מאחריו· אומרים □ לב" מי בראך והוא מראה בעוקצו מלמעלה ואומר' זה שלמעלה בראני· ומה שמו' והוא מראה להן בעוקצו של אחריו ואומר וו' שמו: prior commentator, hoc idem è Thalm. Jeruschalm. tract. Chagig. citans, addit hanc explicationem: פירו' לפי שהב"ית סמוכה כסדר לאל"ף והוא אחד: *Quare cum Beth (incepit historia creationis?) at quid Beth hoc? sunt ei duo apices (κεραῖαι Matth. 5.) unus supra, & alter infra à tergo ejus (hoc modo* ב*) si quis igitur quærat è Beth, quis te creavit? ipsum monstrat apice suo sursum, & respondet, is qui in sublimi est, me condidit. si quis instet: Et quodnam nomen ejus? ostendit illud alterum apicem posteriorem, & dicit, Dominus nomen ejus.* Glossa. *ideò quòd Beth conjunctum est ordine literæ Aleph (immediatè antecedenti) illa sonat (in numeris* I. *& in Rasche thebot Æchad) unus, hoc est,*

DEUS.

DISPU-

DISPUTATIO QVINTA.

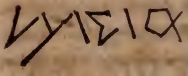
Respondente

JOHANNE ERHARDO CELLIO, TUBINGENSI.

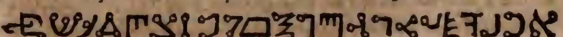
HÆC PRÆCEDENTIA, SI PRO FIdei Articulis venditant, omninò aversamur: si pro ingenuo ingenii lusu, admittimus. Tales enim crebri & apud Poëtas reperiuntur, qui per: *dimidium sphæræ, sphæram, cum principe Romæ*; vel quod idem est, per: *falcatam lunam, solem, canis iram* COR: per *anguem verò, annulum & normam* SOLem hieroglyphice significant. Cujus generis est & illa Pythagorica literæ Y expositio, à Marone decantata: *Littera Pythagoræ discrimine secta bicorni, Humanæ vitæ speciem præferre videtur. Nam via virtutis dextrum petit ardua collem, Difficilemque aditum primùm spectantibus offert; Sed requiem præbet fessis in vertice summo. Molle ostentat iter via lata, sed ultima meta Præcipitat captos, volvitque per ardua saxa, &c.* Sed nec Græcos in hujusmodi picturis rudiores fuisse, testatur artificiosa illa nominis ΘΗΣΕΥΣ hypotyposis, quam ex Euripide, Agathone & Theodecte reperiit Reusnerus in ænigm. pp. 47. & 68. Quo pertinet & illud *τριπλοῦν τρίγωνον δι' ἀλλήλων καὶ πεντάγραμμον* (vulgò Trottenfuß dictum)

ctum) in græcas literas *ὑγίεια* resolubile; ut appictum schema docet. quod olim perpetuus ille victor Antiochus Soter in militaribus signis habuit, adeoque monetis quoque impressit: hodiè verò apud nostrates planè in superstitionem abjit, ut stultulæ matres infantum cunas infaustas credant, quæ hisce ineptiis non sunt insignitæ.

¶ Posterior modus continet varios & arcanos Alphabethi sacri characteres, quibus occultant, si quod mysterium Christianum è Cabala didicerunt; ne scilicet rudiores Judæos offendant, aut defectionis occasionem præbeant, si publicè omnes rescisćerent. Talia sunt multa; quædam alicubi terrarum usitata: pleraque verò ab ipsismet conficta, unde nec publicè extant, nec facilè à vulgari Judæo intelliguntur. appingam verò exempli gratia saltem duo notiora, quorum unum dicitur ABARICUM, cujus etymologia è seq. verbis Mikne Abrah. debalmes p. Aleph. 5. b. intelligitur, unde & figuras desumpsi זהו כתב עבר הנהר כפי מה שמצאתי בספר ישן נושן: *hæc est scriptura Æbber bannahar, hoc est, transfluvialis, prout eam reperi in libro vetustate inveterato*

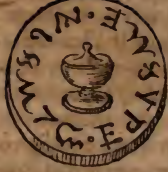
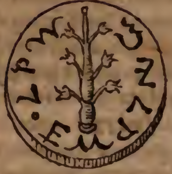

alterũ est SAMARITANUM, & habet (testib' è Vaticanâ bibliothecâ, Bellarm. & Villalpãdo) hujusmodi characteres.

quos ante Esdram toti populo Israëlitico communes, adeoque primævos fuisse, quibus Moses legem scripserit; postea demum, odio Samaritanorum, & nè quid commune haberet populus Israël cum Schismaticis, in hodier-

hodiernos quadratos converſos eſſe, aliqui nobis perſuadere conantur. & inter Chriſtianos quidem B. Hieronymus in prologo galeato, qui in Græcis Bibliorum exemplaribus ſuæ ætatis, nomen Dei per duo Jodim (ſicut etiamnum hodie in Thargum ſolet.) ſed Samaritano charactere hoc modo ſcriptum vidit, quod non intelligentes *πι πι* legerunt. Item noſtrâ ætate Joſephus Scaliger in Chronologicis notis ad Euſebium, ubi id abſq; ratione, tantùm affirmat, ſimulque in diſſentientes ſtomachatur. Inter Judæos verò, cum omnibus Thalmudicis è tract. Sanhedrin, etiam Nachmanides ille, in appendice quem ſuis Peruſche-Hatthorah adjunxit, p. antepen. ubi Siclum quendam, ſibi in Palæſtinâ viſum, in ſubſidium vocat. Verba ejus, alioquin recitatu digniſſima, tota adſcribam: ברכני הש׳ עד כה שזכיתי ובאתי לעכו ומצאתי שם ביד זקני הארץ מטבע כסף ׳ מפותח פתוחי חות□׳ מצדו האח׳ כעין מקל שקד ׳ ומצדו השני כעין צלוחית ׳ ובשני הצדדין סביב כתב מפותח באר היטב · והראו הכתב לכותי□׳ וקראוהו מיד · כי הוא כתב עברי אשר נשאר לכותיום כמו שנזכר במסכ׳ סנהדרין · וקראו מן הצד האחד ׳שקל השקלים ומן הצד השני ׳ ירושלם הקדושה · ואומרים כי הצורות מקלו של אהרון שקדיה ופרחיה ׳ והצורה השני׳ צנצנת המן · ושקלנו אותו בשלחנות ׳ ומשקל□ עשרה כסף וכו׳ *Benedixit mihi* DEUS *huc uſque, quòd dignus habitus fui, & perveni Acco (urbem Phœniciæ non procul à Tyro, cujus mentio fit Judic. 1. verſ. 13. poſteà Ptolemais dictam, ad ripam maris mediterranei ſitam, portu capaciſſimo, ubi appellunt Europæi in Syriam tranſvecti, quo & Author Palæſtinam viſurus, ex Hiſpania delatus eſt,) & inveni ibidem apud ſeniores illius terræ, Monetam argenteam exſculptam ſculpturis ſigilli, (hoc eſt, Chalybeo typo procuſam) in cujus altero latere erat quaſi aſpectus virgæ amygdali, & ex altero q. aſpectus paropſydis (qualem ex hâc deſcriptione appinxi) & in amborum laterum circuitu ſcriptura-*

ra exſculpta (cuſa) ſatis evidens. & oſtenderunt ſcripturã Cuthæis, (hoc eſt, Samaritanis, à Salmanaſſaris temporibus ibi loci reliquis) qui legerunt eam illicò. Eſt enim ſcriptura Hebræa, reſidua Cuthæis illis, prout memoratur in Maſſichta Sanhedrin. legerunt autem è latere uno שקל השקלים Siclus ſiclorum *(non Siclus Iſraël, ut vulgò putant) & ex altero* ירושלם הקדושה Jeruſchalaim Sancta. *& dixerunt, quòd figura baculi Aaronis ſint amygdala & flores ejus, & figura ſecunda, urna Manna. appendimus autem illam libellæ-nummulariæ, & pondus ejus fuit decem Argenteorum, &c.* cætera ſuo loco relinquo. at quòd Cuthæi reſiduam habeant antiquam Hebræorum ſcripturam, id nequaquam credo. ut enim in religione Samaritani à Judæis, non hi ab illis defecerunt; ità & in ſcriptione ſacer Dei populus antiquas figuras retinuiſſe, Schiſmatici verò ut in omnibus different, etiam Characteres literarum mutaſſe, meritò exiſtimandi ſunt. quid? quod ipſa *Merubba*, hoc eſt, quadrata literarum pictura, utpote ſibi conſtans, æquabilis, facilis & in decoram lineam coagmentabilis, vocis inſuper formatricum organorum diſpoſitionem quodammodo referens, adeoque ipſo aſpectu reconditam majeſtatem quandam præ ſe ferens, potius legiſlatori ſapientiſſimo congruere videtur, quàm hæc hiulca deformis, aſpera, operoſa & exaratu difficilis, adeoque ut ex omnibus circumſtantiis apparet Factitia? nec quicquam hîc illi probant Sicli; ſiquidem (ut diſſentientium nonnulli ultrò fatentur) antiquiores quoque Nummi reperiantur, cum Quadratâ inſcriptione tali: in uno latere דוד המלך ובנו שלמה המלך *David Rex, & filius*

ejus

ejus Salomo Rex: in altero, circa depictam arcem ירושלם עיר הקדש *Jeruſchalaim urbs ſancta.* Sed meritò nobis palmarium eſt illud Chriſti, Jota minimum legis apicem eſſe agnoſcentis Matth. 5. v. 18. quod omninò hodiernæ noſtræ figuræ ſimplici י non Samaritanæ ࠉ convenit. Oppono autem Judæis ſuprà citatum R. Abrahamum de-balmes. p. Aleph. 3. b. ואולם צורת האותיות היא זאת אשר נכתוב כי יש לדעת שמכתב האותיות אצל העברים הוא על פנים שונים לפי חולוף המדינות אך אמנם המשותף לכל הוא צורת האותיות שקוראים אשורית שהיא מיושרת באותיותיה ויצאה עמנו מאשור ** והיא הכתיבה שבה נכתבה התורה והיא כתיבת הקדש באמת Et p. Aleph. 5. b. הסופרים ליפות כתבם החליפו צורותיהן לאומותם ללשונותם חלוף אין ראוי לחוש עליו· אבל אחרי כן בשאר כתיבות ההמון נפל הילוף רב באותיות ול'א נשמרה הכתיבה האשורית כי אם במקרא: *Veruntamen figura literarum hæc eſt quâ ſcribimus. Eſt enim ſciendum, quòd ſcriptura literarum apud Hebræos habeat Modos varios, pro diverſitate provinciarum; ſic tamen ut participent omnes de formâ literarum, quam vocamus* Aſſyriacam (*NB. aliud cognomen Quadratæ*) *quæ verè eſt orthographica, & egreſſa nobiſcũ ex Aſſyria. ipſa enim eſt ſcriptura, in quâ exarata fuit Lex, adeoq; ſcriptura ſacra in veritate. Scribæ ut pulchram facerent ſcriptionem ſuam, permutârunt figuras earum pro nationibus & linguis ſuis, quæ mutatio non digna eſt divinatione ſuper ſe. ſed poſtea in reliquas ſcripturas vulgares* (current) *incidit permutatio magna quoad literas, neque ſervata eſt ſcriptura Aſſyriaca, niſi in Biblüs.* Et hæc hactenus de Artificiali Cabala.

VI. Præter eam eſt alia quædam ATEXNOΣ Inartificialis Cabala, ſic dicta, quòd nullis literarum ſubtilitatibus, ut antecedentes ſpecies, vel certè non ità evidenter apparentibus nitatur, ſed ſolâ orali traditione conſtet. Eſtque iterum pro ætatis gradibus duplex, Moſe nimirum vel Antiquior vel Junior. ¶ Ad priorem refert Schindlerus in lexico ſuo, doctrinam Patriarcha-

rum, ante ſcriptam legem oretenus tantùm propagatam; quales fuerint, ante diluvium, traditiones de creatione Mundi, Paradiſo, ſeptimo die, lapſu hominis, fratricidio Caini, &c. poſt diluvium verò Septem Præcepta filiorum Noæ, ab illius temporis Eccleſiâ publicè obſervata, & in decalogum maximâ parte cum latâ lege relata, àque Thalmudicis toties inculcata. ſcilicet 1. ברכת השם *benedictio* DEI, ut laudes ipſi dicerent, preceſque funderent. 2. עבודה זרה *cultus alienus*, nè Idolis ſervirent. 3. דינין *Judicia*. ut Juſtitiam adminiſtrarent. 4. שפיכת דמים *effuſio ſanguinum*, nè quòd homicidium patrarent. 5. גילוי ערוית *revelatio nuditatum*, nè vagis libidinibus contaminarentur. 6. גזל *rapina*, nè alienum appeterent. 7. אבר מן חי *Membrum de vivo* animali nè tollerent. Quæ eadem præcepta, Act. 15. gentibus converſis, loco Moſaicorum imponebantur. ¶ Ad poſteriorem pertinent pleraque Apophthegmata patrum in Pirke-Afoth. item Myſticæ illæ & Paradoxæ Cabaliſtarum propoſitiones, quæ apud Joh. Picum Mirand. Petr. Galatinum, Johan. Reuchlinum, &c. reperiuntur. Quemadmodum enim Pythagorici olim Philoſophiam moralem non apertè ſed Symbolicis præceptis tradebant, v. g. quòd Amicitia non violanda ſit, *panem frangere vetabant:* quòd iracundus non irritandus, *Ignem gladio fodere probibebant:* quòd animus curis non conficiendus, *cor non comedere ſolebant:* quòd mutabiles amici non fovendi, *birundines ſub tecto non ferebant:* quòd multitudini ſe non opponendum, *occurrenti pecudum Gregi è viâ cedebant, &c.* qui ritùs vulgò abſurdi & ridiculi habebantur, à ſolis verò hujus ſectæ cultoribus, quid vellent, intelligebantur: Ità Priſci Cabaliſtæ multa religionis noſtræ myſteria cognoviſſe putantur, ea verò ceu margaritas porcis objicere, hoc eſt, profanæ multitudini deridenda propinare noluiſſe; & quòd iſta publicè tunc ſciri nondum tempus erat, ejuſmodi

dicteriorum, plerumque à rebus gestis vel alio memorabili casu desumptorum involucris texisse, interq; omniũ ætatum sanctiores tantùm & sapientiores occultè sic propagasse dicuntur. Cujus generis paradoxas aliquot illorum propositiones, notæ apud antiquitatem celebritatis, & longè aliud in recessu habentes quàm primâ fronte promittunt, Exempli saltem caussâ, è supra memoratis authoribus hûc transcribam: etiamsi abstrusos ipsarum sensus Egomet non satis assequar. *Decem vestimentis indutus* DEUS *creavit hunc mundum* (fortè de 10. verbis; & dixit DEUS, accipiendum ad quæ alludit initium cap. 5. in Pirke Afoth) *Ædificium mundi est cubicum habens 6. latera.* (puto intelligi sextiduum creationis) *Linea viridis gyrat universum mundum* accipitur de providentia divinâ.) *Mundus tunc assequetur perfectionem, quando manus per dentes jungetur vncino.* (videtur salutare nomen ישו innui. nam Jod manum, Schin dentem, vav uncinum significat.) *Gloriosus Adam collocatus est in medium Paradisi.* Item. *Non fit Rex terrestris, nisi humilietur militia cœlestis.* (arbitror ambas Messiam attinere) *vestimentum Messiæ rubebit* (num propter sanguinem passione effusum?) *Abram non gignit sed Abraham: Sarai non parit sed Sarah.* (utrobique addita literâ He, quæ est è duplicatâ nominis Tetragrammati. videntur hæ nominum mutationes, Incarnationem filii Dei, ex illorũ posteris oriundi innuisse. Non certè frustra Deus hanc aspirationem inseruit Gen. 17. v. 5. & 15. oportet grande aliquod mysterium sub ה latere.) *Abraham vidit nepotem suum Cabalisticè per lineam rectam* (Messiam oculis fidei. congruit cum Joh. 8. v. 56.) *omnis profectio Abrahami semper versus Austrum.* (nescio quid velit) *Isaac ibat portans crucem suam.* (in hoc Typus Christi) *Jacobus prophetebat per cervam unicornem* (obscurum!) *non per Bath-Kol.* (*ut posteriores Prophetæ.*) *Josephi ossa tantùm sepulta sunt, non corpus.* (ignota significatio) *Isphæreth matrimonio jungitur Kenæ-*

seth

ſeth Iſraël (Chriſtus Eccleſiæ inenarrabili amore deſponſatus) *Generatio non eſt proſpera, niſi quis mediâ nocte copuletur cum Tiphereth* (preces irritæ, niſi mundanæ cogitationes ſileant.) *Angelus 6. alarum nunquam transformatur.* hoc ænigma difficiles habet explicatus) *lumen ſupernum nunquam deſcendit abſque pallio.* (Gratia ſpiritualis nunquam operatur ſine indumento.) *Precioſa mors-oſculi ſanctorum in conſpectu Dei, &c.* Hæc ſunt fragmenta veteris Cabalæ, de cujus certiori ratione hodie non ſatis (præſertim inter Chriſtianos) conſtat. unde nec ego diutius ei immoror. qui meliora novit, conferat liberaliter in medium, & laudabo; tantùm abeſt ut Invideam.

VII. Hæc adumbrata hactenus Cabala, à Profeſſoribus ſuis Judæis ità ſtudiosè occultatur, ut vulgus planè nihil; eruditorum verò vix centeſimus quiſquam aliquid de eâ reſciſcat. unde non mirum eſt, quòd & inter Chriſtianos tàm rara ejus notitia: mirum verò quòd Plinius aliquid de eâ inaudivit. R. Bechaii Bar Aſcher, qui eam calluit, & multa paſſim ſed obſcurè prodidit, in ſuo Biur al Hatthora, editionis quintæ octern. Aleph p. 2. col. 3. lectoribus ſeriò injungit, nè temerè effutiant, ſi quæ myſteria inde didicerint. חייב אתה להעלימם שלא תוציאם מפיך כענין שכתוב׳ יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך· וכן דרשו ז"ל מאי ולמכסה עתיק׳ דברים שכסה עתיק יומיא ט חגלם: *obligatus es, inquiens, abſcondere ea, neq; proferre ex ore tuo. juxta id quod ſcriptum eſt. Prov. 5. v. 17. ſint tibi ſoli, nec extraneis tecum. ſic quoque exponunt R. p. m. illud Eſa. 23. v. 18. & occultanti Antiquum: quid hoc? verba quæ occultavit Antiquus dierum, tu ea nè revelato.* Olim quidem omni ejus cupido liberaliter communicata eſſe fertur; cum autem ad Abuſum (ut quævis ſanctiſſima) trahi cœpiſſet, non niſi paucis, iiſque tanto myſterio dignis hominibus concredita fuiſſe. Nominatim verò grande illud arcanum de שם המפורש *Schem-Hammephuraſch*, quod & ipſum

ipſum Cabalæ non minima pars eſt, ſtudioſiſſimè ſemper occultatum. prout legimus in Thalm. tract. Kidduſchin, cap. ult. æſreh Juchaſin. p. 17. f. a. poſt medium: חנו רבנן בראשונה שם בן שתים עשרה אותיות היו מוסרים אותו לכל אדם · משרבו הפריצים (המשתמשים בו) היו מוסר אותו לצנועים שבכהונה (לברך בו העם במקדש / לאחר עבודת ציבור תמיד של שחר) והצנועי שבכהונה מבליעים אותו בנעימת אחיהם (פי׳ רש״י הכהנים אותן שלא היו בקיאים בו ומברכים בשם בן ד׳ אותיות / כשהיו מושכין את קולם בנעימה / היו אלו ממהרים להבליע את השם בן מ״ב / ולא היה נשמע לרבים מקול נעומות חביריהם בנעימה ביסום [videtur eſſe בסיום] קול שקורין טרוף:) *Docent Magiſtri noſtri: ab initio Nomen, quod eſt filius* 12. *literarum (quod per totidem exponitur. frequens hebraiſmus) tradebant omni homini. ex quo autem multiplicabantur nebulones (RSCHI in comment. marginalib. addit: qui eo abutebantur) tradebant illud ſaltem verecundioribus inter Sacerdotes. (idem Scholiaſtes: ut benedicerent per id populo, in ſanctuario, poſt cultum Eccleſiæ quotidianum, ſub aurorâ) & illi modeſtiores ſacerdotum Abſorbebant id in Modulatione fratrum ſuorum. (rurſus gloſſa: Sacerdotes illi, qui non erant exercitati in eo, & benedicebant nomine Tetragrammato, cum traherent vocem ſuam in melodiâ, feſtinabant alteri ut abſorberent nomen* 42. *literarum, neque audiebatur multis, præ voce modulationis ſociorum ſuorum, ſub finem vocis, quam vocant raptam vel coloratam.)* Ubi & Hiſtoriola ſubnectitur, de curioſo quodam Rabino, qui mirâ celeritate, & furtim quaſi, per clandeſtinam auſcultationem illud ſurripuerit. אמר רבי טרפון · פעם אחת עליתי אחר אחי אמי (שהיה כהן ·) לדוכן / והטיתי אזני אזל כהן גדול / ושמעתי שהבליע שם בנעים אחיו הכהנים. *Dixit R. Tarphon (ipſo nomine Surreptor) vice quadam aſcendi poſt fratrem matris meæ (avunculum, qui erat Sacerdos) ad ſcamnum (ſacrum, hoc eſt, Suggeſtum) atque inclinavi aures meas apud Pontificem, & audivi quòd abſorpſerit (celeriter enunciando.) Nomen inter melodiam fratrum ſuorum*

Sacerdotum. Ibidem quoque requiſita perſonalia, & conditiones illorum recenſentur, quos ad tàm abſtruſa ſacra licuerit admittere. אמר רב יהודה׳ אמר רב׳ שם בן ארבעים ושתים אותיות אין מוסרין אותו׳ אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו · ואינו כועס ואיננו משתכר ואינו מעמיד על מדותיו (לנטור איבה׳ שמא ישתמש בו להנקם) *Dixit Raf Jehuda, referente magiſtro: Nomen quod eſt filius* 42. *literarum (Schembamphoraſch quod totidem conſonis conſtat) non tradebant illud niſi qui eſſet pudicus & humilis, ſtans in medietate dierum ſuorum, (hoc eſt, non minus* 40. *annos nato) neq; verò (revelabant) iracundo vel ebrioſo, nec etiam perſeveranti in ſententiâ ſuâ (pertinaci; velut Scholiaſtes hebræus explicat, retinenti ſimultatem: nè fortè abuteretur illo ad vindictam.)* Unde & Raf Eleazar, dicente ſibi Præceptore ſuo Johannan; veni, docebo te opus de Mercafa (ſublimioris illius Cabaliſticæ contemplationis, ex Ezechielis curru) modeſtiſſimè reſpondiſſe fertur: לא קשאי *non incanui*. q. d. per ætatem nondum idoneus tantæ rei auditor ſum, cupiditatum adhuc ardoribus æſtuo; ſed expecta donec conſeneſcam, atque refrigerato juvenili fervore matureſcam. adeò ſtudium hoc cæteris omnibus præferunt. Vocant illud דבר גדול *rem maximam*; reliqua verò, דבר קטון *rem minoris momenti*. conferuntque literalem ſenſum Candelæ, quæ minimo quadrante ematur: at hunc Myſticum, Margaritæ precioſiſſimæ, quæ tamen in obſcuro ædium angulo lateat, & per illum velut accenſam candelam inveſtigata reperiatur. Et certè, cum aliàs in omni ſtudio Judæi mortalium ambitioſiſſimi ſint, in ſolius Cabalæ ſcientiâ, ſingularem modeſtiam præ ſe ferunt, operosè extenuando ſe, & profundam tàm ſublimis ſpeculationis Ignorantiam palam profitendo. hinc & noſter Baal-Thurim præfationem ſuam ità orditur: הנה נא הואלתי לדבר׳ כי לא בינת אדם לי וחוילים לגבר׳ גם כי לא מילין לחבר · כי בער אנכי מאיש ולא למדתי חכמה׳ ואין בי דעת ומזומה׳

ומזימה׳ ולא אתי וודע עד מה׳ אמנם צמאה לה נפשי ובשרי לך כמה׳ אף אם נסתר׳ ממני ונעלמה · כי היא מלאכת שמים׳ וכל דבריה על אפנים׳ נדרשת היא לכל שוט בה על ירכים׳ ולכל אשר יטה לה אזנים׳ כי לא מעבר לים היא ולא בשמים׳ אכן קרובה היא לכל אשר יקרב אליה בלב ובשפתים׳ אשר יעזבנה יום היא תעזבנו יומים: *Ecce cœpi ego loqui, cum tamen Intelligentia humana mihi non sit, neque vires prævalendi, neque verba (librum) componendi. Nam brutus sum præ quolibet viro (è Prov. 30. v. 2.) nec didici sapientiam, nec est in me scientia, vel solertia, neque mecum aliquis, qui sciat quousque? veruntamen sitivit eam sibi anima mea, & caro mea te desideravit (Psal. 63. vers. 2.) etsi absconditum sit à me & occultatum. Est enim illa opus cœleste. omnia verba ejus ad Modos (certos vel formulas, quasi rotulas accommodata, nihilominus Dei gratiâ perceptibilis) explicata omni inquirenti in eam ad latera, & omni qui inclinat ei aures ambas. Neque enim est trans mare (Deut. 30. 14. ut dicas, quis transfretabit nobis & illam afferet?) nec in cœlis (ut causeris, quis nostrum illuc ascendet, & inde deportabit?) sed propinqua omni (latet enim in ipsâ lege, quam quotidie tractamus) qui ipsemet appropinquat ad eam corde & labiis. (textus dicit, in* ore, *quasi oralem Cabalæ propagationem innueret, sed hic Rhytmus attendendus erat) qui deserit eam per diem, illum deseret ipsa per biduum, &c.*

VIII. Nunc porrò inquirendum est in primum hujus tàm occultæ scientiæ Authorem. Is à Judæis unanimiter ipse Parens Prophetarum Moses fuisse creditur; (nam quod de Raziele Adami, Zadkiele Abrahami, Raphaële Isaaci, Peliele Jacobi, &c. Præceptoribus, ex ipsorum mente refert Reuchlinus p. 741. & seqq. hîc nunc missum facio.) Moses inquam inter mortales primus Cabalæ Author fuisse statuitur, qui præter scriptam legem suam, aliam ἄγραφον ejus explicationem, senioribus vivâ voce tradiderit; memoriæ tamen causâ, ejus occulta quædam Symbola, in agro scripti Pentateuchi hincinde

passim disseminârit. Id quod & Christianorum quosdam Patres agnovisse putat J. Picus Mirandul. huic studio quondam deditissimus, citans illud Hilarii super Psalm. 2. *Moses quamvis V.T. verba in literis condidisset, tamen separatim quadam ex occultis legis secretiora mysteria 70. senioribus, qui Doctores deinceps manerent, intimaverat.* Et alterum Origenis, super id Rom. 3. Eloquia Dei Judæis credita, &c. atque plura, quæ ibi reperies. Sanè vetus est inter Israëlitas opinio, quòd in scriptâ Mosis lege præter literalem & grammaticum sensum lateant arcanissima, non religionis tantùm, sed omnium penè disciplinarum, adeoq; Artis quoque Miraculorum arcana; quodvè mortalium ille sapientissimus Solomo, scientiæ suæ thesauros, non aliunde, quàm è legis quasi metallifodinâ eruerit. R. Bechai loco suprà citato: כבר בארו לנו רז"ל מעלת התורה ושלמותה / והיאך היא כוללת העליונים והתחתונים · עד שהודיעונו / שאלו נכתבה כסדרה / היה אדם יכול להחיות בה את המתים: *dudum declaraverunt nobis M.N. p. m. Excellentiam legis & perfectionem ejus, quomodo illa comprehendat omnia tàm superiora quàm inferiora, adeoqúe certiores fecerunt nos, quòd si ipsa exarata esset (convenienti) ordine suo, homo inde posset vel mortuos suscitare.* Et post pauca: גם המלך שלמה ידוע ומפורסם / שהיתה חכמתו רחבה מני ים / והכתוב העיד עליו / ויחכם מכל אדם / ואין ספק כי מתוך התורה למד הכל: *de Rege insuper Salomone notorium atque manifestissimum est, quòd fuerit sapientia ejus latior mari, ipsaque scriptura testatur* 1. *Reg.* 4. *v.* 31. *quòd sapuerit præ omnibus hominibus, nec dubium est, quin è mediâ lege didicerit universum illud.* Non frustra Mosen tot diebus in monte Sinai commoratum fuisse dicunt. potuisse decalogum vel unâ horâ accipere: at fuisse 40. dies in sublimioribus mysteriis addiscendis detentum, quorum deinde obscura tantùm vestigia libris suis impresserit. R. Nachmanides ante medium præfat. suæ: זה אמת וברור הוא / שכל התורה כלה

מתחלת

מתחלת ספר בראשית / עד לעיני כל ישראל / הגיע מפיו של הק"בה / לאזני של משה · כענין שנ' להלן / מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה / ואני כותב על הספר בדיו · הודיעו החלה ענין בריאת השמים והארץ וכל צבאם / כלומר בריאת כל נברא העליונים והתחתוני' וגם כן כל הנאמר בנבואה' ממעשה מרכבה ומעשה בראשית / והמקובל בהם לחכמים / עם תולדות ארבעה הכוחות שבתחתונים / כח המחצבי' וכח צמחי האדמ' ונפש התנועה ונפש המדבר' בכלם נאמ' למשה רבי' בריאתם ומהותם וכחותם ומעשיהם ואפיסת הנפסדים מהם · והכל נכתב בתורה בפירוש או ברמז: *Verißimum eſt & notorium, quòd univerſa lex, à principio libri Bereſchit, uſque ad (hæc verba ſub finem deuter.) in oculis totius Iſraëlis, pervenerit ex ore (dictantis) Dei O. M. ad aures (excipientis) Moſis; pari ratione quemadmodum alibi (Jer. 36. v.18.) dicitur: ex ore ſuo (Jeremias) dictabat mihi (Barucho) omnia verba iſta, & ego ſcribebam ſuper librum atramento. docuit illum ab initio negotium creationis cœli & terræ & omnis exercitus illorum, hoc eſt, Creationem omnis creaturæ tàm ſuperiorum quàm inferiorum. ſic etiam omne quod dictum eſt per Prophetiam de opere Mercaſa & opere Bereſchit, & Cabaliſticè traditum eſt per ea ſapientibus; unà cum naturis 4. facultatum, quæ in Inferioribus, ſcilicet facultate mineraliũ & vegetabilium, item animâ locomotivâ & loquente (rationali) omnium illorum dicta eſt Moſi M. N. generatio & quidditas & potentiæ & opera & corruptio. Et id omne ſcriptum eſt in lege vel expreſſè vel implicitè, &c.* Ubi idem Rabinus, de famoſiſſimis illis 50. Portis Intelligentiæ, ad numerum Jubilæi, prolixam diſſertationem inſtituit, quòd omnes, præter unam ſupremam, Moſi apertæ fuerint, eaſque ille paſſim in lege per obſcura ſigna cum ſapientibus & dignis communicârit. וכל הנמסר למשה רבינו בשערי הבינה / הכל נכתב בתורה / בפירוש או ברמיזה בתיבות או בגימטריאות או בצורת האותיות / בכתובות כהלכתן או המשתנות בצורתן / כגון הלפופות והעקומות / וזולתו או בקוצי האותיות ובכתריהן · כמו שאמרו / כשעלה משה למרום / מצאו להק"בה שהיה קושר כתרים לאותיות /

לאותיות / אמר לו ﭏו למה / אמר לו עתיד אדם אחד לדרוש בהם תילי תלום של הלכות עד / זו מנין לך / אמר להם הלכה למשה מסיני / כי הרמזים הללו לא יתבוננו ﭏא מפה ﭏ פה עד משה מסיני: *quicquid traditum est Mosi m. n. per portas intelligentiæ, omne illud scriptum est in lege explicitè aut implicitè, per dictiones aut Gematrias, aut figuras literarum, aut scriptiones juxta consuetudines earum, aut alterationes in figurâ earum, veluti combinationes & contorsiones, & præter eas aut per spinas literarum & per coronulas illarum. quemadmodum dicunt: cum ascenderet Moses in altum, reperit* DEUM *O. M. nectentem corollas dictionibus, inquit ei; quid hoc? respondit: futurus est homo, qui aliquando inquiret in eis cumulos cumulorum consuetudinum æternitatis: iste numerus esto tibi: cæteris dic, esse traditionem Mosis è Sinai. nam quæ subinnuuntur, illa nemo intelliget, nisi ex ore ad os, retrò usque ad te Mosen è Sinai.* Ibidem quoque omnem Salomonis sapientiam, Mosaicæ Cabalæ acceptam refert. ascribam & hoc: quanquam non totus assentiar. ab ipsomet enim Deo immediatè (per preces tamen) eam impetrasse legitur. 1. Reg. 3. vers. 9. 12. ושלמה המלך ע״ה / שנתן לו הﭏהים החכמה והמדע / הכל מן התורה היה לו / וממנה למד עד שידע סוד כל התולדות / ואפילו כחות העשבים וסגולתם / עד שכתב בהן אפילו ספר רפואות· וכענין שכתוב / וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון / ועד האזוב אשר יוצא בקיר *** וכל זה ידע בתורה / והכל מצא בה בפירושיה בדקדוקיה באותיותיה ובקוציה / כאשר הזכרתי *** אפילו פלפלין נטע שלמה בארץ · וכיצד היה נוטען · ﭏא שלמה חכם היה / והיה יודע עקר משתיתו של עולם ** ווודע אי זה גיד שהוא הולך לכוש / ונטע עליו פלפלין / ומיד היו עושין פירות ** *Salomo Rex, super quem sit pax: quòd dedit ei Deus sapientiam & scientiam, id omne contigit ei (mediatè, scilicet) è lege, & exinde didicit, usque dum cognosceret arcanum omnium generationum, & vires herbarum & proprietates earum, adeò ut ederet de illis etiam Librum Medicinalem. prout scriptum est (1. Reg. 4. vers. 33.) & locutus est de arboribus à Cedro qui est in* Liba-

Libanon, usque ad hyssopum, qui egreditur è pariete. [*& post allegationem libri sapientiæ Solomonis, supra etiam à nobis pag. 44. tacti, pergit*] *hæc omnia novit è lege* [memineric lector ista non tàm ex meo quàm Judæorum sensu dici] *cunctaque invenit in eâ, in explicationibus ejus, in subtilitatibus ejus, in literis ejus, & in spinis (vel apicibus) ejus, sicut memini.* [*& iterum post multa, de Arte divinandi, quâ præstiterit ipsis orientalibus populis, filiis Kædem & Ægyptiis* 1. *Reg.* 4. *v.* 30. *quæ hic inserere nimis longum foret*] *etiam Piper plantavit Solomo in terra. Et quomodo plantavit illud? nimirum sapiens fuit, noscens fundamentum positionis mundi.* [*& post pauca*] *gnarus quisnam esset nervus (vel meatus terræ) qui tenderet in Æthiopiam; super hunc plantaverat piper, & confestim fecerat fructus. Eccles.* 2. *v.* 8.

IX. Post authorem etiam aliquid dicendum est de cæteris ejus studii Cultoribus, & continuâ Cabalistarum successione. Inter ipsos ergò fuisse traduntur plerique Prophetarum, nominatim verò Jeremias, quem insigniter hujus artis peritum extitisse credunt, prout id vestigia in libro suo adhucdum apparentia loquantur, ut supra notatum. Sed reliquis palmam præripuisse fertur Esdras, & quicquid de Cabalâ tenuerit, illud omne in literas primus retulisse, atque 70. voluminibus (non tamen publicatis, sed Dei jussu abditis) comprehendisse. id quod Christianus aliquis, qui Vet. T. Apocryphos admittit, Judæo fortè plenius probare posset ex 4. Esdr. 14. v. 46. *Priora quæ scripsisti in palam pone, legant digni & indigni. novissimos autem 70. libros conservabis ut tradas eos sapientibus de populo tuo. in his enim est vena intellectus (Picus accipit de Theologiâ novi Test.) & sapientiæ fons (Metaphysica de Angelicis formis) & scientiæ flumen (rerum naturalium Philosophia) atque ita feci.* Idem Picus summè sibi gratulatur, & raræ felicitatis loco ducit, quòd eos libros, quantumvis carissimè à Siculo quodam Judæo redemptos, oculis suis usurpare potuerit. Sed præstat ipsiusmet verba, eodem penè

vocum

vocum numero diversis locis præ gaudio repetita, huc ascribere: *Sixtus IV. Pont. M. curavit ut latinis literis illi libri mandarentur, & cum decessit, tres ex illis pervenerant ad latinos. Illi apud Hebræos hâc tempestate tantâ religione coluntur, ut neminem liceat, nisi Annos* 40. *natum illos attingere. Hos ego libros, non mediocri impensâ mihi cum comparassem [dicitur autem* 7000. *ducatos in Bibliothecam suam impendisse.] summâ diligentiâ, indefessis laboribus cum perlegissem, vidi in illis, Deus est testis, religionem non tàm Mosaicam, quàm Christianam. Ibi Trinitatis mysterium, ibi verbi Incarnatio, ibi Messiæ divinitas. ibi de peccato originali, de illius per Christum expiatione, de cœlesti Jerusalem, de casu Dæmoniorum, de ordinibus Angelorum, de Inferorum pœnis, eadem legi, quæ apud Paulum & Dionysium, apud Hieronymum & Augustinum quotidie legimus. In his verò quæ spectant ad Philosophiam, Pythagoram prorsus audies, & Platonem; quorum decreta ita sunt fidei Christianæ affinia, ut Augustinus noster immensas Deo gratias agat, quòd ad ejus manus pervenerint libri Platonicorum. In plenum nullâ est fermè de re nobis cum Hebræis controversia, de quâ ex libris Cabalistarum ità redargui convincique non possint, ut nè angulus quidem reliquus sit, in quem se condant. cujus rei testem gravissimum habeo Antonium Cronicum, virum eruditissimum, qui suis auribus, cum apud eum essem in convivio, audivit Dactylum Hebræum peritum hujus scientiæ, in Christianorum prorsus de Trinitate sententiam pedibus manibusque descendere. hactenus ille.* Falluntur ergò hîc, qui putant, antiquitus planè nihil de Cabalâ in literas relatum fuisse, sed omnia soli memoriæ seniorum concredita. fuit omninò semper aliquid de eâ scriptum, sed furtivum quid saltem, pauculum & obscurum, neque verò publicum, multum aut cuivis intelligibile. Id quod Rambamus, fatetur, in præf. suorum librorum, quos ipse *Mischnajoth*, hoc est, δευτερώσεις indigitavit, vulgus autem à circumscripto Emblemate, ex Deut. 34. ult. *Jad-Chazakah*, hoc est, manum fortem, denominat.

pag. 2.

pag. 2. col. 1. ממשה רבינו ועד רבי׳ הקדוש לא חיברו חיבור/ שמלמדין אותו ברבים בתורה שבעל פה׃ אלא בכל דור ודור ראש ב״ד / או נביא שהיה באותו הדור / כותב לעצמו זכרון השמועות/ ששמע מרבותיו · הוא מלמד על פה ברבי׳ וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו / כפי כחו מביאו׳ התורה ומהלכותיה כמו ששמע ומדברי׳ שנת חדשו בכל דור ודור בדינים / שלא למדום מפי השמועה/ אלא במידה מי״ג מידות / והסכימו עליהם בית דין הגדול · וכן היה הדבר תמיד עד רבינו הקדוש׃ *A' Moſe M. N. uſque ad Rabbinum Hakkadoſch, non editus eſt ullus tractatus, quo doceretur publicè lex oralis: ſed in ſingulis generationibus Præſes Collegii Judicialis, aut Propheta, ſi quis illâ ætate extitit, ſcribebat ſibimet ipſi Memoriale auditionum quas hauſerat à Præceptoribus ſuis, illudq́ docebat oretenus multos alios. & ſic unuſquiſq́ notabat ſibi ipſi pro viribus ſuis è proventu legis & conſuetudinibus ejus, quemadmodum audiverat, & è verbis ejus. Singulis generationibus aliqua innovarunt in judiciis, quæ non didicerant per auditionem, ſed per unum è 13. Modis (nempe R. Iſmaëlis, per quos lex explicari dicitur, de quibus alibi dicam) & conſenſerunt circa ea Aſſeſſores Judicii magni. & ſic continuatum erat ſemper, uſq́ ad Rabbinum Hakkadoſch.* Ubi & illum excuſat, quòd hæc arcana primus & publicè proſtituerit. factum id eſſe, non libidine proditionis, ſed Amiſſionis metu, nè ſcilicet inter tot captivitates & exilia populi Iſraëlitici prorſus intercideret hoc tàm nobile ſtudium. verba ſunt: והוא קבץ כל השמועות וכל הדינים וההוראות והפירושין ששמעו ממשה רבינו שלמדו ב״ד שבכל דור ודור בכל התורה כולה וחיבר מהכל ספר המשנה ושנאו ברבים ונגלה לכל ישראל וכתבוהו כולם ורבצו בכל מקום כדי שלא תשתכח התורה שבעל פה מישראל · ולמה עשה רבינו הקדוש כך ולא הניח הדבר כמות שהיה ככר · לפי שראה שהתלמידים מתמעטים והולכים והצרות מתחדשות ובאות ומלכות הרשעה פושטת בעולם והולכת וגוברת וישראל מתגלגלין לקצוות׃ *Et is collegit omnes auditiones & Judicia & demonſtrationes & gloſſas quas audiverunt à Moſe M. N. & docuerunt in collegiis ſingularum generationum, per univerſam legem: atque*

composuit ex omnibus illis librum Mischnah, eumq; repetjit publicè. sic revelatum est omni Israëli, qui descripserunt cuncta & reposuerunt ubiq; locorum, ideò scilicet, nè oblivione periret lex oralis ab Israël. At cur hoc fecit R. Hakkadosch? cur non reliquit hanc rem in pristino statu suo? Ideò quòd animadvertit discipulos quotidie imminui & deficere, tribulationes contra innovari & crescere; Regnum malitiæ (sic malitiosi Romanum denominant) extendi in mundo & invalescere, Israëliticum verò dispergi ad extremitates. Porrò ut & inter Christianos sciatur illa Judæis tantoperè jactata Cabalistarum Successio, non gravabor integram ipsorum quasi Genealogiam è citato loco huc transcribere; sed latinè saltem, nè chartæ hâc sterili propriorum nominum recensione, frustra crescant. *Inveniuntur à Raf Asche (retrò usque) ad Mosen P. N. super quem sit Pax, Quadraginta generationes, quæ sunt: Raf Asche (accepit) à* רבא *Rabba, & is à* רבה *Rabbah, & is à Raf Honah, & is à Rabbi Jochannan atque Raf Schemuel, & ii à Rabbinu Hakkadosch, & is à Rabban Schimon Patre suo, & is à R. G. [forte Gamaliel] Patre suo, & is à Rabban Schimon, Patre suo, & is à R. G. sene patr. s. & is à Rabban Schimon Patre suo, & is ab Hillel p. s. atque Schammai, & ii à Schemaja & Abtalion, & ii à Jehuda & Schimon, & ii à Jehosua filio Perachiæ, atque Nithæo Arbelitâ, & ii à Jose filio Joæser atque Josepho filio Jochannan, & ii ab Antigono, & is à Simeone Justo, & is ab Ezra, & is à Baruch, & is à Jeremiâ, & is à Zephaniâ, & is à Chabakuk, & is à Nachum, & is à Joël, & is à Michâ, & is ab Esaiâ, & is ab Amos, & is ab Hoseâ, & is à Zachariâ, & is à Jehojada, & is ab Elisâ, & is ab Eliâ, & is ab Achiâ, & is à David, & is à Samuel, & is ab Eli, & is à Pinchas, & is à Josuâ, & is à Mose p. n. & is ex ore omnipotentis* DEI. huc usque Catalogus veterum Cabalistarum; novos enim non recensent, nec nostrâ multùm refert, qui ea saltem examini subjicimus, quæ Anonymus ille בעל הטורים *Author ordinum,* margini Bibliorum Basileensium appressus ubique suppeditabit. Anonymum

dixi,

dixi, cujus nomen & ætatem non liquidò ſcimus: niſi quòd Jacobum vocatum fuiſſe, & Nachmanide poſteriorem vixiſſe, conjector è ſeq. verbis Rhytmicæ præfationis ſuæ, ubi de inſtituto ita diſſerit: אחד המרבה ואחר הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים / על כן נדבה רוחי לקרבה ט המלאכה בפעמים וברגלים / ולעשותה בלב שלם ובמעשה הידים · והנה ראיתי את הים הגדול ורחב ידים / פירוש התורה לרב הגדול הרמ״בן ז״ל גדול הנוצ׳ ורב כנפי׳ · ונפשי אותה לעבור בו אף במי מתנים / ואירא כי גדול מאד וגאו המים / ואומר אלכה לי על השפתים / כי על שפתו עץ רב מאד מזה ומזה נחמד הוא למשכיל ותאוה לעינים · ואקח מפריו מלא כפים / ואוכל ותהי כי למשו׳ (לי לשמח׳ *videtur legendum*) נפש ולפקוח עינים / ולשמוע כלמודים העיר לי אזנים · ותחי רוח יע״קב ותהי ט״יו פי שנים / כי יחיה כל אשר יבא שמה נחלים· *Unus multum inde, (ex Cabalâ paſſim diſperſâ) collegit, alter parùm* (Exod. 16. 17.) *quilibet tantùm, ut pararet cor ſuum Deo. Eapropter collibuit etiam animo meo, accedere ad hoc opus greſſibus pedibusq́;* (χερσίν τε ποσίν τε, *ut nos dicimus) & perficere illud tum corde bono, tum negotioſis manibus. At ecce vidi Mare vaſtiſſimum & latum manibus, (hoc eſt, ampliſſimum, locutio deſumpta ex Pſal.* 104. *verſ.* 26.) *commentaria in legem Rabbini maximi Moſche ben-Nachman. p. m. magna plumis & grandia alis (alia Metaphora ex Ezech.* 17. *v.*7.) *& anima mea concupivit tranſire per illud (mare) etiam per aquas lumborum, (hoc eſt, euſq; profundas, Ezech.* 47. *v.* 4.) *ſed timui nè valdè majores eſſent & eminerent undæ. proinde dixi, ibo mihi juxta labia (ſcil. maris, h. e. legam littus) nam ad ripam ejus arbor plurima (plantata erat. Ezech.* 47. *v.* 7.) *hinc & illinc, deſiderabilis contemplanti, adeoq; concupiſcentia oculorum. (Gen.* 3. *v.* 7. 8.) *& accepi de fructu ejus plenis manibus & comedi, & ceſſit mihi in lætitiam animæ, atq; apertionem oculorum; ut audirem inſtar eruditorum, excitavit (Eſa.* 50. *v.* 4.) *mihi aures. tunc revixit ſpiritus* JACOBI (*hîc videtur ad Nomen ſuum alluſiſſe, idque propterea in Hebræo apicibus notaſſe. Phraſis autem illa legitur de cognomini Patriarchâ,*

Gen. 45. v. 27.) & obtigit illi mensura duorum (locutio, à duplici spiritu Eliæ. 2. Reg. 2. v. 9. vel jure primogenituræ Deut. 21. v. 17. eleganter sed ambitiosè petita.) quia reviviscet omnis, qui venerit illuc ad torrentes. (etiam hoc ex Ezech. 47. vers. 9. Sic enim ostentatores illi, semper cum Scripturâ loqui solent, sæpè invitâ.) Hanc conjecturam meam ulterius confirmat Elias, in Mas. Hammasor. oct. vav. p. 6. b. יש אומרים שהביאו קצת מלות׳ שלא יש בהן חששה׳ רק הביאום ומנו אותם׳ כדי ללמוד מהן מדרשים ופשטים ודינים ומשפטים· כגון ** ויבדל ג׳ כנגד ג׳ הבדלות׳ שאומרים בליל מוצאי שבת׳ בין אור לחושך וכולי· *** וכן חובר על זה ספר׳ ויחסו אותו לר׳ יעקב בעל הטורים ז״ל: *sunt qui dicunt, adduxisse (Masorethas) quasdam dictiones, de quibus tamen non est periculum (corruptionis) sed citasse tantùm & numerasse eas, ut discerentur inde figurativus & literalis sensus, crisis & judicia. Exempl. gr. Gen. 1. ad vocem* Vajabdél, *& divisit, annotarunt 3. ter sic reperiri, respectu trium* Hasdaloth, *quas recitant noctu sub exitus Sabbathorum, inter lucem & tenebras, &c. Et sic compositus est de his (peculiaris quidam) liber, quem accensent R. JACOBO Baal, hoc est, Authori Turim. (puto intelligi librum* Arba-Turim, *hoc est, quatuor ordines appellatum, qui in 4. tractatus distribuitur, quorum primus* אורח חיים Semita vitæ *est ritualis, secundus* יורה דעה docens scientiam *est legalis, tertius* אבן העזר lapis auxilii *est matrimonialis, quartus* חושן המשפט pectorale judicii *est forensis. omnes autem magnæ apud Judæos sunt authoritatis, & conscripti ante* 300. *Annos, à R. Jacobo filio R. Ascher.)* Ut ut ista se habeant, hoc sanè certum est, esse Centonem, è pluribus Judaicis diversicoloribusque pannis ineptè consarcinatum; adeò varium se monstrat. sæpè quidem opportunus advenit, sæpissimè ridiculus, non rarò prorsum delirus. unde satis apparet, esse mera tantum diversorum authorum Collectanea ab homine exigui judicii promiscuè conquisita, nec ullo delectu coacervata. Sciendum autem, quòd hæc Scholia sua scri-

pserit

pſerit in ſolam legem, non verò in Prophetas, niſi fortè ubi occaſione textus, parallelum aliquem locum Cabaliſticum obiter adducit. Et quanquam ex Nachmanide, illa ſe deſumpſiſſe profiteatur, non tamen omnia apud ipſum reperio, ſed aliqua in Bereſchit Rabba, nonnulla etiam in R. Bechai, ut ſuis locis monebo. ità ut nihil opus fuiſſet, ab eo qui ipſemet aliundè deſcripſit, hujus rei veniam in hâc Proſaicâ præfatione ſuâ petjiſſe. לכן תחלת דברי / אני מבקש רשות מאת הרב הנ״כר · ואחר כך אני מחלה פני כל קור׳ בחבורי זה / לבל ידינני לכף חובה / לאמור / שעשיתיו להתגדל בו / כי לא עשיתי דבר שראוי להתגדל בו / שאינו א כמלקט אוכל מתוך אוכל ולואי / ולא הייתי מחזיר אוכל לפסולת· ואין כונתי בזה רק יען כי נפלאו ממני דברי הרב והם סתומי׳· אמרתי קטנה מהם הדברים הפשוטים / ואשאיר הסתומים / כי בסודו לא באה נפשי / למען הוות נקל בעיני ללמוד · ואם מצאתי פשט או טעם במקום אחר / חברתיו עמו / ואף כי הם מעטים׃
Principio igitur ſermonis mei, poſtulo licentiam à Rabbino præmemorato. (rectius verò) *poſthæc deprecor faciem omnis legentis in hoc tractatu, nè me judicet ad lancem reatus, dicendo, quòd fecerim id ad magnificandum me per illud. neque enim præſtiti quicquam, quod dignum eſſet efferri per illud, nec ſum plus quàm* (*Eſaiæ* 17. *v.* 5.) *collector* (*ſpicarum*) *comedens de cibo & labore meo, non tamen rejiciens eſcam* (*reſiduam*) *in ſcobem. Nec diſpoſui huc* (*in alium finem*) *niſi quòd mirabilia mihi viſa fuerunt verba illius Rabbini, & clauſa. Dixi: colligam exinde res planas, & relinquam abſtruſiores, quoniam in arcanum ejus non penetrabit anima mea* (*Gen.* 49. *v.*6.) *ut ſit vile habitum in oculis meis ad diſcendum. Et ſic quando reperi literalem* (*aliquam expoſitionem*) *aut rationem in loco alio* (*extra legem*) *adjunxi illi. quanquam hoc rarius fiat.*

X. Supereſt ut de hujus ſtudii Fine ac Scopo agam, & quemnam inter Chriſtianos quoque uſum habere poſſit, breviter monſtrem. Et quidem Judæos primò quod attinet, ſciendum eſt illos non principaliter Religionis

gionis myſteria, ſed aliquid ulterius olim quæſiviſſe, ſcilicet unitionem animæ contemplatricis cum DEO creatore, & familiarem converſationem cum ejus domeſticis, hoc eſt bonis Angelis, per quam futura prædicere, adeoque Miraculoſos effectus præſtare ſe poſſe cofidebant. quorſum & Reuchlinus, in poſtr.lib.de arte Cabal. & omnibus tribus de verbo mirifico, unicè collimaſſe videtur. Unde Plinius Cabalam Magices factionem eſſe, non abſque causâ ſuſpicatus fuit. quo pertinet id ex Thalm. tract. Kidduſchin, p. 71. a. de utroque Schemhamphoraſch 12. & 42. literarum : וכל היודעו והזהיר בו והמשמרו בטהר׳ אהוב למעלה ונחמד למט׳ ואימתו מוטלת על הבריות ונוחל שתי עולמים העולם הזה והעולם הבא׃ *Omnis qui novit illud, & cavet ſibi ab eo, & cuſtodit id in mundiciâ, amatus eſt ſuprà (in cœlo) & deſideratus infrà (in terris) terrorq́ue illius cadit in omnes creaturas (venerantur eum) ac hæres fit utriuſque mundi, præſentis & futuri.* Item in Medraſch Tillim, colum. 13. edit. Conſtantinop. de An. 1512. זש״ה/ לא ידע אנוש ערכה · א״ר אלעזר/ לא נתנו פרשיותיה של תורה על הסדר/ שאלמלא נתנו על הסדר/ כל מי שהוא קורא בהן/ מיד היה יכול לבראות עולם/ ולהחיות מתים/ ולעשות מופתים · לפיכך נתעלם סידורה של תורה/ ונגלוי לפני ה״בה׃ *Hoc ipſum eſt Q. D. S. quod dicit ſcriptura: (Job. 28. v. 13.) non novit homo diſpoſitionem ejus. D. R. dicit Rab. Eleazar: non dati ſunt Paragraphi legis ordine ſuo; quoniam ſi collocati eſſent ordine, omnis qui legeret in eis, confeſtim poſſet vel novum aliquem Mundum creare (prob! quàm immanis nè dicam blaſphema hyperbole!) & mortuos reſuſcitare, adeoq́ue facere prodigia, proinde abſconditus eſt (verus) ordo legis, ſed revelatus ſoli Deo O. M.* Judæi recentiores Cabala prorſus ad Incantationes abutuntur, & ad Magicam Medicinam; cujus peritiores ſunt Artifices, quàm Principes nonnulli fortaſsè crediderint. Extat publicè libellus quidam שמוש תלים *Schimmuſch Tillim, hoc eſt, uſus hymnorum* dictus, in quò è ſingulis ferè Pſalmis,

Caba-

Cabaliſtica quædam Symbola, pro certis morbis curandis, collecta reperiuntur. v. g. è 1. Pſal. Characteres אל״חד [nempè Aleph ex אשרי lamed ex לא כן Cheth ex יצליח Daleth ex דרך רשעים] certo artificio eliciti, & בקלף צבי *membranæ caprinæ* inſcripti, neſcio quibus malis mederi traduntur. Nec habent ipſi præter Antiquam Sociorum Multitudinem, aliud facinoris ſui patrocinium כי לא חדש הוא / וכבר היה לעולמים מורגלא בפומיהו דאנשין ישרים ותמימים אשר היו מלפנינו׃ *quòd non res nova ſit (ut Collector ait, ſub finem præfat.) ſed dudum omnibus ſeculis uſitata in ore virorum bonorum & integrorum, qui vixerint ante nos.* At ſi compeccantium turba quempiam excuſaret, nemo amplius nec homicida, nec adulter, reus fieret. Illud verò mihi mirum eſt, quòd & ipſum Reuchlinum, hominem in hiſce literis alioquin ut peritiſſimum ità non minus cautum, ſuperſtitio ſic faſcinavit, ſicque dementavit, ut p. 884. ſ. Cabal. edit. Baſil. d. An. 1550. decem Moſaici exordii literas, è quinque priorum verſuum extremitatibus, videlicet בוזוו *ex Raſche &* צמוכה *ex Sophe-Peſukim* reſectas, virgineæque, hoc eſt, immaculatæ membranæ, partim in hiſpidâ partim glabrâ facie inſcriptas, ac vice Amuleti alicujus de collo ſuſpenſas, omnis generis pericula arcere poſſe crederet. Sed imputetur boni illius viri malo ſeculo, in varias ſuperſtitiones prono. Utinam non hodieque inter ſic dictos Chriſtianos, B. Johannis Evangelium, ad ejuſmodi inexcuſabiles abuſus alicubi abriperetur! Verum, à nobis quidem faceſſat & longiſſimè faceſſat hæc Impietas: qui Cabalam non alio fine cognoſcimus, quàm ut eâ contra Judæos, harum nugarum admiratores maximos, utamur. Neſcio enim an aliunde (ex propriis ſc. ſuis Commentis,) fortius atque hinc refutari queant. nam noſtrum certè Argumentandi genus, & Ariſtotelicos Syllogiſmos minus curant, quàm Elephantus, quod ajunt, culicem: at una Cabaliſtica

liſtica ratiocinatio pluris apud ipſos æſtimatur, quàm univerſus Apodicticarum demonſtrationum apparatus. Jaculemur ergò in hunc hoſtem tela, non quibus nos, ſed ipſi vulnerabiles ſunt. יש עוף שאינו רואה ביום בנגהות, ובלילה רואה מפני שעיניו כהות: *Eſt avis* (*inquit Aben Ezra, præfat. Comment. §. 4.*) *quæ nil videt interdiu propter ſplendores; at noctu cernit, eò quòd oculi ejus caligant.* Ovum ovo non tàm ſimile eſt, quàm hiſce noctuis Judæi, qui clariſſimis Prophetarum oraculis nil moventur, at hiſce obſcuris Cabaliſtarum ænigmatibus plurimùm: quæ verè in tàm pertinaci gente miracula operantur. Exemplo nobis eſto Judaicus ille Sacerdos Theodorus, Genuenſis Italus; poſtea Ludovicus Carret denominatus, Pariſiis olim, avorũ memoriâ, Medicum agens, qui poſt DEI O. M. liberaliſſimam gratiam, hâc certè ſolâ ratione ad Chriſtianiſmum converſus erat, quòd benedictum Salvatoris nomen ישו tot ſtructuris & dimenſionibus ſacris, occultè quaſi inſcriptum, totque de Meſſia loquentibus dictis, Cabaliſtico modo intextum eſſe viderat: ut ſuprà tetigi. imò ipſam tricipitem literam ש quæ in eo nomine media eſt, S. S. Trinunitatis myſterium repræſentare credebat. Summa, quòd in Grammaticâ ſingulæ Radices tribus tantùm literis, non pluribus nec paucioribus conſtant; quòd in Geometriâ tres tantùm corporum dimenſiones, non plures nec pauciores reperiuntur; quòd in Muſica tres tantùm voces conſonant; hæc omnia clariſſima, ſacratiſſimæ Triados veſtigia interpretatus eſt. Prout in ejus libro, quem poſt converſionem, de Viſionibus DEI ſcripſit, cuivis lectori apparet.

DISPUTATIO SEXTA.

Respondente

M. CHRISTOPHORO OERTLINO, Studtgardiano.

VNUM RESTAT, QUOD SUB CALcem hujus dissertationis moneam, nè quis nostrûm huic studio plus æquo se dedat. ut enim apud Fabium, lib. 1. c. 13. boni Grammatici virtus est quædam Nescire; ita ego Cabalistæ hanc summam laudem esse duco, non ultra modum sapere, nec nimium intelligendo facere ut nihil intelligatur. Est inter ipsos Judæos secta quædam קוראים *Lectorum vel Textualium* dicta, frequens in Poloniâ Russiâ & Turcia, quæ propter hunc abusum Cabalam prorsus nauci facit, solum literalem sensum mordicus tenet, extra illum verò nihil omninò admittit, nec à ῥητῷ vel latum discedit pilum: sic ut & puerperæ, vel potius fœmelliperæ ipsorum, quando filiam in lucem ediderunt, non 6. tantùm ut reliquæ mulieres Judaicæ, sed 12. integras septimanas, juxta Mosaicam literam, domi se contineant; unde cæteris adeò exosi sunt, ut pater aliquis cum summa dote vix sibi generum emere possit. Sed & illi Judæi, qui Cabalam alioquin magni faciunt, à nimio ejus studio dehortantur; fortassè quòd Christianis aliquando profuturam veren-

tur. Rambam ſive Maimonides, ſub fin. Miſchnaioth, lib. 14. cap. 12. pag. 563. ubi de Cabaliſticâ computatione Eliani adventus, regem Meſſiam præceſſuri loquitur, ait: לא יתעסק אדם בדברי ההגדות / ולא יאריך בדברי המדרשות / האמורים בענינים אילו / וכיוצא בהם · ולא ישימם עיקר / שאינם מביאים לא לידי אהבה ולא לידי יראה · וכן לא יחשב הקיצים · אמרו חכמים / תיפח רוחם של מחשבי קיצים · אלא יחכה ויאמין בכלל הדברים: *Non occupetur homo ejuſmodi Myſteriis, neque diu ſe detineat in Allegoriis, concernentibus negotium hoc vel ſimile. Neque ſubſternat ea loco fundamenti; ſiquidem non ducunt vel ad amorem vel timorem (Dei) ſimiliter non computet articulos temporum (futurorum) ajunt Sapientes: diſplodatur ſpiritus illorum, qui ſcrupuloſi ſunt in momentis temporum. Sed præſtoletur & credat univerſalitati verborum.* Et alter Ramban ſive Nachmanides, ſub finem Præfationis ſuæ in legem: בגדול ממך אל תדרוש / בחזק ממך אל תחקור / במופלא ממך בל תדע / במכוסה ממך אל תשאל / במה שהורשית התבונן / ואין לך עסק בנסתרות: *Quæ majora te ſunt, non quæras; quæ fortiora te, non ſcruteris; quæ mirabiliora, nè cognoſcas; quæ abſcondita, nè roges. Illud quod licet, intelligas: nec tibi ſit occupatio in abſtruſis.* Errant itaque, vel ipſo Judæo Judice, qui Cabalæ plus æquo indulgent: Errant quoque, qui Omnem promiſcuè admittunt, nec inter authenticam & ſuppoſititiam diſcernunt. Non enim omnis illa vetus eſt, quæ pro veteri venditatur; ſed quædam Novitia & adulterina: fatente ipſomet Rambamo (ut ſupra §. IX. citavi) per aliquem 13. modorum R. Iſmaëlis recens elicita. Produnt inſuper Gematriæ quædam ipſæ novitatem ſuam, malâ numerorum congruentiâ. ut taceam Temuroth, non ſecus ac Latinorum Anagrammatiſmos, poſſe etiam contradictoria ex eodem vocabulo effingere, proinde (apud nos quidem) nullam probandi vim obtinere. Miror autem eſſe hodie aliquem in viciniâ noſtrâ celebrem aliâs Arithmeticum & Coſſiſtam, ut vocant,

qui.

qui peculiari enthuſiaſmo Germanicam Cabalam profitetur (Latinam enim & cæteras linguas planè ignorat) in ejuſque ſocietatem Polygonales quoſdam numeros jungit, & exinde neſcio quos eventus, Pſeudo-Prophetico ſpiritu prædicit. Quaſi verò Cabala, alia poſſit eſſe quàm Hebræa. Huic non habeo quod dicam, niſi illud verorum Cabaliſtarum טוב להיות אילם ומשכיל ׳ מרוב דברים וכסיל: *Præſtaret fuiſſe mutum & ſapuiſſe, quàm loquacem & deſipere.* Æque, ſi non plus etiam, ineptit Guilh. Alabaſtrus Anglus, qui quaſi parùm jam ante in mundo eſſet nugarum, novas parturit, & niſi abortiat, è phantaſmatum ſuorum utero, novitiam nobis Theologiam, ſed Diabolo patre conceptam, excludet. homo neſcio utrum commiſeratione an riſu dignior. Geneſ. 17. v. 5. ex Abramo facit אב רם *Patrem Romanum*, hoc eſt, Pontificem, in cujus ſemine benedicendum ſit univerſis gentibus. Num. 25. v. 16. illud: dixit Dominus ad Moſen, afflige Madianitas, per mirabilem Cabalam exponit: dixit Chriſtus ad vicarium ſuum Papam, reprime hæreticorum ſcripta. Item Eſa. 60. v. 6. nomen Proteſtantium, mox ad Chriſtum convertendorum, ex ipſo hebraiſmo exſculpere ſatagit. ſed quid hiſce gerris recenſendis diu occupor; quibus ſub ſpecioſo, Apparatus in revelationem J. Chriſti, titulo, nihil unquam vidi anilius? In eum (nè ſeriâ & operoſiori refutatione dignus ſibi videatur) illud ſolum retorqueo, quod ipſe de S. Pagnino, Ariâ Montano & aliis laudatiſſimis Hebraiſmi reſtauratoribus, falsò & ingratiſſimè dixit: eſſe à S. Scripturæ poſſeſſione dejectum, & dignum cujus infantilis ſtultitia, totiuſque Linguæ ſ. ignorantia, coram omnibus traducatur, ut cordatos pudeat, huic ſtulto & impio ſe addicere Magiſtro.

VI. DE PERUSCHIM. sive Commentariis Rabbinorum.

1) In genere: an Iudaica scripta Christianis quicquam prosint? (2) unde tot fabulosæ narrationes irrepserint? (3) in specie: de quinque modis Commentandi. (4) de tredecim modis Argumentandi. (5) in Individuo: de Biblicis commentatoribus R. Salomone Iarchi, R. Abraham Aben Ezrâ & cæteris.

1. Vetus est quæstio, utrum Christianis legendi sint Judæorum libri? num quicquam illis boni insit? imò etsi nemo legat, an omninò tolerandi sint in rerum naturâ? olim variè disputata, præsertim verò inter Capnionem, decimum retrò Antecessorem meum, & Academias Coloniensem Parisinamq; seriò agitata; quorum ille servandos, hæ verò abolendos esse contendebant. Litem hanc moverat quidam משומד *apostata* Judaicus nomine Joh. Pfefferkorn/ professione tunc quidem Christianus, sed clandestinis molitionibus quolibet verpâ deterior. Is non quidem Religionis, quam tamen callidè præ se ferebat zelo, sed potius ut eventus docuit, auri sacrâ fame ingentisque spe prædæ ductus, Christiano Magistratui persuasum ivit, ut popularium suorum libros omnes, præter sola biblia abolerent, & solenniter cremarent, sperans eos quantovis precio potius à pertinaci gente redemptum iri, lytrique partem aliquam sibi, utpote tàm bellæ fabellæ actori accessuram. Unde nè quid præcipitanter & semel committeretur, cujus semper pœnitere posset, à sapientiss. Imp. Div. Maximiliano Capnioni id negotii datum, ut in libros prius inquireret, maturè deliberaret, sententiamque suam diceret. Is ut erat illorum callentissimus, censuit, non esse omnes ejusdem generis, sed quosdam Historicos, quosdam Medicos, qui utrique nil in fidem nostram contumeliosum, nil in Salvatorem contineant blasphemum. quosdam

Gramma-

Grammaticos, quibus ad linguæ notitiam omninò opus habeamus. quosdam denique Thalmudicos, qui licet fabulosa nonnulla, superstitiosa & religioni adversa habeant admixta, non posse tamen illa secerni, neque etiam debere plurima quæ insint bona & utilissima grana simul cũ putridis disperdi. imò nostrâ interesse ut extent, ipsisque in frontem exprobari, atque unum per aliud refutari queat. quid fit? auditâ isthâc inexpectatâ, & publico libro comprehensâ censurâ, furit delusus ille corvus, hiantique ore novas excitat tragœdias, in partes suos trahit: & contra Capnionem armat Hogostratum hæreticæ pravitatis inquisitorem totamq; Coloniam, res aperto Marte agitur; lis ipsi intenditur, adeòque ut summariè dicam, Apologeticus ille Capnionis liber, citra tamen Authoris contumeliam, (sed & citra ejusdem Honorem) publicè comburitur. factum id mense Febr. 1514. quo eodem anno præmemoratus quoque Pfefferkornius Halæ Saxonum, ob hostiæ Eucharisticæ profanationem, forcipibus ignitis carptus, & condignis modis exustus est. Capnio autem Papæ sententiâ absolutus: Adversarii verò in sumptus damnati. Historiam uberius describunt Sleidanus lib. 2. Crusius Annal. p. 536. & extant etiamnum Acta publicè impressa; nec non facetissimæ illæ obscurorum virorum Epistolæ tunc natæ. quibus addo P. Galatinum, qui præter alios illius ætatis Cll. viros Capnionis causam per totum 1. libr. de arc. Cathol. ver. maximè verò cap. 7. & 9. masculè defendit. Verùm quàm strenuè magnus & invictus ille Capnio pro Rabbinis dimicavit, tàm acriter postea discipulus ejus Doct. Forsterus (& ipse inter Antecessores meos, abhinc octavus) eosdem insectatus est. homo pientissimus quidem & in hâc linguâ alioquin non indoctus, sed Judæis nescio quo malo ipsorum vel fato vel merito, quàm infensissimus. Is in Dictionarii sui titulo statim Rabbinos vellicat, in præfatione

tione verò totus in eos furit. *In quibus*, inquiens statim post initium, *nulla lux, nulla notitia Dei, nullus spiritus, nulla ullius disciplinæ seu artis vera & solida scientia, nulla linguarum ac ne quidem Hebrææ NB. linguæ est cognitio.* Et mox: *nihil profuerunt, nisi quòd velut Bibliothecarii libros tantùm sacros (quos Biblia vocamus) ac aliquot Grammaticos nobis Christianis suppeditarunt. at quod ad S. Scripturæ Intelligentiam (ut jam dixi) atque etiam linguæ Hebrææ cognitionem attinet, præstiterunt quod laudem mereatur omninò NB. nihil. Nam Dictionaria & Commentaria ipsorum plus obscuritatis & erroris in Ecclesiam Christi invexerunt, quàm lucis & veritatis.* Item sub finem: *gaudebunt Hebrææ linguæ veritatem per me esse repurgatam à sordibus Rabbinorum, quibus multis jam annis defœdata & obscurata fuit. Si quis est qui facultates suas in Rabbinos profudit, qui in ipsorum Synagogis longo tempore versatus est, qui domi propriis impensis præceptores aluit, qui ipsorum Commentaria NB. studiosè evolvit, Forsterus est, & tamen (Deum & conscientiam meam testor) nihil eximii & quod singulari laude dignum esset reportavi. Eram illis initiò adeò addictus ut alius quisquam, sed quò olim illis fui addictior, hoc nunc sum factus infensior, quòd omnem operam & oleum me perdidisse verè sed non sine dolore fateor. Et licet Rabbinorum interdum Interpretationes vocum adduco, id facio partim ut videant scioli me etiam illorum scripta NB. legisse, partim ut eorum ineptias ostendam & inscitiam, si quando plures inter se dissentientes sententias allego.* Hactenus ille. quâ inclementi censurâ suâ multos ab hoc studio abalienavit, ut & Ego ipsemet olim illius viri authoritate præoccupatus aliter senserim, Rabbinicisque scriptis non ex ullâ propriâ cognitione, quam nondum possidebam, sed mero & vulgari præjudicio iniquior fuerim. cujus immaturi judicii mei, quod tunc Tabell. XXV. mearum institut. Hebr. præproperè tuli, meritò me nunc dispudet. jam enim postquam per Dei gratiam in quotidianâ illorum lectione, inter medias nugas multa quo-

ta quoque præclara, & Christianismo nostro contra ipsos Judæos plurimùm profutura reperio, illis longè factus sum æquior, nec possum quin à cyclopico quorundam Ignorantiæ fratrũ contemptu vindicem. secundum illud veterum sapientum in Pirck. Afot. cap. 6. הלמד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד׳ צרין לנהג בו כבוד *qui discit à proximo suo caput unum, vel paragraphum unum, vel versum unum, imò vel verbulum unicum, obligatur ipsi deferre honorem.* Quod Dn. Forsterum attinet, vereor nè recentiores Judæos cum veteribus confuderit, & ex ingenio nostratium priscos illos æstimarit. Non nego expertum esse Invidiam fraudes & ruditatem Modernorum. eas nemo nescit, nisi qui omnia. imò fatentur Ignorantiam & Vilitatem suam ultrò, Talm. tr. Schabb. p. 112. f. b. אם ראשונים בני מלכים אנו בני אנשים׳ ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים: *si priores fuerunt filii Regum, sumus nos filii plebejorum: & si illi homines, nos planè* ASINI. Item tr. Jomah. p. 9. f. b. טובה צפורן של ראשונים מכריסן של אחרונים *melior erat unguis anteriorum, quam venter posteriorum.* quibus addo illud vulgare: לבם של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כנקב מחט: *cor majorum erat instar portæ portici (in Templo Salomonis) minorum sicut foramen acus.* Etsi verò dissimularent, loqueretur tamen id res ipsa, & tot nugacissimi ipsorum libelli, vernaculâ linguâ pro pueris & mulieribus conscripti; quales sunt **der Brandspiegel / das Maaschbuch / die Minhagim / Item ihre Teutsche Chamischah Chummesche Thorah / vnd dergleichen Affentheurliche Außlegungen / ꝛc.** feracissimi nugarum & prodigiosæ vanitatis, quorum lectio vel obstructo ventrem solvere possit, juxta crassum illud simile Rustici cujusdam Babylonii in Pircke-Afoth sub fin. cap. 4. הלומד מן הקטנים למה הוא דומה׳ לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו: *discens à minorennibus cuinam similis est? nimirum edenti uvas immaturas & bibenti mustum de torculari:*

cularisuo. de hujuſmodi Rabbinis Dn. Forſterum intelligo. nam quod veteres, & qui hebraicè in biblia commentati ſunt, evolverit, id mihi quidem non tàm facilè perſuadet. non ita crebrò & interdum pueriliter impegiſſet. ignoſcant mihi beati manes ipſius. invitiſſimus aliorum hallucinationes oſtendo, qui meas ignoro, nec ſoleo aliàs tàm liberè bonis viris obloqui, ſed hanc duriuſculam vocem durior ipſius cenſura, profeſſioni meæ ſemper & omninò intolerabilis viſa, expreſſit. Si Rabbinicarum commentationum vel ſolum exordium legiſſet, non potuiſſet eum fugiſſe quod Aben-Ezra ſtatim in frontiſpicio Gen. 1. v. 5. ad vocem לילה rectiſſimè notavit. ה"א לילה נוסף כי הוא מלעיל ולעולם לשון זכר הוא׃ *He (dictionis) Lailah eſt paragogicum (ratio) quia (vox illa) eſt penacuta, & (proinde) ſemper generis Maſculini.* ſi inquam hæc obiter ſaltem inſpexiſſet, *vocem* ליל *frequentius in formà* FOEMININA: לילה *legi*, p. 416. ſui Lexici nunquam ſcripſiſſet, nec ſe tyronum riſui expoſuiſſet. Pluribus lubens abſtineo; judicet hinc æquus lector, *an nulla linguarum ac ne* HEBREÆ *quidem Rabbinis ſit cognitio? an quod ad ejus cognitionem attinet, præſtiterint* OMNINO *nihil?* annon quandoque Holitores illi verba opportuna loquantur? Infrà faxo ſuis locis ut in rem præſentem ducantur, quicunque rationes & Exempla deſiderant: hìc ſaltem illis occurro, qui me Authoritatibus eunt oppugnatum. Horum uni Forſtero, duos alios oppono tempore coævos, religionis zelo non inferiores, eruditione verò & Hebraiſmi peritià ſuperiores etiam. Unus eſt Munſterus, vir extra controverſiam in hâc palæſtrâ olim exercitatiſſimus. Is in præfat. Bibliorum à ſe verſorum, negat quenquam abſq; Rabbinorum ſuppetiis S. Scripturam dextrè interpretari poſſe, unde nec ipſe B. Hieronymus abſque Judæo magiſtro verſionem ejus aggredi auſus fuerit. verba illius repetitu digniſſima, pag. *a.* 5. fac. b. ſic ſo-

ſic ſonant: *Quare meo judicio ineptè illi agunt, qui contemptis Hebræis ſcriptoribus pergunt interpretari Libros V. T. certè ego id ex eis didici, quòd ſæpè* MONITORES *ſint veritatis, etiamſi ipſi interim in tenebris & erroribus verſentur; ſicut & Bileam filiis Iſraël benedixit, & proſpera ex ſpiritu Dei prophetavit, errorem autem ſuum & futuram interfectionem prævidere non potuit. Verùm ſuo loco oſtendam, quàm hallucinati ſint quidam, qui citra hebræorum ſuppetias, hebraicum textum noſtro ævo interpretari conati ſunt. id quod Divus Hieronymus tentare noluit, qui ſemper conductitium apud ſe habuit Judæum, qui illi in difficilioribus locis Rabbinorum ſuggereret expoſitiones. Nec eſt quod causeris Periculum eſſe conſulere gloſſas talium infidelium hominum in libris ſacris, modò cognitionem Chriſti adjungas peritiæ linguæ. Poſſem innumera oſtendere loca, quæ* PERPERAM *à recentioribus ſunt reddita Interpretibus, qui citra ſufficientem linguæ peritiam & Rabbinorum lectionem præſumpſerunt vertere libros ſacros, perinde quaſi ſatis ſit cognito Chriſto interpretem agere hebraiſmi.* Et pag. β. 2. fac. a. *Vir ille talis & tantus non dedignatus fuit Hebræos habere præceptores, imò fatetur ſe Biblia ſacra neutiquam potuiſſe interpretari citra illorum ſuppetias. expoſuit etiam ob eam rem nummos plurimos, ut illi eſſent à ſubſidiis. nec dubito ſi Hieronymo fuiſſet vel Aben-Ezræ aut Moſis Gerundenſis aut Ben-Gerſom aut David Kimchi commentarius, vivo præceptore opus non habuiſſet. nunc autem in tantâ librorum penuriâ caruit etiam ſacro codice, qui notulis & punctis eſſet diſtinctus.* Et facie ſeq. *multa ſunt in ſcripturâ adeò obſcura & perplexa ut citra Hebræorum traditionem non facilè intelligi poſſint, quicquid* NASUTI *hîc ganniant. nec dedignatus eſt vir tantus & tàm celebris per orbem, rurſus fieri Diſcipulus etiam illorum qui Inimici erant Crucis Chriſti & nominis Chriſtiani. ubi & hoc monendum duximus, eos non audiendos, qui putant hebræos ſcriptores contemnendos quòd nihil boni habent, & ſi quippiam habeant, præſertim in obſcuris locis, id à Chriſtianis habeant.* Ibid. *hoc unum ſcio, multa eſſe apud D. Hieronymum*

in commentariis, quæ asserit se didicisse à Judæis, quæ & ego in R. Salomone inveni. tandem pag. β. 3. fac. a. *nihil itaque Christiane lector tibi oberit Rabinorum lectio atque interpretatio, si Christum purè didicisti, imò proderit sive illi nobiscum consentiant sive dissentiant.* hactenus Munsterus, cujus eruditionem ipsi quoque Judæi sunt admirati. Alter est P. Fagius, cui similiter ipsa Invidia hoc testimonium perhibuit, ore infidelis Eliæ Levitæ כבר שמעתי שמעו הוית האיש נכבר וטוב ומשכיל בלשוננו הקודש *** הנה תהיתי בקנקנו ומצאתיו מלא ישן / ולא הוגר לי החצי מחכמתו וידיעתו ורבים שואבים▭ מי תודתו / ודורש טוב לעמו / נאה דורש ונאה מפרש · ובאמת ראוי הוא שבני עמו יקראו עליו / כמו שאנו קוראין על רבינו משה בן מיימון / ממשה עד משה לא קם▭ כמשה · כן יאמרו עליו / מפאולוש עד פאולוש לא קם כפאולוש· *dudum* (inquit in præfat. prof. sui Thischb.) *audiveram famam ejus, esse virum honorabilem & bonum, gnarum linguæ nostræ sanctæ.* (paucis interpositis) *Ecce cum-stupore-admiratus sum Cantharum ejus, & inveni eum plenum veteris (seu generosissimi vini. locutio figurata, Judæis frequens, petita ex Apophtegmate Rib. Josæ Babylonii capit. 4. patr.) neque tamen annunciata erat mihi vel Medietas sapientiæ & eruditionis ipsius. (ex 1. Reg. 10. v. 7.) ac plurimi hauriunt aquas legis ejus (Metaph. ex Esa. 12. v. 3.) est enim Concionator optimus genti suæ, preco elegans & interpres amœnus. atque in veritate dignissimus de quo populares sui glorientur; quemadmodum nos prædicamus de Magistro nostro Mosche-ben-Majemon: à Mose (filio Amram) ad Mosen (F. Maimon) non surrexit sicut Moses: ita illi dicant de ipso: à Paulo (Tarsensi) ad Paulum (Isnensem) non surrexit sicut Paulus (Fagius.)* Is in hoc genere scriptorum diligentissimè versatus, inter glumas & triticum prudenter discernere norat; unde judicium ejus meritò magni facimus. Ità ergò inquit in præfat. Exeges. 4. capp. Gen. *Ut illi non tantùm desipere, sed planè Impii esse viderentur, qui nihil in hebræorum scriptis rejiciendum, sed omnia amplectenda contenderent; quod*

planè

planè apud illos ipsos bis miseros Judæos non minima causa est deplorandæ ipsorum cæcitatis, &c. Ità quoque temerè & imprudenter mihi illi facere videntur, qui hebræorum commentaria in universum exibilanda & explodenda judicant: cum hoc ausim affirmare, neminem sine illorum lectione & adminiculo ad solidam hebraicæ linguæ cognitionem unquam perventurum. Postea: *Si ex præcipuis hebræorum commentariis, unum quoddam fieret, rejectis Judaicis næniis atque cavillis, & reservatis quæ alicujus pensi atque momenti essent, futurum esset, ut plures ad S. Linguæ studium animum applicarent, nec facilè S. Lingua, quod aliàs formidandum, iterùm concideret, penitusque interiret.* Et in clausulâ Comment. R. D. Kimch. in 10. Psal. pr. à se versorum. *etsi hebræi isti commentatores Christum qui S. Scripturæ unicus scopus est, parùm vel nihil attingant, imò sæpè ex professo impugnent, tamen non propterea illorum scripta planè explodenda, atque omninò è medio tollenda, ut quidam satis stultè & insanè clamitant, arbitror. Cum interim vel extra Christum multa habeant, quæ sacra V. T. oracula legentibus, multum prodesse possunt. Inprimis illorum lectio, qui S. Scripturam* על דרך הפשט *sive* כפשוטו *aut* כמשמען *ut ipsi loquuntur, hoc est, ad literalem, grammaticum atque historicum sensum tractant. Inter quos facilè Princeps est R. Dav. Kimchi; qui quod literam, quod historiam, quod denique idiomata vocum attinet, plus lucis ac utilitatis affert, quam multorum aliorum scriptorum etiam Christianorum lectio. absit Invidia dicto.* hactenus quoque Censura Fagii: qui Fabii Pictoris illius apud Liv. l. 1. dec. 1. me nomine suo commodè admonet; Linguas, artes & scientias tum demùm Felices fore putantis, quando soli Artifices de ipsis sint judicaturi. hinc est quòd sapientissimus Hillel, Jerosolymitanæ quondam Academiæ Rector, discipulos suos ab ejusmodi temeritate judicandi fideliter hisce verbis dehortatus esse legitur: ﭏ תאמין בעצמך עד יו— מותך וﭏ תדין את חברך עד שתגיע למקומו: *quæso, nè nimium fidas tibi ipsi, etiam usque ad diem mortis tuæ;*

2. Sed quæritur jam non immeritò, undè autem tot Fabulæ & Mendaciorum monſtra in hebræorum libros irrepſerint? adeò ut Thalmudicæ Lugendæ in proverbium inter nos abierint, & ſcripta Judæorum hujus vanitatis nomine apud cunctas ferè gentes peſſimè audiant? neſcio quid hîc alii ſentiant, dicam verò ingenuè, quid mihi ex aliquali ipſorum lectione videatur. Non veriſimile eſt veteres illos, qui per omnem ætatem in ſcripturis enutriti fuêre, & alioquin multa ſana ſobria præclaraque ſcripſerunt, à ſemetipſis adeò deſciviſſe, ut ex ſolâ mentiendi libidine talia confinxerint, vel ab aliis conficta, ſecundum literalem ſenſum ſemper acceperint. Quis enim niſi ſcurra ſic in re ſeriâ luderet? quis niſi emotæ mentis ejuſmodi narratiunculis aſſentiretur? oportet igitur aliud quippiam ſubeſſe, & tantis Abſurditatibus occaſionem præbuiſſe. Hoſce errorum FONTES dum obiter inquiro, reperio præcipuè Denos. quorum

¶ Primus eſt Craſſa & literalis Propheticorum oraculorum interpretatio. finxerunt enim ſibi hanc regulam, אין מקרא יוצא מידי פשוטו *nullus textus elabitur manus ſuæ Nuditatis*, hoc eſt, etiamſi Allegoricè quid aliud ſignificet, nunquam tamen propterea literalis ſenſus planè tollitur. Itaque figuratiſſimas quoque Prophetarum ſimilitudines, κατὰ τὸ ῥητὸν intelligunt, & ex hâc officinâ tot fabuloſa miracula cudunt. Verbi gratia, quod Eſa. 7. v. 20 dicitur; *In illâ die radet Dominus Novaculâ conductitiâ, per transfluviales per Regem Aſſur, caput & pilos pedum, & etiam barba abſumetur:* non quidem negant Myſticum huic dicto ſubeſſe ſenſum, ſed tamen nec Literalem prorſus ocioſum eſſe putant aut fruſtraneum. proinde introducunt Deum ut aliquem Barbitonſorem, qui regi Aſſyriæ cæſariem abraſerit, & hoc ſchemate docuerit, quomodo ſubjugatos à ſe populos tractare debeat. Fabula hæc prolixius extat in Thalm. tr. Sanhedrin, cap. Kol-Iiſraël

& ob-

& obſignatur pag. 96. fac. a. mox ab init. hiſce formaſibus verbis: ויחבו (proculdubio vitiosè pro ויהבו) ליה מספרתא / עד דאתא איחשך / אמר ליה זיל איתי נורא / אזל ואייתי נורא · בהדי דקא נפח ליה אתלי ביה נורא בדיקניה / אזל גזייה לרישיה ודיקניה / היינו דכת' וגם את הזקן תספה: *& dederunt (Angeli) ipſi (Sannacheribo) forpicem. donec verò redierat, obtenebratum fuit (nox jam ingruerat) dixit ipſi (Deus) abi affer lucernam, abjit & attulit lucernam; dum itaque inſufflaret in ipſam, ſuſpenſa hærebat (exiliens) flamma in barbâ ejus. abjit (ergò Deus &) totondit caput atque barbam ejus. Ecce id eſt quod ſcriptum (Eſa. 7. v. 20.) etiam Barba conſumetur.* Et quia hanc tàm vilem operam Deo tribuere blaſphemum videri poterat, excuſant hujus narrationis abſurditatem ipſimet, ſub finem pag. præced. אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו: *dicit Rabi Aſhu, niſi textus (prophetices expreſſè) ſcripſiſſet, non poſſibile (aut fas fuiſſet) dicere illud.* Aliud exemplum. in ejuſdem Eſaiæ cap. 41. v. 2. legitur: מי העיר ממזרח צדק / יקראהו לרגלו / יתן לפניו גוים / ומלכים ירד · יתן כעפר חרבו / כקש נדף קשתו: *Quis excitavit ab oriente juſtitiam? (abſtractum pro concreto, id eſt, hominem juſtiſſimum) vocavit eum (hîc & deinceps in hebraiſmo ſunt futura pro præteritis) ad pedem ſuum? (ut ſecum iret inſtar pediſſequi) dedit coram ipſo gentes? & reges ſubjecit? dedit ſicut pulverem (Thalmud leget per Beth בעפר in pulvere, quomodo etiã græci per ὡς reddiderunt) gladium ejus? ſicut ſtipulam impulſam arcum ejus? (Hebraicè pulchra eſt Agnominatio inter* קש *&* קשתו*)* Hæc verba procul dubio de Patr. Abrahami exitu & pugnâ, cum 4. Regibus orientis Gen. 14. v. 15. commiſsâ loquuntur. nam Chaldæus Paraphraſtes diſertâ ejus nominis mentione id docet, & etiam noſtrorum interpretum plerique aſtipulantur. ſed audi quæſo, quodnam Miraculum Judæi hinc extruant. Ibid. p. 108. fac. b. circ. fin. אמר רב חנה בר ליואי / אמר שם רבא לאליעזר / כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב / אתון היכי עבידיתו · אמר ליה / איותיה הב"ה לאברהם /

לאברהם׳ ואותביה מימיניה׳ והוה שדינן עפרא׳ הוו חרבי׳ גילי׳ והוו גירו׳ וכו׳ *recenſet Raf Channa filius Livai, dixiſſe Semum magnum (Noachi filium, qui Abrahamo poſt prælium illud panem & vinum obtuliſſe, atque v. 18. Malchi zedek denominatus eſſe creditur: cum etiam literæ* שם *per Cabalam in* מֶלֶךְ שָׁלֵם *reſolubiles ſint) ad Eleazarum (Abrahami libertum, pugnæ ſocium) quando veniebant ſuper vos Reges orientis & occidentis, vos quidnam egiſtis? reſpondit ei: adduxit* DEUS *Opt. Max. Abrahamum, & collocavit ipſum à dextris ſuis, & accidit: projiciebamus nos pulverem, fiebant* GLADII; *ſtipulas & fiebant* SAGITTÆ, *&c.* Cum enim trecentos tantùm & octodecim vernaculos ad pugnam armaſſe conſtet, non vident quomodo abſque inſigni quodam miraculo, exiguâ manu tâm validas quatuor regum copias fuderit. itaque ad hunc Eſaiæ locum confugiunt, & è pulvere Gladios, è ſtipulis Tela huic imbelli turbæ fabricantur. ¶ II. ſæpè propriorum nominum Etymologias venantur, quas nunquam putant inanes, & inde perſonis ejuſmodi qualitates aut res geſtas attribuunt, quæ cum nominibus conveniant. v. g. quod rebellionis ille author Korah, capite *Calvus* fuerit, & parentibus ſuis *dentes hebetârit*, id cap. ult. Sanh. pag. 109. fac. 2. circ. f. non aliunde probant, quâm quod Num. 16. v. 1. ubi genealogia ejus nominatim recenſetur, Kehati nepos eſſe dicitur. Kehat autem à radice קהה deducunt, quæ debilitari; aut ſi de dentibus ſermo eſt obſtupeſcere; ſi de ferro, obtundi, hebetari; ſi de liquidis, aceſcere ſignificat. ipſum verò Korah à Rad. קרח quæ pilos evellere, glabrare, friguſvé inducere ſonat. ¶ III. plurima ipſorum dogmata, illiſque ſuperſtructæ fabellæ, originem ſuam è Cabalâ trahunt, in quo nugandi artificio, quo quiſque eſt monſtroſior, eò ipſis habetur doctior. v. g. quòd Judæus diebus ſabbathinis duplicem poſſideat Animam, probant ex Exod. 23. v. 12. *ſex diebus facies opera tua, die autem ſeptimo ceſſabis, ut*

requieſcat

requiescat bos & asinus tuus וינפש & animetur *filius ancillæ tuæ & peregrinus.* quæ vox Bis in eadem materiâ usurpatur, & Exod. 32. v. penult. ubi de Dei quiete sermo est repetitur. ibi annotat celebris ille nugivendus B. Thurim. וביום השביעי שבת וינפש ס"ת שתים · ששתים נפשות לאדם בשבת: (*verba textus*) *& die septimo quievit atque Animatus est* (*per illam speciem Cabalæ quæ*) *Sophe-thesot* (*dicitur, valet idem quod Schetim, hoc est,*) *duæ: quòd binæ animæ sint homini die feriato.* **Reime dich Bundschuch.** Sic quòd Ecclesia nunquam ad pauciores quàm triginta sex Electos redacta fuerit, probat R. Abbai magistraliter, cap. Chelek pag. 97. fac. b. post med. ex Esaiâ: לא פחית עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי' שכינה בכל דרא · שנא' אשרי כל חוכי לו · לו בגימטריא תלתין ושיתין הוי· (*ad verbum*) *non minuit Mundus præ triginta sex Justis, qui suscipiant faciem Divinitatis, etiam in omni generatione. sicut dicitur* (*Esa. 30. v. 18.*) *beati omnes qui expectant eum* (*ratio consequentiæ quia*) *vox* לו *per gematriam 36. facit.* En subtile inventum! ut gestiunt pueri reperientes Midam in fabâ! adhuc unum, ex eod. c. p. 100. f. a. circ. fin. עתיד הק"בה ליתן לכל צדיק וצדיק שלוש מאות ועשר' עולמות · שנא' להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא · יש בגימטרוא תלת מאה ועשרה הוי: *futurum est ut Deus Opt. Max. det unicuique justo trecentos & decem Mundos. quia dictum* (*prov. 8. v. 21.*) *ut hæreditare faciam diligentes me* JESCH (*h. e. Ens, aliquid*) *& thesauros eorum impleam* (*rationē quæris meticulose Christiane? eam Cabalistæ habent in promptu*) *vox* יש *per gematriam 310. conficit.* ¶ IV. non dubium est, quin multa quoq; hauserint è vivâ Traditione Majorum suorum, quibus omninò plures rerum in patriâ suâ gestarum circumstantias, quàm nobis, notas fuisse oportet. Verùm quod Virgilius de famâ scitè dixit, eam vires acquirere eundo, id ego de hisce Avitis narrationibus statuo; quò crebrius ex uno ore in aliud transfusæ fuerint, eò minus sinceras mansisse. ut enim hybernis mensibus

Nivea maſſa, per plateas à colludentibus puerulis provoluta, hâc ipsâ rotatione ſubitò maxima ſumit incrementa; ſic iſtæ Traditiones, à parentibus acceptæ & ad filios propagatæ, per tot nepotum continuè ſibi ſuccedentium additiunculas multiplicatæ, in immenſum excrevêre: adeò ut v. g. Ogi Regis Baſan ſtatura, per ſe ſatis procera, hiſce geometris vel Babylonicam turrim exſuperet. non nego vaſtiſſimi corporis fuiſſe Gigantem: id enim è ferrea ipſius ſpondâ facilè æſtimatur, de quâ Deut. 3. v. 11. *ſolus Og remanſerat ex reliquiis Rephaim. ecce lectus ejus ferreus, in Rabbath filiorum Ammon (aſſervatus etiamnum viſitur!) novem cubitorum longitudo ejus, & quatuor cubitorum latitudo, juxta ulnam hominis (Tharg. Onk. Regis.)* unde apparet quòd Viris Quatuor ſibi mutuò impoſitis non fuerit humilior, & conſequenter (factâ multiplicatione quadratâ) vix tot panni quot aliàs ſedecim homines uſurparent, ipſi veſtiendo ſuffecerint, adeòq; (docente id cubicâ computatione) totius corporis mole, & carnis oſſium nervorum venarumque pondere, Sexaginta quatuor vulgares perſonas adæquârit. Et hæc menſura Mathematicè ſuper fundamentum textus extructa, ſatis benè ſe habet. At Judæorum calculus hîc immane quantum addit. ſic enim B. Thurim ad prædict. textum annotat: משה שהיה הא אמה ורלג י׳ אמה וכלי מלחמתו י׳ אמה׳ והכהו בקרסולו שהוא עשרה אמה: *Moſes qui (altus) erat bis ſenos cubitos, ſubſiluit decem cubitos (tenens) arma bellica 10. ulnas (longa, & tamen) percuſſit eum (ſaltem) in talo, qui & ipſe erat totidem cubitorum.* quod idem quoq; Talm. lib. Berachot cap. ult. haroæh prolixius narratur. Id ſi verum eſſet, aſſurgeret ſtatura ejus ad 500. cubitos. nam talus hominis, ex communi ſtatuariorum ſententiâ ſemipedem altus eſt, & ipſe homo ſex integros: duodecies autem 42. ſum-

(margin, beside "ſtiendo … adæquârit")

4 *linea*
4
16 *ſuperficies*
4
64 *corpus.*

(margin, beside "ratur … homo ſex integros")

42 { 10 *altus* | 10 *arma* | 10 *ſaltus* | 12 *Moſes* }
42 × 12 = 84 / 42 = 504 *ſtatura*
pes 1/6

42. ſummatim 504. conficiunt. ut interim de cubicâ corpulentiâ nil dicam. Inſanam hanc hyperbolem auget amplius Abba Schaul in Thalm. tr. Nidda cap. 2. dicere non veritus, quod aliquando oſſeam ejus tibiam in itinere offendens, in eâ ultra tria milliaria peregrinatus fuerit. auditum admiſſi riſum teneatis amici! non video quomodo ſpiſſa hæc additamenta toties conduplicata palliare poſſint, niſi fortè textui vim inferre & dictionem ערש quæ ipſis *Cunas* quoque ſignificat, ad Ogi Infantiam referre, aut voces אמות Cabaliſticè in מאות transformare velint. Lubens hîc prætereo ingentem illam Ranam, cap. 8. Baſæ-Bathræ deſcriptam; quæ mihi videtur ex malè intellecto illo loco Exod. 8. v. 2. enata eſſe, ubi collectivè in ſingulari numero dicitur; *& aſcendebat Rana tegebatq; terram Ægypti:* quem textum R. Sal. Jarchi, literæ abſurditatem metuens, nec tamen à ſuis diſſentire auſus, ancipiti animo ſic explicat: צפרדע אחת היתה׳ והיו מכין אותה׳ והיא מתזת נחילים נחילים׳ זהו מדרשו · ופשוטו יש לומר׳ שרוץ הצפרדעים קורא לשון יחידים: *Rana tantùm unica fuit (ab initio) ſed percutiebatur ea (deinceps, ſic demum) diſſiliebat in tota Examina: & hæc eſt Myſtica explicatio. Sed ſimplicior, dicere, quòd copioſiſſimum proventum ranarum (per Syntheſin) expreſſerit numero ſingulari.* V. Hiſce præmemoratis errandi occaſionibus, videtur quintò etiam Ambitio acceſſiſſe, morbus hujus populi temperamento peculiariter familiaris, quo languebant cumprimis ipſorum Scribæ & Doctores, qui omni conatu ſuo collimabant unicè πρὸς τὸ θεαθῆναι, & amabant πρωτοκλισίαν in conviviis πρωτοκαθεδρίας in Synagogis, & honorificas ſalutationes in publicis conventibus, & compellationes nomine RABBI RABBI. ut Chriſtus graviter ipſis exprobrat Matth. 23. v. 5. 6. 7. Quò ergò quiſque prodigioſiorem attulerat opinionem, eò cenſebatur Rabbini nomine dignior; modò aſſertionem ſuam è ſcripturis utcunque poſſet colorare.

hunc talem digito monſtrabat popellus, hiſce artibus ſimul quoque in devotione retentus. ut olim majores noſtri inſulſis Monachorum Legendis permulcti, & etiamnum hodie quidam Jeſuitarum piis, quos ſic vocant, Donis faſcinati. hinc inquam, magna pars fabuloſorum miraculorum & miraculoſarum fabularum orta eſſe videtur. v. g. quia in diebus Hiſkiæ Sol aliquot gradibus retrogreſſus eſſe legitur, non viderant naſutiſſimi Magiſtri, quâ ratione aliâ tum Aſtronomicæ revolutiones, tum Chronologica temporum intervalla rectè ſibi conſtare poſſint, niſi exceſſus ille diei, contrario defectu compenſatus eſſe ſtatuatur. Proinde ex abyſſo ſapientiæ ſuæ finxerunt, cum maximo rudis plebeculæ applauſu, brevem aliquam Dieculam, quæ totidem horis caruerit, & alibi neceſſariò ſarcienda fuerit. Cujus fabellæ ſedes eſt in Talm. c. Chelek. p. 96. fac. a. poſt med. אמר רבי יוחנן׳ אותו היום שמת בו אחז שתי שעות היה׳ וכי חלה חזקיהו ואיתפח אהדרינהו קודשא בריך הוא להנך עשר שעי ניהלה׳ דכתיב הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז בשמש אחורנית. עשר מעלות׳ ותשב השמש י׳ מעלו׳ במעלו׳ אש׳ ירדה: *ait Rabi Jochanan: Illa dies quâ objit Achaz (Rex Judæ, anteceſſor Hiſkiæ. ſaltem) duarum horarum fuit. cum verò decubuit Hiſkias & convaluit, reſtituit eas Sanctus ille benedictus, haſce decem horas. ſicut ſcriptum (Eſai. 38. v. 8.) Ecce ego reduco umbram graduum, qua deſcendit in gradibus Achaz, in ſole retrorſum per decem gradus. & reverſus eſt ☉ 10. gr. per quos deſcenderat.* ubi obiter notandum eſt, textum non loqui de Gradibus cœleſtibus, quorum 360. cuilibet circulo ab Aſtronomis tribuuntur, ſed de gradibus vel Scalis quibuſdam materialibus aut lapideis, Numero duodecim, quas R. Achaz (procul dubio Gnomonicæ rei peritus) ad meridionale latus baſilicæ ſuæ fabricaverit, ut umbris ſuis horarum diſcrimina docerent. prout id paraphraſtes Chaldæus per צורת אבן שעיא במסקנא *figuram lapidis horarum in aſcenſu*, diſertè innuit,

nuit, & R. Salom. Jarchi recte explicat, ædificatas fuisse כמין מדרגות עשויות כנגד החמה / לבחין בהם שעות היום / כעין אורלוגין שעושין האומנים: *ad speciem Cochlearum, factarum è regione Solis, ad explorandum ibi horas diei. instar horologiorum (σκιαθηρικῶν) quæ construunt artifices.* Sed hîc interim non perpendunt Æsopi mei Thalmudici, quòd si Sol per decem horas sive 150. gradus circuli diurni retrogressus est, per totidem quoque, hoc est, quincuncem paralleli sui omninò iterum progressum, sicque bis decem horis retardatum fuisse oporteat, & consequenter diem illam non in 22. tantùm sed triginta duas horas excrevisse. Cujus complementum ad secundam periodum non 2. sed 16. horas requireret: si omninò Creatori miraculum suum naturaliter excusare, aut astra (ut olim Romulei Pontifices fastorum Calendas, aut hodie Æditui horologia turrium solent) pro libidine suâ gyrare velint. Et ut hi Joves hîc cœlos rotant, ita pag. præced. fac. a. sub fin. Terram quoq; in occursus viatorum agitant, ut ipsos itineris labore sublevent. תנו רבנן שלשה קפצה להם הארץ / אליעזר עבד אברהם / ויעקב אבינו / ואבישיי בן צרויה · ** אליעזר * דכת' ואבוא היום אל העין למימרא דההוא יומא נפק: *tradunt Magistri nostri, tribus (personis) subsiliit terra (obviam) Eleazaro servo Abrahami, & Jacobo Patri nostro, & Abischai F. Zerujah, &c. Eleazaro, &c. quia scriptum (Genes. 24. v. 42.) & perveni* היום *eo die (quo cum hero meo collocutus eram. secundum Judaicam quidem expositionem) ad fontem. quasi diceret, eo ipso die egressum esse.* non enim vident, quâ ratione aliâ tàm subitò tantùm iter emensus esse & puteo astitisse potuerit, nisi miraculosè tota regio ipsi obviasse fingatur. sed mitto hasce nugas, & pergo ad illas Judæorum narrationes, quæ vulgò pro Fabulis habentur, cũ tamen reverà non sint, sed longè aliud in interiori recessu contineant.

¶ VI. tales sunt ipsorum PARABOLÆ, quas satis ingeniosè excogitatas, divite metunt messe. Eas si quis ad literam tantùm velit

intelligere, putabit esse vanas, absurdas, fatuas, deliras & interdum planè impossibiles aut etiam blasphemas. Quâ in parte non tantùm recentiores Apellæ inscitiam suam produnt, accipiendo illas secundum corticem literarum & credendo rem gestam; sed & Christianorum multi aberrant, qui eas in ipso fonte nunquam legerunt, sed solis & plerumq; malâ fide adductis allegationibus nimis securè nituntur, & tamen hinc universa Thalmudicorum dogmata æstimare, Rabbinosq; veluti mortalium stultissimos exsibilare audent. ipsi æquè absurdi, ac si quis Judæorum nostram religionem ex Æsopæis Apologis dijudicare præsumeret, ideò quod ipsos in scholis magnâ severitate Christiani doceant Pædagogi. sed præstat Exemplum afferre, quàm cum hisce larvis luctari. in sæpè citato capite Kol-Israel p.91. fac. a. sub fin. & b. mox ab init. sic legitur: מלך בשר ודם / היה לו פרדס נאה והיה בו בכורות נאות / והושיב בו שני שומרין / אחד חיגר ואחד סומא · אמר לו חיגר לסומא / בכורות נאות אני רואה בפרדס / בא והרכיבני ונביאם לאכלם · רכב חיגר על גבי סומא והביאום ואכלום · לימים בא בעל פרדס / אמר להן בכורות נאות להיכן הן · אמר לו חיגר / כלום יש לי רגלים להלך בהן / אמר לו סומא / כלום יש לי עינים לראות · מה עשה · הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד: *Rex quidam caro & sanguis (existens) habebat Paradisum amœnissimum, & in eo primitias (fructuum) præstantissimas. Is collocabat illuc duos Custodes, unum Claudum, alterum Cœcum (ideò mancos nè ipsimet fructus decerperent) alloquebatur autem claudus cœcum: primitias elegantes video in horto, veni & vecta me (tibi insidentem) auferemus eas ut comedamus. Equitavit ergò claudus super dorsum cœci, & abstulerunt eas atq; devorârunt. post dies (aliquos) venit Possessor Paradisi, quærens ex eis; primitiæ (illæ) suaves quorsum sunt (delatæ?) respondit ei Claudus, nunquid mihi sunt pedes ut ambulem illuc? respondit quoq; Cœcus, nunquid mihi sunt oculi ad cernendum? quid egit? (Dominus horti) imposuit Claudum tergo cœci, & judicavit ambos quasi unum (conjunctis pœnam irrogavit, qui eam mereri nequibant separati.)* Hæc allegoria sic nudè recitata non cuivis statim intelligitur, sed fortè anilis quędam narratio, causâ fallendi temporis conficta putatur: Ergò attendenda sunt quæ antecedunt & sequuntur, unde dictorum occasio scopus & applicatio clarissimè patebunt. ea sunt:

אמר ליה אנטונינוס לרבי / גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין · כיצד / גוף אומר נשמה חטאת / שמיום שפירשה ממני הריני מוטל כאבן בקבר / ונשמה אומרת גוף חטא / שמיום שפירשתי ממנו

ממנו' הרני פורחות (פורחת rectius) באויר כצפור. *** אף הק"ב מביא נשמה וזרק' בגוף ודן אותם כאחד. שנא'* יקרא אל השמים מעל 'זו נשמה 'ואל הארץ לדון עמו. זה הגוף: *dicebat Antoninus (imper. cognomento Philosophus, qui Iudæis admodum favisse, multumque cum ipsis clandestinæ familiaritatis habuisse fertur) ad Rabbinum: Corpus & Anima poterunt eximere seipsos è judicio (extremo post resurrectionem mortuorum.) Quomodo? si corpus ita argumentetur: Anima peccavit, nam à die quâ separata est à me, ecce ego projectum-jacui instar lapidis in sepulchro: & anima regerat: Corpus peccavit, nam à die quo separata sum ab illo, ecce ego circumvolitabam in aëre sicut avis.* Et postea: *Sed* DEUS *Opt. Max. reducet animam & disperget (diffundet) eam per corpus, sicque judicabit ambo (conjunctim) quasi unum. sicut dicitur (Psalm. 50. vers 4.) advocabit cælos desuper; hæc est Anima (particula auræ cælestis) & terram, ut judicet populum suum; hoc est Corpus. (terrena pars hominis. quem tamen locum Chaldæus aliter, sc. de Angelis in cælo, & justis in terrâ interpretatur.)* Cæterùm est quod hîc de Judæorum Parabolis admoneam, eas non semper ab indefinitâ re vel persona desumi, ut præcedens allegoria מלך פלוני *regem quendam Anonymum & utopicum* introducit, sed interdum audacius se proferre, & evidentiæ caussâ certis aliquando ac nomine suo appellatis Personis rebus & locis attribui; ut nimirum vehementius percellant legentis animum, & profundius in cogitationes demittantur. Idque videtur non sine exemplo, sed illorum temporum More quodam factum esse. nam & in Evangelicâ similitudine Luc. 16. vers. 19. Lazarus quidam nomine suo vocatur, cum tamen interpretum plerique Allegoriam tantum esse asserant, & etiam in quibusdam exemplaribus græcis (teste Regio opere) ἑτέρα παραβολὴ expresse nominetur: quod tamen nemo sic à me dictum existimet, ac si Thalmudicas hasce parabolas illis Evangelicis comparare velim. חלילה לי *absit à me* & longè absit! scio enim illas ex divino ipsius veritatis ore profectas, mysteriorum plenissimas, religiosè venerandas esse, has verò è lacunis humanarum traditionum haustas, infinitis ineptiis scatere. Sed hoc saltem intendo, Individuarum personarum mentionem in Thalmud, non propterea statim rei gestæ veritatem inferre, nec pro fide dignis Historiis omnia illa venditari, quibus certarum circumstantiarum fucus est obductus; præsertim ubi manifesta sequitur Applicatio, & allegoriæ sua Exegesis adjungitur. Non secus ac in veteri Ecclesiâ Christophori Georgii

Marga-

Margarithæ,&c. à doctioribus pro meris parabolis habebantur, etsi his nominibus indigitati fuerint, draconum marium, urbium, &c. expressa mentio facta, & præterea plurimi semper ut rem verè sic gestam crediderint. Tales enim narrationes etiam apud profanos authores in omnibus reperiuntur linguis. Apud Græcos Xenophon Cyrum suum, non ad historiæ fidem, sed perfecti Imperatoris effigiem delineavit, nec qualis fuerit, sed qualis fuisse debuerit descripsit. Sic Ulysses Homero, & apud Latinos Æneas Virgilio nomen tantùm commodat non fidem; ut egregiè delirent, qui omnia illorum pro historiis acceptant. Sic tota Metamorphosis Ovidiana, omnes Poëtarum fabulæ, omnia Comicorum theatra, sub certarum personarum (vel aliquando, vel quod perinde est, nunquam in mundo visarum) habitu, ex communi eruditorum sententiâ, longè aliud docent, quàm literali sensu præ se ferunt. Sed nec nobis Germanis exempla desunt. talis enim inter plures est v. g. famosissima illa & multis quoque gravibus viris credita, fictitii cujusdam Doctoris Fausti legenda, quam tamen saniores non nisi in hunc finem excogitatam esse statuunt, ut promiscuam plebem, in superstiones & magicas artes pronam, tragico quem affingunt eventu, ab ejusmodi sceleribus deterrere.

Nunc tempus esset, ut ex ipso Thalmud selecta quædam Exempla subjicerem; verùm quia / היריעה הזאת קטנה מהכיל אותם והמצע קצר מהשתרע *Cortina præsens minor est, quàm quæ comprehendat ea, & stratum (residua pagella) nimis exiguum potius quàm ut redundet,* sicut Hebræi loquuntur, ideò hîc abrumpere & in seq. Disp. differre cogor. exemplo civium urbis Sodomæ, qui cap. Chelek p. 109. b. circ. med. inter alia facinora, etiam Proceris hospitibus suis pedes sic amputasse dicuntur, ut truncus in spondam, quam hoc nomine publicam habebant, quadraret. הויא להו פורייתא ׳ דהוו מגני עלה אורחיה · כי מאריך גייזי ׳ כי גוץ מתחי ליה: *Erat illis lectus, quo recondebant viatores. si quis excederet, resecabant; si deficeret extendebant ipsum.*

DISPU-

DISPUTATIO SEPTIMA.

Respondente

DANIELE REZERO.

NUNC ITAQUE EX ISTO ANGIportu eluctatus, & in hunc amplioris paginæ Campum delatus, profero Exemplũ monstrosæ illiusmodi Parabolæ Thalmudicæ, è lib. Cholin c.3. p.59.b.post med. אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניה · אלקיכם (*sic enim* DEI *nomen semper cum Kuph vel Daleth pro He scribunt, nè profanetur.*) כאריה מתיל / דכתיב / אריה שאג מי לא יירא · מאי רבותיה / פרשא קטיל אריא · אמר ליה / לאו בהאי אריא מתיל / באריא דבי עילאי מתיל · א״ל בעינא דמיחזית ליה ניהלי / א״ל לא מצות חזית ליה · א״ל איברא חזינא ליה · בעא רחמי / אתעקר מדופתיה · כי הוא מרחיק ארבע מאה פרסי / ניהם חד קלא / אפילו כל מעבדתא / ושורא דרומי נפל · אדמרחק תלת מאה פרסי / ניהם קלא אחרינא / נתור ככי ושיני דגברי ואף הוא נפל מכורסייה לארעא / א״ל במטותא מינך / בעי רחמי עליה דלהדר לדוכתיה / בעא רחמי עליה / ואהדר ליה לאתריה: *dixit ei Cæsar scil. Rabbino Jehoschuæ filio Chananiæ: Deus vester Leoni assimilatur, sicut scriptum est* (*Amos* 3.8.) *Leo rugit quis non timebit? qualis nam fortitudo ejus? Eques interficeret eum!* (*Scholiastes vocem* פרשא *reddit per* אדם גבור *hominem robustum*) *respondit ei, non per hoc* (*vulgari*) *Leoni assi-*

ni aſſimilatur, ſed Leoni qui eſt in Elai (hoc eſt, eodem interprete שם יער *nomen proprium vaſtiſſimæ cujuſdam ſylvæ) dixit ei (abbreviatio* א"ל *ſonat* אמר לך *) cuperem ego videre illum ipſum: reſpondit ei, non potis es ut cernas ipſum. dixit ei : veruntamen aſpiciam ego illum (gloſſ.* אמת אני רוצה לראות׳ ועל כרחך צריך אתה להראותו לי *verè deſidero ipſum videre, & vel invitum oportet te ipſum mihi monſtrare) rogavit miſericordem (Deum Rabbi ſupplex exoravit) & avulſus fuit à loco ſuo. cum adhuc abeſſet (à colloquentibus) quadringentas leucas, rugiit unâ voce, proſtratæ fuerunt omnes gravidæ (abortierunt) & mœnia Romana corruerunt.* Ho! Ho! *cum verò diſtaret* 300. *tantùm miliaribus, rugiit voce poſteriori, concuſſa ſunt (omnia) in tantùm, ut dentes virorum (exciderint) & etiam ipſemet (Cæſar) præcipitatus fuerit de throno ſuo in terram. (ſi credere fas eſt!) dixit ipſi, ex petitione abs te (hoc mihi evenit, ipſe accerſivi hoc malum : ſed nunc iterum) roga Miſericordem ſuper eum, ut redeat in cavernam ſuam. & rogavit miſericordem (Deum) reduxitq́ ipſum in locum ſuum.* (Sonſt were er noch da.) quis tàm hebetis eſt ingenii qui non hinc intelligat, quorſum tota Narratio collimet? nimirum ut eo ſchemate adumbretur, rudibuſque animis profundius imprimatur Infinita Dei potentia, fortiſſimi Leonis rugitui non fruſtrà comparata. quicquid interim nugacium circumſtantiarum de Cæſare, ſylvâ Elai, urbe Româ, &c. ſit affictum. Sic alibi introducunt ejuſdem Imperatori s filiam, ab hoc Rabbino callidè ſubornatam, ut parenti perſuaderet, nè porrò vina ſua (pro more temporum) fictilibus aſſervaret vaſculis. id pauperum eſſe, qui precioſiora dolia non ſint emendo; Cæſarem verò magnifica decere vaſa. unde permotus ille Argentea maximo curârit fabrefieri ſumptu: in quibus cum vinum mox aceſceret, accerſitum & pernicioſi conſilii accuſatum Rabbinum reſpondiſſe; ſic & Sapientiam in delicatis hominibus muceſcere, in deformibus verò & coram mundo abjectis libentius habita-

habitare, Deumque pretiosissimas donorum gemmas, plerunque vilissimis homuncionum capitibus ceu annulorum palis includere. Quis iterùm non videat fictionis hujus ἐπιμύθιον? quod per se est verissimum, nec ab illo Paulino 2. Cor. 4. v. 7. longè abludit, *habere nos Thesaurum ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν ut hyperbole virtutis sit solius Dei neq; nostri.* quanquam in eo peccent Judæi, quòd ex fabulosis & suspectis principiis deducunt, quæ ex veris minori suo contemptu potuissent. Sed nimis prolixus evaderem, si singula percensere vellem. pergo ad cætera. ¶ VII. Præter hasce parabolas habent suas quoque Prosopopœias, ubi nimirum inanimatæ rei sensum & loquelam tribuunt. idque non tantùm exemplo profanorum Rhetorum inter omnes gentes, sed cumprimis imitatione ipsius S. Scripturæ, quæ Deut. 32. v. 1. cœlos & terras, ac si auribus prædita essent, auscultare, Psal. 148. v. 3. 4. Solem lunam stellasque, perinde ac si ora haberent, Deum laudare jubet. Psal. 147. v. 9. pullos corvorum orantes, Esai. 5. vers. 14. Infernum rictu peccatores devorantem, Prov. 30. v. 16. Ignem etiam loquentem, Hab. 3. v. 11. lapides è muro clamantes, trabes de laquearibus respondentes introducit, & hujusmodi schemata, præsertim in Prophetis & Jobo continet quamplurima. Quemadmodum verò Ciceronem nemo propterea credet insanire, quòd curiæ Romanæ parietes ob Marcelli restitutionem gestire dixit, & Cæsari gratias agere: ità nec Judæorum Tropi ita crassè sunt accipiendi, nec illi stultitiæ hinc insimulandi. Cap. ult. Sanhedrin. pag. 110. fac. a. circ. f. ubi atrocitatem seditionis à Koraho excitatæ exaggerant, fingunt ipsa Astra hoc tantum facinus indignè tulisse, & nisi Deus id tantum nefas ultus fuisset, mundo radios suos impertiri amplius noluisse. עלו שמש וירח לזבול / אמרו· לפניו / רבונו של עולם / אם אתה עושה דין לבן עמרם ▭ נצא / ואם לאו לא נצא / עד שזורק בהם חיצים ▭: ☽ & ☉ *ascenderunt*

ad habitaculum (*Dei*) *dixeruntq; coram ipso: ô tu Dominator universi mundi, si administraveris judicium filio Amram* (*Mosi à Rebellibus lacessito*) *egrediemur* (*& lucebimus Mundo*) *sin minus, non exibimus, donec jaculeris in eos sagittas fulmineas.*) Et huc accommodant dictum illud Hab. 4. v. 11. sed evolenter, & contra mentem Chaldæi, qui de miraculo Josuæ cap. 10. v. 13. explicat. Eod. cap. Thalm. p. 104. fac. a. ant. med. introducunt Terram Psallentem : מיד פתחה הארץ ואמרה לפניו׳ רבונו של עולם׳ אני אומרת · לפניך שירה תחת צדיק זה׳ ועשהו משיח : פתחה ואמרה שירה לפניו שנא׳ מכנף הארץ צמירות שמענו צבי לצדיק : וגו׳ *statim* (von der Hand) *aperuit Terra* (*os suum*) *& dixit coram ipso; Dominator olympi, ego recitabo coram te Cantilenam pro justo hoc* (*Reg. Hiskiâ*) *& constitue ipsum Messiam* (*atque ex Sennaberibo fac Gogum & Magogum*) *incepit ergò & cecinit hymnum coram ipso. sicut dicitur Esa. 24. vers. 16. ab alâ* (*hoc est, extremitate. sed & græcus* ἀπὸ τῶν πτερύγων) *terræ cantiones audivimus* (*sic sonantes*) *Decus Justi, &c.* (*ubi tamen iterum vis infertur textui.*) Cumprimis verò familiare ipsis est, Literis sermonem attribuere. ut p. 107. ejusd. cap. fac. a. ant. fin. יוד שנטלתי משרי עומד וצווח כמה שנים / עד שבא יהושע׳ והוספתי לו שנא׳ ויקרא משה להושע בן נון יהושע: *Jod quod abstuli è* (*nomine*) *Sarai* (*Gen. 17. v. 15.*) *stabat* (*quasi relegatum,*) *& vociferabatur tot annis* (*exilii sui, plus minus 450.*) *usq; dum veniret Jehoschuah, & addérem ipsi. sicut dicitur,* (*Num. 13. v. 17.*) *& vocavit Moses Hoschea filium Nun Jehoschüam* (*per Prosthesin unius literæ Jod.*) Mutationis causam quærit B. Turim è Cabalâ. & quia initialia hujus versiculi verba אלה שמות האנשים *illa sunt nomina virorum*, per Gematriam numeri 1187. æquivalent hisce. שמותיהם מכוערים putant pristina *ipsorum nomina fuisse inhonesta.* Sed id non verum est, nisi forte de cæteris quibusdam exploratoribus, ut כלב Caleb qui *Canem* נון Nun qui *piscem* significat, &c. at Hoschea erat à salute denominatus. ideò Thalmudici æquè superstitiosi, Jod post longam

gam viduitatem putabant Josuæ nupsisse, scilicet per compensationem, & nè qua legis litera periret. In Præfat. Echa-Rabbathi, Sextern. Jod. pag. Beth, fac. a. col. 1. edit. Constant. instituitur pulchra ejusmodi & prolixa Sermocinatio Alphabethi, quam jussu Dei habuerit contra populum Israëliticum. אמר לו הקב"ה לאברהם / יבואו עשרים ושתים אותיות / ויעידו בהן בישרﭏ · מיד באו עשרים ושתים אותיות · באה אלף להעיד בישרﭏ שעברו על התורה · א"ל אברה' א' את ראש לכל האותיו' ובאת להעיד בישרﭏ ביום צרתם / זכרי יום שנגלה הק"בה על הר סיני ופתח בך / אנכי ה' ﭏהיך ולא קבלוך אומה ולשון ﭏא בני / ואת באה להעיד בבנו · מיד עמדה ﭏף לצר אחר / ולא העידה בהן : וכו' *** וכיון שראו כל האותיות שהשתיקן אברה' נתביישו ועמדו בעצמן ולא העידו בישרﭏ: *dixit Deus O. M. Abrahamo, veniant viginti duæ literæ, & testentur contra Israel, (quòd peccatis promeriti sint captivitatem Babylonicam) subitò comparuerunt. 22. literæ (primò) accedebat Aleph, (agmen ducens) ut coargueret Israelitas, quòd transgressi fuerint universam legem, (nullum ipsius nè* א *quidem servando) tunc interpellavit Abrahamus (literam sic alloquens), mi Aleph, quod caput es totius Alphabethi! venisti nè ut Testimonium diceres contra Israelitas in die afflictionis ipsorum? (q. d. non sic decet jam ante Miseros penitùs conculcare velle. Est enim Commentarius in Threnos Jeremiæ, Alphabeticâ serie conscriptos) memento diei quâ revelatus fuerat Deus O M. supra montem Sinai, & inceperat per te (Decalogum suum. Exod. 20. v. 2.) Anochi, hoc est, ego Dominus Deus tuus, quòd tunc nemo susceperit te, nullus populus nulla lingua, præter filios meos. at tu (malam gratiam referens) venisti ut coargueres eos. Confestim (secessit &) constitit Aleph ad latus alterum, neq; testatum fuit quicquam (non amplius mutire ausum. &c. deinceps etiam aliæ literæ sic adducuntur & cum ignominiâ removentur. tandem sequitur) postquam ergò viderat universum Alphabetum, quòd obmutescere se fecisset Abrahamus, erubuit & stetit seorsim, neque deposuit quicquam. (Observa interim, quàm non culpam suam agnoscant*

plagipatidæ, quantùm se excusare laborent Sanctuli, quantùm suis & Abrahami meritis tribuat pertinax ille populus.) Addam adhuc unicum hujus generis Exemplum, ex ult. cap. Sanhedr. pag. 101. fac. a. post init. ubi piâ & ingeniosâ πλάσει in scenam producunt Codicem sacrum, sacco amictum sive pullatum, & de contumeliis quas inter Illusores sustinet, apud Deum conquerentem. תנו רבנן׳ הקורא פסוק של שיר השירים׳ ועושה אותו כמין זמיר׳ והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו׳ מביא רעה לעולם · מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב״ה׳ אמרה לפניו׳ רבונו של עולם׳ עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו גוים * בשעה שאוכלין ושותין׃ *tradunt Magistri nostri: quicunque legit versum è Cantico canticorum (Salomonis) & componit illum ad speciem (vel melodiam) Cantilenæ (vulgaris) item qui legit versum in domo (tabernâ) convivii extra tempus suum, ille introducit (grande aliquod) malum in mundum. Proinde Thorah, hoc est, Lex (abusum hunc indignè ferens) cingitur Sacco (nota obiter vocabulum* שק *quod solum è Babylonicâ strage ad omnes linguas evasit salvum) & assistit propè Deum, inquiens coram ipso: ô tu Domine mundi (benignis auribus percipe injurias mihi illatas) fecerunt me filii tui quasi Citharam, in quâ modulos suos ludunt gentes, tempore quo comessantur & compotant.* quid aptius dici potuisset non tantùm in hæreticos & ipsos Judæos, quorum os raucum spurcissimas dogmatum suorum cantilenas, dulcisono S. S. Scripturæ melo prorsus ἀναρμόςως accinere non veretur; sed & quosdam falsò sic dictos Christianos, qui scripturam quasi Lyra esset, Bacchanalibus suis adhibent, & inexpiabili scelere inter helluandum in jocos convertunt, sic ipsius quoque authorem ludibrio habent. In eos quadrat illud Psal. 69. v. 12. 13. *dedi vestimentum meum Saccum; & fui ipsis in proverbium, Meditantur de me (Græc. κατ᾽ ἐμȣ̃ ἠδολέσχȣν adversus me garriebant) sedentes in portâ, & cantilenas (græcus defectum supplet. εἰς ἐμὲ ἔψαλλον in me psallebant) bibentes siceram. (Tharg. addit* בבית קרקסום *in domo Cauponariâ. Lutherus*

Lutherus verò hæc omnia compendiosè & perspicuè: **Ich hab einen Sack angezogen/aber sie treiben das Gespött drauß. Die im Thor sitzen/ wäschen von mir/ vnd in den Zechen singt man von mir.**) è quo scripturæ loco Thalmudici hanc Prosopopœiam proculdubio mutuati sunt. Judicet ex paucullis hisce adductis, æquus & præjudicio non præpeditus Lector, an OMNES illorum,quæ primâ fronte sic videntur Nugæ,reverâ & meræ sint Nugæ. ¶ VIII· habent & Apologos suos, Æsopæorum cæterà simillimos, nisi quod eos evidentiæ caussâ frequentius in certâ & plerunque primâ personâ recitant, ut suprà de parabolis dictum. quibus cum valdè affines sint, operosiori descriptione supersedebo ; isthoc unico exemplo contentus, quod idem caput, pag. 97. fac. a. post med. suppeditavit:

זימנא חדא איקלעי לההוא אתרא׳ וקושטא שמיה׳ ולא הוו משנו בדיבוריהו ׳ ולא הוה מיית איניש מהת□ בלא זימניה׳ נסיבי איתתא מינהון׳ והוו לי תרתין בני מינה · יומא חד הוה יתבא דביתהו ׳וקא חייפא רישיה · אתאי שיבבתה ׳ טרפא ארשא׳ סבר לאו אורח ארעא · אמרי לה׳ ליתה הכא · שכיבו ליה תרתין בניה· אתו אינשי אתו לקמי׳ א״ל מאי האי ׳אמרו להו׳ הכי הוה מעשה· א״ל במטותא מינך ׳ פוק מאתרין ׳ ולא תיגרי בהו מותנא בהנך אינשי: *tempore quodam delatus fui in illum locum, cujus nomen erat* VERITAS (*ecce Utopici regni urbem!*) *ubi non solebant mutare verba sua* (*hypocriticè quicquam simulare vel mentiri; cujus quoq; integritatis suæ condignos metebant fructus*) *nec moriebatur homo exinde, absq; tempore suo* (*non nisi ætate maturus & capularis senex*) *duxi mihi uxorem ex illis* (*sperans fore Longævam: secus quàm optant Hæredipetæ, vetularum Amasii*) *& erant mihi duo filii ex illâ. die quadam sedebat in domo illorum, & sanè lixivio lavabat caput suum. Advenit vicina ejus pultans fores.* (*gloss.* שהותה שואלת אותה *aliquid ipsam rogatura.*) *Existimans ego non esse semitam* (*consuetudinem*) *terræ,* (*Scholiastes sensum complet* לומר היכן היא הואיל וחויפה רועה *dicere omnibus ubinam esset illa, dum nempe caput lavaret*) *respondi ei:*

non

non esse hic (confestim ob mendacium parentis mulctati) mortui sunt sibi (hebraismus) bini filii ejus. Venerunt homines (ad insolitum funus concurrentes) iverunt in occursum, quaesiverunt ex me, quid hoc (sibi vellet? quòd praeter loci privilegium, praematurè in juventute obiverint?) respondi eis, ita se habet res. regesserunt mihi, cum petitione à te (bonâ pace tuâ hoc te rogamus) egredere è loco, neque accerse illis Mortem, istis hominibus (nostris concivibus.) Quid Affabulatio doceat, nemini obscurum est, & jam in versione per παρενθέσεις quodammodò indicatum. Id docendi genus non provectiores tantùm propter jucunditatem amant, sed & rudioribus omninò accommodatissimum esse censet Abrah-Aben-Ezra in praefat. Rhythm. in leg. ubi de *Draschim*, h. e. vagis illis & mysticis scripturarum expositionibus, quae à literali sensu longius abscedunt loquitur, illorumq; varias occasiones caussas & usus reçenset, inter caetera dicens §. 4. circ. med. וגם יש דרש להרוח נפש חלושה / בהלכה קשה · ויש דרש מסברא ידועה / ויש שהוא כהלכה שאינה קבועה · גם יש דרש שהוא טוב לאחרים / וידריך בדרך תבונה את הנערים · כי יש עוף שאינו רואה ביום בנגוהות / ובלילה רואה מפני שעינו כהות: *Est insuper Drasch (talis aliqua expositio, excogitata à sapientibus) ad lucrandum (recreandum) animam debilitatam lectione difficili (ut nempe fatigatum lectorem iterùm exhilarent. nam & prodesse volunt & delectare sicut Poetae; ac utile dulci miscere, ut omne punctum ferant) Et est Drasch (non omnis ejusdem authoritatis, sed quaedam) ex sententiâ notâ (de quâ inter omnes convenit, & vicissim) quaedam quae nondum fixa (vel ubique rata habetur.) Item est Drasch, quae tantùm bona caeteris (certis quibusdam hominibus) & ducit in viam cognitionis pueros (quorum tenella aetas felicius docetur ejusmodi Mythologiis: in quo assimilantur Noctuis) quae avis nil cernit interdiu propter splendorem (nimium; ita ipsi caligant in sublimioribus disciplinis) noctu verò videt, eò quòd oculos habet caecutientes.* ¶ IX. Videntur quoque SIGNA Thalmudica & Masorethica fabulis ali-

quibus

quibus occaſionem præbuiſſe. Eſt enim hoc utriſque ſolenne, ut quando ſeries multorum malè cohærentium memoriâ eſt comprehẽdenda, è ſingulis vocabulum aliquod maximè emphaticum decerpant, illaque invicem combinent, & in unam ſententiam quantumvis abſurdam cogant, modò Methodo & Reminiſcentiæ ſic conſulatur. Id vocant סימן *Signum* quaſi σημεῖον, voce à græcis mutuò acceptâ. Conſimile quid habent etiã Latini, v.g. in veſtibulo Decreti Juris Canonici, ubi ſummulæ 36 cauſarum, ſecundâ parte tractandarum recenſentur, extant aliquot verſus totidem vocabulis conſtantes, è quibus non Ordo tantùm ſed & Materia cauſarum illarũ compendiosè noſcitur; ſic incipientes: *Simon appellat ſpoliatus teſte libello, &c.* ubi neutiquam ſenſus eſt, quòd Simon Petrus appellationis beneficio in defectu teſtimonii uſus fuerit &c. ſed quòd 1. cauſa juris de Simoniâ, 2. de Appellationibus, 3. de Spoliorum reſtitutione, 4. de Teſtium requiſitis, 5. de famoſo Libello &c. & horum occaſione ſingulæ de cognatis materiis agant. Talibus quoque ſignis in mediâ vita conſtat Ciſiojanus, hoc eſt, artificioſum illud Calendarii mnemoſynum. item iſte vel pueris notus quadrageſimalis jejunii computus, *Mors Imperat Regibus. Odioſam Linguam Judicat Dominus*, cujus ſingulæ literæ Diem, voces Septimanam, & initiales Dominicarum nomina, Invocavit, Reminiſcere, Oculi &c. pulchrè indicant. Cujus etiam rei uſus tàm amplus eſt, ut & in vernaculam, pro lippis atque tonſoribus ſeſe diffuderit; quibus 31. modò elapſi Menſis Auguſti dies ſic memorantur: **Pe=ters Ket=ten klin=get. A=fra mit Lau=rentz ſin=get. So Ma=ri=a fährt gen Him=mel / ſtil=let Bar=thel deß Wet=ters ge=düm=mel.** Ubi ſingulæ ſyllabæ ſingulos dies repræſentant, & Petri catena in calendas, Afræ memoria in 7.m Laurentii in 10.m Mariæ aſcenſio in 15.m Bartholomæi feſtivitas in 24.m ejus menſis diem incidere nota-

tur. Ad hunc ergò modum Thalmudici quoque ſua סימנים *ſigna* paſſim in contextu diſponunt, quæ ſunt vice Summularum, ideoq́ue potius in margine locari debuiſſent, v. g. cap. Chelek p. 106. fac. b. circ. fin. ſpectantur quatuor hęc verba ſolitariè poſita שלשה ראו וחצי קראו *tres viderunt & dimidius vocavit eum.* quæ ſi ab ignaro abſurdè intelligantur, non mirum eſt. quis enim Oedipus perſpicuum inde ſenſum eliceret? reſpiciunt autem ad quatuor diſtinctas materias, quæ ſtatim poſteà tractantur, quarum ſingulæ voces ſingula tantùm ſunt Argumenta vel indicia. שלשה innuit *tres* Angelos corruptionis qui Doëgo ſeſe aſſociârint, ראו notat eundem Doëgum & Achitophelum qui ſeſe mutuò coram non *viderint*, חצי indicat neutrum ipſorum vitam ſuam produxiſſe ad *Medietatem*, hoc eſt 33. ætatis annum, juxta illud Pſal. 55. v. 24. קראו docet quòd David Achitophelem ab initiò honorificè Præceptorem ſuum *appellarit*, mox ſocium, tandem verò planè diſcipulum, Pſal. eod. v. 14. 15. & 41. v. 10. Sic pag. 103. fac. a. infr. med. על שדה בתים לא תבואנה *ſuper-campum domus non-venient.* על שדה reſpicit ad dictum Prov. 24. v. 30. 31. *juxta agrum* hominis PIGRI tranſivi, & juxta vineam hominis CARentis corde, & ecce aſcenderant per totum ipſum SPINæ, operuerunt ſuperficiem ejus URTicæ, & clauſura lapidum ejus DESTructa erat. quæ Allegoricè de regno Judæ ejuſque Regibus accipiunt, quorum Achas fuerit Piger, Manaſſe verò Stultus, Ammon autem & Jehojakim Spinas & Urticas plantârint; denique בית ipſa *Domus* ſacra in diebus Sedekiæ deſtructa fuerit. לא תבואנה digitum intendit in quatuor cœtus, qui ad Divinitatis fruitionem *non ſint perventuri*, ſcil. cœtus irriſorum, Hoſ. 7. 5. mendacium, Pſal. 101. 8. hypocritarum, Job. 13. 16. prava loquentium, Pſal. 5. 5. Verùm præcipuè in Maſorâ parvâ ejuſmodi Signaturæ ſunt frequentes, ut ſupr. p. 49. dixi, Exempla verò huc uſque diſtuli.

diſtuli. Gen. ſtatim 1. cap. v. 5. in angiportu qui eſt inter utrumque textum, notantur hæc 7. Chaldaica verba: צוח סמיא וסבר למיפק בלליא וקם בצפרא *clamavit cæcus & expectavit exire noctu, & ſurrexit manè.* Cui non fabulæ poſſet ænigmatodes hoc Symbolum occaſionem dare? ſed aliud claudit in interiori receſſu, quàm externo præ ſe fert vultu. nimirùm vocem לאור ſepties tantùm hâc formâ in Bibliis reperiri, ſcilicet Gen. 1. 5. Eſa. 42. 16. ibid. 59. 9. Mich. 7. 9. Job. 12. 22. ibid. 24. 14. Soph. 3. 5. quorum locorum id tantùm eſt Memoriale ſignum, artificiosè ab ipſis excogitatum. prout Clar. Dn. Buxtorfius lib. 2. ſuæ Tyberiadis cap. 13. ea ſigillatim explicat: quo nunc Lectorem remitto. Tale eſt & argutum illud Deut. 11. v. 17. in interiori margine notatum, ארון יושב ומשרתו עומד׃ *Herus ſedet & miniſter ejus ſtat.* quod innuit vocem מהרה bis extare, ſemel ibi in Moſe qui *Dominus* erat, cum accentu Refia *inſidente*, alterâ vice in Joſuâ diſcipulo vel *miniſtro* ejus c. 23. v. 19. cum accentu Zakeph-minori quaſi *inſiſtente.* Quemadmodum autem Ciſiojanus noſter non verus eſt, imò nè veriſimilis quidem; & qui Petrum catenis ſuis tinnitum ediḋiſſe, aut Laurentium ei accinuiſſe crederet, ſtultus eſſet; neque exinde ſequitur, quòd Bartholomæum tempeſtates abigere poſſe ſtatuamus: Ità nec Judæorum dogmata ex hujuſmodi ſignis & ænigmatibus ſunt dijudicanda, ſed ante omnia laborandum ut rectè intelligantur, tum demum de ipſis cenſura ferenda. ¶. Accidit enim X. ſæpiſſimè, ut illis ex ignorantiâ linguæ & idiotiſmorum Affingamus, quæ nequaquam ſtatuunt, & ſarcaſticè interdum exprobremus, quæ ipſimet nunquam in illorum libris legimus, ſed fortè ex alicujus ſemidocti & phraſium non ſatis periti erroneâ opinione deſcripſimus. Tale eſt illud ult. Sanh. 95 b. circ. med רחב צואר סוסיו ארבעים פרסה *Latitudo colli equorum ejus (Sennacheribi) quadraginta Leucarum:* num

puta-

putabimus veteres illos adeò amentes fuiſſe, ut unius Equi Jubam tàm monſtrosè latam crediderint? etſi recentiorum non nemo ſic intelligat! atqui צואר eſt collectivum, nec unum ſaltem *collum*, ſed plurima totius Equeſtris militiæ juxta ſe poſita notat, quæ ſtationibus ſuis tantum loci occuparint. Nam ibid. dicunt longitudinem Caſtrorum fuiſſe 400 leucarum (in quo quidem ſimiliter modum exceſſiſſe videntur) ſi tamen ita eſſet, vix potuiſſent Quinque tales equi per totam illam longitudinem diſponi, relicto ſaltem exiguo inter eos intervallo, pro neceſſariâ capitis inter edendum nutatione. vides itaque priſcos aliud voluiſſe. Pag. 96. fac. a. cir. fin. בלארן מלכא הוה / ואישתני אפיה / והוה כי דכלבא · הוה יתיב בריה על מלכותא: *Baladan (cujus mentio fit 2. Reg. 20. v. 12 & Eſa. 39. verſ. 1.) Rex erat (proſapiâ) ſed mutaverat faciem ſuam, factus quaſi canis. Proinde ſedebat filius ejus (Berodach vel Merodach, pro ipſo) ad regni (clavum)* Nimis craſſi ſunt hîc Judæi recentiores, qui eum plus-quàm-Ovidianâ Metamorphoſi in Canem mutatum eſſe opinantur: quod ille author lib. 13. fab. 4. de Hecubâ, Poëticâ fide refert. --- *Priameïa conjux Perdidit infelix hominis poſt omnia formam, Externaſq; novo latratu terruit auras.* Mihi videtur iſta phraſis de Caninâ quadam animi morumque perverſitate & impudentiâ intelligenda eſſe, qualis olim erat Cynicorum à Canibus denominatorum: de quibus Diog. Laërtius per totum lib. 6. præſertim ſub fin. in vitâ Menedemi. *ἀρέσκει δ' αὐτοῖς καὶ λιτῶς βιοῦν, αὐτάρκεσι χρωμένοις σιτίοις καὶ τρίβωσι μόνοις, πλούτου καὶ δόξης καὶ εὐγενείας καταφρονοῦσιν. ἔνιοι γοῦν καὶ βοτάναις καὶ παντάπασιν ὕδατι χρῶνται ψυχρῷ, σκέπαις τε ταῖς τυχούσαις καὶ πίθοις*, &c. Talis erat alter Diogenes, qui ſe (eodem atteſtante) Canem appellavit, ab aliis laudatum; ſed cum quo laudatorum nullus venatum exire audeat. item *μελιταῖον* cum eſuriret, *μολοττικὸν* verò cum eſſet ſatur. Hujuſmodi mores habuiſſe credo Baladanum, & propterea ad

guber-

gubernacula ineptiorem extitiſſe, adeòque à ſuis remotum: ut convenirent rebus Nomina quoque ſuis. nam בלארן eſt quaſi בל ארן *non Dominus*. quis enim talem ferret Dominum, qui canum more non alios tantùm allatraret, ſed pro ſe quoq; ſordidè viliter & abjectè viveret? Quod loquendi modum attinet, eſt is frequens in Thalmud, & recurrit ſtatim in illo memorabili prognoſtico de ſtatu temporum circa Adventum Meſſiæ, pag. 97. fac. a. ant. Med. *** דור שבן דוד בא בו / בית הוועד יהיה לזנות וחכמת הסופרים תסרח / ויראי חטא ימאסו / ופני הדור כפני כלב / והאמת נעדרת: *generatione in quâ filius David adveniet, Domus teſtimonii (Templum) erit in Lupanar (converſum) & ſapientia Scribarũ fœtebit, & reformidantes peccatum ſpreti erunt (& abominabiles mundo, περικαθάρματα καὶ περιψήματα τοῦ κόσμου 1. Cor. 4. v. 13.) & facies illius generationis ſicut facies* CANIS, *atque veritas deficiet.* quod omninò tempore noſtri Jeſu Nazareni in Phariſæis Pontificibus Scribis Senioribus adeòque totâ plebe Judaicâ abundanter impletum eſſe, tota Evangelica hiſtoria teſtatur. Sed num humanis vultibus exutis Caninos induerunt? id quidem Megaſthenes (referente Johan. Böemo ſub fin. cap. 8. lib. 2. Mor. gent.) de Cynocephalis quibuſdam Indiæ populis, montana incolentibus ſcripſit, qui non humanas voces, ſed diros latratus ex aſperis ſuis rictibus ediderint: at ſuæ tantùm ætatis hominibus id perſuaſit, hodie navigationibus aliud compertũ eſt. Relinquitur ergò eſſe hoc peculiare ſchema ſermonis, & ſignificare Impudentiam. quemadmodum Atra facies vice versâ pudorem & verecundiam. ut in iſto, ibid. p. 107. fac. b. ant. med. באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה / וידעו כל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו העון: *in illà horâ (qua orabat David Pſalmum* 132. *& illud 2. Par. 6. v. 42.) converſæ fuerant facies inimicorum Davidis (in nigrorem) inſtar fundorum ollæ (aſſiduo fumo aduſtæ. h.e. confundebantur & pudefiebant, prout Pſal. 6. v. 11. & ſæpè aliàs*

 optárat)

optârat) cognoverunt q́; universi Israëlitæ, quòd remisisset ei Deus Opt. Max. illud peccatum (adulterii) quod mihi omninò ex illo Joël. 2. v.6. mutuati esse videntur, מפניו יחילו עמים כל פנים קבצו פארור *à conspectu ejus dolebunt populi, omnes vultus contrahent nigrorem*. ibi enim Chaldæus habet אפיא אתחפיאו אכרום אוכמין כקדירא׃ *facies operientur fuligine, atri (existent) sicut lebes.* & inde quoque Græci *πᾶν πρόσωπον ὡς πρόσκαυμα χύτρας*. quos Hieronymus, ut ferè semper, ex parte secutus reddit: redigentur in ollam. Et hæc hactenus de denis illis errandi occasionibus, prout mihi pro tempore visum erat, dicta sunto: qui meliora novit, conferat & sua liberaliter in medium. nec mea isthæc eò rapiat, ac si propterea omnes illorum Nugas excusare velim. nauseo certè ad illas, ut quis alius. præsertim quas in suis libris מעשים plerunque incertis authoribus recensent, & ex recentiorum Rabinorum atque Urbium frequenti mentione prorsus novitias fictitias & supposititias esse colligo.

3. Consequens jam est, ut de promissis quinque Modis Commentandi agam. Sequar autem hîc Aben-Ezram, qui in Rhythmicâ præfat. suâ super Pentateuch. hos 5. modos fusius pertractat. ¶ I. dicit quosdam admodùm prolixos esse in suis commentariis, & terras cœlo miscere, quorum Battologiæ sibi non placeant, siquidem se ad Textus nuditatem habeant, ut circumferentiæ ambitus ad centri puncturam. נאם אברהם הספרדי הנזכר· מפרשי התורה הולכים על חמשה דרכים· הדרך האחת ארוכה ורחבה· ומנפשות אנשי דורנו נשגבה· ואם האמת כנקודה בתוך העגולה/ ואת הדרך כקו הרחב הוא החוט הסובב בתחלה· *Sic inquit Abraham Hispanus præmemoratus. Interpretes legis incedunt Quintuplici viâ (vel Methodo)* I. *Via prima longa est & lata, & ab animis virorum nostræ generationis exaltata (hodie magni habita) & si veritas est sicut punctum in medio circuli, ista via sicut linea latitudinis, hoc est, filum ambiens in gyro.* Et nè quen-

quenquam præter culpam accuſaſſe videatur, ſubjungit Exempla illorum, qui ejuſmodi monſtroſis digreſſionibus delectentur: dicens Arabes præcipuè his ampullis & ſeſquipedalibus comentariis gaudere. / ובה דרכו גדולים / והמה חכמי הישיבות במלכות ישמעאלים· *in eâ ambulaverunt Magni (alioquin viri,) qui ſunt ſapientes Academiarum in regno Iſmaëlitico (Turcico.)* Mox tres in individuo nominat, quorum primus ſuper partem aliquam capitis Geneſeos, duo ſpiſſa ſcripſit volumina: & occaſione lucis, totam Opticen; occaſione plantarum totum Herbarium; occaſione animalium totam Phyſicam, prodigiosâ *μετάβασι εἰς ἄλλο γένος* inibi pertractavit. כרב יצחק שחבר שני ספרים / מבראשית עד ויכולו / ועוד לא כלה מרוב דברים· ובפסוק יהי אור / אמונה בעלי האור / והחשך הזכיר · והוא הולך בחשך ולא מכיר · ובפי' תוצא הארץ מלבו הוציא מלים / וידבר על העצים והצמחים קטנים וגדולים · ובפי' נפשות החיות / הביא חכמות נכריות· *ut Raf Iizchak, qui compoſuit duos libros à Bereſchit, uſque ad Vajeküllu Gen. 2. verſ. 1. nec tamen abſolvit præ multitudine verborum. Et in verſu (3. cap. 1.) fiat lux, Artificii magiſtrorum lucis & tenebrarum recordatur; ipſe (interim) ambulans in tenebris, neque agnoſcens. Et in explicatione (v. 12.) producat terra, è corde ſuo produxit (ſuperflua) verba, locutus de Arboribus & plantis tùm parvis tùm magnis. & in expoſitione (verſ. 24.) animarum viventium, adduxit ſcientias (planè) Exoticas.* Alter occaſione aſtrorum totam Matheſin impertinentur immiſcuit: ובמסלה הזאת עלה / רב סעדיה גאון הגולה · ובפירוש יהי מאורות / הכניס דעות אחרות / לדעת המדות הנזכרות / על פי חכמי הספירות: *& in viâ-ſtratâ iſthâc aſcendit Raf Saadiah Gaon. hoc eſt, Excellens Exilii (præſtantiſſimus illorum quos in exilio noſtro habuimus; quem infrà ſæpè citat) & interpretando illud (verſ. 14.) ſit luminaria, introduxit Artes alienas, ad ſciendum menſuras (aſtrorum in textu) memoratorum, juxta ſapientes Numerorum (hoc eſt, Arithmeticos.)* Tertius occaſione profectionis alicujus totum Itinerarium; occaſio-

occasione somnii totam ὀνειρολογίαν & modos interpretandi docuit. גם רב שמואל בן חפני אסף רוח בחפניו / בפר׳ ויצא יעקב ברוב עניניו / כי הזכיר כל נביא בשמו / וכמה פעמים גלה ממקומו / וכמה תועלת יש בהליכת הדרך / ואין תועלת לפירוש הזה כי אם אורך · ועם ויחלום כתב פתרון החלומות / ולמה יראו בתנומות: *Item Raf Schemuel filius Chophni collegit ventum in pugnis suis (hebr.* בחפניו *pulchrè alludit ad nomen* חפני *Chophni, locutio autem æquipollet Græco proverbio ἄνεμον δικτύῳ θηρᾶν, reti ventos captare, pro quâ & latinè in aëre piscari dicimus. desumpta ex proverb. 30. vers. 4. sed alio sensu) super illud (Genes. 28. vers. 10.) & exivit Jacob (habet) multitudinem occupationum, quoniam recordatur unius cujusque Prophetæ nomine suo, item quot vicibus migrârit de loco suo, quot utilitates sint in profectione itineraria; sed nulla est utilitas hujus explicationis nisi prolixitas. Item apud (hæc verba Gen. 28. vers. 12.) & somniavit: scribit explicationem somniorum, atque (rationes affert) cur appareant in dormitione.* Quibus è Christianis addo Quartum Thom. Haselbachium Theol. quondam in Archid. Academ. Viennensi Professorem: qui (referente Cl. Dn. Th. Lansio in disc. de Acad. p. 11. ex Æn. Sylvio & Cusp.) viginti duos annos in explicat. 1. cap. Esaiæ insumpsit, nec tamen ad finem perduxit. quo tempore Elephas plus septies interim peperisset. Confusam hanc loquacitatem, ut ineptam & Ostentatorum propriam, Aben-Ezra meritò aversatur: coërcens singulas Artes & Scientias suis limitibus, curiosumque lectorem ad eas ceu proprias illarum Scholas ablegans. והרוצה לעמוד על חכמות חיצונות / ילמדם מספרי אנשי תבונות / אז יתבונן בראיותם אם הן נכונות · כי הגאונים כלו ראיות בספריהם הביאום / ויש מהם שלא ידעו דרך חכמי קדם ומאין הוציאום: *at qui vult insistere scientiis exterioribus (Philosophicis extra Theologiam) discat eas è libris virorum peritorum (fundamentaliter è genuinis sedibus) tunc intelliget è demonstrationibus illorum num sint firmæ? Nam Gaones illi (excellen-*

tes

tes, & omnium sexaginta librorum Talmudicorum gnari: ut Thischbi vocem גאון per Gematriam exponit) absque rationibus in libris suis eas citarunt. Et sunt inter illos, qui ipsimet ignorant viam Sophorum antiquorum, vel unde illi (singula) ista deduxerint. ¶. I I. Secundus modus priori est oppositus, illorum qui solo textu freti, planè nullam admittunt expositionē; ut olim Sadducæi, quo nomine nos quoq; Christianos habet suspectos. הדרך הב׳ בחרוה פתלתולים ואם הם ישראלים אשר חשבו כי עמדו על הנקודה בעצמם / והם לא ידעו את מקומם / וזאת דרך הצדוקים : וכו׳ *viam secundam elegerunt pravi (astuti, perversi,) etjamsi sint ex ipsis Israëlitis, qui cogitarunt quòd stent super puncta per se ipsos, & illi non noverunt locum suum. atq; hæc est via Sadducæorum, &c.* Hoc inconstantiæ simul & inscitiæ damnat, quòd sępè turpiter se dent, sententias suas quotidie mutādo, & indies in pejus proficiendo. וכל מין אשר בדברי מעתיקי הדת לא יאמין / והוא נוטה להשמיל או להימין / וכל איש כרצונו יפרש הפסוקי׳ גם במצות ובחקים והם מדעת תוצאות לשון הקדש ריקים / על כן יתעו גם בדקדוקים · ואיך יסמכו במצ׳ות על דעתם / וכל רגע יהפכו מצד אל צד כפי מחשבתם / בעבור שלא תמצא בתורה / מצות אחת בכל צרכיה מבוארה *(talis est) omnis hæreticus quicunque verbis interpretum legis non credit, sed declinat ad sinistram aut dextram, & unusquisq; juxta libidinem suam explicat versus, etiam in præceptis atque statutis. Hi tales à peritiâ modorum linguæ sanctæ vacui sunt, propterea errant in ipsis quoq; Grammaticis. Et quomodo (quæso) fulciantur in præceptis super scientiam suam, cum omni momento convertantur de latere in latus secundum cogitationes suas? (fit autem) ideò quòd non reperitur in lege præceptum unicum pro omni necessitate suâ explicatum.* Sed injuriam nobis quidem Christianis facit, qui nec omnes prorsus expositiones recusamus, neque hodie abolemus eam quæ placuerat heri. Tùm verò impium est & illud, quod nullam

Iam legem omnibus suis numeris absolutam esse, proinde humano complemento opus habere dixit. Quòmodo conciliabit hoc effatum suum cum isto Davidico Psal. 19. vers. 8. 9. 10. lex Domini תמימה *perfecta & integra* &c. Et cum altero prophetico Esai. 29. 13. quo non vult DEUS mandatum hominum מלומדה *edoctum*, hoc est per גברין מלפין *viros docentes* ut Thargum habet, modò elicitum. Quamvis autem assertionem suam ibi Astronomicis probare nitatur exemplis, quòd v. g. præceptum de Noviluniorum feriis, ex solo Mose disci nequeat, sed Mathematicæ decisionis indigeat; non tamen plus inde sequitur, quàm quòd humanæ artes divinarum literarum expositioni servire & ut ancilla dominæ, sic Philosophia Theologiæ ministrare possit ac debeat, (quod & nos ultrò largimur) nec verò Imperare: hoc est, admonere quando futuræ sint Calendæ, non verò præscribere quonam divino cultu sint celebrandæ. Secundum illud Deut. 4. 2. *non addatis super verbum quod ego præcepi vobis, neque minuatis exinde.* Porrò nec illud quicquam probat, quod in commendationem Traditionum ἀγράφων sub finem adducit, atque Hiskiæ facto stabilire conatur. וזה לנו לאות שסמך משה על תורה שבעל פה׳ שהיא שמחה ללב ולעצם מרפא · כי אין הפרש בין שתי התורות ומידי אבותינו שתיהן לנו מסורות ופסח חזקיהו יחזיק ידי אמונה כי נעשה על ידי בעלי עצה וזקנה ולא הקריב הפסח במועדו׳ ולאכול חמץ בחדש הראשון שלח ידו׳ ופסח שני בראשון שבעת ימים עשה ויש ראיות רבות שקבל מעשיו רם ונשא׳ כי בית דין היה׳ ואין ברוחו רמיה: *hoc nobis est signũ quòd nix⁹ fuerit Moses lege orali, quæ est lætitia cordi & ossi sanitas (phras. Prov. 16. 24.) neq; est differẽtia inter ambas leges, atq; è manibus patrũ nostrorum utramq; nos accepimus. Sed Pascha Hiskiæ confirmabit (Hebr.* יחזיק *alludit ad nomen Regis* חזקיהו) *manus fidei; quod institutum erat per Consiliarios & senes, neque obtulerat Pascha (primum debitâ) festivitate suâ, sed ad comedendum fermentum mense primo miserat manum suam, & de-*

& (demum) pascha secundum in primo (mense) hebdomade dierum celebravit. At sunt rationes plurimæ quòd susceperit (clementer) opera ipsius, altus ille princeps (Deus) quia (membrum) domus judicii (hoc est, Ecclesiastici Senatus) erat, nec in spiritu ejus dolus. Nullâ hîc novâ orali lege, ut somniant, sed veteris & scriptę dextrâ tantùm Applicatione opus erat. Extabat enim jam ante Num. 9. ver. 10. 11. expressa lex de immundis aut peregrè absentibus, quòd si ob pollutionẽ, vel necessarium iter Paschati debito tempore, hoc est, mense primo interesse nequirent, id differrent in secundum, ejusque 14. die peculiare sibi festum celebrarent. Jam argumento מגזרה שוה *à pari* de similibus idem est judicium. Quoniam ergò 2. Par. 30. vers. 2. 3. primus anni mensis expurgatione templi & sanctificatione sacerdotũ insumptus erat, ideò solennem Paschatis festivitatem rectè in secundum usque mensem, de communi Regis & seniorum consilio rejecerunt. ¶ III. Tertius Modus est illorum, qui omnia in Allegorias transformant, literali sensu tanquam crasso prorsus deserto. Istorum commentandi rationem Ab. Ezra meritò aversatur, utpote nimis sublimem, & ipsâ subtilitate suâ deliram, quæ nil certi probet, sed potius fluctuantem lectoris animum, in periculosiores dubitationum Syrtes devehat. הדרך הג' דרך חשך ואפלה/ והיא מחוץ לקו העגולה· והם הבודאים מלבם לכל הדברים סודות ואמונתם כי התורות והמשפטים חידות· ולא אריך להשיב עליהם/ כי עם תועי לבב הם' כי הדברים על צדק לא חלקו/ בלתי בדבר אחד צדקו·/ אשר כל דבר מצוה קטנה או הגדולה/ בכף מאזני הלב תהיה שקולה: *III. via est tenebrarũ & caliginis, & illa (oberrat prorsus) extra lineã orbitæ. Tales sunt qui cõminiscuntur è corde suo rebus omnibus Mysteria: eorum fides (opinio potius) est, quòd leges & judicia, mera sint Ænigmata. Non autem prolixus ero respondendo ipsis; quoniam populus errantes corde sunt (Psal. 95, vers. 10. Aristoteles diceret, laborare ἀφρω-*

 σύνῃ

διὰ τῆς διανοίας & κολάσει potius quàm Disputatione corrigendos). quia verba justè non partiuntur. Sed tamen in hac unâ re justificantur; quòd omne verbum, sive præceptum parvum sit sive magnum, in bilance cordis sit ponderandum. Non quidem negat suum etiam Allegoriis interdum esse locum, sed tantùm ubi literalis expositio deficiat, & absurditates gignat ipsisque sensibus adversetur. Ideò suadet ut textum accuratè trutinem⁹, & judicium adhibeamus, quod sit quasi Nuncius vel interpres divinæ voluntatis, atque homini propterea dono datum. אם הדעת לא תסבול הדבר׳ או ישחית אשר בהרגשות יתבר׳ או יבקש לו סוד׳ כי שקול הדעת הוא היסוד׃ כי לא נתנה התורה לאשר אין דעת לו׳ והמלאך בין אדם ובין אלהיו הוא שכלו׃ *Si scientia non fert rem, (non sustinet literalem sensum) aut corrumpit (seu destruit) id quod per sensus clarum est, tum demum quærat sibi Mysterium: quia ponderatio sententiæ est fundamentum. Neque enim data est lex ei cui non inest scientia. Et legatus inter hominem atque inter Deum suum, ille est Ingenium ejus.* Extra hunc casum ἀπὸ τοῦ ῥητοῦ non temerè discedendum, nec luci tenebras ultrò & petulanter offundendas esse monet, sed scopum ante omnia considerandum, deinceps ad usus nostros applicandum. וכל דבר שהדעת לא תכחישנו׳ כפשוטו ומשוטו נפרשנו׳ ונעמידנו על מתכונתו׳ ונאמין כי ככה אמתו׳ ולא נגשש קיר כעורים׳ ולפי צרכנו נמשוך הדברים׳ ולמה נהפוך הנראין לנסתרים׃ *at omnem rem quam scientia non redarguit, juxta literalem & grammaticum sensum ejus interpretemur, ac statuamus eum super scopum suum, & credamus quòd sic (se habeat) veritas ejus. Ita non palpabimus parietem ut cæci [Esai. 59. vers. 10.] aut juxta exigentiam nostram trahemus verba. Quare enim verteremus aperta in abscondita?* Sed quod postremò de Metaphoricis locutionibus, in Bibliis non minus quàm omni linguâ frequentibus addit, esse eas ambiguè utroque modo, scilicet literali simul & figurato intelligendas, id nec præcedentibus

suis

suis benè satis congruit, nec nos ita simpliciter admittimus; cum inde crassissimas Talmudicorum fabulas olim enatas fuisse constet, ut supra pag. 116. & seq. nonnihil jam detexi, ואם יש מקומות שהם באמת נחברים / ושניהם נאמנים ברורים מהם בגופות ומהם מחשבות / כמלת בשר וערלת לבבות / ובעץ הדעת סוד ינעם / גם הדברים אמת כמשמעם · ואם יש איש לא יכילו זה רעיוניו / אם הוא חכם יפקח את עיניו כי ימצא בתולדות רבנים נוצרים / כנחירים והלשון והרגלים לשני דברים : *Etsi occurrunt loca, quæ in veritate cõposita (ambigua sunt) tũc ambo illi (sensus) credibiles sunt perspicuè, partim in corporalib⁹, partim in cogitationib⁹ (spiritualib⁹) sicut vox carnis & præputii cordis, item in ligno scientiæ arcanum pulchrum delitescit. Etenim hæc verba vera sunt etiam juxta literalem sensum suum. At si quis est, cujus id non continet (vel assequitur) ratio, si ille sapiens (vult esse) aperiat oculos suos. Reperiet enim in argumentationibus Magistrorum Christianorum (talia) v. g. nares, linguam, pedes, in duobus negotiis (significationibus.)* ¶ IV. Modus est eorum, qui Cabalistica tantùm Mysteria venantur, hoc est; è literulis textus in numeros resolutis, vel aliter dispositis & collectis, arcanos sensus eliciunt, juxta quatuor species Kabalæ; Gematriam, Notarikon, Themurah & Zuriith, quas supra pag. 62. & deinceps recensui. Et si quid hoc pacto eruerunt, id porrò ampliori commentatione explicant: unde nascuntur tot Medraschim & Aggaddoth, id est, paradoxæ & sæpenumero stultæ expositiones, dixerim potius depravationes, & voluntariæ obscurationes clarissimi cujusque textus. Quo in genere commentandi Europæos potissimum Judæos luxuriari ait: הדרך הד׳ קרובה אל הנקודות / ורדפו אחריה אגדות / וזאת דרך החכמים בארצות יונים וארומים / שלא יביטו אלא משקל מאזנים / רק וסמכו על דרך דרש בלקח טוב ואור עינים : *Via quarta vicina est punctis (circa apices & res minutulas occupatur) consequuntur inde Agaddoth. Atq; ista est consuetudo sapientum (disper-*

 sorum)

ſorum) in terris Græcorum & Edomæorum (Romanos intelligit & in genere omnes Chriſtianos, quos per convicium ſic denominant) qui non attendunt ad pondus bilancis, ſed nituntur methodo Draſch (gaudent ejuſmodi vagis expoſitionibus, alioquin non ſemper malis, ſed tam longè petitis, & ad propoſitum impertinenter attractis) doctrinâ bonâ & luce oculorum. Jam porrò interponit Judicium ſuum de hiſce Cabaliſticis explicationibus, demum affert aliquot illarum Exempla. Cognoſcamus nos illa pri⁹, ut deinde rectius de cæteris judicemus. Sunt autem omnia, nè longius accerſeret, è Pentateuchi exordio tantùm, primoque verſu deſumpta; è quorum multitudine lector hujus rei miram fœcunditatem æſtimabit. Primò ſubtiliter inquirunt, cur Moſes legem à Beth potius, quàm ab Aleph Alphabethi literâ primâ inceperit? & reſpondent ex numerali ejus valore, quo binariũ notat, ambiguè, quòd nempè vel duos mundos ſignificet, vel creaturarum duplicitatem phyſicam. memini tamen etiam alias rationes alicubi legiſſe, quarũ unam quoque ſup. pag. 78. tetigi; à quibus nunc lubens abſtineo. למה בית בתחלה להורות כי יי׳ אחד והנבראים שנים שהם עצם וצורה או שני עולמות: *quare Beth initio? ad indicandum, quòd* DEUS *unus (& ſimplex ſit) creaturæ verò alteræ (ſeu duplices ſcilicet) ex Materiâ & Formâ (conſtantes) aut innuit utrumq; Mundum, (elementarem nempe & cœleſtem, vel præſentem & futurum)* Secundò exſculpunt ex voce Bereſchit aliquod memoriale Chronologicum, quamdiu ſcilicet primum Templum ſtare debuerit. Initiale Beth ב (quòd ab antiquo, contra morem linguæ, procul dubio myſterii cauſsâ, Majuſculè ſemper ſcriptum fuit) in ſua elementa בית reſolutum, ſignificat Domum, & ſequentes literæ ר א ש Caput ſeu initium, ut ſit domus initii, idem quod Templum prius: hiſce adhærent reſiduę numerales literę ית quæ 410. valent. totidem annis ajunt illud ædificium duraſ-

durasse. למה בית" ואחריו ריש" אלף" שין" ואחכ" יוד" ותיו" רמז שהבית הראשון יעמוד ארבע מאות וי" שנים כי הוא קודם השמים והארץ *quare (in voce Bereschith) est Beth (grandiusculum) postea Resch, Aleph, Schin, & deniq; Jod, Thav? ut innuant domum priorem substituram quadringentis & decem annis, quod ita (decretum) est ante cœli terraq; (fabricam.)* Si ipsi voci Propheticam vim inesse, vel Authorem Mosen id dum scriberet innuisse volunt, nos vehementer dubitamus: sin autem pro signo tantùm Mnemonico habent, (qualia etiam sup. pag. 135. recensui) & pueris in subsidium memoriæ confinxerunt, admittimus. Tertiò eliciunt ex hoc legis exordio seriem fatorum Ecclesiæ, quomodo nimirum destruenda fuerit prædicta domus, cui ruinæ immanes tenebræ forent successuræ, quas tamen Spiritus propheticus subinde & totaliter sit dispulsurus; donec tandem in diebus Messiæ omnimoda lux ingruat, à quâ DEUS in novissimo tempore tenebras totaliter sit separaturus. Omnia eodem prorsus ordine, quo Moses dicit terram fuisse inanem, & tenebras super abyssum, incubasse tamen Spiritũ DEI aquis, mox creasse lucem bonam, eamque à tenebris distinxisse. אחר כך יושם הבית׳ וזה הוא והארץ היתה תהו ובהו׳ וחשך שבא חשך לעולם כאשר נסתלקה השכינה׳ ורוח אלהים שנחה רוח החכמה והבינה על מפרשי התורה הנמשלת למים׃ ובסוף יהי אור על ימות המשיח׳ אז יבדיל יי׳ בין חמקוה לישועתו ובין אשר במחשך מעשיהם׃ *postea devastabitur domus. hoc ipsum est quod dicitur, terra inanis & vacua: Et tenebræ quæ venerunt, obscurarunt mundum, postquam recessit Numinis præsentia. Sed Spiritus Dei qui requievit, est ille spiritus sapientiæ & intellectus qui fuit (incubavit) super interpretes Legis, quæ assimilatur aquis. Quod tandem ait, fiat Lux; attinet dies Messiæ. tunc distinguet Deus inter collectionem salvandorum suorum, & inter eos qui (perseverant) in caligine (malorum) operum suorum.* Hoc tu Aben-Ezra, cum miseris popularibus tuis, adhuc futurum expectatis: nos autem

Christia-

Christiani, per DEI gratiam, scimus jam olim impletum esse, adeoque dudum comparuisse JESUM Mariæ filium, τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Joh. 1. vers. 9. si sequeremini hunc, non ambularetis in hisce tenebris vestris diuturnus & plusquàm cimmeriis. Joh. 8. vers. 12. Quartò dividunt vocem Bereschit bifariam, per priorem modum Themurah, ut fiat ברא ש״ת quod alii explicant, *creavit fundamētum* vel ornamentum, à Rad. שות ut supr. pag. 71. retuli: Aben-Ezra verò ex Chaldaismo (ubi ש in ת sæpè transit) interpretatur Geometricè, *creavit sex* scilicet extremitates corporum. Quia enim quodlibet corpus ternis constat dimensionibus, longitudine latitudine & profunditate, quarum singulæ duabus includuntur metis, perspicuum est, non cubos tantùm, sed & unum quodque corpus hisce sex comprehendi terminis, sursum, deorsum, ante, post, dextrum, sinistrum: ut hanc notissimam rem tàm spinosis argutiis probare nil opus fuisset. בראשית שתי מלות ׳שית כמו אמין שית/שהם שש הקצוות הנמצאות לכל גוף: *Bere-schit sunto nunc duæ dictiones, & Schit accipiatur ut est in illo (Daniel. cap. 3. vers. 1.) ulnæ sex. sic notabit sex extremitates, quæ reperiuntur in omni corpore.* Quintò resecant septem capitales literas בבאאהוה à totidem dictionibus primi versus, per Rasche-tefot seu priorem modum Notarikon, sup. pag. 66. traditum, & quia singulæ numerales sunt, colligunt eas in unam summam, 2. 2. 1. 1. 5. 6. 5. conficiunt XXII, quot literæ sunt in Alphabetho hebraico. Ecce puerilem subtilitatem! חשבון ראשי מלות פסוק בראשית כנגד כל האותיות: *computus initialium literarum in versu Bereschit, respondet integro Alphabetho.* Sextò putant isti superstitiosi curiosique homines, ipsum numerum Septenarium, totidem vocum in hoc versu, non fortuitum esse, nec carere mysterio, sed VII. Planetas in cœlo notare. המלות שבע כשבעה ככבי לכת: *dictiones 7. perinde*

7. perinde ut septem sunt stellæ erraticæ. quid si ego eadem facilitate septem Artes liberales; aut Pontificius aliquis sua septem Sacramenta, inde probemus? Septimò, numerant literulas ejusdem primi versus, & quia quater septẽ, hoc est, viginti octo reperiunt, arbitrantur Mosen hunc numerum singulari studio affectasse, & voluisse Calendarii rationem docere, in quo XXVIII. lunationes Mensem constituunt. Unde & Ecclesiastes, omnia Tempus suum habere, non temerè docuerit per totidem exemplorum inductionem. והאותיות שמנה ועשרים כנגד מחנות הלבנה / וכן מספר העתים בקהלת: *literæ insunt 28. respectu tot castrametationum Lunæ. Talis etiam est numerus Temporum in Kohéleth. Eccles. 3. vers. 1. & seqq.* Scio quosdam Judæos ea singulis diebus mensium accomodare; contrariorum prius quidem, diebus à Novilunio, posterius verò lege oppositionis, à plenilunio numeratis: quasi omninò sapientissimus naturæ scrutator Salomon, id mysterium huic doctrinæ inclusum voluerit. Perinde ut quidam Astrologastri inter nos, Calendariis suis appendunt, in quonam signo Zodiaci luna faveat nupturientibus, aut novas vestes induturis. Si Judæis tàm prodigiosè argutari libet, miror quòd non etiam extremis vocibus resectis, ex quinque intermediorum XVIII. literis, authoritatem quærunt suæ precationi *Schemone esre,* quam sanctissimam habent, & quotidie ter deblaterant, atq; à numero Benedictionum שמנה עשרה *hoc est, octodecim* denominant, quamvis debitè supputando, veriùs sint novẽdecim. vide Siddur-tphillos, mihi pag. 18. & sequentib. Octavò, nè quid inexpertum relinquant, combinant primam Geneseos literam Beth, cum ultimâ ejusdem Mem. unde conflatur vocula בם. quę in numeris valet 42. quot literis arcanum Dei nomen constare proditum est תחלת הספר בית" וסופו "מם. כנגד השם המפורש היוצא מפי כהן גדול ביום הכפורים: *incipit liber à* ב *&*

V *desinit*

ירעום׳ משחת בלו׳ בלו שמלותיכם׳ בלע יי׳ בלל יי׳ ובתקוך׳ ובנא
אתהן׳ טן בתריו׳ בזיון וקצף׳ ילדו לבהלה׳ בלהות אתנך:
v. g. Drascb, quòd Mundus creatus sit per Beth propter Benedictionem, si res ita est, ecce (quare ista leguntnr alibi? Esa. 24. 1.) evacuat terram & destruit eam. (Esai. 5. 6.) ponam eam desertam. (Eccles. 12. 3.) ociosæ erunt molitrices. an non intelligunt ea? (Esai. 38. 17.) è foveâ vetustatis (Deut. 39. 4.) inveterata sunt vestimenta vestra (Psal. 55. 10.) absorbe Domine (Gen. 11. 9.) Confudit Dominus (Ezech. 16. 40.) & transfigent te (Ezech. 23. 47.) & succidet eos (Jer. 34. 18.) inter dimidias partes ejus (Esth. 1. 18.) contemptus & ira (Esai. 65. 23.) parient cum terrore (Ezech. 26. 21.) terrores dabo tibi. Quam sanè hujus Rabini sententiam eò lubentius amplector, quò fero indignius cęterorum gregalium scriptorum Judaicorum aniles ineptias, quas in putidis commentariis suis Germanico-Latinis obtrudunt vulgo, & quasi delirare Sapientia esset, fastuosissimè inculcant. Non displiceat Lectori Christiano, si in gratiam eorum, qui nugaces ejusmodi libros nunquam viderunt, hoc unicum Exemplum exscripsero, è libro Zenorenna, Cracoviæ in fol. nuper edito, quem Cl. Dn. C. Besoldus, benevolè mecum communicavit. *Warumb hatt die Thorah (lex) angehoben mit der Beth? (B.) er lernet uns, wie es ein* ב *Beth hatt dreyseiten die zusein, und die fierte Wand is offen, aso is auch die Welt; dreyseiten hat* הק״בה *Hakkadosch Baruch Hu (Gott der heilig und gelobte) zu gemacht; und die Wand von Zaphon (Septentrion) hat er kein Himel dorten gemacht: der Worten (propterea) Hakkadosch Baruch Hu will sagen zu den Ummos haolam (Populis hujus mundi) las komen ewere Abgötter, und lassen zu machen die fierte Wand. Wen jhr habt sie gehalten fir ein Got, fersucht sie ob sie epes (aliquid; ex pronunciatione vulgi) kennen (quomodo blasphemi homines isti, hanc fictionem ad Christum detorqueant, vide Galat. lib. 1. d. arc. Cat. v.) Und noch ein Peschet (alia ratio aquè subtilis, cur Moses à Beth*

à Beth

à Beth inceperit) die Beth is Beracha (Benedictio) und die Aleph (A) is Arur (execratio) und Kelalah (Maledictio) darumb hat Hakkadoſch Baruch Hu (Deus Opt. Max.) angehoben mit der Beth. Und die Aleph is geflogen für Gott, und hat geſagt: heb mit mir an die Thorah (legem) ich bin das erſt Os (litera) im Aleph-Bes (Alphabetho) da hat Got geſagt, auf den berg Sinai wer ich geben die Aſereth haddefaros (decalogum) da will ich anhebē mit dir Aleph, Anochi Adonai Elohecha (Ego Dominus De⁹ tuus) &c.
Sed hæc omnia ut puerilia, meritò contemnit cordatus noſter Aben-Ezra: repudians ſimul & illud dogma, quòd nonnulli Mundum propter Legem creatum eſſe arguūt, quia vox Reſchit ibi de creatione, & alibi de Lege uſurpetur. Dicens, ſi ſic argumentari liceret, poſſe eadem facilitate probari quòd propter Leviathanum, vel alias res quaſcunque conditus fuerit. ידרש בראשית בתורה שנ׳ יי׳ קנני ראשית דרכו · אחר העולם נברא על לויתן שנ׳ הוא ראשית דרכי אל · אחר׳ העולם נברא שייראו מלפניו כי כן כתיב, ראשית חכמה יראת יי · אחר׳ העולם נברא בעבור הבכורים שנ׳ ראשית בכורי ארמתך : *Draſch (vocis) Bereſchit (in Principio), eſt, quòd per (propter) legem (creatus fuerit Mundus) ſicut dicitur (Prov. 8. 22.) Dominus poſſedit me in Principio viæ ſuæ. (at poſſet etiam) aliter eſſe, quod mundus conditus ſit propter Leviathanum, quia dicitur (Job. 40. 14.) ipſe eſt Principium viarum Dei. (& rurſus). Aliter, quod creatus ſit ut timerent ipſum, ſic enim ſcriptum, (Proverb. 1. 7.) Principium ſapientiæ timor Domini. Aliter, quod conditus propter primitias, quia dicitur (Deut 18: 4.) Principium primitiarum terræ ſunt.* Quæ omnia huc tendunt, ut monſtret infirmitatem hujus argumentationis, aliàs Judæis multùm charæ & familiaris. Addit non eſſe pro ſubtilibus & ingenioſis habendas, quantumvis plerique in eis tantoperè glorientur אשר מעט השכל בלבו/ ואף כי אשר חכמת אלהים בקרבו / יוכל להוציא מדרשים וכלם כנגד הגוף הפשוט הם כמלבושים וקדמונינו ז״ל/ אמרו ככה׳ אין מקרא יוצא מידי פשוטו: *cui vel parum eſt ingenii in corde ſuo,*

æquè ac ille qui sapientiam divinam intra se (possidet) potest producere tales Medraschim (seu expositiones vagas) quæ omnes sunt respectu corporis nudi sicut vestimenta. Majores autem nostri, p. m. dixerunt: textum non recedere à nuditate suâ (etsi tessellatis ejusmodi quasi stragulis vestiatur.) Plura quæ in hunc sensum ibidem addidit pridem adduxi pag. 134. unde repetere potes, si placet. His igitur quatuor modis omnibus explosis & rejectis, tradit tandem ¶. V^m^ & ultimum, qui solus sit legitimus & commentatori sequendus. Quando nimirùm interpres scripturæ primò explicet singula verba Grammaticè, aut etiam perspicuitatis causâ brevi paraphrasi ornet; deinde doctrinas inde eliciat. sed hoc breviter, & quantum ex ipso textu immediatè fluit. Nam ridiculi sunt, qui prolixè locos (quos vocant) Communes tractant, ubi de literali sensu nondum satis constat. Hanc commentandi Methodum omissis nugis se ubique secuturum dicit Aben-Ezra; & sanè id præ cæteris facit, atque in næniis Judaicis parcior est quam collegæ; unde ipsi à nobis quoque gratiæ debentur. הדרך החמישית / מוסד פירושי עליה אשית והיא הישרה בעיני / נכח פני יי' אשר ממנו לבדו אירא / ולא אשא פנים בתורה / ואחפש היטב דקדוק כל מלה בכל מאדי / ואחר כן אפרשנה כפי אשר תשיג ידי: *Via quinta, fundamentum interpretationum mearum super illam ponam, Ea enim recta est in oculis meis, coram facie Domini, quem exinde solum timebo, neque attollam faciem meam (seu ut nos dicimus, frontem perfrictam) in legem. Scrutabor diligentissimè Etymologiam omnis dictionis, juxta totum posse meum: posteà explicabo eam, quousq; pertigerit manus mea.* Dicit autem se singularum vocum interpretationem relaturum, ad primam dictionem sui versus: qui mos interpretum Judaicorum obiter observandus est, ut quæsitum locum in commentariis eorum facilius reperias. Ubicunque duo puncta offendis, scito novum ibi versum inchoa-

inchoari, & ſequentem vocem eſſe illius textus initialem: ad quam cætera omnia reduces. כל מלה שתבקשנה בפירוש המלה הראשונה תמצאנה ·כפירוש שמים תמצאנו בפסוק הראשון / ועל זה המשפט כל הלשון: *quamcunq; vocem quæſiveris, in commentario primæ dictionis reperies. Verbi gratiâ, explicationem vocabuli Cœlum invenies verſu primo, & juxta hoc judicium, omne ſignificatum.* Et quamvis aliàs Maſoreth, ſeu critica hebræorum, integritati textus plurimùm conducat, ſup. p. 50. tamen eam ſe neglecturũ dicit, quòd ſenſum nil mutet, ſive aliquid plenè ſeu defectivè ſcribatur. ולא אזכיר טעמי אנשי המסורת / למה זאת מלאה ולמה נחסרת· כי כל טעמיהם / כדרך הדרש הם / כי הכותב פעם כיתוב המלה מלאה מבוארת / ופעם יחסר את נעלם לאחז דרך קצרה· ואחר שידרשו טעם למלאים ולחסרים / וורונו איך נוכלו לכתוב הספרים· ומשה כתב בלא ויו" יהוה ימלך / ומעתיק משלי כתב בויו" תחת עבד כי ימלוך· ושנים רבות בין שניהם· רק לתינוקות טעמיהם ·טובים הם / גם בפירושים הישרים / אין צורך תתיקון סופרים: *neque recordabor rationem virorum Maſoreth, cur hoc plenum & illud defectivum? quia omnes rationes illæ Anagogicæ ſunt. Scriptor ſcribit aliquando plenum plenâ perſpicuitate, & aliquando deficere facit literam abſconditam; ut apprehendat viam breviorem. At (vulgò) poſtquam inquiſiverunt rationem plenorum & defectivorum, (trahunt id in exemplum, & operosè) docent nos quomodo debeamus ſcribere libros. Moſes ſcripſit abſq; vau (Exod. 15. 18.) Dominus (Iimloch) regnabit: ſed tranſlator Miſle ſeu Proverbiorum (cap. 30. verſ. 22.) ſcripſit (eandem vocem Iimloch) cum vau, (dicens) propter ſervum, cum regnaverit. Et anni plurimi (intercedunt) inter ambos. (unde apparet hæc perinde habenda eſſe.) Saltem pueris rationes illorum bonæ ſunt. Etiam expoſitiones eorum rectæ ſunt (fateor) ſed tamen non neceſſaria fuiſſet Correctio Scribarum (vid. Galat. de 18. Tikkun Sopherim)* poſtea interponit Judicium ſuum de Targum Chaldaico, excuſans autho-

authorem ſicubi à litera recedat. Non facere id ex imperitiâ, ſed ſequi Medraſchim, ubi textus jam ante clarus ſit; quandoquidem non Gentibus ſcribat, ſed Judæis, quibus iſta quotidiano uſu ſint tritiſſima ומתרגם התורה ארמית תרגם אמת / ובאר לנו כל נעלמת / ואם דלק במקומות אחרי מדרשים / ידענו כי יותר ממנו ידע השרשים / רק חפץ להוסיף טעמים אחרים / כי פשוטו יבינוהו אפילו הבוערים· כמו עירה שלא תרגמו כבן אתון *Interpres Legis Chaldaicæ vertit veritaté, & explanavit nobis abſcondita, etſi ſectatus interdum fuerit Medraſchim. Conſtat quod potior noſtrûm ſciat radices; itaq; voluit addere ſenſus alios, quia literalem ſenſum intelligunt etiam bruti, verbi gratiâ, Gen.* 49. 11. *Iroh non interpretatur pullum aſinæ.* Subjicit eſſe unius textus plurimos ſenſus; quod ut non ſimpliciter negârim, ita nec ſimpliciter ex ſententia Judæorum conceſſerim, quâ ipſi etiam contradictorias ſimul credunt. בעבור הדרש . דרך הפשט איננה סרה / כי שבעים פנים לתורה / רק נתונות במשפטים ובחקים / אם מצאנו שני טעמים לפסוקים והטעם האחד כדברי המעתיקים / שהיו כלם צדיקים / נשען על אמתם בלי ספק ביד ים חזקים : *Propter ejuſmodi ſecundarias expoſitiones, literalis ſenſus non tollitur. Quoniam ſeptuaginta ſunt moduli (interpretandæ) ſcripturæ, vel ſaltem per leges, judicia & ſtatuta. Si ergò invenimus duas expoſitiones rationabiles verſibus, & ſenſus alter eſt ſecundum verba Translatorum, qui omnes fuerunt juſti, nitimur ſuper veritatem eorum, abſq; dubio, manibus validis.* Tandem in Sadducæos invehitur, qui omnes gloſſas & commentarios repudiabant, ſolum verò contextum pro authentico recognoſcebant; ut hodiè Carræi, Judæorum quædam ſecta, in orientalioribus Europæ finibus ſe continés. וחלילה חלילה מלהתערב עם הצדוקים / האומרים כי העתקתם מכחשת הכתוב והדקדוקים· רק קדמונינו היו אמת וכל דבריהם אמת / ויהוה אלהים אמת· ונחה עברו בדרך אמת: *Abſit autem & longè abſit, ut commiſceamur Sadducæis, dicentibus quòd translatio eorum abneget ſcripturam & Grammaticam:*

cam:

cam: quin potiùs Majores noſtri fuerunt veraces, & omnia verba ipſorum vera, & Dominus Deus ipſa veritas. Ille deducat ſervum ſuum in viâ veritatis.

4. Hactenus de 5. modis commentandi: ſequuntur nunc 13. *Middos* ſive Modi Argumentandi, quos Thalmudico cuidam Magiſtro Iſmaëli acceptos referunt, & quotidie inter שחרית *preces matutinas*, perinde ac ſi Oratio aliqua eſſet, cum ſingulari cultus opinioue & ſanctitatis fiduciâ recitant. Ea extat in ipſorum סדור תפלות *Siddur Tphillos ſeu precationũ libellis*, m. p. 6. fac. a edit. Hanov. in 12° & incipit רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת בהן *Rabbi Iſmaël inquit tribus decemq́ modulis lex explicatur.* Quos ſtatim ordine ſubjicit, ſed tàm obſcurè tamq́; breviter, ut Sibyllina citi⁹ folia quàm has Judæorũ tricas aſſequâre, & inter ipſoſmet Apellas vix centeſimus quiſque eos intelligat; unde fit ut quò min⁹ percipiunt, eò ſtultius admirentur, eoque devotius inſtar veſtalium virginum ad numeros ſuos quovis manè deblaterent. Eos olim Antonius Margarita pag. M.4. Germanici ſui libelli, conatus eſt utcunque in vernaculam transferre, ſed eâ ratione tenebris hiſce denſiores adhuc nebulas affudit, ſiquidem ſermo noſtrâs ab hoc dicendi genere totus abhorreat. Nuper verò Philippus Aquinus (& ipſe quondam Judæus, nunc verò Lutetiis avitæ Linguæ Profeſſor) peculiari quodam tractatu latino, eoſdem 13. modos, longè clarius expoſuit: ſed vereor, ut & illa omnibus præſertim ἀνεβραίοις ſatisfaciant. Proinde conabor Ego quoque (potiſſimùm occaſione thematis mei) illos enarrare; ſi fortè novam ipſis luculam accendere poſſim. Sunt autem Iſmaëliticæ hujus Topicæ loci in univerſum Tredecim, quo numero tanquam ſacro Judæi aliàs peculiariter delectantur, & עקרים quoque, hoc eſt, fidei ſuæ *articulos*, & alia multa ſuperſtitiosè complecti ſolent. I. appellatur

קל וחומר hoc eſt, interprete Margaritâ, vom Geringen zum Herben/ & reſpondet Dialecticorum argumentationibus *à Minori ad Majus*, quæ ſemper affirmativæ eſſe debent: & viciſſim à Majori ad Minus, quæ non niſi negativè valent. Ut docet Ariſtoteles, Top.l.2.cap.3.§.5. εἰ τὸ μᾶλλον ὑπάρχειν δοκοῦν μὴ ὑπάρχει, οὐδὲ τὸ ἧττον. εἰ δὲ τὸ ἧττον δοκοῦν ὑπάρχειν ὑπάρχει, καὶ τὸ μᾶλλον. V. G. in uno & eodem verſu 5. cap. 12. Jerem. habemus utriuſque exemplum: Pedites te curſu fatigârunt, quantò Magis equites? & ibidem. In regione pacificâ non ſecurus eſſe poteras, quantò Minus in ſuperbâ Provinciâ Jordanis. Quamvis autem hæc res per ſe clara, & ex noſtris quoque Logicis nota, ulterioribus exemplis non indigeat, continere tamen me non potui, quin ſequentia quinque ſelectiora, ex Talmudico tractatu Sanhedrin afferrem, quibus Reſurrectionis mortuorum poſſibilitas, à Minori ad Majus arguitur, & veteres Judæi contra Sadducæos uſi ſunt: quos etiam tunc ipſe ſalvator noſter Chriſtus, Matth. 22. v. 32. mirabili & divino argumentationis genere ita confudit, & ora eorum obturavit, ut obſtupuerint omnes audientes, v. 33. nec ipſi opponentes quicquam contra hiſcere amplius auſi fuerint, v. 46. Talmud ita habet, cap. chelek. p. 90. b. circ. fin.

שאלה קלפטרא מלכתא את רבי מאיר/ אמרה ידענא דחיו שכבי/ דכתיב ויציצו מעיר כעשב הארץ · אלא כשהן עומדין/ עומדין ערומים או בלבושיהן עומדין · אמר לה קל וחומר מחיטה/ ומה חיטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושין/ צדיקים שנקברים בלבושיהן על אחת כמה וכמה:

Interrogavit Cleopatra Regina (Ægypti, J. Cæſaris permiſſu) Rabinũ Meir dicens: novi ego quòd viventes erunt jacẽtes (reviviſcent qui nunc in ſepulchris jacẽt) quia ſcriptũ eſt (Pſ. 72. 16.) refloreſcent ex urbe, ſicut gramen terræ. Verùm quando reſurgent, aſtabunt nè nudi, an in veſtimentis ſuis? reſpondit ei Kal vechómer, hoc eſt, à minori ad majus, de Tritico. Quid ergò triticum? quod

quod sepelitur (quasi, dum seminatur) nudum, & exit (repullulat) tot vestibus (grana spicis quasi induta) Justi, qui humantur vestibus suis, quanto potiùs (vestiti resurgent?) Ibid. lin. ult. & initio seq. 91. a. אמר ליה קיסר לרבנן גמליאל׳ אמריתו דשכבי חיי׳ הא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי. אמרה ליה ברתיה׳ שבקיה ואנא מהדרנא ליה שני יוצרים יש בעירנו ׳אחד (pro אחד) יוצר מן המים ואחד יוצר מן הטיט איזה מהן משובח אר״ זה שיוצר מן המים ׳אמר ליה מן המים צר ׳ מן הטיט לא כל שכן : *ait ei Cæsar, nimirùm Magistro nostro Gamaliel (an illi ad cujus pedes Tarsensis Paulus Pharisaismum didicit? Act. 22. 3. quivè cæteris etiam Apostolis non fuit iniquus? Act. 5. 39. nam tempora sanè congruunt) dicitis quòd jacentes (hoc est, mortui) sint viventes. Ecce sunt pulvis! num verò pulvis vivit? allocuta est eum filia sua (ego de filia Judæi Gamalielis acciperem; sed Scholiastes R. Sal. Jarchi in summitate marginis, attribuit Filiæ Cæsaris, quæ Rabino sic responderit. Quamvis ego filiam Julii nullam meminerim: & quam Suetonius cap. 26. nominat, Cæsaris privigna fuit, Pompeii verò naturalis. nî lectio etiam falsa, ut aliqui suspicantur. Vide Cl. Dn. Berneggeri Diatriben tertiam) dicens: dimitte tu illum, & ego regeram ipsi (parabolicè.) Duo figuli sunt in urbe nostrâ (Româ) unus fingit ex aquis, & alter ex luto: uter ex illis est (artificii nomine) commendabilior? respondit, iste qui format ex aquis. Regessit ei (filia) qui è liquore fingit (scilicet Deus Opt. Max. alludit autem ad mirabilem hominis generationem* מטפה סרוחה *è guttâ fœtidâ, ut Jarchæus annotat) non multò potius (& facilius posset eos collapsos, denuò refingere?)* Et mox: דבי ר׳ ישמעאל תנא קל וחומר מכלי זכוכית ׳ מה כלי זכוכית ׳ שעמלן ברוח בשר ודם (פירוש ׳ אדם כשהוא עושה אותו יש לו שפופרת ונופח לתוכה ׳כן נשמה מפי האוממים) נשברו יש להן תקנה (פי׳ להתכין ולחזיר ולעשות מהן כלי אחר) בשר ודם שברוחו הקבה״ על אחת כמה וכמה : *qui sunt de domo (vel sectâ) R. Ismaelis tradunt*

tradunt argumentum à Minori ad Majus de vase vitreo. Quid vas vitreum? quòd conficiunt spiritu (humano) carnis & sanguinis. GLOSS. *homo quando fabricatur illud, tenet calamum & insufflat in medium ejus; sic fit ex halitu oris artificum] at cum franguntur, superest eis remedium.* GLOSS. *ad restaurandum & reficiendum inde aliud vas] si homo qui caro & sanguis est, spiritu suo id potest, quanto facilius tale quid præstabit sanctus ille Deus & benedictus.* Egregia sanè similitudo. Si vitrum fortè frangamus aut conteramus minutissimè, nequimus ipsi quidem id resarcire, at sunt tamen artifices, qui ex frustis in fornace denuò liquefactis, aliud poculum forment, priori etiam præstantius. Ubi recordor opportunè illius Inventoris, qui vitrum flexibile reddidit, cujus officinā Imp. Tiberius abolevisse refertur à Plinio lib. 36. cap. 26. nè scilicet metallorum pretia vilescerent. Si humani ingenii sagacitas eousque penetravit, quid non de omnipotente Deo nostro sperabimus? Sed pergo in Talmud:

אמר ליה ההוא מינא לר' אמי/ אמריתו דשכבי חיי/ והא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי/ אמר ליה אמשול לך משל/ למה הדבר דומה/ למלך בשר ודם/ שאמר לעבדיו לכו ובנו לי פלטרין גדולין במקום שאין מים ועפר/ הלכו ובנו אותו שם. לימים נפלו/ אמר להם חזרו ובנו אותו במקום שיש עפר ומים/ אמרו לו אין אנו יכולין/ כעס עליהם אמר להן במקום שאין מים ועפר בניתם/ עכשיו שיש מים ועפר על אחת כמה וכמה:

ait ei hæretic⁹ ille (Sadducæorū quendā antesignanū intelligo) sc. Rabino Amai; dicitis quòd jacentes (in cœmiteriis) vivant. Ecce sunt pulvis! pulvis verò quisnam vivit? respondit ei, assimilabo tibi parabolam. Cuinam hæc res comparanda? Regi qui caro & sanguis existens, dicit servis suis, ite, ædificate mihi palatia magna in loco ubi nec aqua nec pulvis, iverunt & ædificarunt ea, post dies (labente tempore) corruerunt. Iterum dixit eis, revertimini & extruite illud ubi adest pulvis & aqua, responderunt ei, non equidem nos id possumus. Itaq; indignatus contra eos dixit, in loco ubi nihil

horum

horum erat, pridem id potuistis; & nunc ubi hæc abundant, quantò facilius id præstabitis? Ead. pag. 91. a. post pauca. אמר ליה ההוא מינא לגביהה בן פסיסא / ווי לכון חוביא דאמריתו מיתי חיין / דחיין מיתי דמיתי חיין / אמר ליה ווי לכון חייביא דאמריתון מיתי לא חיין · דלא הוו חיי דהוו לא כל שכן *Idem hæreticus (Resurrectionem mortuorum abnegans) dixit Gebibæ filio Pesisa; væ vobis peccatores! qui asseritis mortuos vivere! cum omnes vivi moriantur, quomodo (per contradictionem) mortui vivent? regessit ei, væ vobis potius ô Impii! qui dicitis mortuos non vivere: si, qui nunquam erant vivi, facti sunt vivi (in generatione) quantò potius vivi rursus fient (in resurrectione, qui pridem fuerunt vivi?* ¶. II. Modus dicitur Judæis גזרה שוה *Sectio æqualis*, Margaritæ Ein Gleiche Ordnung. Logicis verò *A Pari*: Quando de similibus idem judicium ferunt, docente eodem Aristotele Ibid. §. 1. εἰ μὲν ἐπί τινος τ. ὁμοίως οὕτως ἔχει, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Idque affirmando & negando. Est enim iste modus χρήσιμος πρὸς ἄμφω. Exemplum suppeditat, Exod. 22. v. 7. & 10. Custos boum non tenebatur ad restitutionem animalis præter suam negligentiam deperditi, Ergò nec Depositarius ad pecuniam sibi concreditam, sed nesciente se furto sublatam. Et hæc hactenus satis perspicua sunt, quia cum ratiocinationibus Philosophorum benè congruunt. At valdè obscurus est ille ¶. III. Modus, qui בנין אב Margaritæ ein Grundtlicher Baw / mihi verò *Patria Structura* dicitur, & tale habet argumentandi genus, cum alicujus rarioris vocabuli, in diversis scripturæ locis eâdem formâ repetiti & plerunque à Masorethis indicati, occasione, tertius quidam sensus elicitur, qui de utroque participat. Cujus modi similem non reperio per universum Aristotelem; apud Judæos verò Exempla passim quàm plurima, quorum bina saltem declarationis causa lubet afferre. Gen. 1. v. 14. ad vocem לאתת notat Baal-Turim in

ב׳ במסורה/ לאתת ולמועדים / והילדים אשר in margine תו׳ נתן לי יי׳ לאתות ולמפתים׳ / והילדים היינו תלמידים הלומדים תורה דומים למאורות כמו שאמרו פני משה׳. כפני חמה׳. ופני יהושע כפני לבנה׳ : *bis (tantùm in Bibliis extat hæc vox* LEOTOT. *Cum hoc præfixo juncta, prout notatur) in Maſorah. (non certè magnâ, quæ hîc prorſus tacet; neque parvâ, quæ* לחס׳ בתו׳ *hoc eſt, nunquam amplius ſic defectivè absq; vav in lege reperiri affirmat: ſed aliâ quadam ampliori, nondum publicatâ, quod obiter moneo.) ſemel hîc:* in Signa *& feſtivitates, (iterùm Eſa. 8. v. 18.) & pueri quos dedit mihi Dominus* in-Signa *& prodigia. (Jam combinat hoſce textus.) & pueri: ecce ii ſunt Scholaſtici diſcentes legem, ipſi aſſimilantur luminaribus. Quemadmodum (vulgò inter Judæos) dicunt: facies Moſis eſt inſtar Solis, & facies Jehoſuæ ſicut Lunæ.* En mirabile argumentandi genus, & noſtris Philoſophis inauditum! in uno contextu agitur de pueris, in altero de luminaribus, & hi ambo copulantur per communem vocem LEOTOT, veluti medium quendam terminum: Ergò pueri illi prodigioſo ſuo ingenii ſplendore, luminaribus aſſimilantur. Quis noſtrûm hunc piſcem in iſto gurgite quæſiviſſet? Idem R. Jacobus Gen. 2. v. 2. ad vocem וישבת annotavit ב׳ במסורת הכא ואידך / וישבת המן וכו׳ היינו וכו׳ דא״ מלמד שהמן פסק מלירד (pro מלרדת) בשבת· כדמוכח בקדושין. *Bis, in Maſorah, (id habent noſtra Exemplaria) hîc & alibi (Joſuæ 5. v. 12.) & quievit Manna, &c. (quod primum aliter applicat; mox ſuo more* דבר אחר *aliam expoſitionem ſubjiciens) docet quòd Manna ceſſârit deſcendere in Sabbatho. Prout demonſtratur in Kidduſchin (tractatu Talmudico. p. 38. edit. Venetæ, prolixius)* Ecce iterum paradoxo ejuſmodi Syllogiſmo concludit, cœleſtis cibi pluviam, die feriato primùm defeciſſe, idque hâc conſequentiæ ratione, quòd ſacer textus utrobique, ubi nimirùm de Sabbathi inſtitutione, & Mannæ defectu agit, eodem vocabulo, nuſpiam alias occurren-

currente, utatur. Talmudici interdum hunc modum latiùs extendunt, ad loca scripturæ ubi tantùm eadem RADIX recurrit, quantumvis diversimodè usurpata. Undè mirum ampliùs non est, quòd tàm monstrosas sæpè expositiones gignunt. Verbi gratiâ, quòd antediluviani homines, qui inter cætera malefacta, ferventibus etiam aquis peccârint, iisdem quoque jure Talionis puniti fuerint, probant ex collatione textuum Gen. 8. v. 1. & Esther 7. v. 10. ubi radix שכך utrobique reperiatur. Chelek. p. 108. b. ant. med. אמר רב חסדא / ברותחין קלקלו בעבירה ׃ וברותחין נידונו ׃ כתיב הכא וישכו המים / וכתיב התם וחמת המלך שככה ׃ *ait Raf Chasda; ferventibus perdiderunt cum transgressione, ideo ferventibus quoq; judicati sunt. Scriptum enim est hic, ac sedatæ sunt aquæ; & scriptum ibi, fervor regis sedatus est.* ¶. IV. Modus כלל ופרט Ein Summ und ein Außgenommens *Generale & Particulare* dictus, nihil aliud est, quàm restrictio GENERIS ad certas species; locum habere credita, ubi genus in textu præcedit, species verò aliquot ordine consequuntur, verbi gratiâ, Levit. 1. v. 2. de Animali, de bove, de pecude offeretis oblationem vestram: arguunt non licuisse id promiscuè de quovis animali offerre, sed tantùm de disertè nominato bove aut oviculâ vel hœdo sub pecudis appellatione contentis. Exceptionem hujus regulæ observavi in Talmudico libro Sanhedrin, pag. 113. 1. ant. med. אר׳ אילעא׳ כל מקום שאתה מוצא כלל בעשה / ופרט בלא תעשה׳ אין דנין אותו בכלל ופרט ׃ *inquit Raf Ilea, quocunq; loco inveneris Universale in præcepto affirmativo (seu jubente, quorum numerantur in lege 248) & Particulare in præcepto negativo (seu vetante, quorum ajunt esse 365. pro numero dierum anni) non judicant illud ex hâc Regulâ generalitatis & particularitatis.* ¶. V. Modus præcedenti oppositus, dicitur פרט וכלל *Particulare & Gene-*

& Generale: eſtque reductio SPECIEI ad Genus. Locum habet ubi ſpecies aliquot in oratione præcedunt, genus verò demum ſubſequitur, verbi gratiâ Exod.22. verſ9. cum dederit aliquis proximo ſuo aſinum, aut bovem, aut pecudem, aut quodcunque Animal ad cuſtodiendum. Concludunt, non enumeratas tantùm ſpecies, ſed omnes quoque reliquas, ſeu cicures ſint ſive feræ, ſub animalis mentione comprehendi. ¶. VI. Modus כלל ופרט וכלל *Universale & Particulare, iterumq; Universale*, à vocum ordine ſic dictus, nil aliud eſt, quàm univerſalitatis utrinque poſitæ LIMITATIO, per particularitatem in medio inſertam. De hoc enim præcipiunt, זו אין אתה דן אלא כעין הפרט *talem (propoſitionem) noli tu judicare aliter, niſi reſpectu particularitatis.* Hoc eſt, cave nè genus extendas ulterius, quàm quouſque recenſitarum ſpecierum conditiones admittunt. v. g. Deut.14. v.26. Dabis pecuniam (è divenditis decimis collectam) pro Omni quod deſiderat anima tua (in genere) pro pecore, & pro pecude, pro vino, & pro ſicerâ (in ſpecie) & pro omni (rurſus in genere) quod rogavit anima tua. Ajunt non ſimpliciter omnia, quæcunque animo libuerint ſic emi poſſe, ſed talia tantùm, quæ ſint Hujuſmodi, hoc eſt, oportere ab enumeratis ſpeciebus generalem quendam conceptum abſtrahi, veluti, quòd omnes in terrâ promiſſionis natæ, quòd ex rebus aliquandiu perdurantibus, nec verò ſtatim perituris ortæ, &c. Et ſi quis aliquid aliud, hîc non expreſſum emere præſumat, attendi an illud requiſitum habeat nec ne. ¶. VII. Modus continet כלל שהוא צריך לפרט *univerſale quod eget particulari*, de hoc ſonat annexa regula, quòd tunc viciſſim פרט צריך לכלל *particulare generali indigeat*, per MUTUAM limitationem, v. g. Exod.13.2. ſanctifica mihi Omne Primogenitum. Id non ſic abſolutè accipiendum eſt: neque enim Fœmellas attinet. Ergò limitatur, Deut.

Deut. 15. 19. Omne quod naſcetur Maſculum. Sed nè ſic quidem omnis dubitatio ſublata. Poſſet enim etiam poſt abortivum primus eſſe. Proinde reaſſumitur ex generali Exod. 13. 2. quod Matricem primò aperit. ¶. VIII. Modus complectitur generalitatis DECLARATIONEM דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד *rem quæ erat in generali, & inde exivit ad Docendum.* De hac ſonat Canon לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא *non ut doceat de ſeipsâ, exivit; ſed ut doceat de toto univerſo, exivit.* Hoc eſt, ſi quid alibi generaliter dictum, hîc de certâ ſpecie uberius explicatur, referenda eſt illa declaratio ad ipſum genus. Verbi gratiâ, Exod. 22. 17. Magi jubentur indefinitè capitali aliquo ſupplicio affici: veneficam non ſinas vivere, Levit. 20. 27. in ſpecie Ariolus & qui Pythonem habet, lapidibus obrui mandatur. Id ergò mortis genus cæteris quoque præſtigiatoribus tacitè hîc decretum eſſe autumant. ¶. IX. Modus concernit דבר שהיה בכלל ויצא לטען טעם אחד שהוא כענינו *rem quæ erat in univerſali, & inde exivit ad eliciendum ſenſum aliquem, qui eſt ſecundum ſubjectam materiam.* Margarita. Ein jedes ding/das in der Sum̃ begriffen iſt/ vnd geht auß der Sum̃/zureden eine Red/ die der Handlung gleich iſt. De illâ dicitur in Axiomate, quod יצא להקל ולא להחמיר *exiverit ad alleviandum, neq; verò ad aggravandum,* ſie geh darumb auß der Sum̃/daß ſie geringert werde/ vnd nicht ſchwehrer. Hoc eſt, talis exceptio ſimplex minuit rem, non auget. v. g. Levit. 13. v. 46. leproſi jubentur à ſanis prorſus ſeparari, quod omninò grave eſt. v. 5. niſi fortaſſis indicia nondum ſatis certa ſint; tunc enim ſeptiduo ſaltem includi mandantur, quod longè levius. ¶. X. Modus præcedenti oppoſitus, attinet דבר שהיה בכלל, ויצא לטען טעם אחר, שלא כענינו *rem quæ erat in univerſali, & inde exivit ad eliciendũ ſenſum Alium, qui non eſt ſecundum ſubjectam materiam.* De illâ prædicatur quòd

 יצא

יצא להקל ולהחמיר *exiverit tàm ad alleviandum, quàm ad aggravandum,* hoc est, talis exceptio duplex simul & minuit rem & auget eam, v. g. ibid. v. 3. si pilus cutis conversus fuerit in alborem, dicitur esse plaga lepræ. v. 29. excipitur pilus capitis & barbæ. Hæc exceptio prima minuit, & cavet nè quis canos pro leprosis habeat, v. 30. nisi sit flavus & solito tenuior. Hæc exceptionis exceptio iterum auget, & generalitati v. 3. positæ, aliquid novum addit. ¶. XI. Modus est quasi exceptio octavi, & versatur circa דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש *rem quæ erat in generali, & inde exivit, ut judicetur de re Novâ.* Margarita von einer Newen Handlung zuhandlen. De illâ præcipiunt: אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש דבר *non potes tu ipsam reducere ad generale suum, donec eam reducat ipsa scriptura ad generale suum, & quidem explicitè, sive perspicuis verbis.* Marg. Biß jhn ein klarer Vers im Text widerin sein Sum̃ wendet. V. g. Levit. 7. v. 2. in genere docetur de hostiâ pro delicto, quòd sanguis ejus super altare sit spargendus, & totus adeps comburendus. Levit. 14. v. 14. in specie, sanguis hostiæ pro delicto leprosi mundandi, jubetur ejus auriculæ & pollicibus dextris aspergi. Jam non licuisset adipem simul incendere & cæteras ceremonias usurpare, nisi scriptura vers. præced. 13. expresse hoc singulare sacrificium, illi vulgari coæquasset. ¶. XII. Modus bipartitus est; eo namque refertur primum דבר הלמד מענינו *res quæ docet ex objecto suo.* Ea dijudicanda venit e scopo vel materiâ subjectâ, circa quam versatur. Convenit cum Regulâ Logicorum: talia sunt prædicata, qualia à subjectis esse permittuntur. v. gr. Levit. 30. v. 40. vir qui patitur defluvium capillorum, Calvus tantùm est, Mundus est: scilicet in hoc negotio vel respectu, adeoque non leprosus, de quo ibi loquitur. Interim verò potest aliâ ratione pollutus esse.

Deinde huc pertinet דבר הלומד מסופו *res quæ docet è fine suo.* Ubi finem non cum Logicis ut causam, sed suo quodam more, ut materiæ vel textus clausulam, considerare videtur. v. g. Levit. 14. 34. minatur DEUS lepram quibusdam domibus. Ab eâ plagâ luteas casas immunes fuisse colligunt, ex illius Juris clausulâ. Nam v. 45. subinfert; destruite lapides, ligna & pulverem ejus. Ergò non corripuit domos, nisi quæ isthâc triplici materiâ simul constabant. XIII. Postremum modum Margarita præcedenti jungit, & ut tredecim nihilominus numeret, tertium in duos dispescit: sed utrumque perperam. Nos itaque meritò hunc ultimum separamus. Is attinet *ἐναντιολογίας* apparentes contradictiones, quando nimirùm שני כתובים המכחישין זה את זה *bini versus abnegant se mutuò.* Tunc judicium tàm diu suspendere jubent, עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם *donec veniat scriptura tertia, & præponderet inter eos.* Marg. scheidet zwischen jhnen/ conciliet ambos. Nunquam enim legem dextrè intellectam, sibi verè contradicere, nos cum illis asseveramus. ver. grat. Proverb. 26. vers. 4. noli respondere stulto secundum stultitiam suam. Et mox vers. 5. responde stulto secundum stultitiam suam, hoc videtur se mutuò evertere. Verùm, ut Scorpii suosmet ictus ipsi sanant, vel regiones quæ singularia venena, eædem quoque illorum antidota producunt, ità תשובה נכתב בצדו solutio ascripta est ibidem lateri ejus: fac illud, quando sibi sapiens videbitur; abstine verò ubi te sui similem reputabit. Et hæc hactenus de Talmudianâ isthac Dialecticâ, quæ sanè non ubivis spernenda.

5. Hoc nunc unum superest, ut in individuo de biblicis commentatoribus agam, & eorum vitas atque personas rudi penicillo depingam. Animus autem hoc loco non est de omnibus Rabinis, qui quicquam in textum

tum ſacrum comentati ſunt diſſerere; nam id nimis longum foret, & in hoc extremo agone Typothetarum, ad jam ingreſſas Nundinas impoſſibile, ſed tantùm de duobus celebrioribus il!is R. Salomone ſcilicet & Aben-Ezra, qui cæteris præferri & biblijs adiungi ſolent. Poſſunt autem Rabini temporum ratione, in tres præcipuè claſſes diſtribui, 1. Veterum qui non multò antè vel poſt Chriſtum vixerunt, & per totum Talmud infinitis penè vicibus introducuntur. de ijs nunc dicere nil attinet, quia nemo eorum in integrum librum, nedum in univerſam ſcripturam commentatus eſt. 2. Modernorum, qui memorari nondum meruerunt. 3. Mediorum, qui poſt diuturnum ſuæ gentis ſilentium, hæc ſtudia denuò inſtaurarunt ſeculo ab hinc ferè ſexto : inter eos prædicti duo ſunt facilè primates, & omnium eorum anteſignanus כחי שלמה ירחי *Rabi Salomon Iarchi*, quaſi lunaris dictus, nam ירח *lunam* notat. Is à noſtris Judæis ſua pronunciatione *Schlomoh* id eſt Salomo κατ' ἐξοχὴν vocatur; frequentius tamen ר״שי *Raſchi* (vel blęſioribus *Raſi*) abbreviatè per *Raſche-teſoth* ſive capitales trium nominum literas, de quibus ſupr. p. *66.* Natione Gallus erat & patria Trecenſis; contrivit tamen aliquam ætatis partem in Germaniâ, commoratus aliquandiu Wormatiæ ad Rhenum, cuius Synagogæ Judæi etiamnum ipſius præſentiæ monſtrant veſtigia. Generum habuit nomine *Meir*, & ex eo duos nepotes 1. R. Samuelem, qui vulgò per conſimilem abbreviationem רשבם *Raſchbam* h. e. *Rabi Schmuel ben Meir*, vocatur, & unus fuit ex authoribus תוספות *additionum* ſeu novellarum conſtitutionum Talmudicarum, circa annum 1170 noſtrate numeratione. 2. R. Jacobum, prioris fratrem & in novellis coadjutorem, qui vulgò רבנו תם *Rabbenu-Tam* i. e. Magiſter noſter perfectus cognominatur. Præceptores avi R. Salomonis fuerunt illius

illius ætatis celeberrimi Doctores Rabbenu-Gerschom & R.Schlomo ben-Gavirol. vide abbrev. Cl.Buxt. p. 169. item ר׳ משה הדרשן *Mag. Moses concionator.* Discipuli verò cõplures, inter quos emicuit ר׳ יהודה בר׳ נתן *M. Judas fili⁹ M. Nathani.* Commentatus est Jarchi suâ linguâ in universam scripturã, unde à suis denominatus fuit פרשנדתא *Parschandatha* h. e. Interpres legis, per excellentiam. Eius commentarij super legem, quinque megillos, & prophetas priores, locantur in Biblijs majoribus Venetis & Basileensibus plerunque in margine interiori, super Esaiam & 12. minores in exteriori, super Paralipomena verò textui subijciuntur & ut à cæteris dignoscantur, gerunt in fronte singularum paginarum tres literas רשי præscriptas. Illi super Pentateuchum & quinque libellos, subijciuntur etiam triplici Targum, quod in 8. maiori Hanoviæ editum est, cum mentione & numeris versuum, qui ad faciliorem collationem admodũm apti sunt. Habeo tamen etiam omnes seorsim in octava excusos Venetijs apud Joh. de Gara, ubi propter continuitatem impeditior est collatio, quia non in capita, sed Parschas tantùm dispescuntur. Scripsit quoque Commentarios in maiorem partem codicis Talmudici, qui etiam intus locantur, & huic obscurissimo libro multoties clarissimam facem allucent. Non tamen absoluit totos, qũantumvis usura vitæ diu fruens; nec mirum in opere tàm vasto, sed suppleuit reliqua prædictus eius discipulus R.Jehuda bar-Nathan, à medio cap. 3. ult. Massichtæ-Makkos & deinceps ad finem usque. In stilo suo difficilis est, & propter concisas locutiones obscurus, Grammaticæ non semper observans. crediderim id vitij ex continua Talmudi sui lectione contraxisse: nam ex biblijs certè meliora didicisset. Itaque reperti sunt inter posteriores qui ביאורים *Biurim seu dilucidationes* in eum scriberent, ut Rab. Abraham

kam Pragensis, R. Leo Moravus, & alij plures, præcipuè R. Elias Mizrachi. h. est. orientalis, in cuius commentaria tertiùm supercommentatus est R. Salomon Luria, sed & ipse taliter, ut alicubi explicatione uberiori egeret; adeò nil ferè minus sunt plerique Judæorum quàm Didactici. Authoritas porrò huius Jarchæi tanta est apud Rabinos, ut quamuis Interpretum numero abundent, hunc tamen unum cæteris longè præferant cunctis, non tantum quod tempore antiquior sit & clarorum inter medios ferè primus, sed quia in utroque Biblijs & Talmud laborauerit, & illa subinde cum hoc conferat: at si me arbitro res ista disceptaretur, palmam ego deferrem sequēti Aben-Ezræ, quia non tantùm magis perspicuus est, methodicus, & in stilo multùm elegantior, scripturæq; idiotismorum tenax, sed etiam prudentior, cautior, & nugarùm parcior: cum vicissim ille à fabulis abstineat minus, obscurior sit & in Orthographiam alicubi impingat, ut cum Kimchæo interdum non agat mitius, quàm nostrates pueri cum Prisciano. Exempla suis locis annotabo. Præter hanc eius eruditionem, arrogant ipsi singularem quoque vitæ sanctimoniam Judæi, & pro semi-prophetâ habent, qui futuros rerum eventus potuerit prædicere. aiunt enim cum Gothofredus Bullioneus, terram sanctā à Sarracenis recuperaturus, ab eo prius de belli fortunâ sciscitaretur, respondisse ista duo, quòd triduo tantùm ibi regnaturus, mox verò expellendus, cum tribus tantùm equis domum sit reversurus; quod etiam utrumque sic evenerit. Nam cum in oraculi confutationem quatuor equos reduceret, fuisse quartum in ipso ingressu propè portam, fatali casu ponderosi cuiusdam lapidis oppressum. At totum hoc fabulosum esse, ex probatissimorum historicorum consensu constat, qui omnes unanimiter ibi regnasse scribunt vltra annum, ibidem quoq;

vitâ

virâ functum, nec in Lotharingiam reversum, & toto ferè seculo deinceps Palæstinæ possessionem penes Christianos reges fuisse. Ex quâ fingendi παῤῥησία quoq; æstimandum est, quantum fidei mereantur, dum se occultare potuisse dictitant, & tyrannidis metu, instar redivivi alicuius Elisæ, invisibilẽ reddidisse, quando præmemoratus Dux (aliàs omniũ relatu clementissimus) satellitum mágnâ turbâ stipatus, eum domi suæ quæsiverit. Helvicus Fab. Jud. part. 2. num. 53. Vixit annos LXXV. in vegetâ senectâ mortuus Anno Judaico 4865. מבריאת עולם *à creatione mundi*, qui reducitur ad Christianum 1105. si inde 3760 subtrahamus. Pergo ad Aben-Ezram is vero Nomine suo vocatur ר' אברהם בר מאיר אבן עזרא *Rabi Abraham filius R. Meir nepos Esræ*, quod ex Rhythmica præfatione sua in Pentateuchum apparet, ubi triplici Paronomasia pulchrè alludit ad suum & patris atq; avi nomẽ.

אנא אלהי אבי אברהם ׳עשה חסד עם עבדך אברהם ׳ ויהי פתח דברך מאיר׳ לעבדך בן עבדך מאיר׳ ומישועות פניך תבא עזרה לבן אמתך הנקרא בן עזרא׃ *Quæso te ô Deus Patris mei Abraham (Patriarchæ) fac misericordiam cum famulo tuo ABRAHAM, & aperta sit porta verbi tui illuminantis, servo tuo, filio servi tui MEIR, ut â salute faciei tuæ veniat auxilium filio ancillæ tuæ, qui vocatur BEN EZRA.* Unde liquet Rabinum Meir fuisse ipsius parentem, Esram verò avum & quidem maternũ. Ab eo maluit Esra quàm à patre Meir denominari; respiciens fortè ad illum lapidem, 1. Sam. 7. vers. 12. quem Samuel in memoriam miraculosæ victoriæ à Philistæis partæ, inter Mizpa & Sen erexisse legitur, & אבן עזר *aben-ezer* h. e. lapidem Auxilij vocasse: aut suam juvandi promptitudinem hoc nomine professus, quòd non fruges frustra consumere, multò minus nocere cuiquam cogitet, sed suo studio auxiliari omnibus. Quod aũt huc

Ben-

Ben dicitur, id alias & frequentius effertur ABEN, vel cum Beth aſpirato AFEN, & uſurpatur Arabico more in aliarum quoque familiarum cognomentis, quod prodũt Averrois & Avicenæ nomina ex אבן רשד & אבן סני corrupta. Signficat hæc vox ſic uſurpata non filium ſimpliciter, ſed filij filium, hoc eſt nepotem; & notatur aliquando etiã unâ lineolâ perpendiculari, quæ non eſt Nun finale, ut omnes hactenus ex Eliæ Thiſsbite ſunt opinati, ſed potius Eliph Arabicum, ut ego pridem demonſtravi amplius in coroll. DEI Orbi Saracen. p. 20. Vixit ante ipſum annis Quinquaginta vel circiter quidam R. Moſche, qui ſe quoque Aben-Ezram cognominavit, author libri ערוגת הבשם *h.e. ſulcus aromatis* ex Cant. 5. 13. dicti, ſed eum inter cognatos huius Abrahami fuiſſe vix credo. Fuerat enim noſter natione Hiſpanus, & in Urbe Rhodo diu verſatus, ubi pleroſque commentarios ſuos exaravit, quod eorum ſubſcriptiones teſtantur. Verbi gratia, quæ ad finẽ Danielis appenſa eſt, נשלם ספר דניאל׳ במרחשון שנת ארבעת אלפים ותתקיו״ בעיר רודוס׃ והודות לשם לבדו ׳ שעזר ברוב חסדו את אברהם עבדו ׳ הוא המחבר ׳ הוא הסופר ׃ *finitur liber Daniel, menſe Marcheſchvan i.e. octobri, anni milleſimi & 916, in vrbe Rhodo. Laus numini divino ſoli, quod juvit per multitudinem miſericordiæ ſuæ Abrahamũ ſervum ſuum, authorem huius & ſcriptorem.* Elaboravit commentarios in univerſam Scripturam, qui prioribus illis meo judicio longè præferendi ſunt, & habentur in gloſſatis Biblijs maioribus, locati plerunque ad marginem exteriorem. Meminit Cl. Buxtorfius pag. 273. ſuæ Bibliothecæ Rabinicæ cujuſdam libri אות נפש h. e. *ſignum animæ* dicti, qui contineat elucidationem in Abẽ-Ezram eum ego nondum vidi. Colligo etiam ex notis ipſius ad Geneſ. 11. ℣. 1. quòd Grammaticen quoque ſcripſerit; ſic enim ibi inter cætera: בספר הדקדוק בארתי למה חסר דלת״

אחת

אחת *in libro Dikduk (h.e. subtilitatum etymologicarum) explicavi quare deficiat Daleth vocis f.* אחת *(una, quæ plenè* אחרת *formari debuisset, ex masc.* אחר) sed puto vel interijsse, vel mox absolutissimi Michlol Kimchi, veluti Solis cuiusdã exortu, id astrum se condidisse. Meminit etiam Elias Lev. in Schifr. Luch. fol. Ayn. 1. b. cuiusdam libri מאונים *h.e. Bilances* inscripti, quem ראב"ע R. Aben-Ezra composuerit. At tertius ille, in opere quadripartito *Arba turim* dicto, de quo sup. pag. 98. non est huius authoris, ut quis ex titulo אבן העזר suspicari possit, sed R. Jacobi bar Ascher, qui eum ante non omninò trecentos modò Annos, sicque ducentis ferè post illum edidit. Nam noster Esra claruit ante quingentos ferè, circa annum Domini 1150. quod præter clausulam superius adductam, etiam ex illâ patet, quâ XII. Prophetas minores obsignavit פירשתיו אני המחבר אבר הםבר" מאיר בן עזרא הספרדי / שנת ארבעת אלפים ותשע מאות ושבע עשרה בראש חד' טבת בעיר רודוס ; *explicavi hoc ego author Abraham Bar (h.e. filius Rabbi) Meir, Ben (alias Aben h. e. nepos) Esræ, Hispanus. Anno (Judaico) 4917 (qui respondet Christiano 1157) circa novilunium mensis Tebeth (qui ferè Decembri nostro congruit) in Urbe Rhodo (insulæ cognomini)* Quamvis autem Judæi hunc Esram Jarchæo postponant, tanti tamen faciunt nihilominus, ut κατ' ἐξοχὴν denominent החכם *Sapientem*, sicut nos Philosophum pro Aristotele, & pro Virgilio Poëtam nominamus absolutè. Meruit illum honorem insignis eius & varia eruditio; neq; enim in sacris tantùm versatus erat ut cæteri, sed etiã in universâ Philosophiâ præsertim Mathesi exercitatus, ut vel ex ijs solùm apparet, quæ de stellis Kimah & Kesil inde mutuatus sum, in Astroscop. p. 44. Hîc alias deficiunt Judæi, & Philosophiam profundissimè ignorant; quæ non postrema stuporis ipsorum & pertinaciæ caussa est. Omnino enim tractabiliores fore sperarem,

ratem, si his quoque literis Christianorum more imbuerentur. id autem nè fiat, & ne mansuescant, interdictum ipsis est exoticis, Græcâ præsertim linguâ, Talm. Sota. f. 49. quâ scilicet præcipuos authores gentium scripsisse constabat. Noster autem Arabicam quoque callebat, in quam complura jam Philosophica erant translata, & inde primùm sapere cœpisse credo: quod & Majmonidi contigit; qui duo ferè soli inter populares suos eousque profecerunt, ut vulgares nugas aliquantum olfacerent. Vixit Ben-Esra in annum usque quintum & septuagesimum, quæ longævitas non rara est in hoc populo, quoniam parcè vivunt, nec immoderatis lautitijs vitam præmaturè sibi præcidunt, ut aliqui nostrum: quamvis & intempestiva studia curæque mortem non nullis accelerent, ipse tamen vigorem ad extremum retenuisse fertur. Deberem nunc post hosce duos celebriores Hebræorum Doctores, etiam aliquid adjicere de secundarijs: sed quia hoc facere jam occupavit Hebraismi Phœnix ille Buxtorfius, in modò laudatâ Bibliothecâ suâ Rabinicâ, nolo post hunc Homerum Iliada nova ego meditari. Suppleat inde benevolus Lector, si quæ hic deesse videbuntur: & mecum precetur DEUM, ut errantes has oviculas, quondam unicè suas, nunc miserè dispersas, & per totius orbis deserta passim balantes, ad beatum ovile CHRISTI reducere dignetur; hanc verò linguam veritatis conservatricem, quotidie amplius inter nos propagare, ut nostræ salutis, & cum ipsi placuerit, conversionis illorum felix organon esse queat.

AMEN.

INDEX.

INDEX LOCORVM SCRIPTURÆ
Benè vel malè allegatorum.

IN-

INDEX RERUM Memorabilium.

A.

Hexa-

T.

FINIS.

